

Lønninger og levevilkår i Norge under verdenskrigen.

(Gages et conditions d'existence en Norvège pendant la guerre.)

Utgitt av

DET STATISTISKE CENTRALBYRÅ.

KRISTIANIA.

I KOMMISSJON HOS H. ASCHERHOUG & CO.

1918.

Norges Offisielle Statistikk, rekke VI.
(Statistique Officielle de la Norvège, série VI.)

Trykt 1916:

- Nr. 59. Kriminalstatistikk 1911 og 1912. (*Justice criminelle.*)
– 60. Norges bergverksdrift 1914. (*Mines et usines.*)
– 61. Fængselsstyrelsens aarbok 1911. (*Annuaire de l'Administration générale des prisons 1911.*)
– 62. Private aktiebanker 1914. (*Banques privées par actions.*)
– 63. Alkoholstatistikk. III. Drukkenskapsarrestationer 1896–1912. (*Statistique des boissons alcooliques. III. Arrestations par suite d'ivresse.*)
– 64. Kreaturholdet 30 september 1914 og 1915. (*Bétail, le 30 septembre 1914 et 1915.*)
– 65. Stortingsvalget 1915. (*Élections en 1915 pour le «Storting».*)
– 66. Folkemængdens bevægelse 1913. (*Mouvement de la population.*)
– 67. Skolevæsenets tilstand 1912. (*Instruction publique.*)
– 68. Norges telegrafvæsen 1914/15. (*Télégraphes et téléphones de l'État.*)
– 69. Fattigvæsenet 1913 og 1914. (*Assistance publique.*)
– 70. Norges handel 1914. (*Commerce.*)
– 71. Veterinærvæsenet og kjøtkontrollen 1914. (*Service vétérinaire et l'inspection de la viande.*)
– 72. Den norske Arbeiderbruk- og Boligbank. (*La Banque Norvégienne des Propriétés Agricoles et Habitations Ouvrières.*)
– 73. De offentlige jernbaner 1914/15. (*Chemins de fer publics.*)
– 74. Norges fiskerier 1914. (*Grandes pêches maritimes.*)
– 75. Fængselsstyrelsens aarbok 1912. (*Annuaire de l'Administration générale des prisons 1912.*)
– 76. Norges skibsfart 1913. (*Navigation.*)
– 77. Folketællingen 1 december 1910. Hovedoversigt. (*Recensement du 1er décembre 1910. Aperçu général.*)
– 78. Drukkenskapsforseelser 1913–1915. (*Délits d'ivresse, 1913–1915.*)
– 79. Ulykkesforsikringen 1913. (*Assurances contre les accidents du travail.*)
– 80. Norges kommunale finanser 1912. (*Finances des communes.*)
– 81. Norges postvæsen 1915. (*Statistique postale.*)
– 82. Skolevæsenets tilstand 1913. (*Instruction publique.*)
– 83. Folkemængdens bevægelse 1914. (*Mouvement de la population.*)
– 84. Skiftevæsenet samt overformynderierne 1913 og 1914. (*Successions, faillites et biens pupillaires.*)
– 85. Sindssykeasylenes virksomhet 1914. (*Hospices d'aliénés.*)
– 86. Private aktiebanker 1915. (*Banques privées par actions.*)
– 87. Industristatistikk 1914. (*Statistique industrielle.*)
– 88. Fiskerforsikringen 1915. (*Assurances contre les accidents des marins pêcheurs.*)
– 89. Forsikringsselskaper 1914. (*Sociétés d'assurances.*)
– 90. Norges skibsfart 1914. (*Navigation.*)

Trykt 1917:

- Nr. 91. Norges sparebanker 1915. (*Caisses d'épargne.*)
– 92. Kreaturholdet 30 september 1916. (*Bétail, le 30 septembre 1916.*)
– 93. Arbeidslønninger 1915. (*Gages annuels des domestiques et salaires des ouvriers.*)
– 94. Sundhetstilstanden og medicinalforholdene 1914. (*Rapport sur l'état sanitaire et médical.*)
– 95. Norges bergverksdrift 1915. (*Mines et usines.*)
– 96. Veterinærvæsenet og kjøtkontrollen 1915. (*Le service vétérinaire et l'inspection de la viande.*)
– 97. Norges handel 1915. (*Commerce.*)
– 98. Fængselsstyrelsens aarbok 1913. (*Annuaire de l'Administration générale des prisons 1913.*)
– 99. Forsømte og forbyrdske barn i Norge. (*Enfants moralement abandonnés et enfants criminels en Norvège.*)

NORGES OFFISIELLE STATISTIKK. VI. 141.

Lønninger og levevilkår i Norge under verdenskrigen.

(Gages et conditions d'existence en Norvège pendant la guerre.)

Utgitt av

DET STATISTISKE CENTRALBYRÅ.

KRISTIANIA.

I KOMMISJON HOS H. ASCHERHOUG & CO.

1918.

Forord.

For å kaste litt lys over verdenskrigens sociale innflydelse i vårt land har det Statistiske Centralbyrå innsamlet et betydelig materiale fra forskjellig hold, dels lønnsopgaver fra kretssykekasser, skogforvaltere m. fl., dels almindelige uttalelser fra en rekke fremtredende menn og kvinner. En foreløbig redegjørelse blev utsendt i juli måned; her meddeles de endelige resultater. Skjønt grensene blir flytende, har man for oversiktens skyld gruppert stoffet i 3 avsnitt, eftersom det vesentlig angår 1) lønninger, 2) levevilkår eller 3) etiske forhold. Man vil benytte anledningen til atter å uttale en erkjentlig takk til alle som har vist saken interesse ved å utarbeide opgaver eller redegjørelser.

Kristiania 19 september 1918.

N. Rygg.

R. Jønsberg.

Innhold.

Side.

Fransk tekst	1*
I. Lønninger under krigen	1
[Materiale og fremgangsmåte 1, arbeidere og tjenere i byene 2, butikk-, lager- og kontorfolk 2, arbeidere og tjenere ved jordbruk 3, skogsarbeidere 4, sjøfolk 4, arbeidere ved jernbane- og veianlegg 4, kommunale arbeidere 5, kommunale funksjonærer 5, folkeskolelærere 5, statsfunksjonærer 6, forstmenn 7, meieribestyrere 7, havebrukskandidater 8, utskiftningskandidater 8, agronomer 8, ingeniører 8, teknikere 9, læger 9, prester 10, filologer og realister 10, jurister 10, samlet overblikk over lønnsbevegelsen 11—12.]	
II. Levevilkår under krigen	13
[Lønnsstigning og prisstigning 13, dyrtidsforanstaltningenes innflydelse 13—15, almindelig forverring av levevilkårene 15, arbeidsledighet 15, fagforeningsarbeidet 15, samvirkebevegelsen 15, tilstanden i de fattigste lag 16, fattigunderstøttelsen under krigen 16—18, dyrtiden og skolebarnene 19, husmødrenes fortvilede stilling 19, sundhetstilstanden overhodet 19, tuberkulosens utbredelse og tuberkulosearbeidet 20, boligforholdene 20.]	
Uttalelser angående levevilkårene fra:	
Arbeidsformidlingsinspektøren	21
Norsk Arbeidsgiverforening	22
Norsk Skrædderforbund	23
Norsk Murerforbund	24
Norsk Formerforbund	26
Norsk Skotøiarbeiderforbund	27
Norsk Sporveisforbund	28
Samvirkekonsulent Overaae	29
Fattigstyrene i en rekke byer	31—43
Fattigforstander Bøe, Kristiania	43
En del folkeskolelærere og -lærerinner i Kristiania, Bergen, Trondhjem og Stavanger	45—53
Bestyreren av Vaterlands tekniske Aftenskole, Kristiania	53
Bestyreren av Stavanger tekniske Aftenskole	53

	Side.
Stadsfysikus og bylæger i Kristiania	53—57
Lægene i Bergen	57—66
Stadsfysikus, bylægene og lægene Arne og Ingeborg Aas i Trond- hjem	67—68
Stadsfysikus i Stavanger	69
Overlægen for tuberkulosen	70
Socialsekretær i Frelsesarmeen, frk. Othilie Tonning, Kristiania . .	72
Fattigforstander frk. R. Bugge, Kristiania	73
III. Religiøse og moralske strømninger under krigen	75
Uttalelser angående disse spørsmål fra:	
Stiftsprost J. Gleditsch, Kristiania	77
Sogneprest S. Blaker, Kristiania	78
Pastor Mikael Hertzberg, Kristiania	78
Biskop Bernt Støylen, Kristiansand	79
Biskop Hognestad, Bergen.	80
Pastor Carl Konow, Bergen	81
Biskop W. K. Bøckman, Trondhjem	83
Biskop Dietrichson, Tromsø	84
Direktør Johs. Omsted, Bodsfængslet, Kristiania	85
Dr. theol. Chr. A. Bugge, Kristiania	86
Førstelærer O. C. Breda, Bodsfængslet, Kristiania	86
Direktør Segelke Thrap, Kristiania Kreds fængsel	88
Opdagelseschef Joh. Søhr, Kristiania.	91
Politimester Chr. Grundt, Bergen	92
Fængselsprest Hauge, Trondhjem	93
Direktør Arne Omsted, Opstad Tvangsarbeidshus	93
Assessor Ernst Johannesen, formand i Bergens Vergeraad	95
Assessor Broch, formand i Trondhjems Vergeraad.	95
Statsadvokat Carl Bonnevie, sekretær i Norges Fredsforening . . .	98
Sekretær Martin Tranmæl i Det norske Arbeiderparti	99

Tabeller.

Tabell 1. Forskjellige private og offentlige stillinger gruppert etter lønn april 1918.	104
— 2. Gjennomsnittslønninger i en del byer 1914 og 1918	108
— 3. — - Kristiania —»—	116
— 4. — - Bergen —»—	118
— 5. — - Trondhjem —»—	119
— 6. — - Stavanger —»—	120
— 7. — - Drammen —»—	121
— 8. — - Arendal —»—	122

Tabell 9. Gjennomsnittslønninger i en del herreder 1914 og 1918	124
— 10. Lønninger og arbeidspriser i skogbruket under krigen	130
— 11. Månedshyrer under krigen	134
— 12. Middelfortjenesten under krigen ved de større veianlegg . . .	138
— 13. Timelønnens stigning 1914—1918 for de kommunale arbeidere	140
— 14 a. Lønnsstigning under krigen for de kommunale funksjonærer	144
— 14 b. Spesifikasjon av kommunale stillinger i de forskjellige løn- ningsgrupper	147
— 15. Lønninger ved byfolkeskolene 1915/16 og 1917/18	150
— 16. Gjennomsnittslønninger ved landsfolkeskolene 1915/16 og 1917/18	152
— 17. Statsfunksjonærenes lønninger 1914/15 og 1917/18	154

Table des matières.

	Pages.
Texte français	1*
I. Gages pendant la guerre	1
[Matériaux et manière de procéder 1, ouvriers et domestiques des villes 2, commis de boutique, d'entrepôt et de bureau 2, ouvriers et domestiques de l'agriculture 3, ouvriers de la sylviculture 4, marins 4, ouvriers de la construction des chemins de fer et de la voirie 4, ouvriers municipaux 5, fonctionnaires municipaux 5, instituteurs des écoles primaires 5, fonctionnaires de l'État 6, agents des forêts 7, directeurs de laiterie 7, horticulteurs diplômés 8, partageurs de propriétés foncières diplômés 8, agronomes 8, ingénieurs 8, mécaniciens 9, médecins 9, prêtres 10, licenciés ès lettres et ès sciences 10, hommes de droit 10, aperçu général du mouvement des gages 11—12.]	
II. Conditions d'existence pendant la guerre	13
[Augmentation des appointements et des prix 13, influence des mesures prises en vue de la cherté de la vie 13—15, empirement général des conditions de la vie 15, chômage 15, travaux des syndicats professionnels 15, mouvement de la coopération 15, situation dans les classes les plus pauvres 16, assistance publique pendant la guerre 16—18, cherté des vivres et les enfants des écoles 19, situation désespérée des mères de famille 19, état sanitaire en général 19, développement de la tuberculose et travaux en vue de combattre la tuberculose 20, les conditions du logement 20.]	
Avis concernant les conditions d'existence, fournis par :	
Inspecteurs des offices de placement	21
Association des patrons norvégiens	22
Association des tailleurs norvégiens	23
* Association des maçons norvégiens	24
Association des mouleurs norvégiens	26
Association des ouvriers cordonniers norvégiens	27
Association des employés des tramways norvégiens	28
M. Overaae, Consultant pour les questions de coopération	29
Conseils d'assistance publique dans un certain nombre de villes 31—43	
M. Bøe, Chef de district de l'Assistance publique, Christiania	43

	Pages.
Un certain nombre d'instituteurs et d'institutrices de l'École primaire, à Christiania, Bergen, Trondhjem et Stavanger . . .	45—53
Directeur de l'École technique du soir de Vaterland, Christiania . .	53
Directeur de l'École technique du soir de Stavanger	53
Directeur du service sanitaire et médecins municipaux de Christiania	53—57
Les médecins de Bergen.	57—66
Directeur du service sanitaire, médecins municipaux, et les médecins M. Arne Aas et Mme Ingeborg Aas, Trondhjem	67—68
Directeur du service sanitaire de Stavanger	69
Médecin en chef du service de la tuberculose	70
M ^{lle} Othilie Tønning, Secrétaire social de l'Armée du salut, Christiania	72
M ^{lle} R. Bugge, Chef de district de l'Assistance publique, Christiania	73
 III. Vie religieuse et morale pendant la guerre	 75
Avis prononcés sur ces questions par :	
M. J. Gleditsch, Vicaire général, Christiania	77
M. S. Blaker, Curé, Christiania.	78
M. Mikael Hertzberg, Pasteur, Christiania	78
M. Bernt Støylen, Évêque, Christiansand	79
M. Hognestad, Évêque, Bergen	80
M. Carl Konow, Pasteur, Bergen	81
M. W. K. Böckman, Évêque, Trondhjem	83
M. Dietrichson, Évêque, Tromsø	84
M. Johs. Omsted, Directeur du pénitencier, Christiania	85
M. Chr. A. Bugge, Docteur en théologie, Christiania	86
M. O. C. Breda, premier professeur au pénitencier, Christiania . . .	86
M. Segelke Thrap, Directeur de la prison du district de Christiania	88
M. Joh. Söhr, Chef de la police secrète, Christiania	91
M. Chr. Grundt, Chef de la police, Bergen	92
M. Hauge, Prêtre des prisons, Trondhjem	93
M. Arne Omsted, Directeur de la maison centrale d'Opstad	93
M. Ernst Johannesen, Juge, Président du Conseil de tutelle de Bergen	95
M. Broch, Juge, Président du Conseil de tutelle de Trondhjem . . .	95
M. Carl Bonnevie, Procureur du Roi, Secrétaire de l'Association norvégienne de la Paix	98
M. Martin Tranmael, Secrétaire du Parti ouvrier norvégien	99
 Tableau 1. Différentes professions privées et publiques groupées suivant les appointements, avril 1918.	 104
— 2. Moyenne des gages dans certaines villes 1914—1918	108

	Pages.
— 3. Moyenne des gages à Christiania 1914—1918	116
— 4. — » — » Bergen — » —	118
— 5. — » — » Trondhjem — » —	119
— 6. — » — » Stavanger — » —	120
— 7. — » — » Drammen — » —	121
— 8. — » — » Arendal — » —	122
— 9. — » — dans certaines communes rurales 1914— 1918	124
— 10. Gages et prix du travail dans l'agriculture, pendant la guerre	130
— 11. Gages mensuels des marins pendant la guerre.	134
— 12. Moyenne des gains, pendant la guerre, près des grandes entreprises de construction de routes	138
— 13. Augmentation des salaires à l'heure, 1914—1918, pour les ouvriers municipaux.	140
— 14 a. Augmentation des salaires pendant la guerre, pour les fonc- tionnaires municipaux	144
— 14 b. Liste des professions municipales dans les différents groupes de revenus	147
— 15. Appointements dans les écoles primaires des villes 1915/16 et 1917/18	150
— 16. Moyenne des appointements dans les écoles primaires rurales 1915—16 et 1917—18	152
— 17. Appointements des fonctionnaires de l'État 1914—15 et 1917—18	154

Résumé en Français.

Influence de la guerre mondiale sur les gages, les conditions de la vie et les phénomènes éthiques.

Afin de jeter un peu de lumière sur l'influence sociale et éthique de la guerre mondiale dans notre pays, le Bureau Central de Statistique a rassemblé et élaboré des matériaux considérables. Ceux-ci consistent, d'une part, en un grand nombre de diverses données relatives à des gages et appointements privés et publics en avril 1918, comparés à ceux d'avril 1914, et d'autre part en avis personnels exprimés par des hommes et femmes distingués, qui ont eu l'occasion, chacun dans sa spécialité, de faire de nombreuses expériences, pendant la guerre, tels que médecins des pauvres, directeurs de bureaux d'assistance publique, maîtres d'écoles, prêtres, fonctionnaires des prisons, fonctionnaires des syndicats ouvriers, etc.

I. — *Gages.* — Les salaires des ouvriers et des domestiques dans les villes ont généralement augmenté de 80 à 100 %, de 1914 à 1918. Entre les villes et les différents métiers, entre eux, il existe une très grande différence au point de vue des salaires réels et de l'augmentation des salaires. Les porteurs de toutes sortes et les ouvriers de l'industrie de la construction (régularisation de cours d'eau, construction d'usines, etc.) ont reçu les plus fortes augmentations. Les employés des boutiques et magasins et, en partie, les employés subordonnés des bureaux ont sans doute été les moins avantageusement situés parmi les gens capables de travailler, dans les villes; par contre un assez grand nombre de personnes, notamment parmi les employés de bureau (hommes) ayant reçu une instruction préparatoire, ont obtenu de très bonnes places, pendant les dernières années, dans les bureaux des courtiers en valeurs et des sociétés d'assurances, etc. Les conditions d'engagement des ouvriers agricoles se sont généralement améliorées de 100 % et au-dessus; pour les domestiques femmes dans les campagnes, l'augmentation n'a pas été tout à fait aussi élevée. En ce qui concerne la sylviculture, les salaires ont, en moyenne, été presque triplés; ils étaient très bas avant la guerre. L'augmentation des salaires pour toutes les sortes d'ouvriers des campagnes se comporte d'ailleurs de la même façon que dans les villes. Les gages à bord des navires faisant la navigation au long cours se sont natu-

rellement accrus considérablement. C'est ainsi que les gages des matelots sont actuellement trois fois plus élevés qu'avant la guerre, ceux des seconds, des mécaniciens et des stewards ont augmenté encore davantage. Quoiqu'env. 1 200 matelots norvégiens, dont le nombre total approximatif est de 30 000, aient péri, dans plusieurs cas, après de grandes souffrances à bord de navires torpillés ou coulés par mines, ils n'ont qu'en très petit nombre cessé de naviguer à cause des risques de la navigation. — Les ouvriers des chemins de fer et de la voirie de l'Etat ont reçu, en général, une augmentation un peu inférieure à celle des ouvriers des entreprises privées. La plupart des ouvriers des communes ont obtenu une amélioration considérable de leurs salaires, lorsqu'on tient compte des allocations de cherté de la vie accordées à leurs familles. Les fonctionnaires municipaux ont reçu, en général, une augmentation un peu inférieure à celle des ouvriers et des domestiques des villes, et il n'est pas douteux que plusieurs d'entre eux se tirent difficilement d'affaires. On doit en dire autant des fonctionnaires de l'Etat: pour le groupe des appointements les plus inférieurs, ceux-ci ont subi une augmentation de traitement, y compris les allocations pour les familles, d'un peu plus de 80 %, moins au contraire pour les groupes dont les appointements sont supérieurs. Pour les personnes ayant reçu la plus haute instruction dans le domaine de l'activité privée: hommes de droit, ingénieurs, économistes, élèves des écoles supérieures de commerce, etc., les conditions de traitement ont, ces dernières années, été excessivement favorables. — Pour obtenir un aperçu général, on a, dans le tableau 1, comparé toutes les professions dont les appointements étaient tout au plus de 6 000 couronnes. On est arrivé à ce résultat qu'un très grand nombre surtout des fonctionnaires publics n'ont, pendant la guerre, même pas obtenu une augmentation de traitement de 70 %; relativement peu de personnes seulement ont atteint le double de cet accroissement; ce sont notamment les matelots, les ouvriers forestiers, paqueurs de harengs et de poissons (hommes et femmes) et les ouvriers des communes de Christiania et de Bergen. Tandis que les appointements annuels des ouvriers et artisans des villes étaient habituellement, en 1913—1914, d'environ 15—1600 couronnes, il y avait encore en 1917—1918 un très grand nombre d'ouvriers et de fonctionnaires qui n'avaient pas atteint la limite de 2500 couronnes; très peu d'ouvriers gagnaient plus de 3000 couronnes. On a comparé les traitements des femmes dans un tableau spécial (voir page 11); ce sont des gages généralement peu élevés que l'on offre aux femmes qui travaillent tant au service de l'entreprise privée qu'à celui de l'Etat. — Ces traitements doivent être considérés conjointement avec les bénéfices extraordinairement élevés effectués par un très petit nombre de personnes de notre peuple. L'écart existant entre les classes de revenus les plus et les moins élevées est certainement plus considérable actuellement qu'avant la guerre, et le mécontentement social s'est accru.

II. *Frais d'existence.* — Tandis que, d'une manière générale, les taux des salaires ont donc augmenté de 80—100 %, les frais d'existence ont, en prenant comme base un budget de ménage établi comme avant la guerre, renchéri de plus de 140 %. Les différentes sortes de secours public accordé à cause de la cherté des vivres compensent, il est vrai, un peu cette augmentation, notamment pour les familles peu aisées comptant beaucoup d'enfants. Toutefois, il faut remarquer que la consommation a dû pendant la guerre être disposée d'une autre manière, et il en résulte que l'on ne peut calculer que d'une manière incertaine l'influence de l'augmentation des prix sur les budgets. Mais malgré tout il restera tout autant un écart considérable entre l'accroissement des revenus et celui des dépenses; la plupart des gens de notre pays vivent moins bien qu'auparavant. Mais il est certain qu'il n'a été question de véritable misère que dans quelques cas particuliers parmi les gens entièrement capables de travailler, ce qui ne provient pas le moins de ce que l'on a toujours eu du travail en quantité plus que suffisante, si ce n'est pendant les premiers mois de la guerre. Par contre une misère criante existe parmi des milliers d'autres: faibles de santé, malades, veuves et vieillards. Il est vrai que l'assistance publique s'est considérablement développée et que cette époque de «bonnes affaires» a donné lieu à une libéralité grandiose. Mais malgré tout, la situation est devenue toujours de plus en plus désespérée pour tous ceux qui n'ont pu disposer de toute leur force de travail pour faire face à la cherté de la vie; chaque jour qui se passe use leur courage et leur santé. D'après l'expérience qu'ils ont acquise, les médecins, les instituteurs et beaucoup d'autres sont d'accord de prétendre que ce sont spécialement ces derniers hiver et printemps qui ont été les plus cruels pour la plupart; la santé de beaucoup trop de personnes a été profondément ébranlée pour le reste de la vie. Les mères de famille de la classe ouvrière ont, toutes les premières, passé par une période épouvantable. Vu les difficultés de l'alimentation, jointes aux longues heures passées chaque jour à attendre son tour dans les queues, et les modifications à apporter à la tenue du ménage, ce sont elles qui ont le plus souffert; en même temps, elles ont trop souvent fait des épargnes sur leurs propres petites portions de nourriture, pour en donner de plus abondantes à leurs maris et à leurs enfants. Tout compris, la situation est peu encourageante dans les basses classes, avec les privations et les restrictions dans tous les sens.

III. *Phénomènes éthiques.* — D'après les expériences faites par les prêtres et autres personnes, on ne peut guère dire de la guerre mondiale et de la cherté de la vie qu'elles ont fortifié la vie religieuse dans notre pays. Au point de vue moral, leurs effets sont, dans tous les cas en apparence, plutôt pernicieux. L'impression générale est que l'âpreté au gain et l'avidité des plaisirs ont fait des progrès rapides. Il n'est cependant pas douteux que des

forces puissantes ont été actives dans un sens contraire. Pendant ces années, nous avons été témoins de beaucoup de traits grandioses d'empressement à se sacrifier et d'esprit social. Beaucoup de mouvements idéalistes ont reçu une adhésion incomparable, et naturellement, en tout premier lieu, la cause de la paix. Comme on devait s'y attendre, pendant une période de guerre déchirante, de spéculation et de cherté de la vie, le socialisme a obtenu beaucoup de partisans; le mouvement ouvrier est, en même temps, devenu moins réformiste, plus radical. Il y a lieu de croire qu'en son temps, il apparaîtra que les notions sociales, politiques, religieuses et morales de nombreuses classes de notre peuple ont subi des modifications radicales, et que cet effet éthique produit par la guerre et la crise sera le plus profond et le plus durable.

Lønninger under krigen.

Forretningsførerne i en rekke kretssykekasser har velvilligst oversendt byrået utskrifter av samtlige innmeldelser i april i år og april 1914 med opplysning om medlemmenes erhverv, alder og lønn. På grunnlag av disse utskrifter har man utregnet gjennomsnittslønnen for de viktigere livsstillinger, særskilt for aldersgruppene 17—19, 20—24 og 25—54 år. Opgavene over gjennomsnittslønninger er dernæst sendt kretssykekassene på landet og arbeidskontorene i byene til revisjon og supplering. I Kristiania har man foruten med Arbeidskontoret konferert med arbeidsgiver- og fagforeninger, bedrifter og arbeidere for å få undersøkt om våre opgaver stemte med de lønninger som almindelig tjentes i april i år, resp. i 1914. Også i de fleste andre byer og i bygdene er lønnsoppgavene gjennomgående bekreftet eller beriktiget ved førstehåndsupplysninger fra flere hold. I det store og hele stemte sykekasseoppgavene med de faktiske lønnsforhold; enkelte misvisende gjennomsnittslønninger er rettet.

Byrået henvendte sig oprindelig til 29 bykretssykekasser og 107 landskasser. Fra endel har man ikke mottatt svar; til dels var innmeldelsene så få eller litet opplysende at de ikke kastet noget lys over lønnsforholdene i sin almindelighet. Den endelige statistikk bygger på reviderte lønnsoppgaver fra i alt 18 bykretssykekasser og 43 landskasser. Resultatene fremgår av tabellene 2 - 8; ifølge de innhentede opplysninger skal forekommende dyrtidstillegg o. lign. overalt være innbefattet i lønnsoppgavene.

Skogforvalterne, mønstringskontorene, veidirektøren, jernbanestyrelsen og en rekke kommunestyrer har sendt byrået opgaver over gjennomsnittslønninger nu og før krigen, resp. for skogsarbeidere, sjøfolk, anleggsarbeidere, kommunale arbeidere og funksjonærer. Tabellene over lærerlønninger bygger på opgaver i Norsk Lærerkalender 1916 og 1918, supplert med opgaver fra Kirkedepartementet. Statsfunksjonærenes lønninger er utskrevet fra Statskalenderen og forskjellige stortingsdokumenter; i tvilstilfeller har man konferert med de enkelte statsinstitusjoner. Endelig har fagskolebestyrere og andre dels skriftlig, dels mundtlig meddelt byrået en rekke opplysninger,

som er inntatt i teksten. — Ved velvillig bistand fra mange hold er det således lykkes å samle et fyldig og verdifullt materiale til belysning av lønnsforholdene under krigen.

Vi skal først se på arbeider- og tjenerløningene i byene. Disse er gjennomgående gått op 80—100 pct.; sildesjauere av begge kjønn, brygge- og flyttesjauere og anleggsarbeidere har fått de største pålegg. Oppgavene fra de forskjellige byer er neppe så helt ensartede at man kan foreta nogen hårfin sammenligning mellom de absolutte lønninger. Disse er visstnok gjennomgående høiest i Haugesund, Notodden, Bergen og Stavanger, lavest i de mindre byer her østpå og nordover. Også stigningen er minst i de mindre Østlands-byer. Mannsløningene er steget mest i Haugesund, kvinneløningene i Stavanger. Yttergrensene er: 27 pct. stigning (bakerne i Sarpsborg) og 308 pct. lønnsforhøielse (anleggsarbeiderne i Haugesund); for kvinneløningene 24 pct. stigning (tjenestepiker i Fredrikstad) og 220 pct. (sildearbeidersker i Stavanger).

Butikk- og lagerbetjening og tildels underordnede kontorfolk hører visstnok til de dårligst stillede blandt arbeidsdygtige folk i byene (se tabell 1). Også de av Socialdepartementet bearbejdede oppgaver (offentliggjort i prp. ang. minstelønn for underordnede handelsfolk) tyder på forholdsvis liten lønnsforbedring og dårlige lønningsvilkår overhodet. Som bekjendt har mange, særlig av utdannede mannlige kontorfolk, fått særdeles gode poster i de siste år; disse kommer ikke med i oppgavene fra kretssykekassene, hvor inntektsgrensen er 3 000 kr.; men vi har grunn til å tro at de neppe utgjør nogen stor procent av den underordnede handelsstand.

Kristiania Arbeidskontor meddeler i skrivelse av 31 mai følgende oppgave over lønnsforholdene i handels- og kontorvirksomhet:

Menn:

Volontører tidligere 30—40 kr. mnd., nu 60—80 kr. mnd. Yngre kontorister (alm. kontorarb.) tidligere 75—125 kr., nu 150—200 kr. Spesialutdannede kontorfolk (stenografer, bokholdere, korrespondenter) nu forholdsvis betraktelig heving av lønnsnivået (f. eks. korrespondenter betales med 5 à 6 000 kr. pr. år, bokholdere 4 000 kr.). — For lager- og butikkbetjenings vedkommende har forholdelsene ikke holdt skritt med ovennevnte, lønnsstigningen fra 130—140 til 170—180 kr.

Kvinner:

Lærlinger (butikk og kontor) tidligere 25—30 kr. mnd., nu 50—60 kr. For kontordamers vedkommende (særlig stenografer) er lønnen hevet betraktelig, fra 130—140 til 200—225 kr. Dog ligger den nede for endel kontordamers vedkommende, de som utfører almindelig kontorarbeide. Butikk- og lagerbetjeningen er dårligst stillet hvad angår lønnsforhøielse. Stigningen er her kun fra 80—90 kr. til nu 110—120 kr.

Direktøren for Kristiania Handelsgymnasium angir begynnelsesgagene for uteksaminerte mannlige elever i 1913—14 til 50—125 kr. pr. mnd.

og i 1916—17 » 100—225 —>—
 og for kvinnelige elever i 1914 » 25— 80 —>—
 i 1917 » 100—150 —>—

Skolebestyrer Otto Treider meddeler: «Før krigen var den almindelige begynnergage for elever med lavere forutdannelse og et kortere handelskursus: 40—80 kr. pr. mnd., for elever med middelskolen og artium og grundigere handelsskoleutdannelse: 60—100 kr. pr. mnd. (Forskjellen i begynnelsesgagen skyldes hyppigst alderen.) I den senere tid er disse gager henholdsvis steget til omkring det dobbelte. Elevenes avansement i praksis står også i forhold dertil, så at elever etter 1 à 2 års praksis nu (juni 1918) ikke sjelden er kommet op i en gage på 3—4000 kr.»

Bergens Arbeidskontor anfører: «Lønninger for kontor- og handelsfolk har øket med ca. 60 à 70 pct.»

Trondhjems Handelsgymnasium meddeler følgende opplysninger om begynnelselønnen for uteksaminerte mannlige elever i 1915 (da det første elevkull blev uteksaminert) og i 1917:

	1915. Årslønn kr.	1917. Årslønn kr.	Stigning. Pct.
Agentur og alm. forretninger . . .	1 300	2 400	85
Rederi	1 500	2 100	40
Grubeforretninger	1 500	2 400	60
Megler- og bankforretninger . . .	1 200	1 800	50

Damer i gjennemsnitt (i 1917) 1200 kr.

Stavanger Arbeidskontor uttaler: «Arbeidsforholdene innen gruppen «Handels- og forretningsførsel» må betegnes som gode. Lønningene er siden 1914—15 steget med ca. 100 pct., kanskje over.»

Stavanger Handelsskole opplyser: «En hel del av skolens uteksaminerte elever er fremdeles uten beskjeftigelse, da det er vanskelig for øieblikket at faa ansettelse, da handelen jo ligger nede. Lønnen for de ansatte dreier sig om 100—150 kr. pr måned; samtlige har kontorposter. De tilsvarende lønninger var før krigen for 1ste classes folk op til 75 kr.»

De fleste ovenfor meddelte opplysninger om underordnede handelsfolks lønninger gjelder nyansatte folk. Man har grunn til å anta at lønnsforholdene i det store og hele stiller sig ugunstigere for dem som har været i samme stilling den hele tid.

På landet er jordbrukslønningene de viktigste. Øvede gårdsgutter har nu i almindelighet 80—100 kr. måneden (kost og losji) mot tidligere 40—45 kr., tjenestejenter 30—35 kr. (før sjelden over 20). Dagarbeiderne har gjennemsnittlig 5 kr. og kosten (før kr. 2.40) og dagarbeiderskene

kr. 2.40 (april 1914 kr. 1.10). Budeiene hadde før krigen gjennomsnittlig 25 kr. måneden, nu 47 kr. Jordbrukslønningene ligger høiest i Drammenstraktene og rundt Kristianiafjorden, lavest nordenfjells og på Vestlandet; de er gjennemgående steget vel 100 pct., budeie- og pikelønningene noget mindre.

For sommeren 1917 og vinteren 1917—18 har Selskapet for Norges Vel utarbeidet en omfattende statistikk over arbeidslønnen i jordbruket. En foreløbig oversikt av rationeringsdirektør Fivie er offentliggjort i Tidsskrift for det norske Landbruk — juliheftet 1918 — og i et særskilt hefte: Arbeidslønnen i jordbruket. I vinterhalvåret oktober 1917—april 1918 hadde gårdsgutter gjennomsnittlig 307 kr. — i 1915—16 159 kr. — stigning 93 pct. Tjenestejentene hadde henholdsvis 153 og 91 kr. i kontant lønn — stigning 68 pct. Den høieste årslønn i 1917—18 faller for gårdsgutter på Bratsberg amt, derefter kommer Nedenes. Den laveste faller på Nordre Bergenhus, nærmest fulgt av Romsdal. Stigningen er størst i Lister og Mandal — 98 pct., minst i Søndre Trondhjem — 55 pct. For tjenestejenter er årslønnen høiest i Buskerud, næst høiest i Akershus, lavest i Nordlands amt, nærmest fulgt av Tromsø. Pikelønnen på landet er steget mest i Finmarken — 91 pct., og minst i Nedenes — 46 pct. Like efter kommer Smålenene med 48 pct. stigning på 2 år.

Tømmermenn og murere på landet tjente i april iår omkring 10 kr. dagen på egen kost, mot før krigen gjennomsnittlig 5 kr.; fortjenesten er omtrent som i byene, stigningen større. Stigning og lønn for jord- og stenarbeiderne er derimot størst i byene; på landet tjente de gjennemgående litt under 10 kr.

Fra landets samtlige skogforvaltere har man fått meget verdifulle opgaver over arbeidsprisene for hugst og kjøring m. v. (tabell 10). Det viser sig at skogsarbeidet, som alltid har været anset for å være dårlig betalt, nu betales gjennemgående næsten 3 ganger så godt som i 1914. I skogbygdene her øst- og sydpå er både arbeidsprisene og stigningen størst. Tømmerfløterne tjente i almindelighet i vår 10 - 12—15 kr. dagen, før almindeligst 5—6 kr.

Hyrene er selvfølgelig skutt raskt i veiret. Styrmannshyrene er over 4-doblet, maskinistlønningene henimot 4 doblet, matros- og maskinfolkhyrene næsten 3-doblet. Stuertene tjener nu gjennomsnittlig 450 kr. måneden (før 120), skibskokkene over 300 kr. mot før i almindelighet 60. I innenriksfart er ikke stigningen på langt nær så stor; utenrikskyrene (alle tilløgg iberegnet) er omkring en halv gang til så høie som hyrene i norsk kystfart. Hyrer til dampskibe i blokadesonen har hele tiden stått i høi kurs; kun meget få mannskaper har sluttet på sjøen på grunn av krigsfaren.

Fra Statsbanenes hovedstyre har man mottatt følgende opgave over gjennomsnittlig timelønn ved en rekke jernbaneanlegg 2det halvår 1913 og 2det halvår 1917:

Anlegg.	Akkordarbeide.			Dagarbeide.		
	1913. Kr.	1917. Kr.	Stigning. Pct.	1913. Kr.	1917. Kr.	Stigning. Pct.
Kristiania - Drammensbanens ombygning	0.62	1.23	98	0.48	1.00	108
Sørlandsbanen	0.65	1.24	91	0.49	1.13	131
Noragutu - Skien	0.66	1.34	103	0.48	1.08	125
Raumabanen	0.54	1.17	117	0.36	0.96	167
Dovrebanen	0.68	1.23	81	0.56	0.94	68
Trondhjems stasjonsarr.ment	0.68	1.15	69	0.56	1.01	80
Størenbanens ombygning . .	0.59	1.07	81	0.42	1.02	143

Akkordlønnen er steget mest ved Raumabanen (117 pct.), minst ved Trondhjems stasjonsarr.ment (69 pct.). Fortjenesten er størst ved Noragutu - Skienbanen - kr. 1.34 pr. time. Lønnsforholdene ved veianleggene er langt mere uensartede; mest benyttes bygdens folk. Akkordfortjenesten ved samtlige anlegg er gått op med 82 pct.; men stigningen varierer mellom 39 (Hoplen - Stene i Nordre Trondhjem) og 159 pct. (Rødset - Sørholt i Romsdal). Den gjennomsnittlige akkordfortjeneste pr. time er 83 øre. Ved få av anleggene tjentes over 1 kr., ved et enkelt anlegg (Bliksrud - Heggedal i Akershus) nådde gjennomsnittsfortjenesten op i kr. 1.30 pr. time.

De kommunale arbeidere har for det meste fått bra pålegg, når dyrtidstilleggene regnes med. I Kristiania er både lønnen og stigningen størst. I Tromsø og Lillestrøm er ikke lønningene alt i alt steget mere enn resp. 54 og 84 pct.; timelønnen for almindelige arbeidere er henholdsvis 1 kr. og 81 øre uten noget dyrtidstillegg; også i Fredrikstad, Arendal, Hamar og Drammen er de kommunale arbeidere forholdsvis lavt lønnet. I de fleste kommuner har gatefeierne minst for timen. Best lønn av de kommunale arbeidere har snart øvede gasverksarbeidere eller montører, snart renovasjons- eller kloakkarbeiderne. I sammendragstabellen har vi valgt brolegningsarbeiderne som gjennomsnittstype, da disse hverken er særlig høit eller lavt lønnet.

De lavere kommunale funksjonærer (med lønn under 2 500 kr. før krigen) har med familietillegg opnådd en lønnsforbedring under krigen som dreier sig om 70-100 pct. i de fleste byer, d. v. s. noget mindre enn gjennomsnittsstigningen for arbeidere og tjenere. De høiere kommunale gager er steget nokså ujevnt, i almindelighet ikke over 50-60 pct. iberegnet dyrtidstillegg. I Kristiania har påleggene vært forholdsvis store, i Bergen er stigningen nokså liten.

En særskilt omtale fortjener lærerlønningene. Som bekjendt er grunnlønnen for lærere og lærerinner ved folkeskolene betraktelig hevet ved de nye lovbestemmelser som trådte i kraft i juli år. Dette tillegg var meget

påkrevet, for kommunestyrene har for det meste vært forsiktige med å legge på lærerlønningene, så stigningen inntil 1917—18 blir liten, selv om familietilleggene tas i betraktning for lærernes vedkommende. Riktignok kjenner vi kun stigningen fra 1915—16 til i år, men der er grunn til å tro at lønnsstigningen neppe blev stort større om vi hadde hatt opgaver fra 1914 å bygge på. — Lærerpersonalets årsinntekter inntil 1 juli i år i de større og mindre byer fremgår av følgende sammenstilling:

Lærere:	Årslønn 1917-18, iberegnet dyrtids- tillegg for fam. på 4 pers. for lær- erne for 1 pers for lærerinnene.	Stigning fra 1915.
	Kr.	Pct.
Kristiania	4 370	82
Bergen	4 420	77
Trondhjem	3 620	42
Stavanger	3 820	70
Drammen	3 820	74
Mindre byer	3 457	68
Notodden (høiest lønn)	4 484	104
Sogndal (lavest lønn)	2 120	41
Lærerinner:		
Kristiania	2 980	95
Bergen	2 690	68
Trondhjem	2 278	34
Stavanger	2 490	66
Drammen	2 540	81
Mindre byer	2 266	69
Notodden (høiest lønn)	3 110	114
Sogndal (lavest lønn)	1 240	24

Langt verre stillet var de fleste av landsskolelærerne. Gjennomsnittsinntekten i 1917—18 for en lærerfamilie på 4 personer utgjorde ca. 2100 kr., i Kristiansand, Bergen, Trondhjem og Hamar stifter kun ubetydelig over 2000 kr. Tre fjerdedel av lærerne hadde fri bolig og en fjerdedel dessuten bruksrett til litt jord; like fullt blir det tarvelige kår. Lærerinnene på landet tjente med dyrtidstillegg i Kristiania stift gjennomsnittlig 1500 kr., i de 5 øvrige stifter ca. 1360 kr. (i Trondhjem stift med Søndmør 1306 kr.); tre femtedel av lærerinnene må leie hus på egen bekostning.

Statsfunksjonærenes lønninger blev regulert fra 1 juli 1917. Fra juli i år er dyrtidstillegget forhøiet fra 240 til 500 kr. for en enslig person; for en familie på 4 personer utgjør forhøielsen 500 kr. (før 620, nu 1120 kr.). Med det tidligere dyrtidstillegg kommer ikke lønnsforbedringen op i 100 pct.

for nogen større gruppe av statstjenestemenn. For de laveste funksjonærer med lønn under 2 000 kr. før krigen utgjør stigningen til 1917—18, familietillegg iberegnet, vel 80 pct. Den samlede inntekt i år for disse funksjonærfamilier dreier sig om 2 500—3 000 kr. De fleste statstjenestemenn som før tjente mellom 2 og 3 tusen, tjente i 1917—18 med dyrtidstillegg 3 500—4 500 kr. — stigningen dreier sig om 60 pct. For inntektsgruppen 3—4 000 utgjør stigningen 50 pct., for de følgende inntektsgrupper fra 35 til 55 pct. Forhøielsen er ubetydelig for de aller høieste lønninger, særlig tordi dyrtidstillegget her ikke får nogen vesentlig innflydelse på stigningen.

Til slut skal meddeles de opplysninger man har skaffet til veie om lønnsforholdene for private (og delvis offentlige) funksjonærer med høiere fagutdannelse. — Fra Norges Landbrukshøiskole har man mottatt redegjørelser fra de forskjellige avdelinger.

Skogbruksavdelingen: Som regel vil de herfra uteksaminerte skogbrukskandidater meget snart kunne erholde assistentstillinger dels i Statens, dels i amtsskogselskapenes tjeneste, tildels ogsaa kommunale poster som «herredsskogmestre», enkelte faar ogsaa privat ansættelse.

For Statens assistentstillinger gjaldt indtil 1 juli 1917 et lønsregulativ senest av 1 juli 1912. Ifølge dette var begynderlønnen 1 500 kr., hvortil tre alderstillæg à 400 kr. efter 3, 6 og 9 aar. Det sidste regulativ begynner med 2 000 kr., hvorefter følger de samme tillæg.

Amtsskogassistenternes lønninger har været meget forskjellige og har ikke været regulerte. Begynderlønnen har antagelig ligget mellom 1 000 à 1 200 kr. op til 2 000 kr. Regulativ er nu foreslaet.

For begge klasser assistenter kommer da vanlig skyss- og kostgodtgjørelse.

Herredsskogmestrenes lønninger tør ha dreiet sig om 1 000 à 1 500 kr. indtil dyrtiden; nu averteres den slags poster med 2 400 à 2 500 kr. Ved enkelte større brændselscentraler har unge kandidater opnaadd en aarsløn av 5 à 6 000 kr.

Hvorledes de private poster er avlønnet er det meget vanskelig at faa rede paa. Private skogselskaper med interesser i utlandet lønner nok sine forstmænd med 6 à 8 000 kr. og derover, alt efter dygtighet.

Meieriavdelingen: Samtlige kandidater er gaat over i praktisk bedrift. De stillinger som de har faat skulde jeg anta før krigen blev lønnet med 1 800 à 2 000 kr. Nu vil de sandsynligvis faa 2 500 à 3 000 kr. som begynderløn.

Det kan opplyses at Norske Meierifolks Landsforening ifjor reviderte sin mindstelønstarif, hvorved satserne gjennomgaaende forhøiedes med 600 til 1 000 kr. I sidste aar har mange meierier tillike git sine folk dyrtidstillæg.

Havebruksavdelingen: I aarene 1913—1914 kunde de uteksaminerte havebrukskandidater faa en løn av 1 200 à 1 500 indtil 1 800 kr., i 1917 og 1918 ca. 2 000 til 3 000 kr.

Lønnen for ældre kandidater var før krigen ca. 2 000—2 500 kr., den er nu steget til 3 000 med 6 000 kr. som topløn i offentlige stillinger; i en enkelt privat stilling er lønnen nu vistnok over 7 000 kr. foruten frit hus, lys og brænde samt havesaker til husbehov.

Det skal tilføies at der nu er flere stillinger ledige enn der er kandidater fra havebruksavdelingen.

Utskiftningsavdelingen henviser til lønnsregulativene i det offentlige utskiftningsvesen og til de større private opmålingsfirmaer. Utskiftningsformennene hadde før 2 400 kr. med 3 alderstillegg à 300 kr., nu 3 400 kr. med 2 alderstillegg à 400 kr. Utskiftningsassistenter I: før 1 500 kr. (3 tillegg à 200 kr.), nu 2 000 kr. med 3 alderstillegg à 400 kr. (tjenesteår i 2den klasse medregnes). Assistenter II har 1 500 kr.s grunnlønn med 3 alderstillegg à 200 kr. (forekom ikke i 1914). Fra et større opmålingskontor har man motatt følgende opplysninger: Før krigen opnådde utskiftningskandidater i privat tjeneste i almindelighet 2 400 kr. uten diet. Nu forlanges 3 600—4 500 kr. + diet.

Om agronomlønningene meddeles fra Vinterlandbruksskolen: Yngre folk med eksamen fra almindelig landbruksskole fikk i 1913—14 gjennomsnittlig ca. 400 kr. om året som agronomer eller gårdsbestyrere — foruten kost og losji. Nu i 1918 opnaes i almindelighet 1 000—1 500 kr., gjennomsnittlig ca. 1 200 kr. Lønnsvilkårene er nogenlunde ens over hele landet; de varierer sterkt etter alder, tidligere praksis og andre kvalifikasjoner. Den sedvanlige alder er 21 år. Kost og losji blev i 1914 gjennomsnittlig anslått til 35 kr. måneden, nu i år til 100 kr. For eldre personer med den samme utdannelse er vilkårene for tiden særlig gunstige både i næringsnevnder og andre kriseinstitusjoner og ved større bruk.

Om ingeniørlønningene skriver Norges tekniske Høiskole bl. a.: «Den aarlige løn for ingeniørassistenter i stats- eller kommunetjeneste i tiden 1913/14 var ca. kr. 2 000.00. Regulativet nu gaar fra kr. 2 800.00 til kr. 4 000.00. Der er enighet om at det for tiden er betydelig vanskeligere at faa kvalifiserte ansøkere til disse stillinger end tidligere, selv med en aarlig løn av kr. 4 000.00.

Hermed stemmer de erfaringer man har med hensyn til de lønninger som opnaes i privat virksomhet.

Bergavdelingen anfører saaledes at de lønninger som i tiden 1913/14 opnaades av netop færdige bergingeniører, kunde sættes til kr. 2 000.00, mens de nu opnaar kr. 4 000.00.

Kemiavdelingen opplyser at lønnen for nyutdannede kemiingeniører før krigen var kr. 2 400.00 à 3 000.00. Nu er den kr. 4 000.00 à 5 000.00. Men enkelte har faat mere, helt til kr. 8 000.00. — — — — I det store og hele ser det ut som om ingeniørlønningene er i fortsat sterk stigning.»

Kristiania tekniske Mellemskole uttaler: «I 1914 var ca. 1 200—1 500 kr. pr. aar en noksa almindelig betaling, noget høiere for bygningsteknikere og kemikere og tildels noget lavere for maskinteknikere og elektroteknikere og omtrent like for offentlige og private stillinger.

Nu i 1918 er forholdet det at elevene omtrent udelukkende gaar i privat tjeneste, da de der foruten at opnaa en høiere begynderløn har større utsigt til at komme frem i meget gode stillinger. Særlig er dette tilfældet for dem som søker over i industrielle driftsstillinger og handelsteknikere, mens lønningene ved de mekaniske verksteders tegnekontorer endnu er noksa lave.

Begynderlønnen har ved de sidste ansættelser som jeg har kjendskap til været:

For vei- og vandbygningsteknikere	kr. 3 000.00—3 600.00
« kemikere	- 3 000.00—3 600.00
« maskinteknikere.	- 2 000.00—3 000.00—4 000.00, tildels mere.
	Det sidste gjælder for fabrikteknikere.
« elektroteknikere.	- 2 000.00—3 000.00.»

Bergens tekniske Mellemskole meddeler: Lønningene for mellemskolens uteksaminerte elever stiller sig som i følgende tabell vist:

	1915. Kr.	1918. Kr.
Elektrotekniske linje.	ca. 1 800	3 000—3 600
Skibsbygninglinje.	» 1 500	3 000—3 250
Vei- og brobygninglinje.	» 2 400	3 000—4 000
Maskinlinjen.	» 1 500	3 000—3 600
Kemilinen.	» 1 500	ca. 3 000

For året 1914 ser man sig ikke i stand til å opstille en tilsvarende tabell, men man kan skjønsmessig for samtlige faglinjer under ett regne at lønningene nu er omtrent det dobbelte av hvad de var før krigen.

Angående lægelønningene under krigen har man innhentet opplysninger fra Lægeforeningen og Kristiania Kredssykekasse. — I de to første krigsår blev ikke regulativet for lægehonorarer forhøiet. Senere er privathonorarene steget 25—50 pct., vesentlig for konsultasjoner. Betalingen for sykebesøk er neppe gått op over 25 pct. Honorarene for kretssykekassepraksis ligger noget lavere enn privathonorarene, men stigningen antas å være nogenlunde ens. For Kr.a Kredssykekasses vedkommende opplyses at lægetakstene under krigen (i 1917) er forhøiet med henimot 30 pct. — Helserådsordførernes lønninger er steget med ca. 50 pct., kommunelægelønningene

med høist 25 pct. Overlægene ved sykehus har kun fått liten lønnsforhøielse assistentlægene gjennemgående omkring 30 pct. forhøielse. Ved Statens sykehus, asyler og sanatorier er direktør- og reservelægegagene gått op 33—40 pct. ved siste lønnsforbedring; tas dyrtidstillegget for 1917—18 i betraktning, blir antagelig stigningen for de fleste noget over 50 pct. Vikarlønningene er pålagt sterkt; de dreiet sig før krigen om 300—350 kr. pr. måned (+ fri stasjon), men steg forholdsvis raskt til 500 kr. og i det siste videre til ca. 600 kr. pr. måned + fri stasjon. Denne stigning på nær 100 pct. skyldes lægemangelen og ikke minst marinens ivrige efterspørsel efter civile læger til midlertidig tjeneste. Lønsvilkårene i marinen er 30 kr. pr. dag (900 kr. pr. måned) + fri stasjon.

Prestelønningenes stigning fremgår av tabell 18. De noget over hundrede kapellaner og sogneprester på landet, som før tjente mellem 2 500 og 3 000 kr. (gj.sn. ca. 2 750 kr.), er efter lønsreguleringen kommet op i 3 850 kr. + dyrtidstillegg. For de fleste mindre familier vil stigningen dreie sig om 60—70 pct. I de middels og større presteembeder er inntektene bare gått op med 30—40 pct.

Filologer og realister får efter eksamen for en stor del ansettelse som overlærere ved offentlige eller kommunale høiere almenskoler. Grunnlønnen var efter regulativet av 1913 2 400 kr. stigende til 4 500 kr.; nu: 3 600 med 6 alderstillegg à 400 kr. hvert 3dje år. Altså topplønn 6 000 kr. Med familietillegg vil stigningen dreie sig om 55—60 pct. Lærerinner ved høiere skoler får nu i begynnerlønn 2 000 kr., topplønn efter 15 år 3 500 kr.; med dyrtidstillegg er deres inntekter gått op ca. 80 pct. Rektorer hadde før 4 600 (topplønn 5 400 kr.) + hus eller husleiegodtgjørelse. Nu: 6 000 kr. (topplønn 7 000 kr.) + hus + dyrtidstillegg. Også de private lærerstillinger skal være betraktelig bedre avlønnet nu enn før.

Om juristlønningene opplyser advokat Annæus Schjødt jr., tidligere innehaver av Engagementskontor for jurister:

«Den sedvanlige begynderløn for sakfører- og advokatfuldmægtiger i 1914 var 1 500—1 800 kr.; ikke sjelden forekom begynderlønninger paa 1 200 kr. I 1915 var der meget liten stigning; men i løpet av 1916 og endnu mere i 1917 og de forløpne maaneder av 1918 har stigningen været voldsom. Nu bydes der i almindelighet 4 500—6 000 kr.»

Der har helt siden 1915 vært livlig efterspørsel efter jurister, statsøkonomiske kandidater og folk med lignende utdannelse eller praksis til de nyoprettede departementer og kommunale kontorer. Også banker, forsikrings-selskaper, rederier, industriselskaper m. fl. har i stigende utstrekning ansatt jurister og økonomer. Lønsvilkårene er glimrende efter normale forhold.

For å få et samlet overblikk over lønnsbevegelsen har man sammenstillet de forskjellige stillinger med høist 6 000 kr.s lønn i tabell 1. Man har anset det for riktigst å regne med familietillegg for stats- og kommune-funksjonærer og -arbeidere; for enslige tjenestemenn blir selvfølgelig lønn og stigning langt mindre enn det fremgår av tabellen. Alle som har oppnådd en inntektsstigning på minst 140 pct. må man gå ut fra har fått sin stilling utvilsomt forbedret under krigen, når der tas hensyn til den offentlige dyr-tidshjelp (se nedenfor). Til disse få heldige hører: Sjøfolk i utenriks fart, skogsarbeidere, silde- og fiskesjauere av begge kjønn, kommunale arbeidere i Aker, Kristiania og Bergen, sagbruksarbeidere i Trondhjem og kontordamer under 20 år i Kristiania. De to sistnevnte stillinger var elendig avlønnet før krigen — resp. 35 øre timen og 39 kr. måneden i gjennemsnitt. — For svært mange kommer lønnsstigningen ikke engang op i 70 pct. eller halvparten av den almindelige utgiftsstigning. Herhen hører først og fremst en rekke lærere og lærerinner ved byfolkeskolene og størsteparten av lærerinnene ved lands-folkeskolene sønnenfjells. Videre brorparten av de øvrige kommunale funk-sjonærer; papirfabrikkarbeidersker (Drammen) og bryggeriarbeidersker (Kri-stiania); kommunale arbeidere i Tromsø. Endelig en stor del av statsfunk-sjonærene (ved jernbanen, telegraf og telefon, postvesenet, departementene, hæren, fyrvesenet m. v. — se tabellen). Av større interesse er det å betrakte selve lønningene, særlig for de vanskeligst stillede voksne arbeidere og funk-sjonærer. Under 2 000 kr. tjente ivår hjelpearbeidere og sjauere ved meka-niske verksteder og en del andre arbeidere, ingen mannlige funksjonærer. De fleste gårdsgutter kommer også under 2 000-grensen (iberegnet tillegg for kost og losji). Ingen kvinnelige arbeidere kommer op i 2 000 kr., heller ikke gjennemsnittet av butikk- og kontordamer. Det kan ha sin interesse å sam-menstille de viktigste kvinnelønninger:

	Årslønn kr.		Årslønn kr.
Butikkdamer 17—19 år i Kr.a.	816	Butikkdamer 25 - 54 år i Kr.a.	1 272
Tjenestep. på landet 17—19 år.	900 ¹	Tobakksarbeidersker i Kr.a.	1 296
—>— over 20 år.	1 000 ¹	Lærerinner på landet i Trond-	
Tjenestep. i byene 17—19 år .	1 000 ¹	hjem stift.	1 306
—>— 20—24 år .	1 100 ¹	Arbeidersker i vaskerier og	
Papirfabr.arb.sker i Drammen	1 100	strykerier i byene	1 352
Butikkdamer 20—24 år i Kr.a.	1 104	Lærerinner på landet i Bergen	
Tjenestep. i byene 25—54 år .	1 150 ¹	stift.	1 364
Budeier	1 150 ¹	Hermetikkarb.sker i Stavanger	1 377
Kontordamer 17—19 år i Kr.a.	1 152	Lærerinner på landet i Hamar,	
Bryggeriarbeidersker i Kr.a .	1 188	Tromsø og Kr.sand stifter ca.	1 380
Dagarbeidersker på landet . .	1 200 ¹	Lærerinner på landet i Kr.a stift	1 514
Lærerinner i Sogndal	1 240	Skofabrikkarbeidersker i Kr.å.	1 647
Syersker på systuer i byene .	1 256	Silde- og fiskesjauersker . . .	1 650

	Årslønn kr.		Årslønn kr.
Kontordamer 20—24 år i Kr.a.	1 752	Folkeskolelærere i Stav-	
—>— 25—54 år i Kr.a.	1 788	anger	2 490
Telefonistinner (Kr.a, Drammen		Do. i Drammen	2 540
og Trondhjem anlegg)	1 840	Telegrafistinner	2 540
Rengjørings- og vaskekoner i		Folkeskolelærere i Bergen	2 690
byene	1 950 ¹	Do. i Kristiania	2 980
Departementsassistenter II	2 140	Kvinnelige departem.assist. I	2 990
Lærere i mindre byer	2 266	Folkeskolelærere paa Not-	
Kvinnelige sporvognskonduk-		odden	3 110
tører i Kr.a.	2 268	Lærere ved høiere almen-	
Folkeskolelærere i Trond-		skoler (gjennemsnitt)	3 140
hjem	2 278		

¹ Iberegnet tillegg for kost og losji — se tabell 1.

Det er bekymringsfulle lønsvilkår som bys de fleste av vore arbeidende kvinner.

Mellem 2 000 og 2 500 kr. tjente bl. a. lærerne på landet og lærere i småbyene, 2den assistenter i departementene m. v., papirfabrikkarbeiderne i Drammen, tomte- og lagerarbeidere, akkordarbeidere ved veianlegg, fagarbeidere ved mekaniske verksteder, sporvognskonduktører i Bergen, Trondhjem og Kristiania, kjørekarer i byene, butikkespeditører over 25 år i Kristiania, tobakksarbeidere (Kr.a), hermetikkarbeidere (Stavanger), sagbruksarbeidere (Trondhjem), kommunale arbeidere i noen mindre byer m. fl. Mellom 2 500 og 3 000 kr. tjente en mengde arbeidere, det store gross av statsfunksjonærer o. m. a. Veil-, vandlednings- og kloakkarbeiderne i Aker tjente omkring 3 600 kr.; for øvrig hadde tømmermenn og snekkere i byene og de kommunale arbeidere i Kristiania størst ordnede arbeidslønn — ca. 3 250 kr.; det svarer i pengeverdi omtrent til 1 350 kr. i 1914.

For de høiere stillingers vedkommende henvises til tabellene over stats- og kommunelønninger og til uttalelsene fra høiere fagskoler m. fl. Stat og kommuner har ikke gitt de faste høiere funksjonærer pålegg som står i forhold til prisstigningen og de enestående konjunkturer. Dette har medført en overgang i stor utstrekning til de større private virksomheter, som har overbydd hverandre m. h. t. gager, tantiemer, provisjoner og gratialer for å sikre sig habile folk. Avstanden mellom de øverste og nederste inntektslag er sikkert nok større nu enn før krigen, og den sociale misnøie er øket.

Levevilkår under krigen.

Lønnsstigningen i og for sig sier svært lite. Hovedsaken er: Lever folk flest bedre eller dårligere enn før? Og i tilfelle: Er levemåten blitt så ussel at folkehelsen lider ved det?

Efter de beregninger som er foretatt av Socialdepartementets statistiske kontor er leveomkostningene fra krigens utbrudd til april i år steget med 140 à 145 pct. Etter dette kan der ikke være tvil om at det store flertal av dem som arbeider i andres brød lever dårligere, ganske betenkelig dårligere enn før. Mens leveomkostningene er fordyret med over 140 pct., er inntektene gjennomgående gått op med 90 pct. For mange av de dårligst stillede arbeidere og funksjonærer betyr dette en kummerlig levemåte, for de aller fleste mennesker i vort land stadige økonomiske bekymringer og innskrenkninger på alle hold.

Ved beregning av prisstigningen er der tatt hensyn til statstilskuddet på landsmel, fisk og sild o. s. v., men ikke til de forskjellige kommunale dyrtidsforanstaltninger, som særlig kommer de dårligst stillede tilgode. I Kristiania har dyrtidsbevilgningen været særlig rikelig (i alt næsten 12 mill. kr. i 1917—18 foruten utgiftene til skolebespisningen og de billige matsalg). Forutsatt at familiene benyttet alle rabattmerker de hadde rett til, utgjorde den samlede dyrtidshjelp her i byen i budgettåret 1917—18 (se tabell neste side):

Da inntektsansettelsen bygger på siste skatteseddel (altså på inntekten i 1916), hadde de fleste almindelige arbeidere rett til melke- og kjøttrabatt i 1917—18; først nu i 1918—19 vil mange komme over de fastsatte inntektsgrenser. En almindelig arbeiderfamilie med 2 barn som bodde i 1 værelse og kjøkken, hadde altså i året 1917—18 rett til en samlet dyrtidshjelp på 202 kr. Leveomkostningenes stigning er herved forminsknet for en slik familie med ca. 13 pct. (regnet efter en inntekt på 15—1 600 kr. i 1913—14), eller anderledes uttrykt, familiens virkelige inntektsstigning under krigen blir på grunn av det tillegg av varer som de får for rabattmerkene, omkring 13 pct. større enn lønnsstigningen. Har familien 2 værelser og kjøkken, får de rabattmerker til et samlet beløp av 238 kr., ensbetydende med en forøket inntektsstigning på 15 pct. Ennu større rolle spiller dyrtidshjelpen for barnrike,

Samlet rabatt i 1917—18 på	For enslige med inntekt opptil 1 000 kr. Ialt kroner.	For enslige med inntekt 1 000—2 000 kr. Ialt kroner.	For familier på 4 per- soner med inntekt opptil 2 500 kr. Ialt kroner.	For familier på 4 per- soner med inntekt opptil 2 500 kr. Ialt kroner.	For familier på 4 per- soner med inntekt 2 500—4 200 kr. Ialt kroner.
Brensel	84.00 (1 værelse)	84.00 (1 værelse)	132.00 (1 v. og kjøk.)	168.00 (minst 2 v. og kj.)	132.00 (1 v. og kjøk.)
Melk	-	-	43.80	43.80	-
Kjøtt	4.00	-	16.00	16.00	-
Fisk	2.60	2.60	10.40	10.40	10.40
I alt	90.60	86.60	202.20	238.20	142.40
I pct. av en antatt inntekt på 1550 kr. i 1913—14	-	6	13	15	9
Samlet rabatt i 1917—18 på	For familier på 4 per- soner med inntekt 2 500—4 200 kr. Ialt kroner.	For familier på 6 per- soner med inntekt opptil 3 100 kr. Ialt kroner.	For familier på 6 per- soner med inntekt opptil 3 100 kr. Ialt kroner.	For familier på 6 per- soner med inntekt 3 100—5 400 kr. Ialt kroner.	For familier på 6 per- soner med inntekt 3 100—5 400 kr. Ialt kroner.
Brensel	168.00 (minst 2 v. og kj.)	132.00 (1 v. og kjøk.)	168.00 (minst 2 v. og kj.)	132.00 (1 v. og kjøk.)	168.00 (minst 2 v. og kj.)
Melk	-	87.60	87.60	-	-
Kjøtt	-	24.00	24.00	-	-
Fisk	10.40	15.60	15.60	15.60	15.60
Ialt	178.40	259.20	295.20	147.60	183.60
I pct. av en antatt inntekt på 1550 kr. i 1913—14	12	17	19	10	12

særlig smått stillede familier; derimot får den liten betydning for enslige og barnløse. For voksne kontordamer f. eks. blir dog gjennomsnittsinntekten på ca. 1 800 kr. faktisk forøket med næsten 5 pct. ved brensels- og fiske-rabatten. Til disse rabatter kommer skolebespisningen, som har fått sterkt øket betydning i den siste matknappe tid, og det billige kommunale matsalg. Alle hverdager fra $\frac{1}{10}$ 1917— $\frac{19}{7}$ 1918 var der adgang til å hente middag — 25 øre for en rikelig portion, som kom kommunen på ca. 40 øre; i alt blev der levert over $1\frac{1}{2}$ million portioner. En arbeiderfamilie på mann, kone og 2 mindre barn, som i hele 1917—18 hentet sin hverdagsmiddag (3 portioner) fra Folkekjøkkenet — for å ta et eksempel —, har herved vunnet en ekstra dyrtids-hjelp på 102 kr.

I det hele har visstnok de fleste kommuner med Statens støtte opnådd å lette dyrtidstrykket betraktelig for de laveste inntekstklasser; men det mangler meget på at dyrtidsforanstaltningene har strukket til å utjevne forskjellen mellom inntekts- og utgiftsstigning for den store mengde. Ved de av byrået paa grunnlag av en rekke husholdningsregnskaper foretagne undersøkelser av «Dyrtidens virkninger paa levevilkårene» er det fastslått at de fleste familier har måttet knappe sterkt av på utgiftene til for- eninger, forsikringer og gaver, bøker og aviser, reiser og fornøielser m. m. m. Dette er regelen. At mange også av kropsarbeiderne sitter endog bedre i det enn før, sier sig selv under en slik enestående høkonjunktur. Det må i denne forbindelse bemerkes at de meddelte lønnsoppgaver gjelder sedvanlige dag- og månedslønninger. Hvor der er tale om småjobber eller akkord kommer fortjenesten ofte langt høiere op. Når millionene kommer prompt inn ved aktietegningen, er ikke selskapet alltid så nøie med noen kroner mer eller mindre til arbeidslønn; hovedsaken er å lå arbeidet fort unda.

Siden krigens første halvår har her ikke forekommet almindelig arbeidsledighet. Det har vel aldri vært bedre for arbeide i Norge enn i 1916 og begynnelsen av 1917. Siste år har der som bekjent ikke vært så liten ledighet, uten at der dog kan tales om noen omfattende arbeidsløshet. Størst ledighet har der vært blandt sjøfolk — helt siden den utvidede undervandskrig begynte å virke. Av bakere og konditorer, hermetikkarbeidere, jern- og metallarbeidere, bygningsarbeidere m. fl. samt handelsfunksjonærer er der også efterhånden blitt mange ledige på grunn av varemangel og rationering.

Dyrtidspresset har styrket samholdet mellom arbeiderne; også den rike- lige tilgang på arbeide har vært gagnlig for fagforeningsarbeidet. Vare- jobbingen og dyrtiden skaffet samvirkebevegelsen en enestående tilslutning i de første krigsår. Senere har vareknapheten og den offentlige vareformid- ling hemmet og til dels overflødiggjort den praktiske kooperative virksomhet. Uten den offentlige inn gripen på alle hold med rationering, vareformidling, pristilskudd og maksimalpriser, husleieregulering o. m. a. er det ikke godt å skjønne hvordan folk flest skulde berget sig igjennem disse årene. Tross

alt er tilstanden alvorlig nok i de brede lag. Men egentlig nød er der sikkert nok kun i enkelte tilfeller tale om blandt fullt arbeidsdygtige folk.

Skrikende nød hersker der derimot blandt tusener andre: svake og syke, enker og gamle. For alle disse, som ikke engang har sin arbeidskraft å jobbe med, blir tilstanden stadig mere fortvilet. Fattigforstander Bøe, Kristiania, skriver således: «For alle hvis arbeidskraft i disse krigsaar ikke har kunnet gjøres indtægtsgivende fuldt ut, har krigen nødvendigvis medført et minus i livsvelvære, idet levnettsmidlenes sterke stigning ikke har kunnet opveies i nogen nævneværdig grad ved økede indtægter. — Dette minus er blit større jo mindre arbeidsevnen har været, og for invalider og enker med barn samt ældre hjemmearbeidersker — særlig da saadanne som har bodd alene — har situationen gradvis forværret sig eftersom dyrtiden er øket.

Vistnok er den hjælp som det offentlige har ydet til disse mennesker blit øket adskillig i de senere aar. Men tiltrods herfor har nøden vokset og undergravet helse og kræfter — hvor disse ikke allerede før paa grund av sygdom eller alder var betydelig svækket; i de sidste tilfælder har den git nedgangen et betydelig øket tempo. De sidste 1½ aar kan utvilsomt betegnes som den værste tid — idet de daarligst stillede paa grund av dyrtiden har været nødt til at redusere sit forbruk av gode og nærende stoffer, som f. eks. kjøt, melk og lign., meget betydelig. — Av alle tror jeg dog at kunne uttale at enker og forlatte koner med barn har hat de største lidelser.»

Frøken Lerche, Indremissionen, uttaler (fra et avisreferat): «Tilstanden er ikke værre i vinter end ellers, der hvor manden har fast arbeide. Men hvor der er sygdom i huset og hos gamle og hos enker, der er det frygtelig, frygtelig! Der er litet fyld nu under forbudet, undtagen blandt de aller daarligste elementer. De aller fleste holder sig fra det dyre gaukebrændevin, og det er forholdsvis faa som synker til surrogater.»

Fattigunderstøttelsens størrelse fremgår av fattigstyrenes redegjørelser og av følgende sammenstilling (se tabell side 17 og 18):

Stigningen under krigen er ytterst forskjellig. Understøttelsen til gamle arbeidsuføre som bor hjemme er gjennemgående pålagt 90—130 pct. Men det trenger ikke lang forklaring at en samlet inntekt på nogen og tretti kroner måneden umulig kan rekke til det aller nødvendigste engang. De fleste fattigstyrrer medgir også at disse tider er særlig ugunstige for syke, gamle og enker med småbarn. Heldigvis er ikke samtidig antallet av fattigunderstøttede tiltatt; fra flere byer meldes tvertimot om nedgang. De mange private innsamlinger gjør vel sit til å avlesse fattigbudgettene; men hovedårsaken er nok den at adgangen til godt lønnet arbeide er blitt så meget lettere, især for enker og større barn.

Lærernes erfaringer peker i samme retning. I enkelte hjem hersker den sorteste nød, verre enn nogen gang. Men almindelig nødstilstand er der ikke tale om; da var forholdene ganske anderledes triste under lavkonjunk-

Fattigunderstøttelsens stigning under krigen i de forskjellige byer.

Månedlig understøttelse pr. individ.

	Kristiania.			Fredr.kshald.			Hamar.			Drammen.			Sandefjord.			Skien.		
	1914.	1918.	Stig-ning	1914.	1918.	Stig-ning.	1914.	1918.	Stig-ning	1914.	1918.	Stig-ning.	1914.	1918.	Stig-ning.	1914.	1918.	Stig-ning.
<i>Understøttelse hjemme.</i>	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.
Gamle	15	35	133	-	-	-	Ingen helt understøttede	-	88	1 15	2 32	[113]	1 13	1 35	[169]	15	32	113
Enker med (4) barn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 40	2 90	[125]	-	-	-	-	-	-
Erhvervsudygtig mann med 3 barn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 43	2 108	[151]	-	-	-	-	-	-
<i>Utsatte.</i>																		
Gamle (på landet)	20	30	50	20	42	110	-	-	-	-	-	-	25	55	120	-	-	-
Sindssyke	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	46	53	25	55	120	-	-	-
Barn (overhodet)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	20	150	-	-	-	3 15	3 30	100
— 0—1 år	15	22	47	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— 2—6 »	11	19	73	-	-	-	12	23	92	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— 7—9 »	9	15	67	-	-	-	11	20	82	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— 10—12 »	7	12	71	7½	10	33	8	16	100	-	-	-	12	19	58	-	-	-
— 13—15 »	6	9	50	-	-	-	8	11	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>I pleiehjem.</i>																		
Gamle	20	50	150	19	38	102	19	40	111	24	45	88	-	-	-	-	-	-
Barn	-	-	-	-	-	-	4 11	4 23	4 109	-	-	-	-	-	-	-	-	-

1 + husleie. 2 + husleie og diverse naturalier. 3 Maksimum. 4 5 år.

Fattigunderstøttelsens stigning under krigen i de forskjellige byer (forts.).

Månedlig understøttelse pr. individ.

	Kristiansand.			Stavanger.			Bergen.			Ålesund.			Kristiansund.			Tromsø.				
	1914.	1918	Stig-ning.	1914.	1918.	Stig-ning.	1914.	1918.	Stig-ning.	1914.	1918.	Stig-ning	1914.	1918.	Stig-ning	1914.	1918.	Stig-ning.		
	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.		
<i>Understøttelse hjemme.</i>																				
Gamle	-	-	-	20	37 ¹ / ₂	88	¹ 15-17	¹ 33-35	[113]	-	-	-	-	-	-	?	?	82		
Enker med (4) barn .	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	?	?	300	-	-	-		
Mand, hustru og 3 barn	-	-	-	-	-	-	41	2 98	[139]	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
<i>Utsatte.</i>																				
Gamle på (landet) . .	30	³ 80	³ 167	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	33-50	[150]	-	-	-		
Sindssyke	-	-	-	25	46	84	-	-	-	-	-	-	25	³ 63	³ 152	-	-	-		
Barn og voksne (gj.sn.)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	19	90	-	-	-	-	-	-		
Barn (overhodet) . . .	-	-	-	17	29	71	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Delvis forhøiet med 50-100 pct.		
— 0-1 år	} 15-20	} 25-30	} [58]	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	20	186	-	-	-		
— 2 6 »				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
— 7-9 »				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— 10-12 »				} 12-14	} 20-25	} [73]	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	17	183	-	-
— 13-15 »	-	-	-				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
<i>I pleiehjem.</i>																				
Gamle	19	46 ¹ / ₂	145	38	50	32	-	-	-	15	35	133	?	?	80-100	?	?	50		
Barn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	15	150	-	-	-		

¹ De laveste tall gjelder kvinner. I 1918 dessuten naturalydelse. ² + diverse naturalier. ³ Maksimum.

turene for ca. 15 år siden, skrives der fra Trondhjem. Tross den fristende adgang til god fortjeneste ser det ikke ut til at flere av barna enn ellers har tatt poster. Som det alltid har vært tilfellet, har en flerhet av de større gutter lønnet arbeide, opptil 6 timer om dagen. Derimot benytter hjemmene barna langt mer enn før, særlig til å stå i de fortvilede køer. Forsømmelser på flere timer av denne grunn hører til dagens orden, og hvad værre er, denne ståingen ute i allslags vær tar tydelig på barna, så arbeidsiveren, humøret og sundheten lider ved det. I det store og hele er ikke skolebarna dårligere klædd enn før; men skotøi og undertøi er det ofte skralt med. Ut over forsommeren går det sterkt tilbake med utholdenheten og interessen ved folkeskolene, langt mer enn vanlig ved skoleårets slutning. Elevene klager over trethet og hodepine. Det er ikke tvilsomt at dette henger sammen med brødrationeringen, de uoverkommelige priser på allslags styrkende mat, og sist, men ikke minst potet- og melkemangelen. Mange av barna får tydeligvis for lite og for dårlig mat; de kommer på skolen sultne eller halvmette uten skolemat, særlig om fredagene og lørdagene. Heldigvis tar skolebespisningen verste brodden av matnøden for skolebarnas vedkommende.

Langt verre stillet er husmødrene i arbeiderklassen. Alle lærere, læger og andre som kommer inn på dette spørsmål, erklærer uten forbehold at disse har hatt en frygtelig tid. Daglig står de i kø i timevis, ofte med småbarn på armen, og til og med ofte uten resultat. Hjemme sliter de langt verre enn før med flere varme mål. Men tross omtanke og strev føler de at kostholdet blir utilfredsstillende, og tilstanden stadig mer bekymringsfull. Mest betenkelig er det dog at tusenvis av mødre vitterlig sulter sig for mannens og barnas skyld. «Mannen må ha sitt, barna også, så får det gå med mig som det kan;» slike vendinger hører en rett som det er nu om dagen. Tallrike tilfeller av blodfattigdom o. lign. sykdommer blandt mødre taler sit tydelige sprog om de alvorlige følger av utsultning og overanstrengelse. På grunn av melkemangelen er det almindelig at mødrene gir bryst utover de vanlige 9—10 måneder, hvilket tar dobbelt på kreftene når de samtidig er underernært og overarbeidet. Efter alt å dømme er der fare for at mange mødre alt har fått et knekk for livet, og at tilstanden blir kritisk til vinteren, hvis der ikke blir tatt et ordentlig tak for å lette deres arbeide og bekymringer.

Også mange andre enn husmødre er selvfølgelig mer eller mindre underernært. Men der kan neppe tales om nogen almindelig utbredt sykkelighet eller svekkelse av denne grunn. Bylæger især, men også privatlæger, taler om adskillig avkrefteelse og blodfattigdom utover våren; det er en kjendsgjerning at folk flest har tatt påfaldende av i vekt. Efter de foreliggende uttalelser er det heller ikke tvilsomt at det sammalte brød, hvalsmørret og kålrabien i forening har forårsaket en mengde tilfeller av mave- og tarm-sykdommer, særlig hos folk med dårlig fordøielse, hos andre sykelige og

hos gamle. Men også yngre, helt friske folk har bukket under. En Bergenslæge uttaler som sin erfaring at rationeringen og kostholdet har vist sig uehdlig for kroniske tuberkuløse; sykdommen har blusset op igjen hos patienter som i mange år har været symptomfri. Vi får dog håpe at dette er undtagelser. Tuberkuloseoverlægen erklærer således, på grunnlag av innhentede opplysninger, at hverken de nye tilfeller eller dødsfallene av tuberkulose antas å ha tiltatt under krigen. De uehdige levevilkårs innflydelse ser etter dette ut til å være motvirket ved arbeidet for folkesykdommens bekjempelse. Dette har hatt en gledelig fremgang under krigen, tross mange vanskeligheter; antallet av tuberkulosehjem på landet er således steget i årene 1914—18 fra 47 til 76 og antallet av sengeplasser fra 894 til 1379. Overlægen frygter for at den almindelige avmagring vil minske motstandsevnen mot tuberkulosen.

Minst likeså skjebnesvanger som kostholdet vil visstnok de dårlige boligforhold vise sig. Alt effektivt arbeide for bedring av sundhets- og levevilkår i de fattigste lag magtstjeles av denne store bøigen — efter lægers, fattigstyrers og andre erfarne folks mening. Nu under krigen er jo bolignøden tiltatt sterkt, og dette har selvfølgelig forverret situationen; men de dårlige boligforhold er dog i mange byer et gammelt onde. Nogen forbedring av forholdene vil det neppe bli så lenge krigen holder byggprisene oppe i det 4—5-dobbelte. De slette og overbefolkede boliger skaper likegladhet og utilfredshet, tærer paa helsen, og i lengden må de uundgåelig virke nedbrytende på arbeiderklassens kultur og moral.

I begynnelsen av dette kapitel søkte man å trekke en sammenligning mellom lønnsstigningen og stigningen av leveomkostningene. Man skal her tilføie den bemerkning at tallet for leveomkostningenes stigning må leses med et visst forbehold, idet beregningen er bygget på et normalt forbruk, og altså viser hvor meget dyrere det vilde være å leve hvis man kunde indrette sit forbruk som før krigen. Forholdene er imidlertid helt forandret under krigen; rationering, vareknaphet, o.s.v. gjør bl. a. at man må forandre sit forbruk. Nogen beregning over hvilken rolle disse forhold spiller for leveomkostningene er ikke anstillet.

Uttalelser fra sakkyndige m. v.

Arbejdsformidlingsinspektør J. Hvidsten: Krigens indflydelse paa arbejdsforholdene kan med hensyn til arbejdsmarkedets tilstand i korthet belyses saaledes for mændenes vedkommende:

Ved krigens udbrud høsten 1914 indtraadte en stans i erhvervslivet, som medførte saa stor arbejdsledighed, at intet senere tidsrum har kunnet opvise sidestykke. Men denne periode blev af kort varighet, idet arbejdsmarkedet efter forløbet av de første maaneder av 1915 igjen var nogenlunde normalt, og denne tilstand karakteriserer stort set resten av 1915 og de første maaneder av 1916. Nogen vinterledighet var der jo, men dette er en almindelig foreteelse. Sommeren 1916 viser altfor liten tilgang av arbeidskraft, og tilsammenlagt gir det aar som resultat, at der til de offentlige arbeidskontorer anmeldtes færre arbeidssøkende end ledige pladser, — noget som ikke tidligere er indtruffet under arbeidsformidlingens tyveaarige virksomhet i vort land. Aaret 1917 var for første halvaars vedkommende vel saa gunstig som det tilsvarende tidsrum 1916, mens andet halvaar var avgjort svakere, og totalresultatet for aaret 1917 gir et ikke litet overskud av arbeidssøkende. Det samme har været tilfældet de første maaneder av indeværende aar.

Blandt sjøfolkene har det været betydelig ledighet like siden den utvidede undervandskrig la væsentlige hindringer i veien for vor skibsfart, og denne ledighet vedvarer. Bakere og konditorer har ogsaa — paa grund av rationeringen — stor ledighet. Desuten har det sidste vinter været endel arbejdsledighet blandt jern- og metalarbeidere, bygningsarbeidere, tildels blandt hermetikarbeidere paa grund av vanskeligheter ved bliktilførselen, blandt anlægsarbeidere og i enkelte andre grupper. For handels- og kontorfolk viser den sidste tid begyndende ledighet paa grund av varemangel.

Variationerne i arbejdsmarkedet fremgaar ogsaa av nedenstaaende sammenstilling av overskuddet av mandlig arbeidskraft hver enkelt maaned de sidste fire aar:

Arbeidssøkende mænd flere end ledige pladser.

	1914.	1915.	1916.	1917.
Januar	1 271	2 009	1 479	667
Februar.	1 128	1 502	853	592
Mars	1 036	1 237	753	629
April	347	1 245	61	116
Mai	÷ 38	691	÷ 86	÷ 643
Juni	÷ 91	792	÷ 1 242	÷ 925
Juli	÷ 122	329	÷ 1 339	÷ 559
August	2 438	281	÷ 961	÷ 309
September	2 396	582	÷ 796	343
Oktober.	2 303	715	÷ 169	959
November	2 143	879	208	1 694
December	1 375	509	÷ 4	1 108
	14 186	10 771	÷ 1 243	3 672

For kvindernes vedkommende har alle de her omhandlede fire aar vist forliten tilgang paa arbejdskraft. Dette gjælder særlig kvindelig hus-hjælp, som det praktisk talt hele landet over og til enhver tid er mangel paa. I den sidste tid har det været nogen ledighet blandt kvindelige handels- og kontorfolk.

Norsk Arbeidsgiverforening uttaler i Meddelelser og i en skrivelse til Socialdepartementet i anledning av forslaget om lovfestet 8 timersdag bl. a. følgende om lønnsstigning og levevilkår under krigen og om arbeidsforholdene:

Den gjennomsnittlige lønnsstigning fra 1914 til mars 1918 er:

I eksportindustrien	ca. 105 pct.
» industri forøvrig.	» 95 »
» haandverket	» 80 »

Arbeidernes økonomiske stilling var i mars 1918 noget nær den samme som i aarene umiddelbart før krigen, og den norske arbeider er med hensyn til løn i forhold til dyrtid bedre stillet end f. eks. sin danske kollega. — —

Det synes at maatte fremgaa at ernæringsforholdene her i landet i sin almindelighet slet ikke er saa daarlige at arbeiderne maa begynde at spare paa kræfterne, eller at arbeiderne i sin almindelighet har denne opfatning. —

Ved siden av de daarlige ernæringsforhold for industriarbeideren fremholdes ogsaa materialmangel i de fleste industrier som et moment for indkortet arbeidstid.

Til belysning av disse forhold tillater vi os at hitsætte en oppgave som vi indhentet i slutningen av april 1918 fra de viktigere industrigrupper:

Mekaniske verksteder: I det store og hele tat ingen mangel paa arbeide og raastoffer. Verkstedene formenes at kunne holde det gaende aaret ut. Paa skibsmateriel er der dog mangel.

Papirindustrien: I det store og hele tat er forholdene hittil bra. Paa enkelte raastoffer er dog en følelig mangel, f. eks. harpiks. Bedriftene antages at kunne holde det gaaende med normal drift endnu i 3 maaneder. Hvad fremtiden angaar avhænger alt av Amerikaoverenskomsten.

Træmasseindustri: Bedriftene gaar med halv drift, liten avsetning, forholdene uforandret siden 1917, nok raastof for iaar, yderligere indskrænkning av driften sandsynlig, hvis avsetningen fremdeles avtar.

Celluloseindustri: Bedriftene gaar hittil med fuld drift. Situationen er imidlertid ikke god i øieblikket, idet England har i væsentlig grad indskrænket sin import. Bedriftene antar under de nuværende forhold at kunne holde det gaaende i 3 maaneder.

Trævareindustri: Forholdene har her hittil været bra. Bedriftene sitter imidlertid inde med fulde lagere, og hvis eksportforbud kommer, vil produktionen maatte reduceres i betydelig grad. Alt avhænger her av eksportmuligheten.

Bergverksindustrien: Der er her mangel paa arbeidskraft. Den nye kisavtale med England, som endnu ikke er approbert av den engelske regering, er gunstig for bergverkene. Hvis denne kommer istand, trænges yderligere større arbeidskraft. I motsat fald vil bedriftene kunne holde det gaaende aaret ut.

Elektrokemisk industri: Forholdene er her gode. Der er tilstrækkelige ordres og tilstrækkelig raastof. Ingen indskrænkninger.

Hermetikfabrikker: Her er mangel paa blik, hvorfor en suksessiv indskrænkning av driften er ventelig.

Forholdene inden tekstilindustrien turde være bekjendt.

Siden denne opgave er indhentet, er Amerikaoverenskomsten kommet i orden, hvorved det formentlig maa kunne antages at ikke alene korn og mel vil bli tilført landet i større utstrækning, men ogsaa raavarer til industriens behov.

Forretningsfører S. Monssen, Norsk Skrædderforbund: Der har under den paagaaende krig været gode arbeidsforhold inden faget, med en derav følgende betydelig stigning av indtægterne for alle arbeidere.

Desværre har ikke stigningen paa langt nær kunnet nøitralisere dyrtidens virkninger, idet vort fag har ligget meget tilbake sammenlignet med andre.

Den forhøielse av lønningerne som er opnaadd i krisetiden, er derfor gjennemgaaende liten, og min personlige opfatning er den at vi er stedmoderlig behandlet.

Dyrtiden og ernæringsforholdene føles derfor meget trykkende, saavel inden det bestilte skrædderi som inden konfektionen, hvor stillingen er meget kritisk paa grund av de uforholdsmæssig lave lønninger.

Jeg har utarbeidet en opgave over endel byer, Kristiania har jeg undlatt at ta med da De har opgave for denne by før.

Det maa bemerkes at opgaven omfatter bare ukelønninger, og at det hovedsagelige arbeide utføres paa akkord.

Det er med andre ord bare en liten procent av fagets arbeidere som arbeider paa uke.

For akkordarbeidernes vedkommende savner jeg tilstrækkelig materiel til at kunne gi paalidelige opgaver.

Videre maa bemerkes at opgaven omfatter det bestilte arbeide i de nævnte byer. Samtlige opførte lønninger er mindstelønninger.

	1914.		1918.		Lønnsstigning 1914-18.	
	Mænd. Kr.	Kvinder. Kr.	Mænd. Kr.	Kvinder. Kr.	Mænd. Pct.	Kvinder. Pct.
Arendal	20.00	20.00	54.00	37.50	170	88
Bergen	30.00	18.00	60.00	42.00	100	133
Drammen	29.00	19.00	57.20	36.40	97	92
Fredrikshald	21.00	15.00	45.00	25.00	114	67
Fredrikstad	26.00	16.00	65.00	26.60	150	66
Grimstad	30.00	15.00	50.00	30.00	67	100
Hamar	24.50	-	-	-	-	-
Horten	25.00	14.00	39.00	24.40	56	71
Hønefoss	21.00	14.00	47.60	-	-	-
Kristiansand	25.00	20.00	57.60	40.00	130	100
Lillehammer	20.00	-	36.00	-	80	-
Notodden	24.00	18.00	56.00	42.00	133	133
Porsgrund	24.00	16.00	45.00	30.00	88	88
Rjukan	22.00	16.00	50.40	35.00	129	119
Sandefjord	27.00	16.00	41.40	23.00	53	44
Sarpsborg	26.00	14.00	40.00	25.00	54	79
Skien	25.00	16.00	54.00	36.00	116	125
Trondhjem	23.00	16.00	45.00	27.00	96	69
Tønsberg	25.00	11.00	47.50	20.90	90	90

A. Schultz, formand i Norsk Murerforbund: Arbeidet med fagforeningerne har trods krigen gaat sin jevne gang som før. Medlemsantallet har vist en stadig stigning i vort fag som følge av tilstrømningen fra andre land, i enkelte andre fag som følge av at fagforeningernes arbeide har vundet forstaaelse som noget der var skikket til at beskytte mot en altfor hensynsløs utbytning. Stort set er det paatagelig at krigen og krigskonjunkturerne har hat en stimulerende virkning, medført at agitationen for tilslutning har baaret frukt.

Arbeidet med tariffene har paagaat som ellers. Saavel i 1915 som i 1917 har vi hat store og omfattende lønsbevægelser. I 1915 førte vi under

den allerede da merkbare dyrtid en langvarig streik paa 13 uker, og resultatet blev en kontrakt paa 2 aar, Arbeidsgiverforeningen vilde ha den bare paa 1 aar. I 1917 blev vi efter lange forhandlinger enige om en kontrakt av samme varighet. Det er saaledes ikke nogen forskjjel paa arbeidet nu og tidligere. Man føler sig endnu bedst betrygget ved istandbringelse av kontrakter.

Imidlertid viste det sig, særlig efter kontraktavslutningen i mai 1917, at den voldsomme stigning paa levnetsmiddelpriserne saa at sige satte kontraktens lønsbestemmelser ut av kraft. Det var ugjærlig at leve paa en for tjeneste av mellem 40 og 50 kroner uken.

Vort arbeide maatte derfor gaa ut paa ved fredelig overtalelse at faa arbeidsgiverne til at indse at en forhøielse i kontraktstiden var nødvendig. Og her blev det nødvendig, ved stadige purringer, ved krav paa forhandlinger og paavisning av de umulige lønsforhold, at indvirke paa dem slik at de indsaa at lønnen maatte høines. Under disse forhold, der ganske naturlig skaper endel spænding blandt medlemmerne, er det ikke forunderlig at det et par steder kom til kortvarige arbeidsstanser med lønsfordringen som bakgrund. Som helhet maa man dog si at der ikke i vort forbund har forekommet arbeidsstanser av betydning i denne anledning, skjønt situationen mer end nogensinde tidligere indbød til det.

Arbeidsgiverne har holdt igjen i det længste, men maatte tilslut gjøre en indrømmelse, idet de fra 1 mars 1918 har indrømmet 15 øre i tillæg til hvad der før betaltes. Da dette beløp er altfor litet (det bringer ikke ukelønnen op i mer end kr. 56.70), saa har arbeidet fortsatt for at øke tillægget, og det synes som om arbeidsgiverne nu vil strække sig noget længere. Det bemerkes at det ikke har været mulig for os at faa skriftlig tilsagn om den sidst indrømmede forhøielse, formodentlig fordi Arbeidsgiverforeningen mener at den ved at gi et saadant tilsagn skulde binde sig for sterkt, saa den ikke ved første givne anledning skulde ha ret til at slaa lønnen ned igjen.

Ellers forekommer der paa grund av de forandrede forhold, som er en følge av krigen, flere tvistigheter end vanlig. Med disse har vi hat øket arbeide for at faa dem løst paa bedste maate, men deres karakter er ikke anderledes end tidligere.

Det er vanskelig at uttale sig bestemt om hvilken betydning krigen har hat for arbeiderne i aandelig henseende. Kanske mest fordi en dom derom fra min side let vil bli ensidig. Der er fare for at jeg vil se min klasse fra den gunstigste side og glemme de mangler som kan hefte ved dens aandelige tilstand.

Det kan ikke undgaa nogens opmerksomhet at arbeiderne nu er kommet langt i aandelig henseende. Deres handlinger nu er præget av beherskelse, de overveier, tænker som masse mer end tilfældet var i hine tider da de stod uten en fast og stabil organisation.

Dette har ogsaa gjort sig gjældende i høi grad under krigen. Man maa vel indrømme at de faa tilløb til overilelse som har været, ikke kan utviske billedet av en klasse som vel vet at ta hensyn til vanskelighetene, som veier mulighetene og gjør fremstøt eller foretar tilbaketog i sin kamp for at hævde sig i samfundet under hensyn til det som er praktisk og gjennomførlig. De enkelte foreteelser av anden art kan ikke forstyrre totalbilledet, ti man skal huske paa at forholdene under krigen har været av den beskaffenhet at selv de høiest dannede mennesker, selv de mest velopdragne, har været utsat for at miste likevegten.

Om dette forhold vil vedvare, eller om arbeiderne, eftersom krigen vedvarer og forholdene blir vanskeligere, kan tape taalmodigheten, er ikke godt at vite, men hittil har de trods de vanskelige forhold undgaat overilede handlinger.

I flugt med hvad der ovenfor er anført, vil jeg nævne at det ikke har været mulig at spore noget tilløb til hysterisk religiøsitet eller sværmeri av nogen art blandt de organiserte arbeidere. Der er maaske mer alvor blandt dem end tidligere, noget som vel er en direkte følge av krigen.

Naturligvis kan der trækkes frem mindre tiltalende træk hos mine kamerater, men dette faar bli andres sak at gjøre; ogsaa vor klasse maa selv sagt finde sig i kritik; denne har ikke manglet og vil selvfølgelig heller ikke mangle i fremtiden.

Tilslut skal jeg bemerke at jeg tror at arbeidernes aandelige standpunkt idag mer er en følge av den indflydelse som det aarelange arbeide inden arbeiderbevægelsen har øvet, end en følge av krigens indflydelse.

Krigen har derimot hat en vældig indflydelse paa arbeiderne i materiel henseende. Paa den ene side er lønningerne og akkordfortjenesten øket, der er blit flere penger blandt folk. Paa den anden side er al ting blit dyrere, og det værste er at dyrtiden øker fra dag til dag saa at si.

Ogsaa arbeiderne maa derfor ofre de materielle interesser stor opmerksomhet. Det blir et stadig kav for at erhverve sig saamange som mulig av livsgoderne. Og det maa sies, at om dette i nogen grad har lykkedes, saa har de stadig skiftende konjunkturer hat tendens til at fravriste arbeideren de øieblikkelig vundne fordele, saa hans materielle stilling er ikke bedre end tidligere. Bølgforholdene er jo ogsaa under krigstiden forværret i en grad som aldrig tidligere, og dette gjør at mængder av arbeidere savner et virkelig hjem. Krigen kan ikke sies at ha øvet nogen gunstig indflydelse for arbeiderne i materiel henseende.

Forretningsfører Ludv. Johansen, Norsk Formerforbund: Der indtraadte ved krigens begyndelse en krise, særlig for verkstedernes vedkommende, idet tilførselen av enkelte materialer næsten ophørte. Dette blev dog efter hvert bedre end det til en begyndelse saa ut, men snart begyndte

prisene paa alt at stige i en uhyggelig grad. Dette gjorde sig øieblikkelig og mest følelig gjældende for arbeiderne, som er henvist til at leve fra dag til anden.

Arbeiderne hadde da intet andet at gjøre end at kræve mere i vederlag for sit arbeide. De fremdeles stigende priser paa livsfornødenheter har medført stadige lønskrav og uro i sindene.

Værre er jo forholdene blit i den senere tid og særlig efterat rationeringen indtraadte, og det blir efter hvert stadig vanskeligere at skaffe det nødvendige til livsophold. Det er saaledes en kjendsgjerning at underernæringen blandt arbeiderne og deres familie nu er stor. Som følge av ovenstaaende har organisationsarbeidet tiltat, og en stadig uro ligger over det hele.

A. E. Gundersen, formand i Norsk Skotøiarbeiderforbund: Hvilken indflydelse krigen og krigskonjunkturerne har hat paa fagforeningsarbeidet er et emne som det er vanskelig at uttale sig med nogen bestemthet om. Paa dette som paa alle andre omraader gjælder jo at forholdene har været gjenstand for saa store forandringer at intet har faat anledning til at fæstne sig — det hele er blit noget løst. Først og fremst har den vældige stigning i prisnivaat forrykket alle gamle begreper om rimelige lønsforhold. Til at begynde med stod arbeiderne skrækslagne overfor denne utvikling og syntes tilsyneladende at her var intet andet at gjøre end at taale og tie. Dette blev yderligere fremhævet ved den paatagelige usikkerhet i arbeidsforholdene — man levet under følelsen av at idag gaar bedrifterne, imorgen staar de kanskje stille paa grund av at det ene eller andet mangler. Imidlertid, bedrifterne fortsatte at gaa, og hvad mere var, det kom sterkere og sterkere ind i bevisstheterne at paa enkelte hold hadde de forandrede forhold medført indtægter av tidligere uanet størrelse, og at disse kolossale indtægter for en meget væsentlig del hadde sin aarsak netop i den prisstigning som førte det arbeidende folk nærmere og nærmere nødens rand.

Taalmodigheten avløstes av utaalmodighet.

Som erstatning for de økede leveomkostninger søkte arbeiderne at skaffe sig høiere lønninger, men det forsprang som prisstigningen hadde faat, lot sig vanskelig indhente.

Utaalmodigheten vokste til forbitrelse.

De forskjellige maater hvorpaa denne forbitrelse har git sig utslag, er godt kjendt. Og endda er dog ikke det sidste ord sagt i denne sak. Kan hænde den kommende tid vil virke end mere overraskende end den forløpne.

De faglige organisationer har under krigsaarene hat en stigende tilslutning av medlemmer. Foruten at dette kan tilskrives en større forstaaelse av organisationens nødvendighet i sin almindelighet, skyldes det at vi har hat saakaldte «gode tider» med liten arbeidsledighet. Hvor stor indflydelse krigen og krisen forøvrig har hat paa dette forhold er det vanskelig at ut-

tale noget om. Og hvad den aandelige indflydelse angaar, saa er det kanske litt tidlig at danne sig sikre slutninger om den ting. Bare det kan konstateres: Litet eller mindre samfundssyn paa den ene side, haardere og bitrere klassekamp paa den anden.

Forretningsfører E. E. Rudlang, Norsk Sporveisforbund: Før krigen stod sporveisfunktionærene, navnlig i Kristiania, splittet i to forskjellige leire, der indbyrdes bekjæmpet hinanden. Ved siden herav hadde man en næsten likesaa stor uorganisert, indifferent gruppe der stillet sig ganske likegyldig overfor sin stands vitale interesser.

Den 18. juli 1914 opstod der ved sporveiene i Kristiania en 11 dages streik, der blev hævet dagen før den officielle meddelelse om Europakrigens utbrud fœi over verden. Kort tid efter opnaadde sporveisbedrifterne, paa grund av krisesituationen, tilladelse til at innskænke driften. Som følge herav gik sporveisselskaperne til masseavskedigelse fortrinsvis av sine ældre veltjente funktionærer — formentlig for at opnaa revanche for streiken. Dertil kom at arbeidsløshetens onde spøkelse — paa dette tidspunkt — hang som et Damoklessverd over de avskedigedes hode. For om mulig at avverge at nogen skulde miste sin stilling, tilbød funktionærene sig at ta hver sin del av innskærnkningen med tilsvarende reduktion i lønnen, men alle bønner og henstillinger var helt forgjæves. De daglige avskedigelser bragte forfærdelse og angst ind i de mange hjem inden etaten, ti ingen følte sig længere tryk paa at faa beholde sin stilling.

Ved denne vældige opskakning av etaten blev de tidligere smaa, personlige stridigheter lagt paa hylden for at gi rum for de store fælles interesse-spørsmal. Det gjaldt nu intet mindre end selve livseksistensen, og man mente at enighet og samling nu var den eneste redning.

Ved A/S Bergens elektriske Sporvei blev der i tiden 8. juli til 8. september 1917 ført en streik der endte med seier for funktionærene. Under streiken blev driften overtat av Bergens kommune.

Foruten de her nævnte aapne kampe har der inden vort forbund under krigsaarene hyppig været konfliktssituationer under opseiling, men de er i sidste øeblik blit ordnet i mindelighet. Disse stadige lønsbevægelser har til enhver tid skapt øket interesse for fagorganisationen. Som følge herav staaer sporveiens arbeidere og funktionærer over det hele land gjennom vort forbund nu praktisk talt samlet til en fælles enhet.

Derfor har vort forbund, hvad selve fagforeningsarbeidet angaar, hittil høstet den erfaring at alle de vanskeligheter som under krigen paa mange maater har grepet forstyrrende ind i de tidligere tilvante livsforhold, har tvunget arbeiderne og funktionærene sammen for at drøfte sine fælles anliggender og derved fremelsket de rene standsinteresser.

Med hensyn til spørsmålet om krigens indflydelse paa arbeiderne,

aandelig som materielt, kan der efter min opfatning inden vor stand spores en betydelig øket interesse for politik og samfundsspørsmål. Derimot er forholdene i materiel henseende langt daarligere end de var før krigen. Trods alle bestræbelser i denne henseende har det ikke lykket at faa lønssigningen til at holde skridt med prisstigningen.

Dertil kommer, at mens varepriserne i denne tid stiger fra dag til dag, kommer lønsforbedringerne først længe efter og med lange mellemrum, avpasset slik at de kun dækker en del av den prisstigning som har fundet sted indtil det øieblik lønsforbedringen fastsættes. Ved den fortsatte prisstigning fremkommer der saaledes daglig ny øket underbalanse i de smaa spændte husholdningsbudgetter. Paa denne maate faar man nu under dyrtiden aldrig tilfredsstillet sit nødvendige livsbehov.

I tiden nærmest foran enhver lønsforbedring, i hvilken det særlig for de barnrike og daarligst stillede familier altid er vanskeligst at klare sig igjennem, er der desværre forekommet tilfælder av direkte underernæring. For øieblikket er stillingen i denne henseende, paa grund av matknapheten — sæ lig potetmangelen —, efter min opfatning mildest talt kritisk. Saafremt der ikke paa en eller anden maate kan opnaaes øket matration, forkortelse av arbeidstiden og en ny lønsforbedring, saa vil sporveiens arbeidere og funktionærer og deres familier, efter mit skjøn, ikke evne at overkomme alle disse vanskeligheter uten varig legemlig og aandelig svækkelse.

Samvirkekonsulent Hans Overaae: Samvirkebevægelsen har gamle røtter i Norge, men i motsætning til enkelte andre landes har den ført en upaaagtet, delvis forkrøblet tilværelse helt ind i dette aarhundrede.

Det maalbevisste samvirke og det maalbevisste arbeide for dette har kun foregaat i de sidste 10—15 aar, ledet av de i disse aar oprettede større samvirkelag, med støtte av det offentlige og av interesserte faglige sammenslutninger.

Den moderne samvirkebevægelse maa saaledes bedst betegnes som ung av aar, da verdenskrigen brøt ut høsten 1914. Den hadde saaledes ungdommens svakhet i den første motgang, men ogsaa dens styrke til at lempe sig efter de av krigen skapte situationer.

I den første tid efter krigsutbruddet merket man ikke dens virkninger i selve driften av samvirkelagene. Men selve bevægelsen fik en stans, d. v. s. interessen for startning av nye tiltak slappedes av, som regel fordi man trodde det var uhensigtsmæssig og forbundet med visse vanskeligheter at gaa til nystartning. Jeg fik saaledes vinteren 1914—15 melding om, at baade dette og hint foretagendes iverksættelse blev utsat paa ubestemt tid «paa grund av krigen». Likesaa maatte planlagte møter og samvirkekurser avlyses av samme grund. Endel lag, helst «smaanæringslag», indstillet ogsaa helt eller delvis sin virksomhet og er senere forblit uvirksomme. Dette er dog kun et faatal og kan forsaavidt sættes ut av betragtning.

Samvirkelegene forøvrig fortsatte imidlertid sin virksomhet uhindret av de nye forhold, og litt etter litt fik de en større betydning end de nogen gang tidligere hadde hat, noget som gav sig tilkjende i øket tilslutning til lagene og større omsætning i disse. Dette hadde igjen til følge at selve bevægelsen litt etter litt fik mere liv med startning av nye lag, som aldrig tidligere. Men saa begyndte vanskelighetene for lagenes praktiske virksomhet, dels bestaaende i vareknaphet og dels deri, at Staten selv overtok formidlingen av varer, som tidligere foregik igjennem samvirkelegene.

Av den grund er det igjen blit en stans i startning av forbruksforeninger, hvorav der i aarene 1910—16 var startet ialt 272, hvorav i 1914—16 131, mens der i 1917 kun er stiftet mellem 20—30.

Av indkjøpslag under «Fælleskjøpene» har vi nu tilsammen ca. 1840 mot ca. 1400 ved krigsutbruddet. Disse er dog for en stor del uvirksomme, da deres vareomsætning nu sker gjennom bygdernes provianteringsraad og næringsnævnder.

Av landbrukets salgs- og forædlings-samvirkeleg har meierierne fortsatt den tilbakegang i antal, som begyndte ved aarhundredskiftet. Denne tilbakegang har vel av forskjellige aarsaker gaat noget hurtigere end vanlig i de sidste 2 aar.

Av slagterier hadde vi ved krigsutbruddet 2 imot nu 4. Desuten er arbeidet igang med startning av 4 nye paa forskjellige kanter av landet.

Tømmersalgforeningerne har hat normal utvikling, omend deres omsætningssummer selvsagt har steget voldsomt.

Av eggslag og bærsalgslag har vi nogen mindre nu end i 1914, da endel har indstillet sin virksomhet.

Av bankindretninger har vi faat 2 nye, d. v. s. startet som samvirkeleg, nemlig: Kreditforeningen for Land- og Skogbruk stiftet 1916 samt «Bøndernes Bank», hvortil tegning av andeler paagaar nu.

Min mening om krigens virkning paa vort lands samvirkebevægelse er da denne: Den har i sin helhet git bevægelsen et kraftig støt fremover. Mange av de forhold, den har skapt eller bragt frem i lyset, har mere end det bedste opplysnings- og agitationsarbeide aapnet øinene paa mange, som før stod uforstaaende og interesseløse for samvirket.

Men bevægelsen har paa den anden side ikke hat anledning til den vekst og utvikling, som interessen og tilslutningen skulde tilsi paa grund av de før nævnte hindringer skapt under krigen. Men den vil utvilsomt komme etter krigen, naar normale forhold atter indtræder.

At der dog har været en betraktelig fremgang for samvirkebevægelsen paa trods av krigen, vil følgende tal vise:

I 1914 omsattes der gjennom samvirkelegene varer for ca. 90 millioner kroner, hvorav gjennom landbrukets samvirkeleg ca. 53 millioner kroner.

I 1917 henholdsvis 160 millioner kroner og 90 millioner kroner.

Kristiania magistrat 4. afdeling: Til belysning av spørsmålet om krigens og dyrtidens følger for den fattige del av byens befolkning meddeles følgende opgaver over gennemsnitlig fattigunderstøttelse pr. maaned:

	1913.	1918.
1. Gamle, som understøttes hjemme	kr. 15.00	kr. 35.00
2. Do. i gamlehjem	- 20.00	- 50.00
3. Do., utsatte paa landet.	- 20.00	- 30.00
4. Barn, utsatte i forpleining:		
Under 2 aar gammel	- 15.00	- 22.00
Mellem 2 og 6 aar.	- 11.00	- 19.00
— 6 - 9 —	- 9.00	- 15.00
— 9 - 12 —	- 7.00	- 12.00
— 12 - 15 —	- 6.00	- 9.00

Antallet av understøttede hovedpersoner, som i 1913 utgjorde 15 423, er i 1917 gaat ned til 13 686.

Den lammelse av forretningslivet og innskærnkning av arbeidsdriften, som indtraadte ved krigens utbrudd, blev ikke av lang varighet. Arbeidsforholdene har gjennomgaaende været meget gode i de senere aar, ja der har endog for flere fag i visse perioder været en meget følelig mangel paa arbeidere. Aarsaken til denne livlige arbeidsvirksomhet skal jeg ikke komme nærmere ind paa, men det er ialfald utvilsomt, at den for visse arbeidsgrener er en følge av krigens. Nedgangen i antallet av fattigunderstøttede peker paa, og min personlige erfaring er, at tilstanden i den arbeidsdygtige og arbeidsvillige arbeiderbefolkning har forbedret sig; rikelig adgang til arbeide og stadig stigende fortjeneste har dannet en betydningsfuld motvegt mot dyrtiden, samtidig som de forskjellige dyrtidsforanstaltninger fra Statens og kommunens side har kunnet nyttes.

For gamle, sykelige, mindre arbeidsføre og barn derimot er tilstanden i sin almindelighet forværret. De har ikke den anledning til at nyttiggjøre sig i fuld utstrækning de gode arbeidsvilkaar, og dyrtiden blir derfor meget følelig. Den forhoielse i understøttelsen, som foranstaaende opgave viser for enkelte grupper, er gjennomgaaende i alle understøttelsestilfælder.

Fattigstyret i Fredrikshald: Levevilkaarene under den knappere tilgang paa matvarer maa i økonomisk henseende siges at ha hat en opdragende virkning paa den fattige befolkning, endskjønt rationeringen til en begyndelse var uforstaaelig for de fleste. De antok at det kun gjaldt dem personlig, og at de bedre stillede kunde faa saameget de vilde. Der indtraf ogsaa et par tilfælle til selvtægt i bakerbutikkerne. Imidlertid har de etterhaanden indordnet sig under forholdene, saa det nu gaar bedre. Overgang fra poteter til kaalrøtter virket uheldig paa deres almenbefindende. De blev slappe og følte sig altid sultne. Især i store familier med mange barn var det vanskelig at

tilfredsstillende matbehovet; men det var almindelig at se smaabarn utover gæterne gaa og gnave paa kaalrot i raa tilstand.

Der var ikke mangel paa penger, idet arbejdsfortjenesten baade for voksne og større barn var god, og dertil kom baade offentlige og private bidrag til hjælp til brændsel og skotøi m. m.

Kravene paa fattighjælp er derfor ikke steget i antal, men der kræves stadig mere for den enkelte, hvilket fremgaar av følgende:

I 1913—14 var budgettet for fattige	kr. 78 100.00
506 hovedpersoner understøttet med	- 54 973.00
Utsatte 12 aars barn kostet aarlig gjennemsnitlig	- 90 00
Do. voksne — — —	- 240.00
En enkelt person forsørget paa pleiestuen kostet daglig	- 0.63
Bespisning alene	- 0.41
Til 1918—19 er budgettet for fattige	- 98 500.00
418 hovedpersoner er i 1917—18 understøttet med	- 71 300.00
Utsatte barn kostet gjennemsnitlig	- 120.00
Do. voksne — — —	- 500.00
En enkelt person forsørget paa pleiestuen kostet daglig	- 1.28
Bespisning alene	- 0.80

Overhodet er fattigforsørgelsen for den enkelte hovedperson nu 100 pct. større end i 1913—14.

Fattigstyret, Hamar: De ved verdenskrigen forvoldte uhørt høie og fremdeles stigende priser paa alle livsfornødenheter og de mer og mer økede vanskeligheter ved at kunne erholde de fornødne varer av forskjellig slags til livets ophold har øvet en meget trykkende indflydelse paa vort folks levevilkaar. Mest følelig virker dette for gamle og utslitte mennesker samt for de mindre arbeidsdygtige individer og folk med fast løn. Da arbejdsfortjenesten samtidig med prisstigningen paa livsfornødenheterne er steget og stiger nogenslunde i samme forhold, vil de fuldt arbeidsdygtige mennesker ha lettere for at bære trykket. For forretningsfolk og spekulanter m. v. synes den ved krigen frembragte situation at være meget fordelagtig.

Det som der især klages mest over under disse trykkede forhold, er, at ældre folk har vanskelig for at fordøie landsbrødet, samt over den knappe tilførsel av melk, brukbar margarin, den for knappe ration paa kaffe og sukker og den nu indtraadte absolute mangel paa tobak.

De ovenfor paapekte forhold i forbindelse med alle de under krigen utfærdigede forbud og regulerende bestemmelser har ikke alene bevirket, at alle mennesker har maattet innskranke sine tilvante behov, men at de ogsaa har maattet omlægge hele sin tilvante levemaate, hvilket har bidraget til, at den er blit meget dyrere og samtidig daarligere.

Nogen virkelig nød vites ikke at ha forekommet her, omend flere klager

over, at rationerne er for smaa. Dette høres oftere, efterat tilgangen av poteter er stoppet.

Krigssituationen kan ikke skjønnes at ha bevirket nogen særlig tilgang av trængende hverken til fast eller midlertidig understøttelse.

Understøttelsernes forhøielse under krigen vil fremgaa av nedenanførte opgaver:

Her i Hamar har vi ingen, som helt forsørges av Fattigvæsenet, der understøttes i sit hjem. For de trængende, der delvis forsørges av Fattigvæsenet ved understøttelse i sine hjem, er disse understøttelser forhøiet fra $\frac{1}{10}$ 1916 med 25 pct., fra $\frac{1}{7}$ 1917 med ca. 20 pct. og fra $\frac{1}{1}$ 1918 med ca. 25 pct.

I Hamar private gamlehjem hadde Hamar Fattigvæsen bortsat i forpleining $\frac{3}{4}$ 1914:

5 personer	à	kr. 360.00	pr. aar,	
2	—	à	- 300.00	— og
17	—	à	- 216.00	—

Sum 24 personer for gjennemsnittlig kr. 227.50 pr. aar.

Pr. $\frac{3}{4}$ 1918 hadde Fattigvæsenet anbragt i dette hjem 21 personer à kr. 480.00 pr. aar for hver.

Oplysninger vedkommende de av Fattigstyret bortsatte barn findes paa næste side.

Paa de etiske forhold her i Hamar synes den nuværende situation ikke at ha øvet nogen nævneværdig indflydelse.

Fattigforstander J. Selvig, Drammen: Ernæringsforholdene blandt de fattigunderstøttede i mit distrikt er for tiden meget vanskelige. Der klages over at brødrationerne er for smaa nu da der ikke er poteter at faa kjøpt og meget knapt for melk. Hertil kommer ogsaa at ferskt kjøt og derav tilberedte matvarer er saa dyre at de er nærsagt umulige at kjøpe, saa tilstanden i den senere tid ubetinget har forværret sig.

Understøttelserne er siden 1913 forhøiet betydelig. Forhøielserne stiller sig saaledes:

Enke med 4 barn understøttedes i 1913 med kr. 9.00 pr. uke og nu med kr. 20.00 samt frit hus og ydelser i naturalier. For enker med flere eller færre barn staar understøttelsen i forhold til det ovenfor nævnte tilfælde.

Gamle enslige personer understøttedes i 1913 med kr. 3.00 à 4.00 pr. uke og frit hus, nu understøttes de med kr. 7.00 à 8.00 pr. uke og frit hus samt ydelser i naturalier.

Familieforsørger med 3 barn helt erhvervsudygtig understøttes med kr. 25.00 pr. uke, frit hus og ydelser i naturalier. Saadanne tilfælder understøttedes før krigen med omkring kr. 10.00 pr. uke og husleie.

Opgave over de av Hamar Fattigstyre bortsatte barn.

Barnenes alder.	I budgetaaret 1913-14.						I budgetaaret 1917-1918.					
	Paa landet.			I Hamar barnehjem.			Paa landet.			I Hamar barnehjem.		
	Antal barn.	Betaling pr. aar. Kr.	Gj.sn. pr. aar. Kr.	Antal barn.	Betaling pr. aar. Kr.	Gj.sn. pr. aar. Kr.	Antal barn.	Betaling pr. aar. Kr.	Gj.sn. pr. aar. Kr.	Antal barn.	Betaling pr. aar. Kr.	Gj.sn. pr. aar. Kr.
3 aar . . .	4	180.00 120.00 180.00 156.00	159.00				1	300.00	300.00			
4 aar . . .	1	180.00	180.00							1	275.00	275.00
5 aar . . .	3	120.00 100.00 150.00	125.00	1	132.00	132.00	1	258.00	258.00	1	275.00	275.00
6 aar . . .										2	275.00 300.00	287.50
7 aar . . .							4	258.00 255.00 232.00 240.00	246.25	2	275.00 275.00	275.00
8 aar . . .	1	120.00	120.00							2	265.00 300.00	282.50
9 aar . . .	3	120.00 120.00 180.00	140.00				2	180.00 255.00	217.50	2	250.00 265.00	257.50
10 aar . . .	2	120.00 96.00	108.00				2	180.00 240.00	210.00			
11 aar . . .	2	80.00 100.00	90.00	2	115.00 100.00	107.50	2	225.00 180.00	202.50			
12 aar . . .	1	84.00	84.00				2	217.50 120.00	168.75			
13 aar . . .	2	90.00 90.00	90.00				1	173.34	173.34	3	216.00 180.00 180.00	192.00
14 aar . . .	2	96.00 100.00	98.00				5	156.00 100.00 180.00 165.00 96.00	139.40	1	180.00	180.00
15 aar . . .	2	90.00 100.00	95.00				4	84.00 96.00 100.00 100.00	95.00	3	180.00 100.00 100.00	126.66

Fattigforstander Abr. Folkestad, Drammen: Hvad fattigdommen eller velstanden under krigen angaar tror jeg man kan sige at forholdene er omtrent uforandret, idet arbeidslønnen for altslags arbeide er steget nogenlunde i samme forhold som utgifterne. Derimot har fattigbudgettet under krigen steget med mer end 100 pct. paa grund av de svære prisstigninger paa alle forbruksartikler saavel «bitende som slitende» (mat, sko, klær etc.). For utsatte barn betaltes gjennemsnitlig kr. 100.00 pr. aar, nu kr. 240.00. For sindssyke var gjennemsnitbetalingen kr. 360.00, nu mellom 5 og 600 kr. Da vi har pleiehjem for gamle, anbringes ikke disse i privatforpleining. Dette kostet gjennemsnitlig pr. person før kr. 0.80, nu kr. 1.50 pr. dag. Den forøkede velstand maa man vel sige innskranke sig til visse klasser forretninger og enkelte haandverkere.

Fattigstyret i Sandefjord: Forretningsfolk, fremforalt skibsredere og aktiemæglere, har i dette tidsrum gjennomgaaende hat større fortjeneste end tidligere. For haandverkere og arbeidere har der været meget at gjøre, og arbeidet har været godt betalt. Husnøden har været stadig voksende; især har det været følelig for familier, der bebor 1- og 2-værelsens leiligheter. Mange har maattet nøie sig med usle rum og selv for disse maattet betale urimelige priser. De høie priser paa alle livsfornødenheter har virket trykkende, men er dog for de mindre inntægter delvis avhjulpet ved den store moderation, der er dem tilstaaet. Hvor der ikke har været for store familier at forsørge, har dog de forøkede inntægter gjort, at man gjennomgaaende har klaret sig ganske bra. Det samme gjælder de fastlønnede funktionærer, forsaavidt de, hvad der vistnok er det almindelige, har faat rimelige dyrtidstillæg.

Gamle, enker og i det hele folk, som ikke har kunnet fortjene sit livsophold ved eget arbeide, har været værst stillet. Nogen egentlig nød har imidlertid neppe nogen lidt. De ikke fattigunderstøttede har faat hjelp av menighetspleien, som i disse aar, takket være byens rikmænd og (offentlige) institutioner, har hat ganske betydelige midler at raade over. Fattigvæsenet har for sine folk betydelig forhøiet understøttelserne.

Eksempelvis skal nævnes:

En ældre enke, som i første halvaar 1914 hadde en fast understøttelse av 3 kr. pr. uke og frit hus, har nu 8 kr. og frit hus.

En arbeidsfør enke med 2 barn, som i 1914 hadde en fast understøttelse av 2 kr. pr. uke og frit hus, har nu 6 kr. og frit hus samt 1 liter ny-silet melk daglig.

En anden i omtrent samme stilling, som i 1914 hadde kr. 2.50 pr. uke + 6 kr. maaneden til hus, har nu 5 kr. uken + 10 kr. maaneden til hus samt 1 liter melk daglig.

For 2 barn anbragt hos en tante betaltes i 1914 30 kr. maaneden, nu 60 kr.; begge gutter er nu saa store, at de har pladser som visergutter.

Hertil kommer, at de fattige, som begjærer det, i almindelighet nu faar saagodtsom frit brændsel og ialfald delvis frit skotøi, tildels ogsaa klær.

Som hjælp til konfirmationsutstyr betaltes i 1914 i almindelighet ca. 20 kr., nu 60 à 70 kr.

For de av Fattigvæsenet bortsatte er priserne betydelig forhøiet.

En 10—12 aar gammel gut bortsattes i 1914 paa landet for 12 kr. pr. maaned, nu for 18 à 20 kr.

Gamle bortsattes før krigen paa landet for 25 kr. pr. maaned, nu betales i almindelighet 50 à 60 kr.

For sindssyke, som er utsatte, betaltes i 1914 gjennemsnitlig 25 kr. pr. maaned, nu 50 à 60 kr.

Fattigstyret i Skien: Man er av den opfatning at folkets brede lag i byene ikke faar den tilstrækkelige næring. Brødrationene er for smaa, poteter har ikke været at erholde i fornøden mængde, kjøt er for dyrt, og fisk kan man heller ikke sætte lid til, da det har vist sig at den ofte uteblir.

Søkningen til Fattigvæsenet har ikke været større end før, hvilket har sin grund i de gode arbeidsforhold og de foranstaltninger som er gjort fra Statens og kommunernes side.

Med hensyn til den ydede understøttelses størrelse meddeles at denne til gamle og enslige personer er omtrent det dobbelte av hvad den var før. Den almindelige understøttelse til mat var før 3 à 4 kr. pr. uke for en enkelt person. Den er nu 7 à 8 kr.

Bortsættelse i privatforpleining til andre end slegt og paarørende finder ikke sted for personer som er helt arbeidsudygtige. Før barn som ingen nytte kan gjøre, er betalt op til 30 kr. pr. maaned, dobbelt saa meget som før.

Fattigforstanderen i Kristiansand: Den fra krigens begyndelse herskende dyrtid og rationering av fødemidler har utvilsomt rammet mest de ubemidlede her i byen. For de fattigunderstøttede er tilstandens forværrelse i sin almindelighet neppe øket ut over det almindelige, idet disse har faat hjælp dels enkeltvis fra private hold, dels i sin almindelighet ved kommunens og Statens dyrtidsbidrag.

For utsatte barn op til 7 aarsalderen er betalingen steget fra kr. 15—20.00 til kr. 25—30.00 pr. maaned og for barn fra 7 til 15 aar fra kr. 12—14.00 til kr. 20—25.00 pr. maaned.

For gamle og svake personer betales nu op til kr. 80.00 pr. maaned mot tidligere kr. 30.00, og i det kommunale pleiehjem, hvor Fattigvæsenet har anbragt 59 personer, er forpleiningsutgiftene, som i tiden 1910—13 var gjennemsnitlig ca. 64 øre pr. dag for hver, steget til ca. 1.55.

Fattigstyret i Stavanger: Fattigvæsenets samlede utgifter har i aarene fra 1913—14 til 1917—18 stillet sig saaledes:

1913—14	kr. 279 260.00
1914—15	- 315 090.00
1915—16	- 358 980.00
1916 17	- 435 150.00
1917—18 (budget).	- 435 377.00

Allerede ved aarsskiftet viste dette beløp sig at ville bli utilstrækkelig, hvorfor der blev søkt om kr. 87 000.00 i efterbevilgning, som blev indvilget. Utgiftene utgjør tilsammen kr. 522 377.00, og selv dette beløp vil ved budgetterminens utløp (1/7 18) vise sig utilstrækkelig.

Som det vil sees er stigningen ganske betydelig, især i sidste aar. Antallet av understøttede personer er ikke øket noget nævneværdig, men understøttelsen til de enkelte personer er derimot steget ganske betydelig. Dette gjælder særlig gamle og sindssyke samt utsatte barn.

For disse har utgiftene stillet sig saaledes:

Sindssykes forpleining:

Budgetaaret 1913—14: I asyl kr. 600.00 aarlig, i privat forpleining kr. 300.00 aarlig.

Do. 1917—18: I asyl kr. 1 600.00 aarlig, i privat forpleining kr. 550.00 aarlig.

Utsatte gamle i pleiehjem:

Budgetaaret 1913—14 kr. 450.00

Do. 1917—18 - 600.00

Utsatte barn:

Budgetaaret 1913—14 kr. 200.00

Do. 1917—18 - 350.00

Understøttelse til enslige gamle som kan stelle sig selv:

Budgetaaret 1913—14 kr. 240.00

Do. 1917—18 - 450.00

Forøvrig kan anføres at forholdene i det store og hele tat ikke har medført særlige vanskeligheter paa Fattigvæsenets omraade.

Ved direkte innskriden fra kommunens side med dyrtidsbidrag i forskjellige former er megen trang blit avhjulpet, likesom der ogsaa indtil utgangen av forrige aar har været særdeles godt med arbeide av alle slags — ogsaa for kvinder. — Fra nytaar av blev arbeidsforholdene (for mænd) derimot meget vanskeligere. Siden den tid har der av kommunen været holdt nødsarbeide i gang, saaledes at ingen arbeidsfør mand har behøvet at gaa ledig.

Fattigstyret i Bergen:

1. Krigens indflydelse paa antallet av fattigunderstøttede:

Hvad dette meget væsentlige moment angaar kan det nu med sikkerhet fastslaes at krigen — stort set — har medført en absolut tilbakegang i de

fattigunderstøttedes antal. Antallet av understøttede hovedpersoner utgjorde:

I 1913—14:	3 313
I 1914—15:	3 225
I 1915—16:	3 517
I 1916—17:	3 284

Tilveksten i 1915—16 skyldes udelukkende at Aarstad kommune med sine ca. 10 000 indbyggere fra $\frac{1}{7}$ 1915 blev indlemmet i Bergen. I forhold til folkemengden var fremdeles antallet av fattigunderstøttede i avtagende, og denne tilbakegang har — merkelig nok — fortsat ogsaa i det sidste i mange henseender saa vanskelige aar 1917—18.

Aarsaken til denne gladelige tilbakegang er hovedsagelig at søke i den overordentlige efterspørsel efter arbeidskraft, som her i byen har været en av verdenskrigens refleksvirkninger. Ikke minst har den kvindelige arbeidskraft været beslaglagt, og man har adskillige eksempler paa at f. eks. tidligere fattigunderstøttede enker under krigen har faat saa godt lønnet arbeide at de forsørger sig selv og 2—3 barn uten utgifter for det offentlige. For løsarbeidernes store kreds — fra hvilken i daarlige arbeidstider de fattigunderstøttedes antal i ikke ringe grad rekrutteres — har krigen skapt mere end almindelig gode arbeidsvilkaar, og den partielle arbeidsledighet inden visse brancher som de seneste tiders raastof- og varemangel har frembragt, har endnu ikke øket tilgangen av fattigunderstøttede i nævneværdig grad.

2. De fattigunderstøttedes kaar.

Mens de fattigunderstøttedes antal i forhold til byens befolkningsmængde har været jevnt avtagende under krigen, har kommunens pekuniære fattigbyrder steget i voldsom grad. Dette skyldes hovedsagelig at det for Fattigvæsenets vedkommende har stillet sig som en bydende nødvendighet at forhindre at de fattigunderstøttedes livsvilkaar blev trykket yderligere ned under verdenskrigens haarde paakjending, med svære prisstigninger og vanskeligheter paa mange omraader. Denne Fattigvæsenets opfatning, som er bifaldt av de kommunale bevilgningsmyndigheter, har ført til gjentagne forhøielser av Fattigvæsenets understøttelsesregulativ. Dette var før krigen:

For enslig mandsperson	kr. 4.00	pr. uke
» — kvinne	3.50	—
» mand og hustru uten barn	3.50	—
	3.00	—
» familieforsørger, mand eller kvinne	3.00	—
» hustruen	2.50	—
» barn 10—15 aar	1.60	—
» — 5—10 aar	1.30	—
» — under 5 aar	1.00	—

Dette regulativ blev ved bystyrets beslutning av $\frac{26}{3}$ 1915 erstattet med følgende:

Enlig mand	kr. 5.00	pr. uke.
— kvinde	- 4.50	—
Mand og hustru med eller uten barn	-	$\left\{ \begin{array}{l} 4.00 \\ 3.50 \end{array} \right.$ —
Enlig mand eller kvinde med barn .	- 4.00	—
Barn under 15 aar	- 1.80	—

Dette Fattigvæsenets sidste faste regulativ for understøttelsen er ved bystyrets beslutning av $\frac{28}{3}$ 1916 besluttet midlertidig forhøiet med 25 pct. og ved bystyrets beslutning av $\frac{29}{3}$ 1917 tillagt yderligere 25 pct., saaledes at de nu midlertidig gjældende satser er:

Enlig mand	kr. 8.13	pr. uke.
— kvinde	- 7.50	—
Mand og hustru med eller uten barn	-	$\left\{ \begin{array}{l} 6.88 \\ 6.25 \end{array} \right.$ —
Enlig mand eller kvinde med barn .	- 6.88	—
Barn under 15 aar	- 3.13	—

For kommende budgetaar er der av Fattigstyret foreslaat bevilget ekstraordinært kr. 200 000.00 til at møte mulige yderligere tryk paa de fattig-understøttedes livsvilkaar.

Understøttelsen er, som det vil sees, steget i ganske overordentlig grad. En familie bestaaende av mand, hustru og 3 barn (et i hver av det ældre regulativs aldersgrupper) hadde saaledes før krigen kr. 9.40 pr. uke. Den samme familie har nu regulativmæssig kr. 22.52 pr. uke.

Med disse stadige forhøielser av regulativet mener Fattigstyret at man har holdt tritt med de stigende priser paa alle livsfornødenheter og hindret en sækning av levenivaet for de fattige. Paa visse omraader, hvor vanskelighetene er blit særlig følelige, har man gjort specielle indrømmelser. Den uforholdsmæssige stigning av alle brændselsutgifter har saaledes bevirket at der ydes de fattige $\frac{1}{2}$ hl. kul hver 14de dag som ekstra tillæg til deres understøttelse, altsaa uten noget fradrag i den regulativmæssige bevilgning. Likeledes har man igangsat salg av billig ved i smaapartier til de understøttede. De uforholdsmæssige høie skotøipriser har ogsaa bevirket at man strækker sig længere end før med ekstrabevilgninger til saavel anskaffelse av nyt skotøi som til reparationer. Endelig maa nævnes at man for de matportioner fra Folkekjøkkenet som for mange av de fattige utgjør en vigtig del av deres understøttelse, kun beregner den gamle gjennemsnittspris 17 øre pr. portion, mens den virkelige gjennemsnittspris, som betales av alle andre private forbrukere, nu er næsten 60 øre pr. portion.

3. Kommunens fattigutgifter.

Idet man til slutning finder at maatte gi en nærmere redegjørelse for krigens indvirkning paa de kommunale fattigbyrder, skal man hver for sig behandle de 4 hovedgrupper av fattigunderstøttede som i denne forbindelse har krav paa den væsentligste opmærksomhet: a) utsatte barn, b) utsatte gamle, syke og og vanføre, c) sindssyke i privatforpleining og d) de i sine hjem understøttede fattige.

Utgiftene i de 3 førstnævnte grupper vil fremgaa av nedenstaaende tabeller:

a) 1913—14:	kr. 43 560.00
1914—15:	- 45 342.00
1915—16:	- 53 068.00
1916—17:	- 73 214.00
b) 1913—14:	- 8 690.00
1914—15:	- 9 009.00
1915—16:	- 10 613.00
1916—17:	- 13 923.00
c) 1913—14:	- 31 272.00
1914—15:	- 30 884.00
1915—16:	- 34 600.00
1916—17:	- 41 351.00

I samtlige disse grupper skyldes stigningen saagodtsom udelukkende at forpleiningsbidraget har maattet økes efter andragende fra forpleierne, som med rette har kunnet paaberope sig de stigende priser paa livsfornødenheter som grund for sine krav. Det vil bemerkes at utgiftsstigningen først i budgjetaaret 1916—17 tar rigtig fat, tiltrods for at dyrtiden hadde gjort sig adskillig gjældende paa et betydelig tidligere tidspunkt. Paa den anden side er utgiftsstigningen inden disse grupper fortsat med betydelig fart ogsaa i indeværende budgjetaar.

d) Utgiftene ved de i sine hjem understøttede fattige:

1913—14:	kr. 319 766.00
1914—15:	- 350 268.00
1915—16:	- 411 265.00
1916—17:	- 594 803.00

Det bemerkes at foranstaaende opgave ogsaa indbefatter utgifter ved brændsel til de fattige, en post som er steget fra 7 944 i 1913—14 til kr. 69 784.00 i 1916—17, og som i indeværende budgjetaar antagelig vil beløpe sig til ca. kr. 150 000.

Ogsaa i den her omhandlede gruppe fortsætter utgiftsstigningen i indeværende budgjetaar, skjønt den i nogen grad motarbeides ved at antallet av

understøttede fremdeles har en tendens til at synke. Den skyldes udelukkende dyrtiden og de derav følgende stadige forhøielser av understøttelsen og illustreres forsaavidt bedst av nedenstaaende tabel over den gjennemsnitlige understøttelse pr. hovedperson, hvilken utgjorde:

1913—14:	kr. 212.18
1914—15:	- 249.03
1915—16:	- 267.49
1916—17:	- 384.48

Til slutning hitsættes en oppgave over Fattigvæsenets samlede brutto-utgifter i de samme aar, hvilke utgifter utgjorde:

1913—14:	kr. 788 323.00
1914—15:	- 845 152.00
1915—16:	- 991 919.00
1916—17:	- 1 293 982.00

Samtidig er Fattigvæsenets inntægter steget fra kr. 109 710.00 i 1913—14 til kr. 160 018.00 i 1916—17.

Fattiginspektør O. E. Knudsen, Bergen:

Hvad de understøttedes økonomiske forhold angaar tror jeg at det i sin almindelighet nu er omtrent som før krigen, heller bedre end værre. Denne min opfatning bygger jeg dels paa den omstændighet at regulativet for understøttelsen er bliit forhøiet til det dobbelte eller mere end dobbelt saa meget som det var før krigen, foruten at der i de 3 «krigsvintre» er bevilget kul helt ekstra, mens kullene tidligere blev regnet med og deres omtrentlige indkjøpspris fradraget regulativets beløp. Desuten er den mat som leveres fra Folkekjøkkenet, fremdeles beregnet de fattige til samme pris som var gjældende før krigen, likesom understøttelserne i krigsaarene efterhaanden er kommet mere og mere op paa maksimum. Endelig har det ogsaa adskillig betydning at der hittil har været jevnt og godt arbeide med tidligere ukjendte arbeidslønninger, som vergerne, under følelsen av dyrtiden, ikke har tat saa nøie i betragtning ved fastsættelsen av understøttelsen. Som følge av de foran nævnte forskjellige omstændigheter tror jeg det bør siges som sikkert at de understøttede i sin almindelighet ikke har været uheldigere stillet i krigsaarene end tidligere. At der kan forekomme enkelte undtagelser, særlig blandt enlige stillede gamle, helt arbeidsudygtige, kan ikke benegtes, men enlige gamle vil under alle forhold være uheldig stillet saalænge vi ikke har flere pladser i gamlehjem.

Det maa forøvrig ansees for en kjendsgjærning at de økonomiske forhold inden arbeiderbefolkningen er bedre nu end nogensinde tidligere, hvilket ogsaa tør fremgaa derav at de understøttedes antal fremdeles er i nedgang.

Hvad sundhetstilstanden angaar maa den helst betegnes som bedre i indeværende aar end i den nærmeste tid før krigen.

Fattigstyret i Aalesund: Paa Aalesunds fattigvæsens budget for 1913—14 er opført for 78 helt forsørgede utsatte barn og voksne kr. 9 500.00 og i 1917—18 kr. 15 250.00 for 68 saadanne fattigunderstøttede.

I 1913—14 er for 79 gamles forpleining paa Aalesunds Gamlehjem bud-
gettert kr. 13 925 00 og i 1917—18 for 77 personer sammesteds kr. 32 800.00.

Levevilkaarene for byens befolkning under krigen kan ikke siges at ha forværret sig. Tvertimot er den almindelige velstand sterkt steget og har tildels naadd kredser av befolkningen som det før var trangt for. Naar bortsees fra de fastlønnede — bestillingsmænd og andre hvis kaar dog i den senere tid ogsaa er væsentlig bedret — maa det siges at de økonomiske forhold gjennemgaaende er blit bedre, bl. a. fordi arbejdslønningene er hævet i meget høi grad, likesom fiskerbefolkningen har tjent som følge av krigs-konjunkturerne.

Det maa antages at de fattigunderstøttedes antal vilde ha været større, hvis krigen ikke hadde hidført ekstraordinære erhvervsforhold. Antallet av understøttede hovedpersoner i 1914 var 488 og i 1917 514; det sidste tal betegner en ganske ordinær økning.

Fattigstyret i Kristiansund: For de fattiges vedkommende er vistnok de økonomiske forhold saa nogenlunde i likhet med hvad de var ved om-
spurte tidsrum 1913—14's begyndelse. Dyrtiden er paa bedste maate søkt avhjulpet med bidragsforhøielser. At den økonomiske sans i saadanne tider ikke bedres er en selvfølge.

De etiske forhold er saa nogenlunde i likhet med før.

For de fattige der har litt arbeidskraft, har her hittil været adgang til eget erhverv i nogen utstrækning; men dette ser det ut til at bli mindre om herefter, ialfald paa visse tider av aaret. For arbeidsføre personer utenfor Fattigvæsenet har her hittil ikke været arbeidsledighet. Hvorledes det her-
etter vil arte sig er ubestemmelig; man er her i saa maate avhængig av fiskets gang og produktenes avsætningsforhold.

Antallet av fattigunderstøttede personer (hovedpersoner) har ikke i om-
spurte tidsrum øket i forhold til byens vekst, hvorimot budgettet vokser sterkt paa grund av bidragenes forhøielse i følge med dyrtiden.

Med hensyn til sammenligning av bidragsydelsernes størrelse i 1913—14 og nu kan noteres:

1. a. Enlige gamle egtefolk — bidragene forøket med 100 pct.
- b. Enkemænd og enker — — « 80 «
- c. Enker med barn — — « 300 «

De fleste av disse kan da hertil ha litt bierhverv.

Samtidig er husleiebidragene steget fra 2—300 pct. Da den almindelige husleies størrelse nu for arbeidere er kommet op i 28—35 kr. pr. maaned,

har man ogsaa delvis maattet understøtte friske arbejdere med stor familie med frit hus.

2. Bortsatte paa landet:

- a. For voksne personer, for hvilke før betaltes et aarlig bidrag av 200 kr., betales nu 4—600 kr.
- b. Sindssyke i privatpleie før 300 kr., nu indtil 750 kr.
- c. Barn fra 2—7 aar før 80 kr., nu indtil 240 kr.
- d. Barn fra 7—15 aar før 70 kr., nu indtil 200 kr.
- e. Barn i barnehjemmet kostet før 70 kr., nu 175 kr. aarlig.

For de i hjemmene understøttede personers barn og delvis ogsaa for ældre kvinder maa man desuten skaffe brændsel og skotøi utenfor den faste understøttelse. Der ydes dog kun sko til barn under skolepliktig alder. Barn i skolepliktig alder hjælpes av tilsynsutvalgene ved skolen.

Fattigstyret i Tromsø: Fattigdommen kan ikke egentlig siges at være blit større under krigen; men man har jo selvfølgelig maattet forhøie understøttelsen til de tidligere understøttede, især gamle og ikke arbeidsdygtige folk. Derimot har der ikke været nogen større tilgang paa nye fattigunderstøttede.

Understøttelsen til gamle og arbeidsudygtige er for 1913/14—1917/18 steget med 82 pct. Dette gjælder hovedsagelig gamle arbejdsmænd, enker og ugifte kvinder av arbeiderklassen.

De for bortsatte barn fastsatte beløp har delvis maattet forhøies fra 50 til 100 pct.

De gamle mænd og kvinder som trænger pleie anbringes paa Tromsø Gamlehjem. Dettets budget for 1913—14 utgjorde ca. kr. 10 000.00 og for 1917—18 kr. 15 850.00.

Det har dog desværre vist sig at den herskende bolignød har ført folk over paa Fattigvæsenet, dels ved de høie leiepriser og dels ved at man har været nødt til at anbringe dem i Fattigvæsenets gaarder. De høie materialpriser m. v. har nemlig omtrent stanset al privat byggevirkosomhet.

Fattigforstander Andr. Bøe, Kristiania: For alle hvis arbeidskraft i disse krigsjaar ikke har kunnet utnytted, gjøres indtægtsgivende fuldt ut, har krigen nødvendigvis medført et minus i livsvelvære, idet levnetsmidlenes sterke stigning ikke har kunnet opveies i nogen nævneværdig grad ved økede indtægter.

Dette minus er blit større jo mindre arbeidsevnen har været, og for invalider og enker med barn samt ældre hjemmearbejdersker, særlig da saa-danne som har bodd alene, har situationen gradvis forværret sig eftersom dyrtiden har øket.

Vistnok er den hjælp som det offentlige har ydet til disse mennesker blit øket adskillig i de senere jaar; men tiltrods herfor har nøden vokset og

undergravet helse og kræfter hvor disse ikke allerede før paa grund av sygdom eller alder var betydelig svækket — og i de sidste tilfælder git nedgangen et betydelig øket tempo.

De sidste ca. 1½ aar kan utvilsomt betegnes som den værste tid, idet de daarligst stillede paa grund av dyrtiden har været nødt til at reducere sit forbruk av gode og nærende stoffer, som f. eks. kjøt, melk o l., meget betydelig.

Av alle tror jeg dog at kunne uttale at enker og forlatte koner med barn har hat de største lidelser. For dem har dyrtiden nemlig hat en dobbelt brod. Først den mangel de selv har lidt under personlig — og ved siden herav den sjælelige tortur som det maa være at se sine barn lide nød uten at kunne avhjælpe den. Og denne sidste bekymring har utvilsomt i forbindelse med den personlige mangel sporet dype furer i mangen mors helse — furer som aldrig kan viskes ut.

Ved siden av maten har i vintertiden brændselen bidrat sit til at øde helsen for mange. De folk det her gjælder maa desværre, slik som vort samfund er indrettet, ty til de billigste og som følge herav daarligste boliger. Og det har ikke været noget særsyn, særlig i vinter, at komme ind i hjem hvor fugtighet har dannet is langs vægger og dører. Her har saa de smaa og store maattet være — og de har frosset fordi de ikke har kunnet skaffe sig den dyre koks eller kul.

Virkingen av krigen og dyrtiden har derfor været overmaade følsom for alle arbeidsudygtige som har været henvist til hjælp — og den har været følsom ogsaa for alle hvis arbeidskraft har været betydelig reducert paa grund av alder, invaliditet eller sygdom; men værst har den dog faret frem mot enker eller mødre uten forsørger og disses barn. Mange barn har særlig i vinter faat grundskud som de vanskelig vil overvinde. Og skjønt man ved privat hjelp har kunnet mildne nøden adskillig, har man dog kun evnet at række en del av de mange det her blir tale om i en storby.

For arbeiderklassen i det store og hele tat var situationen i de første par krigsaar upaaklagelig. Arbeidsindtægten steg i de fleste brancher — og selv om den ikke evnet at opveie dyrtiden helt ut, var den dog nogenlunde tilstrækkelig til at holde sulten borte. I det sidste krigsaar, og da særlig i vinter, har imidlertid situationen været vanskeligere, særlig da for de barnrike familier. Vareknapheten i forbindelse med de vanvittige høie priser har hat til følge at der i denne by er tusener underernærte barn og voksne.

Omlægning av kostholdet, f. eks. fra sigtet til sammalt mel og brød, har ødelagt maven og skapt en mængde ondartede fordøielsesvanskeligheter. Jeg vil ikke tale om potetenes erstatning med kaalrabi, runkelroer o. l. Det er jo den rene gift for mange, kanskje mest fordi disse varer har været av mindre god kvalitet.

Med disse korte opplysninger har jeg søkt at gi uttrykk for min oppfatning — og jeg tror at denne i alt væsentlig stemmer med de faktiske forhold.

Det lar sig saaledes let belyse ved tal hvorledes indtægtene for en mængde av de daarligst stillede familier og enslige stadig er sunket under krigen i forhold til prisstigningen.

Fattigforstander frk. Ragna Bugges uttalelse se side 73.

Tilsynslærerinde Hilda Olsen, Lakkegatens skole, Kristiania. I anledning av byraaets henvendelse sendte jeg vedlagte cirkulære til samtlige klasseforstandere ved skolen for at faa saa sikre oplysninger som mulig.

Som det fremgaar av oppgaven har antallet av barn som spiser paa skolen variert noksaa meget. Da bespisningen begyndte 1. oktober 1917, spiste der 416 barn (efter ansøknings). I slutten av november blev det bestemt at alle barn kunde spise frit paa skolen (uten ansøknings, bare en meddelelse fra hjemmet), og 7. december var antallet steget til 922 barn. I mars—april begyndte antallet at gaa ned — særlig fordi der av og til fandtes mark i erter og gryn, og det mindste antal var 10. mai 1918, da spiste kun 475 barn. Igaar — 27. mai — var tallet steget til 541. Maten er nu god, men noksaa ensformig. Det veksler for det meste med labskaus og søtsuppe og erter med kjøboller. Den sidste ret er ikke videre yndet av barna, mange taaler den heller ikke. Men naar alt tages i betragtning, synes jeg dog at nedgangen er saa stor at det ikke tyder paa nogen trang.

Klær. Barnene er gjennomgaaende meget godt og pent klædd. Av og til kan det være nogen som har daarlig skotøi, men for en væsentlig del er det avhjulpet ved den av bystyret bevilgede sum til skotøi. Av dette beløp er ved denne skole 58 barn blit forsynt med nye og gode støvler. Fra foreninger til fattige barns beklædning blev der til jul gjennom mig utdelt 18 par støvler. Flere barn hvis forsørgere har fattighjælp, har faat støvler ved fattigforstanderne.

Erhvervsmæssig arbeide. Som man vil se er det — særlig i de høiere gutteklasser — svært mange som har erhvervsmæssig arbeide, sælger aviser, er visergutter o. l. Mange av dem tjener for tiden meget godt. En gut som gaar med «Sjøfartstidende» fra kl. 1—3 og kl. 4—5 tjente kr. 4.50. Han fortalte at han gjennomsnittlig tjener 20 à 25 kr. uken — en enkelt uke 36 kr. Han sa at de andre avissælgere tjente ogsaa ca. 20 kr. uken.

Personlige indtryk. Efter de iagttagelser jeg har hat anledning til at gjøre finder jeg at indtægtsforholdene maa være forholdsvis gode. Som ovenfor oplyst om skolegutters fortjeneste, er det mange som kan bidra noget til sit underhold, selv om en del av fortjenesten gaar til kinematograf og slikkerier. Beløpene, som blir indsat i skolesparekassene, er ogsaa betydelig øket.

Men de som sterkest føler dyrtidens tryk er etter min mening husmødrene. Deres arbeidsbyrde er i høi grad øket. En stor del av deres tid er optat med indkjøp og tillagning av mat, da man — særlig i familier hvor der er voksne barn som gaar paa arbeide — maa ha varm mat et par ganger om dagen. Meget av den tildelte brødrasjon brukes nemlig til mellemmat

Opgave fra Lakkegatens skole angaaende erhvervsmæssig arbejde, skolebespisning m. v.

Klasse.	Antal barn i klassen.	Hvor mange har erhvervsmæssig arbejde?	Hvor mange havde fri nat før jul?	Hvor mange spiser nu? (Mai 1918.)	Er barnene daarligere klædd end før krigen?	Merkes nedgang.		Anmerkninger.
						Moralsk?	Intellektuelt?	
Gutter.								
7 a	27	18	22	17	Nei	Nei	Nei	Flere føler sig slappe og taaler mindre anstrengende arbejde utover dagen.
7 b	27	21	12	21	Nei	Nei	Nei	
6 a	28	17	11	26	Nei ¹	Nei	Nei ²	Enig ovenstaaende. Barnene udtaler at de føler sig mere anstrengte utover dagen nu end før.
6 b	27	13	26	25	Nei	Nei	Nei	
6 c	27	22	26	27	Tildels	Ja	Ja	Arbejdsevnen synes nedsat. Avslappes utover dagen.
5 a	29	6	27	23	Tildels	Nei	Nei	
5 b	30	18	28	28	Nei	Ja	Nei	Nogen faa ser litt blekere ut end før.
5 c	27	9	26	21	Nei	Nei	Nei	
4 a	35	7	18	28	Nei	Nei	Nei	
4 b	35	9	9	24	Nei	Nei	Neppe	
3 a	30	3	30	27	-	-	-	
3 b	29	0	23	11	Nei	Nei	Nei	
3 c	30	0	29	28	- ³	Nei	Nei	
2 a	31	0	24	17	Nei	Nei	Nei	
2 b	31	0	27	20	Nei	Nei	Nei	
2 c	30	0	25	22	Nei	Nei	Nei	
1 a	30	0	24	20	Nei	Kanske	Nei	Nogen faa (2 à 3) er bleke og slappe.
1 b	31	1	26	21 ⁴	Nei	Nei	Nei	
1 c	33	0	25	17	Nei	Nei	Nei	
Piker.								
7 a	25	3	19	14	Nei	Nei	-	Bleke og slappe. Enkelte ser adskillig blekere ut og er blitt merkbart slappere. Do.
7 b	27	0	5	12	Nei	Nei	Nei	
7 c	26	2	6	13	Nei ⁵	Delvis	Delvis	
6 a	27	3	19	13	Nei	Nei	-	
6 b	28	2	28	22	Nei	Nei	Nei	
6 c	29	3	23	18	Nei	Nei	-	
5 a	28	3	20	16	Nei	Ja, tildels	-	
5 b	28	4	27	19	Nei	Nei	-	
5 c	28	6	23	17	- ⁶	Delvis	Delvis	
4 a	29	3	26	16	Nei	Nei	-	
4 b	29	0	29	22	Nei	Nei	Nei	
4 c	30	2	23	15	Nei	Nei	-	
3 a	31	0	24	15	Nei	Ja	-	Flere er slappe og ser daarlig ut. Barna ser daarligere ut.
3 b	28	2	27	24	Nei	Nei	-	
3 c	28	0	15	11	Nei	Nei	Nei	
2 a	26	0	20	12	-	-	-	
2 b	28	0	21	13	Nei	Nei	-	Flere ser slappe og bleke ut. Do.
2 c	29	0	25	18	Nei ⁷	Nei	Nei	
1 a	31	0	22	19	Nei	Nei	Nei	
1 b	33	0	27	19	Nei	Nei	Nei	

¹ Endel daarlige støvler. Klær: etpar stkr. ² For nogen elever delvis. ³ Tildels daarlig med skotøi. ⁴ 2 flyttet. ⁵ Men fotstøtlet er daarlig. ⁶ Tilsyneladende ikke. ⁷ Med undtagelse av skotøi.

paa arbeidsstedet, og mange av de voksne barn er noksaa fordringsfulde, fordi de «betaler» for sig hjemme.

I almindelighet finder husmødrene det ogsaa besværlig at passe paa alle disse rationskort og rabatmerker, og i den senere tid har mangel paa poteter gjort det end vanskeligere at stelle mat.

Lærerinde Marie Larsen, Kristiania. Det erhvervsmæssige arbeide blandt elevene ved Lilleborg skole belyses ved følgende opgave:

	Klasse:										Sum.		Antal timer pr. individ pr. uke.	Løn pr. individ pr. uke kr.
	3dje.		4de.		5te.		6te.		7de.					
	Gutter.	Piker.	Gutter.	Piker.	Gutter.	Piker.	Gutter.	Piker.	Gutter.	Piker.	Gutter.	Piker.		
Elevantal	92	75	81	74	75	82	69	70	62	64	379	365		
Arbeidets art:														
Gartnerarbeide	3	-	11	-	8	-	7	3	3	-	32	3	18-30	3.60- 8.00
Visergut (pike)	-	-	3	-	6	2	18	-	34	4	61	6	6-36	1.00-13.00
Saapegutter	-	-	2	-	2	-	1	-	2	-	7	-	3-24	3.00- 7.00
Andet arbeide	1	-	3	1	1	1	-	-	-	2	5	4	6-39	1.00-15.00
Avisbud	1	-	-	1	-	-	3	1	2	1	6	3	6-30	3.75-10.50
Barnepiker	-	-	-	1	-	2	-	1	-	2	-	6	18-39	1.50- 3.25
Ialt lønnet arbeide	5	-	19	3	17	5	29	5	41	9	111	22	3-39	

Som følge av tidsaanden er barnas sandhetskjærlighet, pligt og ansvarfølelse noksaa ringe. — Respekten for det solide arbeide er i betydelig avtagen. Stræben mot et fjernere maal er meget sjelden. Tjene penger saa mange som mulig og saa let som mulig! Pengebegjæret har trængt helt ned til de mindste i skolen. Ute paa «løkka» har de fra tidlig ivaar hat anledning til at iagttta kortspillerne, som i talrike flokker har leiret sig der. Spillefanatismen og foragten for penges værdi er kommet ind i smaagutterne. Paa «løkka» kunde de se at en mand spillet bort 130 kr. paa en søndag formiddag. Det var næsten som det stod en heroisk glans av det. Faa sig en «jobb», ut paa «løkka» og spille er en meget almindelig sport. Hvor «jobben» ikke indbragte nok, grep de, hyppigere end før, til at ta penger fra forældre eller arbeidsherrer. Penger, penger for enhver pris. Den stigende nydelsestrang tilfredsstilles let ved kinematografer og slikkerier, bare de har penger.

Det lønnede barnarbeide bidrar meget til at indgi de smaa «arbeidere» en selvfølelse som ikke er bare av det gode. De føler sig som voksne karer, der tjener penger og har ret til at bruke penger til hvad de vil. Skolearbeidet ligger betydelig under deres værdighet. Det naturlige forhold mel-

lem barn og forældre — barn og lærere forrykkes, idet barna føler sig som sine foresattes jevnbyrdige baade i meninger og livskrav.

Med hensyn til barnas ernæring maa jeg faa uttale som min bestemte opfatning at barna i det store og hele tat faar for litet mat. Baade deres legemlige og aandelige præstationer er betydelig svakere end før. Fordøielsesygdommer forekommer nu langt hyppigere end før, som følge av for meget sterk, ensartet mat. Hvad beklædningen angaar, er det værst med skotøi. Undertøiet er ogsaa meget ofte miserabelt.

Saavidt jeg kan forstaa, er malerne og bryggearbeiderne de daarligst lønnede av dem som er i fast arbeide. Malerne har 40 kr. uken og bryggearbeidere (med 5 uforsørgede barn) har med dyrtidstillægget kr. 51.50 pr. uke.

Tilsynslærerinde E. Holstad, Ila skole, Kristiania: Guttene har — som tidligere — været noksaa sterkt optat, især som visergutter, pikene væsentlig med hushjælp i sine hjem. Paa henvendelser om hushjælp av skolepiker har jeg i de fleste tilfælder maattet svare nei, da pikene ikke ønsket poster. Det erhvervsmæssige arbeide har neppe tiltat i de sidste aar.

Følgende oplysninger kan muligens tjene til at belyse indtægtsforholdene under krigen:

1) Barnenes bankinskud i sparekassen er steget meget.

2) Av 7de-klassenes barn gaar de allerfleste til videre utdannelse, middelskolen eller fortsættelsesskolen — og av 5te-klassenes elever er iaar ca. 40 pct. anmeldt til middelskolen (altsaa til den 4-aarige betalende skole).

Med hensyn til ernæringen kan jeg meddele at endnu kan der neppe tales om underernæring — om der end kan være ting som tyder paa at den nærmer sig hos endel barn. Imidlertid kan det bemerkes at det antal barn som møtte ved bespisningen høsten 1917 nu er sunket med ca. 300 barn.

Om beklædningen er intet væsentlig at bemerke i forhold til tidligere; stort set er den solid og tækkelig.

Der har vistnok været en hel del sykdom blandt barnene paa grund av ernæringsforholdet, kan ogsaa tænkes at der paa grund av at barnene har mange penger under henderne er gaat uforholdsmæssig store summer til slikkeri (konfekt, chokolade o. l.).

Spil om og med penger har der været drevet meget med. At disse mange penger indebærer en stor fare for barnenes moral er selvfølgelig; men mere fremtrædende forhold er dog sjeldne. Tyverier f. eks. er heller sjeldnere end før. Hertil vil jeg ogsaa føie at praktisk talt har der ikke forekommet tyverier av mat.

Skoleinspektør Einar Greve, Bergen: De økonomiske forhold inden den del av befolkningen i Bergen som søker folkeskolen kan i det store og hele sies at være tilfredsstillende i 1918 — selv sammenlignet med tiden før

krigen. Den almindelige arbeider har faat sin løn saapas hævet, og det offentlige har paa saa mange maater støttet til at stillingen neppe kan sies at være forværret. For dem som lever paa fast gage er derimot forholdet utvilsomt værre, idet gagerne ikke kan sies at være øket i forhold til prisen paa alle fornødenhetsartikler.

Sundhetstilstanden ved Bergens folkeskole — og den sku'de vel være et ganske godt barometer — kan ikke sies at være forværret under krigen. Selv efter rationeringens indtræden kan man ikke iagttå nogen sterkere økning av sygdomsprocenten. Det er for tiden ikke fravær paa grund av sygdom som er steget, men andre fravær med gyldig grund, d. v. s. for en stor del fravær foraarsaket ved vanskeligheter ved at skaffe de forskjellige fornødenhetsartikler til rette tid — jeg kan f. eks. nævne melk. Barnene maa ofte hjelpe hjemmene ved at staa i «kø» — noget som dels for-aarsaker helt fravær fra skolen den dag, dels gjør barnene mere trøtte og sløve end de ellers vilde været.

Søkingen til skolebespisningen er selvsagt øket betydelig — for tiden til det dobbelte av det normale før krigen, likesom den nye form for bespisningen, frokostbespisning (havresuppe), vinder stor tilslutning.

I enkelte hjem, hvor der er særlig smaat støl, gjør de vanskelige forhold sig naturligvis ogsaa sterkere gjældende, og delvis kan dette merkes paa barnene; men som sagt, i det store og hele kan man ikke si at forholdene er paafaldende.

Jeg har latt foreta endel ekstra veininger iaar (ved paasketid — ca. 1800 barn fra alle skoler og i de forskjellige aldre). Det kan kanskje ikke være saa meget at bygge paa; men vi har jo de faste veininger om høsten og ved nytaar som sammenligningspunkter. Resultatet bestyrker mig i den opfatning at ialfald hittil har ernæringsforholdene neppe hat nogen nedsættende indflydelse paa vore skolebarns sundhet.

Overlærer Ludv. Engesæter, Bergen: Utstrækningen av skolebarns erhvervsmæssige arbeide er ikke større end før; vore «løpergutter» er paa skolen om formiddagen, og alle kontorer, forretninger og verksteder lukkes nu tidligere end før, senest kl. 7 eftermiddag.

De fleste fuldt arbeidsføre folk i skoledistriktet synes at tjene godt; navnlig gjælder dette alle løsarbeidere (f. eks. losse- og lastearbeidere, arbeidere i silde- og fiskeforretninger, bygningsfolk m. fl.). En mand i 20-aarsalderen har fortalt at han i hvert av aarene 1916 og 1917 tjente mellom 6 og 7 000 kroner aarlig; han hadde ført nøiagtig regnskap. Indskuddene i skolens sparekasse synes ogsaa at tale for at folk tjener godt.

Ved Sandvikens folkeskolé utgjorde innskuddene

i april 1914 kr. 407.23

- - 1915 - 462.61

- - 1916 - 702.37

- - 1917 - 1 172.25

- - 1918 - 1 176.73

Elevene faar vistnok litt litet mat (brød og poteter) og melk. Sundhetstilstanden og skolesøkningen har dog været meget god. I april 1917 var forsømmelsesprocenten 2.7 for gutter og 3.6 for piker; i samme maaned 1918 3.3 for gutter og 3.1 for piker.

De elever som enten ikke har spist frokost eller ikke har skolemat med, faar en skaal havresuppe paa skolen kl. 9; ca. 90 elever faar daglig en skaal havresuppe paa skolen.

Nogen flere elever end vanlig har iaar meldt sig til middagsbespisningen paa skolen. Av skolens 1380 elever fik 76 elever middagsmat paa skolen forrige skoleaar; av 1350 elever faar 125 elever middagsmat paa skolen iaar.

Elevene er gjennomgaaende velklædte; i saa maate er der ingen merkbar forandring.

Elevene er nu (de sidste maaneder) kanskje slappere end vanlig, men ellers intet særlig at bemerke.

Lærer Olav Hoprekstad, Bergen: Det eg kjenner til, hev ikkje skuleborn ved Møhlenpris skule, der eg er lærar, havt meir arbeid, eller teke meir arbeid for aa livberga seg no enn fyrr um aari.

Det er nokre faae huslydar som hev havt vondt for aa greida seg til mat og klæde — for armod's skuld. I det heile hev borni vore væl klædde og skodde. Men matrationane, serlig daa paa brød og mjølk, hev gjort at dei hev teke av noko i vegt, men endaa meir i arbeidskraft.

Moralsk stend borni ikkje stort annorleis enn fyrr. Intellektuelt er det heller ingen skilnad aa merka. Men dei held so lite ut, med den maten dei no fær. Daa ottast eg heller dei verste laake fylgjone av dyrtidi melder seg sterkare sidan.

Lærer Olav Stenmo, Trondhjem: Jeg har ikke merket at det erhvervs-mæssige arbeide er større end før, det later til at være omtrent det samme.

Barnenes ernæring og beklædning ser ikke ut til at være daarligere end før. Dette kommer formentlig ikke av at økede indtægter i alle tilfælder har motsvaret dyrtiden, men av at offentlige foranstaltninger har tat brodden av den, og at der hittil ikke har været arbeidsledighet. Det saa ganske anderledes ut under lavkonjunkturen for ca. 15 aar siden.

I intellektuel henseende ser jeg ingen forskjel. I moralsk henseende merker man derimot nu og da ret sterke utslag av det som gjærer i enkelte

lag av befolkningen. Saaledes er uteliv og deltagelse i gateuorden som misforstaat utslag av arbeiderdemonstrationer noget man træffer like ned til skolens smaaklasser.

Lærer Hans Viksjø, Trondhjem: Mit indtryk er at skolebarns erhvervs-mæssige arbeide ikke er væsentlig øket efter at krisen indtraadte. Allerede før krigen hadde de større elever, særlig da guttene i 6te og 7de klasse, uforholdsmæssig meget av saadant arbeide. Jeg har iaar været klasseforstander i en 7de gutteklasse, og jeg har ikke merket andet end at det procentvis ikke er flere gutter som har «pladser» iaar end tilfældet var i en 7de gutteklasse jeg hadde i 1913—14. Omkring 60 pct. har hat erhvervs-mæssig arbeide hver dag i uken; nogen har hat 2 timers arbeide om dagen, men de fleste har hat 4—5 timer eller stundom længere tid. Slik har vistnok forholdet været ogsaa tidligere. En væsentlig ulempe som krigen og dens følger har medført for skolearbeidet, er imidlertid at hjemmene i langt større mon end tidligere har været tilfældet, har lagt beslag paa barnas arbeidstid. Dette gjælder ogsaa særlig de større gutter. Følgen herav merkes i de økede forsømmelser, som, specielt efter at mangelen paa vigtige livsmidler som poteter og melk blev særlig følbart, vistnok har vokset til bortimot det dobbelte. Guttene i 6te og 7de klasse er i stor utstrækning blit anvendt til at hente melk før de gaar paa skolen; men ofte har de da maattet vente saa længe paa at bli ekspedert at som regel de to første undervisningstimer er gaat tapt for dem. Det kan ikke negtes for at det i ret mange tilfælder er den haarde nødvendighet som har tvunget forældrene til at benytte elevene paa denne maate. Dog ikke altid. Rent fattige hjem har sat saa stor pris paa at barna skulde faa den fulde nytte av sin skolegang at de har strukket sig længst mulig for at hindre skoleforsømmelse. Paa den anden side er det ikke saa faa som bruker dyrtiden og specielt rationeringen som paaskud til at holde sine barn hjemme for at hjelpe til med et eller andet. I slike hjem synes likegyldigheten for skolens krav at ha tiltat i det sidste.

Man kan vistnok gaa ut fra som sikkert at indtægtene relativt er blit mindre de sidste 3 aar for en hel del familier, og det ganske betydelig. Under disse omstændigheter vil det være indlysende at der maa raade noget nær nødtilstand hvor lønsnivaet paa langt nær ikke har kunnet holde skridt med prisstigningen.

Med hensyn til barnas beklædning saa synes den ikke at være daarligere end hvad tilfældet har været tidligere. Folk lægger nemlig stor vekt paa at deres barn skal se nogenlunde velklædde ut. Den private godgjørenhet yder vistnok i beklædningsveien større hjælp nu end tidligere.

Skotøiet derimot er vistnok i en daarligere forfatning; dette har været til større ulempe for det daglige skolearbeide end man ved første øiekast vil indrømme. En ikke uvæsentlig del av skoleforsømmelsene skyldes daarlige

sko; endvidere gir jeg mangel paa gode sko skylden for flere forkjølelsetilfælde.

At barn fra fattige hjem i almindelighet ikke har faat saa god og saa meget mat som de burde, har man jo hat ret mange eksempler paa. Dette forhold er selvsagt traadt grellere frem under dyrtiden. Rent bekymringsfuldt tør jeg si at det er blit siden det blev saa litet med poteter og melk. Særlig i de sidste to maaneder har det ofte hændt at barn har møtt paa skolen uten at ha spist noget og uten skolemat med. I de sidste uker er det endog blit en dagstøt foreteelse. Ved en av byens folkeskoler blev det i to dage efter hinanden (fredag og lørdag) undersøkt hvor mange det var som kom sultne og uten mat. Om fredagen var det 35 (21 gutter og 14 piker) og om lørdagen 44 (26 gutter og 18 piker). Ved skolen er det ca. 1 500 barn. Foruten slike som altsaa ingen mat har faat, er det en hel del — i min klasse er det som oftest over halvparten — som har spist sig omtrent halvt mæt før de gik paa skolen, og som saa er uten mat helt til skolen slutter, altsaa i 5 à 6 timer. Mange faar ogsaa lov at gaa hjem midt i skoletiden for at faa mat. Naturligvis vil det være adskillig bedre de 4 første dager i uken (mandag—torsdag); men da viser det sig at brødet paa det aller nærmeste er opbrukt, og saa blir det litet eller intet til fredag, lørdag og søndag.

Sammen med de betydningsfulde ernæringsforhold virker ogsaa de slette boliger til at sænke skolens arbeidstempo og til at hindre en flerhet av barna fra at faa den fulde nytte av sin skolegang.

Angaaende dyrtidens indflydelse paa skolebarna er det allerede under besvarelse av punkt 2 fremholdt saa meget at den slutning skulde ligge temmelig nær at deres arbeidsevne maa ha været betydelig reducert i saa abnorme tider. Nogen synderlig eller ialfald merkbar nedgang i arbeidsevnen har jeg dog ikke kuunet opdage før i de sidste par maaneder. Det har i det sidste været tydelige tegn paa slaphet og uoplagthet og derav følgende interesseløshet for undervisningen. Men dette behøver ikke bare at være en følge av underernæring. Det henger ogsaa efter min mening sammen med den overlæsselse av lønnet arbeide som de har paatat sig, og det arbeide som de blir sat til av forældre eller foresatte, alt følger av daarlige økonomiske forhold. Under tentamen i 7de klasse utviste guttene adskillig mindre utholdenhet end de hadde gjort tidligere. Dette er forresten noget som ikke bare gjaldt barn fra fattige hjem, men ogsaa barn fra middelklassen. Flinke og samvittighetsfulde gutter har efter ca. 1½ times arbeide levert sine besvarelser, og paa spørsmal om hvorfor de ikke gav sig bedre tid og gjorde bedre arbeide, svarte de at de ikke klarte at arbeide lenger paa grund av slaphet og hodepine.

Med hensyn til den moralske indflydelse som dyrtiden har hat paa barna, saa er det meget vanskelig at gi noget bestemt svar herpaa. Min personlige mening er nærmest at det vanskelig kan paavises at barna er blit

moralsk daarligere. De ca. 120 barn jeg underviser (4 klasser) er hverken værre eller bedre end de barn jeg tidligere har undervist. Heller ikke tror jeg der er flere forbrydelser blandt skolebarn nu end det har været før.

Overlærer R. Tveteraas, Stavanger: Der er gjennomgaaende ikke flere barn i arbeide nu end før. Dog har større piker ofte tat tjeneste som barne-piker etc. og faar da middag.

De fleste barn er godt klædd og faar tilstrækkelig mat.

Der er mere penger hos barn nu, tildels stjæles mat fra kamerater. Ellers ikke nogen paavisselig forandring i moralsk henseende.

Overingeniør J. C. Roshauw, bestyrer av Vaterlands tekniske Aftenskole, Kristiania: I skoleaarene 1912—13 og 1913—14 blev der ved Vaterlands tekniske Aftenskole ialt optat henholdsvis 804 og 797 elever. I 1914—15 og 1915—16 var elevantallet 816 og 829. Antallet av anmeldte elever viser sig saaledes at ha været en del større i disse 2 første krig-aar end i de 2 foregaaende aar. I de 2 sidste aar er imidlertid antallet gaat noget tilbake og var i 1917—18 ca. 100 elever mindre end i 1914—15.

Man har hat det indtryk at en flerhet av eleverne i disse sidste aar maaske har været mindre ivrige i sin skolegang end tidligere, og at flere har forlatt skolen inden skoleaarets utgang. Forøvrig har man ikke merket noget til at krigen og den derav følgende dyrtid har hat nogen indflydelse paa elevernes levevilkkaar.

Bestyrer O. E. M. Wiig, Stavanger tekniske Aftenskole: Antal elever har været 314 i 1914—15, 310 i 1915—16, 345 i 1916—17 og 397 i 1917—18.

Endel av elevene i de øverste klasser har været indkaldt til nøitralitetsvaktjeneste. I de 3 sidste skoleaar har haandverkere og verksteder her i byen hat meget at bestille og arbeidet meget overtid. Skolen har i denne tid hat mere bryderi end ellers for at hindre læreguttene i at forsømme skolen. Nogen indflydelse forøvrig paa besøket til aftenskolen har man ikke merket.

Stadsfysikus G. E. Bentzen, Kristiania: Jeg har sammenstillet antallet av de anmeldte tilfælder av diarrhoe og cholera nostras for hver uke i aarene 1915—18. Av den vedlagte tabel sees at tilfældene er øket ikke ubetydelig gjennom hele 1917 og til den allersidste tid. Det kan ikke være tvil om at dette hænger sammen med de nuværende ernæringsforhold og tildels med bruken av sammalt mel hos personer med mindre god fordøielse.

Efter uttalelser som jeg har indhentet hos endel av bylægerne og paa skolene, er diarrhoe og fordøiessygdomme og dermed sammenhængende underernæring ikke sjeldne foreteelser.

Anmeldte tilfælder av diarrhoe og cholera nostras i aarene 1915—18.

1915.	32	4-10 juli	21	3-9 jan.
	34	11-17 juli.	21	10-16 jan.
	16	18-24 juli.	24	17-23 jan.
	26	25-31 juli.	10	24-30 jan.
	39	1-7 aug.	28	31 jan - 6 febr.
	17	8-14 aug.	21	7-13 febr.
	18	15-21 aug.	16	14-20 febr.
	43	22-28 aug.	20	21-27 febr.
	33	29 aug - 4 septbr.	12	28 febr. - 6 mars.
	33	5-11 septbr.	21	7-13 mars.
	42	12-18 septbr.	15	14-20 mars.
	33	19-25 septbr	15	21-27 mars.
	23	26 septbr. - 2. oktbr.	10	28 mars - 3 april.
	29	3-9 oktbr.	23	4-10 april.
	32	10-16 oktbr.	26	11-17 april.
	27	17-23 oktbr	15	18-24 april
	29	24-30 oktbr.	16	25 april - 1 mai.
	18	31 oktbr. - 6 novbr.	25	2-8 mai.
	33	7-13 novbr.	17	9-15 mai.
25	14-20 novbr.	20	16-22 mai.	
19	21-27 novbr	28	23-29 mai.	
12	28 novbr. - 4 decbr.	18	30 mai - 5 juni.	
14	5-11 decbr.	29	6-12 juni.	
13	12-18 decbr	29	13-19 juni.	
12	19-25 decbr.	22	20-26 juni.	
18	26 decbr. - 1 januar	30	27 juni - 3 juli.	
1916.	43	2-8 juli	20	2-8 jan.
	29	9-15 juli.	14	9-15 jan.
	48	16-22 juli	26	16-22 jan.
	30	23-29 juli.	16	23-29 jan.
	40	30 juli - 5 august.	9	30 jan. - 5 febr.
	59	6-12 aug.	25	6-12 febr.
	56	13-19 aug	20	13-19 febr.
	36	20-26 aug.	22	20-26 febr.
	38	27 aug - 2 septbr.	16	27 febr. - 4 mars.
	63	3-9 septbr.	23	5-11 mars
	76	10-16 septbr.	14	12-18 mars
	53	17-23 septbr.	15	19-25 mars.
	49	24-30 septbr.	16	26 mars - 1 april.
	36	1-7 oktbr.	13	2-8 april.
	34	8-14 oktbr.	21	9-15 april.
	35	15-21 oktbr.	19	16-22 april
	23	23-28 oktbr.	14	23-29 april.
	26	29 oktbr. - 4 novbr.	21	30 april - 6 mai.
	27	5-11 novbr.	16	7-13 mai.
39	12-18 novbr.	19	14-20 mai.	
25	19-25 novbr.	22	21-27 mai	
49	26 novbr. - 2 decbr	27	28 mai - 3 juni.	
18	3-9 decbr.	28	4-10 juni.	
23	10-16 decbr.	24	11-17 juni.	
13	17-23 decbr.	33	18-24 juni	
24	24-30 decbr.	20	25 juni - 1 juli	
1917.	54	1-7 juli.	27	31 decbr. - 6 jan
	54	8-14 juli.	32	7-13 jan.
	60	15-21 juli.	30	14-20 jan.
	50	22-28 juli.	42	21-27 jan.
	87	29 juli - 4 aug.	24	28 jan. - 3 febr.
	88	5-11 aug.	20	4-10 febr
	147	12-18 aug.	30	11-17 febr.
	149	19-25 aug.	25	18-24 febr.
	101	26 aug. - 1 septbr.	25	25 febr. - 3 mars
	102	2-8 septbr.	31	4-10 mars.
	93	9-15 septbr.	18	11-17 mars.
	68	16-22 septbr.	35	18-24 mars.
	66	23-29 septbr.	26	25-31 mars.
	54	30 septbr. - 6 oktbr.	19	1-7 april.
	55	7-13 oktbr.	24	8-14 april.
	66	14-20 oktbr.	41	15-21 april.
	55	21-27 oktbr.	32	22-28 april.
	57	28 oktbr. - 3 novbr.	34	29 april - 5 mai.
	50	4-10 novbr.	30	6-12 mai.
47	11-17 novbr	16	13-19 mai.	
36	18-24 novbr.	22	20-26 mai.	
91	25 novbr. - 1 decbr.	39	27 mai - 3 juni.	
49	2-8 decbr.	30	3-9 juni.	
39	9-15 decbr.	44	10-16 juni.	
69	16-22 decbr.	37	17-23 juni.	
32	23-29 decbr.	50	24-30 juni.	
1918.	35	30 decbr. - 5 jan	35	10-16 febr.
	41	6-12 jan.	54	17-23 febr.
	56	13-19 jan.	47	24 febr. - 2 mars.
	61	20-26 jan	61	3-9 mars.
	72	27 jan. - 2 febr.	60	10-16 mars.
	54	3-9 febr.	67	17-23 mars
	77	10-16 febr.	33	24-30 mars.
	54	17-23 febr.	55	31 mars - 6 april.
	47	24 febr. - 1 septbr.	41	7-13 april.
	61	3-9 mars.	50	14-20 april.
	60	10-16 mars.	70	21-27 april
	33	17-23 mars	44	28 april - 4 mai
	21	24-30 mars.	53	5-11 mai.
	27	31 mars - 6 april.		
	28	7-13 april.		
	31	14-20 april.		
	33	21-27 april		
	31	28 april - 4 mai		
	29	5-11 mai.		

Gjennomsnittstal 1915—1918 for hver av de 19 første uker.

Bylæge Tschudi skriver: «Angaaende sundhetstilstanden i den forløpne vinter i 5te bylægekreds kan bemærkes, at fordøielsessygdomme av forskjellig art har været overordentlig hyppige. I de aar jeg har praktiseret, har jeg ikke oplevet noget lignende. Efter min mening var det bruken av det samalte brød, som før eller senere virkede skadelig paa en hel masse mennesker. Omlægningen av ernæringen forøvrig, særlig den øgede anvendelse av poteter, prædisponerede dem naturligvis; men saavel efter patienternes egen som efter min mening var det brødet, som knækkede dem. For det meste var det folk, som tidligere paa grund av en svak fordøielse hadde maattet ta hensyn til sin diæt, som nu, da dette hensyn ikke længer kunde tilgodesees, blev syke. Men der kom ogsaa en hel del til, som aldrig før hadde kjendt til fordøielsesbesvær.

Skjønt alle aldre var repræsenteret, var barn og gamle folk værst situert, et forhold som yderligere forværrede sig, da melkerationeringen begyndte.» (Se ogsaa side 56.)

Bylæge Marius Andersen gjør opmærksom paa, at «de forandrede ernæringsforhold har medført en paafaldende tiltagen av fordøielsessygdommene, navnlig ytrende sig som dyspepsier med undertiden langvarige diarrhoer. Som følge herav og av utilstrækkelige melspiser og fedt opstaar ikke sjelden anæmier og almindelig mathetsfølelse (underernæring). En meget almindelig foreteelse er avmagring, som jeg tror væsentlig skyldes vort sammalte brød, der ikke fremkalder mæthetsfølelse av længere varighet, men øker gasansamlingen og peristaltikken i tarmene og skaffer rikeligere avføring: mindre næringsopsugning, mere avfaldsstoffe». (Se ogsaa side 57.)

Bylæge H. Sommerfelt uttaler: «I de 25 aar jeg har praktisert her i byen, har jeg aldrig paatruffet saa mange tilfælde av fordøielsessygdomme som nu i vinter.» (Se ogsaa side 56.)

Jeg har kun fra enkelte skoler erholdt underretning om forekomst av diarrhoe og underernæring blandt skolens barn, men jeg antar at der snart vil foreligge fyldigere oplysninger, idet jeg for flere maaneder siden henledede skoleinspektørens opmerksomhet paa saken. Jeg kan bemærke, at jeg under barnenes flagtog den 17de mai søkte at iagttatte de defilerende barn, og det var en behagelig overraskelse at se, hvor forholdsvis kjække de var.

Bylæge G. A. Haus, Kristiania: De erfaringer jeg har gjort med hensyn til sundhetstilstanden og den økonomiske evne hos de daarligst stillede blandt befolkningen inden min kreds, indskrænker sig væsentlig til gamle, uttjente individer og nærmest et faatal yngre familier.

Nogen forværrelse av sundhetstilstanden blandt de gamle har jeg ikke merket; heller ikke blandt de faa yngre familier. De almindelige klager er at man ikke kan faa kjøpt hvad man fra før av er vant til; — at den øko-

nomiske evne ikke strækker til har jeg ikke hørt klager over, — muligens hænger dette sammen med den betydelig høiere understøttelse som nu ydes dem.

Den væsentligste sygdom som muligens kan tilskrives rationeringen er adskillige tilfælder av diarrhoe (brødet?).

Blandt barnene skal der derimot kunne spores adskillig underernæring, hvilket man bedst faar et indtryk av paa skolerne; men da jeg ikke er skolelæge, kan jeg ikke uttale mig nærmere herom og henviser til skolelægerne ved de to skoler som ligger inden min bylægekreds.

Den indskrænkning i adgangen til at skaffe næringsmidler som vil sætte de sterkeste spor, er melkemangelen, men det er endnu for tidlig at uttale noget nærmere herom.

Bylæge Birkeland, Kristiania: Sundhetstilstanden har ikke vist nogen særlig forandring uten forsaavidt der har været mange flere tilfælde av fordøielsessygdomme — særlig fra ihøst paa grund av brødet og ernæringens omlægning. Derav og paa grund av matens fordyrelse har fulgt blodmangel og underernæring. De økonomiske forhold er visselig yderst vanskelige for de fattigunderstøttede og for dem med liten inntægt. Men mange i arbeiderklassen synes nu at tjene mer end før; dog merkes ogsaa der ulemper av ernæringens omlægning.

Bylæge H. Sommerfelt, Kristiania: For mig staaer det saa at de økonomiske forhold for dem der har hjælp av fattigvæsenet, i det store og hele er omtrent som før. Fødemidler o. l. er vistnok blevet dyrere, men for dem som har kunnet arbeide, er ogsaa betalingen for deres arbeide øget meget.

Hvad boligforholdene angaar, er tilstanden værre end før; de tvinges av bolignøden til at blive boende i sine rum, hvor slette de end er.

Hvad sykkeligheden angaar, er den, efterat rationeringen blev indført, tiltaget iaar hvad mave- og tarmsygdomme angaar; men heri deler de fattige skjæbne med folk av alle stænder. I de 25 aar, jeg har praktiseret her i byen, har jeg aldrig paatruffet saa mange tilfælde av fordøielsessygdomme som nu i vinter.

Bylæge R. Tschudi, Kristiania: Angaaende sundhetstilstanden i den forløpne vinter i 5te bylægekreds kan bemerkes, at fordøielsessygdomme av forskjellig art har været overordentlig hyppige. I de aar, jeg har praktiseret, har jeg ikke oplevet noget lignende. Efter min mening var det bruken av det sam malte brød, som før eller senere virkede skadelig paa en hel masse mennesker. Omlægningen av ernæringens forøvrig, særlig den økede anvendelse av poteter, prædisponerede dem naturligvis; men saavel efter patienternes egen som efter min mening var det brødet, som knækkede dem. For det meste var det folk, som tidligere paa grund av en svak for-

døielse hadde maattet ta hensyn til sin diæt, som nu, da dette hensyn ikke lenger kunde tilgodesees, blev syke. Men der kom ogsaa en hel del til, som aldrig før hadde kjendt til fordøielsesbesvær.

Skjønt alle aldre var repræsenteret, var barn og gamle folk værst situert, et forhold som yderligere forværrede sig, da melkerationeringen begyndte.

Hvad de økonomiske forhold angaar, synes disse at ha været bra. Arbeidsløshet har praktisk talt ikke eksisteret.

Bylæge Marius Andersen, Kristiania. De paa grund av krigen og dyrtiden forandrede ernæringsforhold har medført en paafaldende tiltagen av fordøielsessygdommene, navnlig ytrende sig som dyspepsier med undertiden langvarige diarrhoer. Som følge herav og av utilstrækkelige melspiser og fedt opstaar ikke sjelden anæmier og almindelig mathetsløielse (underernæring). En meget almindelig foreteelse er avmagring, som jeg tror væsentlig skyldes vort sammalte brød, der ikke fremkalder mæthetsløielse av længere varighet, men øker gasansamlingen og peristaltikken i tarmene og skaffer rikeligere avføring \circ : mindre næringsopsugning, mere avfaldsstoffe.

Bolignøden har medført sammenstuvning av flere personer i leilighetene, likesom sundhetsfarlige boliger atter har maattet tages i bruk. — I længden vil sandsynligvis denne tilstand nedsætte motstandskraften for sygdommer og da spesielt for tuberkulosen. Endnu har jeg dog ikke med sikkerhet kunnet erfare, om den er i tiltagende. Melkerationeringen vil sikkerlig her spille en stor rolle for yngre individer.

Hvad økonomien angaar, er den blandt arbeiderne bedre end noensinde paa grund av rikelig arbeidstilbud og høi løn.

Nogen iøinefaldende forandring i de etiske forhold har jeg ikke observert.

Bylæge Paasche, Bergen: Trods de mange vanskeligheter og ubehageligheter som krigsaarene har medført er min erfaring den at disse forhold ikke nu efter 4 aar har sat noget særlig præg paa sundhetstilstanden blandt de brede lag; nu burde man vel ha begyndt at se virkningerne. Man har jo været saa omtrent fri for alvorligere epidemier, og sykелighet som følge av rationeringen tror jeg man trygt kan utelukke. I de aar som er gaat, og særlig i 1917—18, har det jo været mange penge blandt folk, og ikke mindst blandt arbeiderklassen, mot hvad denne stand tidligere er vant til. Selv om livsfornødenheterne har været meget dyre, har dog den stadige og rikelige fortjeneste gjort at arbeiderbefolkningen har kunnet tillate sig at kjøpe hvad jeg vil kalde luksusmat. Jeg har mange gange med forbauselse iagttaa hvilke store indkjøp arbeidernes hustruer har kunnet gjøre i den senere tid av kjøtt, fetevarer og delikatesser, og nu i laksetiden er de fleste kunder ved det kommunale fiskeutsalg mest fra det brede lag. Indkjøp fra 10—12 kroner fersk laks til søndags middag ser jeg oftere, paalæg for mange kroner —

kort sagt med en daglig indtægt av fra kr. 20.00—30.00—35.00 kan jo disse folk tillate sig noget. — Jeg tror derfor folket lever bedre nu end man skulde tro efter alt det skrik om dyrtid og mangel. Og ser man saa den luksus som nu utfoldes i beklædning, forstaar man det er god raad blandt folket. — Jeg tror ikke at ha bemerket nogen svakhet eller utpræget sykelighet blandt børn, synes disse ser like frodig ut som før, og fint klædt er de ogsaa, naar de om søndagen gaar ut med sine forældre. Jeg mener derfor, at har man klart sig saa godt over den tid som gik, er det ingen grund til at klage eller se mistrøstig paa matspørsmålet for fremtiden.

De som vistnok har merket noget til vanskelighetene er de mange gamle og skrøpelige kvinder, som skal komme igjennem med smaa midler, og som ikke kan staa i kø i timevis for at faa 1 liter melk (efter lægeattest), og for disse har nok matspørsmålet været vanskelig at komme over.

Bylæge Robert Kloster, Bergen: I løpet av krigens første aar steg indtægterne forholdsvis meget sammenlignet med utgifterne, og i 1916 var der her i byen i alle samfundsklasser en standard of life som var ganske utrolig. Klær og sko, mat og drikke — intet manglet tilsynelatende.

Efterhvert som tiden gik og alkoholforbudet begyndte at virke, svandt det forholdsvis billige brændevin, og vinen, repræsenteret fra den simpleste til champagnen, holdt sit indtog. Det blev knappere for familieforsørgere, men den ugifte hadde det stadig rummelig. Hvad sygdom angaar, var 1917 et middelsaar, og hvad alkoholkonsumet angaar, saa var sidste halvaar bedre end første.

Det har ogsaa været paafaldende liten sykkelighet i de maaneder som har passert av 1918. Det har været en del vanskeligheter med landsbrød og hvalmargarin, melkeknapheten har gjort sig gjældende, og en hel del tilfælder, som ellers ikke vilde ha ført til lægens kontor, har med rette og urette lagt beslag paa hans tid.

Underernæring finder sted, dels ikke paafaldende, men slik at folk tar av i huld og synes at deres arbeidsevne er mindre, dels er der aapenbar nød. I familier som ikke kan skaffe sig poteter, og hvor moren ikke har tid eller evne til at passe paa, er der mangan gang ren smalhans.

Jeg har ingen veininger at bygge paa for underklassens vedkommende, — for børn av overklassen har jeg nogen tal som viser nedgang utover forsommeren.

Bylæge Kr. A. Gløersen, Bergen: Hvad angaar sundhetstilstanden blandt arbeiderklassen inden mit distrikt, har jeg det bestemte indtryk, at denne i 1918 har været bedre end i de 2 foregaaende aar. Antallet av sykebesøk har saaledes været betydelig mindre. Hvorvidt dette beror paa en tilfældighet eller er en følge av de forandrede levevilkaar, kan jeg intet uttale mig om.

Arbejderklassens levesæt er dog for tiden i det hele mere regelmæssig og ordentlig som følge av de indskrænkninger, dyrtiden medfører, og ikke mindst paa grund av alkoholforbudet. Mens man tidligere ofte til langt paa nat i Solheimsviken blev forstyrret av skraalende, mere eller mindre berusede personer, er strøket nu ganske anderledes fredelig og rolig om aftenen.

De økonomiske forhold er for tiden mindre gode sammenlignet med krigens første aar. Jeg kan ikke mindes at ha hørt klager over vanskeligheter for at slaa sig igjennem før i de sidste maaneder, men da ogsaa mere og mere hyppig. Der findes vistnok arbeidere, som fremdeles staar sig godt, takket være de høie lønninger, men disse er sikkert ikke særlig mange.

Jeg har i de sidste maaneder hat under behandling barn og kvinder, der har frembudt symptomer paa underernæring. Mangelen paa poteter og de uindskrænkede brødrationer har været aarsaken hertil, idet de ikke har evnet at skaffe sig tilstrækkelig anden føde paa grund av de høie matpriser.

Doktor Sigv. Madsen, Bergen: Mit indtryk gaar i den retning, at de økonomiske forhold i det store og hele er gode. Det er ikke den økonomiske evne, som det skorter paa. Derimot er livsvilkaarene forøvrig ofte uheldige. Der klages over mangel paa fødemidler i sin almindelighet og specielt over mangel paa de for syke nødvendige fødeemner, særlig melk og kulhydrater. At dette virker uheldig paa de mange mave- og tarmlidelser i vor by, siger sig selv. Men ogsaa for patienter med kroniske lunge- og hjertesygdomme er det av krigen foraarsagede kosthold uheldig.

Endnu synes dog sundhetstilstanden blandt arbejderklassen ikke at ha lidt noget væsentlig, efter hvad jeg har kunnet iagttage. Tegn paa nogen underernæring har jeg neppe hat anledning til at se blandt mit klientel.

Jeg skal tilføie, at søkningen til Rekonvalescenthjemmet paa Rambergshaugen i Os iaar — ialfald hitindtil — har været ualmindelig stor. At dette for endel kan tilskrives uheldig og for enkeltes vedkommende mangelfuldt kosthold, er vel noksaa rimelig. Det maa erindres, at hjemmet rekruteres fra ubemidlede kvindelige arbeidere, og at disse, hvis hovedsagelige næring ofte bestaar i brød og smør, kaffe og melk, i særlig grad har lidt under rationsvilkåarene, er høist rimelig. Men heller ikke blandt disse individer har jeg iagttaget sykelige symptomer, som med rette kunde tilskrives underernæring.

Doktor P. C. Kreyberg, Bergen: Den økonomiske evne hos de tidligere daarligst stillede befolkningslag synes i det store og hele tat at være steget i en tildels endog overordentlig grad. Dette har git sig utslag i nye, noksaa iøinefaldende flotte livsvaner: kostbar klædedragt, flitterstas, overdaadig levemaate, luksuskonsultationer med flot honorering, forholdsvis lange og kostbare ferier, ulyst til arbeide o. s. v. Mig forekommer det utvilsomt,

at smaalfolks indtægter i denne tid i stor utstrækning har oversteget de med dyrtiden følgende økede udgifter. Særdeles ofte har mit klientel da ogsaa selv indrømmet dette, samtidig som de har maattet vedgaa, at de allikevel intet har lagt op for at møte de magre aar. Som i en sum har jeg det indtryk, at folk flest — der er naturligvis undtagelser — ikke har hat det vanskelige i økonomisk henseende under end før krigen. Tvertom.

Hvad sundhetstilstanden betræffer, skal jeg anføre, at denne vitterlig den hele tid siden august 1914 har været overraskende god. En del katarrher i fordøielsesveiene som en følge av den nu noksaa brutalt omlagte ernæring — vanskelig for melk, natursmør og havregryn, samt det nye brød, som gjennemgaaende har været leveret daarlig fra bakerens side — har været det mest iønefaldende træk ved denne side av saken. Utvilsomt har der desuten siden rationeringen været ikke saa faa tilfæider av blodmangel, især blandt smaalbarn og kanske mest blandt mødrene.

Hvad etiken betræffer, har denne været præget av den mest uforfalskede egenkjærlighet og brutale selvopholdelsesdritt. Fusk og fanteri paa alle kanter og ved alle anledninger, omgaaelser, tilsnigelser, smaa og store løgne — altsammen til bedste for sig selv og til fortrængsel for næstens, d. v. s. samfundets, tildels vitale interesser. Nogen kriminalitet av mere ondartet natur har jeg derimot indtil denne dag ikke kunnet opdage.

Doktor A. Kreyberg, Bergen: Mit indtryk er, at den økonomiske stilling blandt de daarligst stillede befolkningslag har været forholdsvis gunstig, sammenlignet med tidligere aar, forsaavidt som tilgang paa penge har været rigeligere. Paa grund av de høiere priser paa alle livets fornødenheder og de mange vanskeligheder som rationeringen har medført, tror jeg dog livsvilkaarene — særlig for husmødrene — har været mindre tilfredsstillende end tidligere.

Doktor Wollert Andresen, Bergen: Jeg kan kun oplyse, at fraregnet de almindelige klager over for snaue brødrationer, et forhold som af let forklarlige grunde gaar ut over konerne — mændene medtar nemlig som regel sin rundelige portion paa arbeidet —, tør jeg ikke sige, at sundhetstilstanden har været daarligere, eller at sygdomme har hat et andet og værre forløb i den sidste tid end før krigen. Jeg vil dog ikke undlade at tilføie, at jeg i den allersidste tid hører flere og flere klager over en ganske betydelig aftagen i vægt — tildels saa betydelig, at det synes at maatte ha indflydelse paa arbeids- evnen.

Doktor Hans Sivertsen, Bergen: Vedrørende sundhetstilstanden kan jeg uttale, at denne saavel blandt mit by- som landsklientel har været usædvanlig god. Om dette skyldes rationeringen, er uvist; det kan skyldes andre aarsaker;

saaledes har de epidemiske sygdomme saavel blandt voksne som barn været litet utbredt.

Almindelig svækkelse og blodmangel viser heller ingen økning, omend jeg vil peke paa, at husmødrene har været hyppige patienter under denne diagnose. Mænd har tildels klaget over fordøielsessvækkelse og diarrhoe især i den sidste periode av rationeringen, efterat poteterne uteblev.

Hos børn (skolebørn) har jeg for min del ikke iagttat nogen skadelige virkninger. Der har ikke været hyppigere klager over hodepine, mathet end tidligere. Tilfælde av svimmelhet, besvimelser hos skolebørn har jeg ikke seet, likesom jeg hos disse heller ikke har iagttat den hos voksne indtrædende avmagring.

Hvad det kropslige arbeide angaar, klaget alle i førstningen over sterk hungerfølelse; dette skyldtes den knappe brødration. Alle var nemlig vant til at spise brød paa arbeidet. Tildels skyldtes hungerfølelsen vel ogsaa den drivende virkning paa tarmen av det grove brød.

Hos kroniske tuberkuløse forekommer det mig, at rationeringen har virket uheldig. Tildels er lungesyntomerne forværret eller blusset op hos patienter, som i mange aar har været symptomfri.

For gamle folk har baade brød-, melke- og smørmangelen været skadelig; det forekommer mig som om disse har bukket lettere under for de forskjellige sygdomme, som har tilstøtt dem.

Ganske smaa børn (under 3 à 4 aar) synes mig friskere og sundere end tidligere. Disse har vistnok kun havt godt ikke blot av rationeringen, men av den specielle sort brød og den litt efter litt indtrædende mangel paa konfekt og slikkerier.

For mig staar det, som om det sammalte mel ikke bare nu, men ogsaa i fremtiden bør paatvinges folket.

Et symptom, som har været mig paafaldende er den i de sidste rationeringsperioder indtraadte avmagring hos de fleste mennesker, der arbeider. Ulemper av vægttap har jeg hidintil ikke sporet hos nogen; mange føler sig lettere og mere muskelkraftig. Imidlertid kræver dette symptom den største opmærksomhet for fremtiden.

Det synes i sin helhet, som brødrationerne har været for smaa; her i Bergen tør vi saaledes si, at de nominelle 200 gram mel i reel værdi ikke har svaret til den næring, som var beregnet av denne vægt. Vi har den hele tid omtrent havt et mel, som paa grund av utilstrækkelig formaling muligens har berøvet os optil 40 pct. ved tilblandinger av avner og avfaldsstof. Særlig vanskelig har stillingen været for ernæringens vedlikehold, efterat poteterne forsvandt; derfor er det mit indtryk, at vi i den sidste tid har lidt under en viss underernæring i alle befolkningslag.

Hvorvidt denne underernæring og det derav følgende vægttap hos den enkelte gir grund til at frygte større sykелighet, er det endnu for tidlig at ha nogen formening om.

Doktor D. Armauer Hansen, Bergen: Den smule erfaring jeg har er den, at sundhetstilstanden ikke har været værre end før krigen. Dog har jeg seet et par tilfælde av underernæring hos husmødre med stor familie. Underernæringen skyldtes i disse par tilfælde utvilsomt, at husmoren for mandens og barnenes skyld selv hadde sat sig paa knap kost. Hvad de økonomiske forhold angaar, synes heller ikke disse at være værre end før krigen.

Doktor Broch Martens, Bergen: Mine erfaringer fra de «daarligst stillede samfundslag» er meget smaa. Med de «jevne arbeiderlag» har jeg derimot adskillig at bestille, og om dem kan jeg i det store og hele uttale som mit indtryk:

De økonomiske forhold er neppe daarligere nu end før krigen, snarere omvendt. Økonomisk nød har jeg ikke set mere til nu end før, snarere mindre. Jeg møter ofte den bemerkning: Det vilde ikke falde mig vanskelig at skaffe det og det, selv om det er dyrt, hvis det overhodet hadde været at faa for penger. Indtægtsstigningen har efter mit skjøn fuldstændig holdt skridt med den tiltagende dyrtid.

Angaaende sundhetstilstanden i sin almindelighet kan jeg sige, at den i 1918 til denne tid har været mindst likesaa god som før krigen. Nogen underernæring og dermed i forbindelse staaende sykelighet har jeg i det store og hele ikke observert, ihvertfald ikke mere end tilfældet har været tidligere. — Her vil jeg dog gjøre følgende reservation: Jeg har det indtryk — men det er foreløbig kun et indtryk —, at de vanskelige ernæringsforhold og mangelen eller knapheten paa nogle av de viktigste næringsmidler: melk, poteter, kjøt, knapheten paa melstoffe — holder paa at begynde at øve sin indflydelse. Jeg regner ikke bare med klagerne, som er talrige og høilydte — stadig talrigere og mere høilydte —, men jeg har i det sidste truffet paa mere træthet, delvis motløshet, aandelig og legemlig avslappelse, uten at det dog har avfødt nogen egentlig sykelighet eller sygdom. Til nu har jeg saagodtsom udelukkende møtt dette hos husmødrene, som har hele strævet med at holde husholdningen gaaende, maa tilbringe ofte timevis om dagen i de meningsløse, endeløse, demoraliserende køer for at skaffe rationskort, melk, poteter o. s. v., o. s. v. og resten av dagen med at stelle i huset og faa de ofte knappe og meget ofte yderst ensformige næringsmidler til at strække til. Kniper det paa noget, gaar det oftest først og fremst ut over husmødrene: «Manden maa ha sit, børnene ogsaa, saa faar det gaa med mig som det kan,» faar jeg ofte høre. Trætte husmødre træffer jeg stadig oftere paa i den senere tid. For mandens og børnenes vedkommende har jeg stort set ikke merket noget lignende som for husmødrenes — endnu.

Doktor Chr. Hartwig, Bergen: Verdenskrigen og den dermed følgende dyrtid hadde efter mit indtryk i de første 3 aar absolut ingen uheldig virk-

ning hertilands hverken paa folks økonomiske evne eller dets etik; med dyrtiden fulgte haand i haand en almindelig øket indtægt — store rigdomme og en usedvanlig rundhaandet gavmildhet, der gjorde levevilkaarene lettere ogsaa for dem, der direkte ingen øket indtægt fik.

Først da rationeringen i denne vinter kom, begyndte enkelte — specielt husmødre i de mindre bemidlede lag — at lide baade psykisk under den stadige vanskelighet for at skaffe mat nok til huset og legemlig av træthet ved at staa timevis i kø.

Trods landsbrødets utvilsomme mindre næringsværdi og fordøielighet var der dog ivaar liten sykelighet og faa klager trods en paafaldende almindelig avtagen i legemsvægt. Først da potetene slap op og melkeknapheten gjorde sig gjældende, har der været mange klager over almindelig træthet, slaphet — hodepine — «at man ikke har orket det samme som før», men noget alvorlig tilfælde av underernæring eller sult har jeg ikke truffet paa. Der har i de sidste maaneder været mange tilfælder — specielt hos gamle folk — av alvorlige mave- og tarmforstyrrelser, hvilke jeg for største delen tilskriver kaalrabien — specielt den danske, som efter min mening synes at virke likefrem skadelig til daglig bruk. Kunde man blot — hvis krigen og vanskelighetene skulde fortsætte ogsaa kommende vinter — først og fremst undgaa de opplitende kør, dernæst skaffe rikelig med poteter og melk (og dette maatte kunne opnaaes!), tror jeg hverken dyrtiden eller knapheten i nogen væsentlig grad vilde influere paa vor befolknings sundhet, livskraft eller tilfredshet.

Doktor Frans Aubert, Bergen: I det store og hele tat har sykeligheten i 1918 været ringe, og jeg har ikke faat indtryk av at tidernes vanskelighet — endnu ialfald — gjennemgaaende har hat nogen særlig uheldig indflydelse paa befolkningens sundhetstilstand. Herfra gjør dog en bestemt gruppe en undtagelse: husmødrene, især da de som uten anden kvindelig hjælp har mange børn at stelle. Deres arbeidskræfter, og særlig deres nervesystems motstandskraft, er blit betydelig medtat. Det skyldes meget den evindelige staaen i alskens kør med derav følgende tidsspilde samt vanskelighetene ved at skaffe det fornødne tilhuse. Hjemmets og børnenes stel lider merkbart ved mødrenes mangel paa tid til at ofre sig tilstrækkelig for husstellet. At ordenen i hjemmene, rensligheten, børnenes klær o. s. v. herav let faar et sørgelig stempel, lar sig forstaa; i længden kan jo ogsaa dette komme til at virke uheldig tilbake paa børnenes sundhetstilstand. — Mødrene er allerede i stor utstrækning medtat, især psykisk, og mangen en av dem har graatt bitterlig over de mange og store vanskeligheter.

Hvad de økonomiske forhold angaar, tør jeg ikke ha nogen beretiget mening. Jeg ser jo nok at der er mange som har vanskelig for at faa pengene til at strække til; men paa den anden side har netop denne tid lagt

tydeligere i dagen end ellers befolkningens gjennomgaaende ringe sans for økonomi (et nationalt træk?) samt dens mangel paa nøisomhet, ofte parret med kræsenhet. Karakteristisk i saa maate var det at landsbrødet (og landsmelet) saa godt som ikke blev nydt av den mindre bemidlede del av befolkningen, før rationeringen blev indført og da fremtvang bruken, tildels under hyppig uttalt misfornøielse.

Noget tydelig tegn paa underernæring kan jeg ikke si at jeg endnu har sporet blandt befolkningen.

Doktor Alf Sørensen, Bergen: Først i de sidste par maaneder synes jeg at ha merket i enkelte familier avkræftelse paa grund av underernæring. Specielt er jeg opmerksom paa at familier med mange barn omkring 12—17 aar meget vanskelig kan tilfredsstille sit behov for næring med de lave brødrationer.

Av sygdomme som utvilsomt er optraadt i større maalestok nu i 1918 end før 1914 ogsaa blandt mindre bemidlede, vil jeg omtale hudsygdomme. Skab, som tidligere var en forholdsvis sjelden foreteelse, sees nu daglig meget av og mest blandt de daarligst stillede, men i betydelig grad ogsaa blandt de rigtig velstillede. Hvad økonomien anbelanger har jeg det indtryk at snart sagt alle har nok av penger, saa det mangler det ikke paa.

Overlæge Schnelle, Bergen: Min praksis er saaledes, at jeg ikke faar stor anledning til at besøke i hjemmet de daarligst stillede befolkningslag. Min praksis bestaar i hospitalpraksis, kontorpraksis samt et begrænset husklientel. Skal jeg gi et uttryk for sundhetstilstanden og de økonomiske forhold i de daarligst stillede befolkningslag jeg har set, saa har jeg ikke iagttaaet nogen forværring av den første og absolut en forbedring av de økonomiske forhold.

Dr. med. Carl Looft, Bergen: Gjennemgaaende har sundhetstilstanden blandt barn dette aar været god. De vanskeligere forhold med komek har git mig det bestemte indtryk, at brystgivning har øket noget; særlig synes flere mødre at gi bryst utover den ellers vanlige tid, 9—10 maaneder; i enkelte tilfælder har dette syntes at medføre blodmangel hos moren. Direkte sygdomme, som kan sættes i forbindelse med de vanskeligere ernæringsforhold, har jeg ikke set, kun i den allersidste tid under potetmangelen og under bruken av daarlig kaalrabi tror jeg nogen tilfælder av dysenteriform diarié, der forresten ellers under tør, varm veirperiode ikke er sjelden her i Bergen, muligens kan ha hat som aarsak næringen; det samme forhold (særlig da mave- og tarmkatarrer) har jeg ogsaa trodd at se paa grund av daarlige fettsorter (daarlig margarin). I de hjem, hvor jeg har været, har jeg ikke hat det indtryk, at det har skortet paa penger; men det har været van-

skelig at faa fat i de forskjellige næringsmidler, som ellers brukes i de smaa hjem. — Gjennemgaaende har beklædningen været som i tidligere aar.

Dr. med. Bechholm, Bergen: Mit klientel indgaar ikke i kategorien «daarligst stillede befolkningslag», men omfatter for byens vedkommende kredssykekassemlemmer og «smaaborgere» — for landbefolkningens bønder og fiskere, omtrent en halvdel av hver eller omsat i tal tilsammen
 fra 1/6 1913—1/6 1914: 5 600 (ca. 3 000 by og ca. 2 600 land),
 fra 1/6 1917—1/6 1918: 6 300 (ca. 3 000 by og ca. 3 300 land).

For landbefolkningen kan jeg ikke paavise nogen forværrelse i sundhetstilstanden (basert paa diagnoserne blodmangel, nervesvækkelse og fordøielsessydomme) eller forværrelse i de økonomiske forhold — tvertom: der synes at være en kjendelig forbedring i saa henseende.

For bybefolkningen synes derimot sundhetstilstanden at ha forværret sig kjendelig — især de sidste tre maaneder. Jeg tar da udelukkende hensyn til hyppigheten av diagnoserne blodmangel, nervesvækkelse, fordøielses- og tarmsydomme. Disse optræder nu med en tiltagende hyppighet. Rationsattesterne spiller vel noget ind.

Om de økonomiske forhold tør jeg ikke uttale mig saa bestemt som hvad fisker- og bondebefolkningen angaar, men mit hovedindtryk er at de økonomiske forhold gjennemgaaende er gode. Man forlanger fortvæk «god medicin — det er det samme hvad den koster».

Doktor S. Abel, Det kommunale sykehus, Bergen: Jeg har ikke i noget tilfælde kunnet konstatere nogen sygdom eller sykighet, opstaat eller forværret ved mangelfuld ernæring. Den økonomiske tilstand blandt de daarligst stillede — arbeiderne — er efter min erfaring bedret væsentlig i de sidste aar.

Doktor Eline Dethloff, Bergen: Mit klientel er væsentlig den middels- og bedrestillede arbeiderbefolkning. Jeg har faa fattigunderstøttede patienter. Av denne befolkning er det væsentlig kvinderne og børnene jeg kommer i berøring med. Men til gjengjæld tror jeg, at mit kjendskap til disse familiers liv er noksaa indgaaende, da jeg har megen interesse av at samtale med konerne om deres husstel og liv forøvrig.

Jeg er av den mening, at denne vinter har været meget slem for husmødrene, saa slem, at jeg mener mange har faat et knæk for livet. Det har ikke været saa meget mangel paa levnetsmidler som mangel paa ordning fra samfundets side ved disses distribution. Først og fremst har alle kjerne virket uheldig. Paa den ene side dette i alslags veir at skulle staa timevis og vente paa levnetsmidler til dagens behov og saa kanske maatte gaa med tomme hænder. Og paa den anden side et forhold, som kanske har

virket endnu uheldigere, nemlig at de dels har maattet ha sine smaa barn med enten paa armen eller ved haanden og dels har maattet ha dem inde-laast hjemme. Saa har tiden for middagsmaaltidet og mandens hjem-komst nærmet sig, og de har staat med angst for ikke at række hjem og faa middagsmaten færdig, til manden kom fra arbeide. Jeg tror, denne side av kørnes virkning kanske vil vise sig endnu skjæbnesvangrere end den fysiske.

Med hensyn til maten, saa maa vinteren absolut deles i 2 perioder, nemlig før og efter potetmangelen. Saalænge folk hadde rikelig med poteter, led de ingen nød. De fleste husmødre av arbeiderklassen i Bergen kan lage potetkaker, og dette blev gjort i meget stor utstrækning. Desuten drøide jo poteterne middagsmaten, som jo maatte spises 2 ganger daglig, godt og tjente desuten som «vomfyld», saa at mæthetsfølelsen indfandt sig. Suppemat var nemlig forsvundet fra de flestes spiseseddel paa grund av brødknapheten. I dette skedde der saa pludselig en stor forandring, da poteterne uteblev. Først faldt potetkakerne fra, og saa kom middagsmaten til at bestaa kun av fisk, sild eller kjøt, uten poteter eller suppemat. Barnene — især de smaa — kunde ikke fylde sig saa meget med denne mat, at de ikke meget snart efter maaltiderne igjen følte sult og, ofte grættende, bad om «skiver», fordi de var sultne. Og mødrene var, som rimelig er, svake likeoverfor barnenes bøn, saa at det ofte har hændt, at brødkortene var opbrukt allerede om torsdagen. De øvrige av ukens dage maatte altsaa tilbringes uten brød eller gryn- og melmat, og i denne tid «følte vi os aldrig mette». Jeg tror det er ret, naar det fremhæves, at barnene i det sidste har været underernært. Og mødrene med, da faren og de store barn — især gutterne — først og fremst har faat av den tilstedeværende mat og bedre har kunnet taale denne. Kaalrabien har gjennemgaaende været av saa slet kvalitet, at den ikke har været til stort gagn. Og den har utvilsomt i mange tilfælde foraarsaket fordøielses-besvær.

Hadde der været sørget for nok poteter, og hadde kørne kunnet und-gaaes, saa tror jeg, ialfald for Bergens vedkommende, hvor vi har hat den lette adgang til god sild og fisk, at den nuværende rationering, selv med saa smaa brødrationer, som vi har hat, bare hadde været til gagn for vor befolk-ning, som derved vilde bli oplært til at utnytte sin mat bedre, end de har gjort før. Landsbrødet burde dog været noget bedre og brødrationen noget rikeligere.

Med hensyn til den etiske side av saken, saa synes jeg arbeider-befolkningen — især konerne — har tat denne vanskelige situation med be-undringsværdig humør og taalmodighet. Og de har hjulpet hverandre, hvor der har været anledning dertil. Deres økonomiske evne har været god. Dyr-tidstillægget og de større lønninger har slaat godt til, kanske for en stor del paa grund av, at der litet har været at kjøpe. De har aldrig beklaget sig over mangel paa penger, men over mangel paa, hvad de kan faa for penger.

Stadsfysikus Bøckman, Trondhjem: Jeg har indhentet uttalelser fra de 4 by- og fattiglæger og likeledes fra dr. A. Aas og hans hustru, dr. I. Aas. Disse bor i byens største arbeiderstrøk og har en meget utbredt praksis i arbeiderkredse. Alle uttalelser vedlægges.

Som det vil sees av disse uttalelser, synes sundhetstilstanden ikke at være daarligere nu end vanlig. En del fordøielsessygdomme er der vistnok. Der anmeldes paa maanedslistene flere tilfælde av akute diarrhoer end vanlig paa denne aarstid, vistnok en følge av den forandring i ernæringsforholdene, som rationeringen har nødvendiggjort. Men iøvrig er det ogsaa mit indtryk, at nogen paatagelig øket sykkelighet er der ikke. Der har i de aar, krigen har varet, været noget øket mortalitet, ca. 1 ‰ større end i de nærmeste aar før krigen. Dette kan vistnok skyldes, at dyrtiden har bevirket en stor innskrænkning av byggevirksomheten, hvorved bolignøden er yderligere tiltat. Maaske har ogsaa de uhyre brændselspriser virket til, at folk har stuet sig mere sammen og sparet paa luftning av sine rum og derved svækket sin helbred og motstandskraft. Men nogen paatagelig økning av bestemte sygdomme har der ikke været.

Hvad de økonomiske forhold angaar, er det klart, at de som er henvist til at leve av renteindtægt eller anden fast indtægt, som ikke er forøket ved høikonjunktorene, har en slem tid, om end den private godgjørenhet ved innsamlinger i dette øiemed i nogen grad har lindret nøden. For arbeidere har vistnok indtægtene i de fleste tilfælde fuldt holdt skridt med stigningen i utgifter, tildels langt oversteget denne. Og for fastlønnede funktionærer er baade av private og kommunen bevilget tillæg, som ialfald for det væsentlige har avverget nødtilstand, om de end neppe helt har dækket merutgiftene. De som er understøttet av Fattigvæsenet, har ogsaa faat økede bidrag, om end neppe i saa stor utstrækning at de helt har undgaat at føle dyrtidens tryk. I det store set maa man vistnok sige, at de økonomiske forhold hittil har været nogenlunde gunstige. Men det ser nok ut til, at arbeidsløshet og nød nu begynder at indfinde sig, saa fremtiden tør bli vanskelig for mange.

Bylæge H. S. Erichsen, Trondhjem: Sundhetstilstanden har iaar gjennomgaende været god, bedre end sedvanlig, selv om der har været nogen fordøielsessygdomme, som maa sættes i forbindelse med den tvungne forandring av kostholdet. Dette især hos enkelte familier, hvor husmoren ikke har hat kundskap nok eller fornøden tid (optat med arbeide utenfor huset) eller arbeidsløst til at anvende de tilgjengelige fødemidler paa en fornuftig maate.

Den innskrænkede brødmængde har i enkelte familier git aarsak til, at der har været en tilstand, som nok tør kaldes «sult» sidst i ukerne — noget almindeligere siden potetmangelen kom til; men nogen sygdom av underernæring, hyppigere end de ogsaa før sjeldne tilfælde, har jeg endnu ikke set. Det har kanskje været en hjælp, at tilstrømningen til skolebespis-

ningen har været større end før (det opgives, at en god fjerdedel av Ilens skoles elever faar middag ved skolen).

De økonomiske forhold har hos alle arbejdsdygtige hittil været like gode som før, hos mange kanske snarere bedre. I almindelighet har familien klaret det dyrere kosthold — med det for alle fælles savn, som rationeringen sætter. De som ikke har kunnet benytte sig av den økede betaling for arbejdsydelse, har lidt savn, indtil understøttelsen fra det offentlige er øket tilstrækkelig.

Bylæge Widerøe, Trondhjem: Sundhetstilstanden blandt mit klientel nu i 1918 maa nærmest betegnes som god og slet ikke værre end før krigen. De klager over landsbrødet, som hørtes temmelig ofte i begyndelsen, er nu omtrent ophørt; og den forøgelse af fordøielsessygdomme, som man havde ventet, er neppe stor. Sygdomstilfælde, der uden videre skulde skyldes underernæring, har jeg ikke seet.

Bylæge Wold, Trondhjem: Sundhetstilstanden i de daarligst stillede lag av befolkningen er ikke daarligere iaar end før krigen, snarere motsat. Der klages endel over rationernes knaphet, i den senere tid væsentlig som en følge av potetmangelen, likesom jeg kan spore nogen tiltagen av fordøielsessygdommene, men neppe i nogen betydelig grad. Ernæringstilstanden er i almindelighet tilfredsstillende saavel hos voksne som barn.

De samme befolkningslags økonomiske forhold synes ikke forværret. Vistnok kræves der mere til livets ophold i enhver henseende, men fortjenesten antages at ha holdt skridt med fordyrelsen av levemaaten. Mit indtryk er i ethvert fald, at der er mange penger blandt folk.

Bylæge O. Kindt, Trondhjem: Sundhetstilstanden har, saavidt jeg forstaar, i det hele været god i 1918, og de daarligst stillede befolkningslag har i denne henseende ikke gjort nogen undtagelse. Der klages vistnok en del over rationeringen, det sammalte mel og brød, men nu meget mindre end i begyndelsen, og sygdomstilfælder, som kan tilskrives den forandrede levemaate, har jeg, naar undtages yderst faa hos før svake maver, ikke set. De økonomiske forhold hos de daarligst stillede befolkningslag har jeg indtryk av er omtrent uforandret. De fattigunderstøttede faar jo nu ganske betydelig høiere bidrag, arbeidernes løn er gjennomgaaende meget forhøiet, og større arbeidsløshet, naar undtages blandt sjøfolk, har der heller ikke mig bekjent været.

Lægerne Arne og Ingeborg Aas, Trondhjem: Med hensyn til dyrtidens indflydelse paa folks økonomiske tilstand vil vi bemerke, at økonomien gjennomgaaende er blit daarligere i løpet av de senere maaneder i de fleste

hjem. Indtægterne later imidlertid fremdeles til at være yderst ujevnt fordelt, ogsaa inden arbeiderklassen; mange har det adskillig rummeligere økonomisk end i tidligere tider, trods al dyrtid.

Med hensyn til dyrtidens indflydelse paa helbredstilstanden er denne hittil forbausende god, idet der denne vinter og vaar har været adskillig mindre sygdom end ellers. Men fordi om der er mindre paatagelige sygdomme blandt folk, forhindrer ikke det, at underernæring nu i adskillig utstrækning begynder at gjøre sig gjældende inden arbeiderklassen; specielt er dette paatagelig for mødres og barns vedkommende i de barnrike familier.

Stadsfysikus Wyller, Stavanger: De av byens læger, som har fæstet sin opmerksomhet noget særlig ved de nuværende ernærings- og økonomiske forhold og deres indflydelse paa befolkningen, har ikke kunnet opdage nogen paafaldende forandring til det værre i dennes legemlige og aandelige fysionomi, som kan tilskrives dyrtiden og knap ernæring.

Av samme opfatning er jeg.

Jeg hadde iaar anledning til at iagttå barnetoget 17de mai paa nært hold og brukte mine øine saa godt som mulig for at opdage, om jeg blandt de mange tusener børn sku'de opdage en flerhet med underernæringens præg over sig eller med andre tegn paa en tiltagende fattigdom, f. eks. i form av daarlige klær; men jeg kunde intet særlig opdage; de fleste saa almindelig velnærte ut og var saa velklædte, at det var en fornøielse at se.

Det samme indtryk tror jeg skolens folk har faat, at dømme efter de svar, som samtlige skolebestyrere paa én nær (socialist) har git en avisreporter i anledning av spørsmålet om tidligere sommerferie paa grund av børnenes slaphet fremkaldt ved underernæring.

Samtlige svar (paa den ene nær) gik ut paa, at lærerpersonalet ingen anden slaphet hadde lagt merke til end den sedvanlige i ethvert skoleaars slutning.

Det vilde ogsaa være besynderlig, om ernæringsforholdene, ikke værre end de hitindtil har været, skulde ha fremkaldt underernæring i nogen større utstrækning, da der, iallefald her i Stavanger, har været mat nok at faa i form av fersk fisk, som vi har hat en ualmindelig rik tilførsel av ut gjennem vinteren og vaaren til priser, som har været overkommelige ogsaa for arbeiderne, der jo har tjent tildels store penger. En anden sak er det, at en del mennesker enten vraker det, som er at faa, eller ikke forstaar at stelle sig, saa de f. eks. spiser op sine brødrationer altfor tidlig. Av slike findes der vist ikke saa faa, og for dem kan der nok opstaa knipetak. Men selv disse faar dog saa pas meget, at de uten større skade greier det over til næste rationeringsperiode.

Skolebespisningen er jo ogsaa en god støtte for mangfoldige hjem, og naar det fortælles, at børnene kommer paa skolen om morgenen uten at ha

spist frokost hjemme, saa tror jeg det kommer derav, at forældrene sparer børnenes frokostration paa brød i tillid til skolebespisningen, og ikke fordi de intet har at gi dem.

I det hele ydes der saa megen offentlig hjælp paa alle maater, og denne blir utvilsomt saa mange ganger misbrukt, at hvis der ikke er for meget av den, saa er der ikke for litet av den.

Ved sundhetstilstanden har der ikke været noget særlig at bemerke, undtagen et større antal diarrhoer end sedvanlig, i likhet med alle andre steder i landet.

Man har saa smaat villet gi det sammalte brød skylden for disse — efter min mening ganske uten grund, at sige, hvis det er ordentlig bakt og stekt.

Da mener jeg, at hvalmargarinet er mere mistænkelig; ti om dets fordøielighet kan der vist med grund reises tvil.

Antallet synes forøvrig allerede at være kulminert, idet der i april maaned var færre tilfælde end i mars.

Hvad befolkningens etiske forhold angaar, saa staar den paa mange maater lavt, idet tyverier av bander av ganske unge gutter forekommer almindelig og usedeligheten baade fra unge mænds og pikers side er uhyggelig stor.

Men dette skyldes ikke daarlige økonomiske forhold og underernæring, men snarere det stik motsatte, nemlig den stadig tiltagende nydelsessyke, som følger sammen med rikelig fortjeneste, og som aldrig blir mæt.

Fænomenet er forøvrig ikke noget nyt for nutiden, men har utviklet sig mere og mere gjennom mange aar.

Overlægen for tuberkulosen: Angaaende mine erfaringer om tuberkulosens utbredelse under krigen og arbeidet for dens bekjæmpelse skal jeg meddele:

Den nøiagtige saakaldte utregnede statistik over dødeligheten av lunge-tuberkulose, som tjener som maalestok for tuberkulosens bevægelse i vort land, gaar til og med aaret 1915 og gjælder saaledes kun krigens første halvandet aar. Statistikken for 1915 viser ingen synderlig forskjjel fra tidligere aar. I enkelte distrikter er tuberkulosen litt i tiltagende, i andre litt i avtagende. Dødeligheten av lungetuberkulose i pro mille av befolkningen utgjør i 1915: 2.02; i 1914: 2.01, i 1913: 2.01.

I samtlige 3-aarsperioder 1911—13, 1912—14 og 1913—15 har den været 2.02.

For at faa et skjøn over sygdommens bevægelse i de sidste aar har jeg gjennomgaat en del tuberkuloseprotokoller fra forskjellige dele av vort land og indhentet opplysninger fra en række læger, særlig stadsfysici og stads-læger. Det fremgaar av de indhentede meddelelser, at antallet av anmeldte nye tilfælde og dødsfald av tuberkulose ikke er større i de aar, krigen har været, end i de aar, som ligger umiddelbart foran denne. Og de læger, som

ikke har opgit tal, uttaler alle som én, at der efter deres erfaring ikke har været nogen økning i de senere aar i antallet hverken av anmeldte nye tilfælde eller dødsfald av tuberkulose.

Hvad arbeidet mot tuberkulosen som folkesygdrom angaar, har det ogsaa i krigens aar gaat sin gang, omend vanskelighetene efterhaanden stadig er blit større og større.

Antallet av tuberkulosehjem beliggende i landdistrikterne er i aarene 1914—18 steget fra 47 til 76, og antallet av sengepladser fra 894 til 1379, en ganske betragtelig tilvekst. Under oprettelse er for tiden 15 tuberkulosehjem. En del av disse er saa langt kommet, at de snart kan aapnes for drift, mens fuldførelsen av en del andre indtil videre har maattet indstilles paa grund av de høie material- og arbeidspriser.

Kurpengene i tuberkulosehjemmene er i løpet av krigens tid steget enormt. I 1914 var saaledes den gjennomsnitlige daglige kuravgift i disse anstalter kr. 2.50, i 1918 ligger den omkring kr. 4.50. En meget betragtelig del av patienterne i tuberkulosehjemmene er imidlertid indlagt i henhold til tuberkuloselovens § 6, og overensstemmende med reglerne i samme lovs § 13 utredes de med disse patienters forpleining forbundne utgifter av amts- og bykommunen, dog saaledes, at Staten overtar $\frac{4}{10}$ av disse utgifter, likesom amtskommunen har adgang til at overføre indtil halvparten av sine utgifter paa den enkelte herredskommune. Den paa sidstnævnte faldende part blir derfor ikke særlig stor, og der er, mig bekjendt, hitindtil ikke gjort nogen indsigelse fra nogen kant mot at delta i disse utgifter i det her nævnte forhold.

Ogsaa tuberkulosesanatoriernes og kysthospitalernes driftsutgifter er selvsagt steget i tilsvarende grad; men takket være de stadig voksende stats-tilskud til driften, har det ikke været nødvendig at gaa til nogen forhoielse av kurpengene. Disse er som bekjendt i vore folkesanatorier kr. 1.20 og i kysthospitalerne kr. 1.00 pr. dag. Der er siden 1914 aapnet to nye stats-sanatorier, nemlig Vensmoen og Landeskogen sanatorier. Tildels av denne grund, men fornemmelig paa grund av de stadig voksende stats-tilskud til de forskjellige anstalter er Statens ordinære tuberkulosebudget fra 1915 til 1918 steget fra kr. 630 000 til kr. 1 720 000.

Den tiltagende dyrtid og rationeringen har lagt store vanskeligheter i veien for kostholdet i vore tuberkuloseanstalter, og dette har derfor i ikke liten grad maattet omlægges. Ved rationeringens begyndelse blev det bestemt, at patienter i tuberkuloseanstalter skulde erholde 350 gram mel daglig istedetfor de ordinære 200 gram, og dette har været en stor og god hjælp.

For enkelte sanatoriers og tuberkulosehjems vedkommende har melke- og smørforsyningen været forbundet med store vanskeligheter.

Patienternes vegtsforhold har imidlertid været nogenlunde det samme i de senere maaneder som før rationeringens indtræden. Den almindelige

gjennemsnittlige vektøkning har været omtrent som før krigen, maaske dog med større ukentlige svingninger.

Kan det saaledes ikke siges, at krigen og dyrtiden hittil har hat nogen paaviselig indflydelse paa tuberkulosens utbredelse — for rationeringens vedkommende er der forøvrig endnu gaat for kort tid til, at man kan vente at merke dens virkninger i saa maate —, er det selvsagt umulig at uttale noget om, hvorledes det vil gaa, om den nuværende rationering maa opretholdes eller maaske yderligere skjærpes.

Det er en kjendt sak, at rationeringen allerede i løpet av den tid, den har virket, har medført en ret betydelig avmagring av en stor del av landets befolkning, navnlig i byerne. Det er at befrygte, at dette, under en fortsat rationering som den nuværende, vil kunne føre til en almindelig svækkelse av befolkningens motstandsevne mot sygdom i sin almindelighet og mot en folkesygd som tuberkulosen i særdeleshet. Det turde i saa henseende kanske være den opvoksende slegt, dette vil gaa mest ut over, og der burde derfor, saafremt det paa nogen maate lar sig gjøre, i tide tages særlige forholdsregler for at hindre en efter min mening saa vidt skjæbnsvanger eventualitet.

Socialekretær frk. Othilie Tønning, Frelsesarmeen, Kristiania: Jeg har blandt vore officerer inden Kvinders sociale arbeide forsøkt at indhente uttalelser angaaende krigens indflydelse, og vil herved prøve at samle totalindtrykket.

I økonomisk henseende synes alle at være enige om at den almindelige arbeider har hat lettere for at klare sig.

De gamle og mindre arbeidsdygtige har derimot hat det betydelig vanskeligere, idet alle lønnettsmidler er steget i pris, medens disse folks indtægter saa langt fra har øket i forhold. Dette gjælder ogsaa for en del kvinders vedkommende. Det gaar som vanlig ut over de mindre vel utrustede og dem med hjemmearbeide. Vask- og rengjøringskvinder saa vel som fabrikarbeiderker synes at være heldigere stillet og maa sies — i forhold — at tjene bedre nu end før, og saaledes ogsaa klare sig bedre.

Hos de bedste av arbeiderbefolkningen synes den økonomiske sans at være vaaknet, de passer bedre paa smaating og gammelt og nyttiggjør sig dette paa en bedre maate.

Angaaende krigens virkning i religiøs og moralsk retning staar uttalelserne noksaa meget mot hinanden. Nogen — dog de færreste — synes at være av den opfatning at der spores trang efter mer personlig gudsfrygt. Andre mener det stik motsatte, og disse er vistnok de fleste. Det fremholdes at den lettere adgang til at tjene penge har utviklet likegyldighet og dovenskap saa vel som gridskhet og havesyke. Forfængelighet og trang til forlystelser har vokset, og moralen i almindelighet er sunket.

Begge disse motstridende uttalelser kan være sande, menneskene er saa forskjellige. De gode drager som regel nytte av vanskelige tider og forhold, — de mindre gode det motsatte, og da disse vistnok er de fleste, er det sandsynlig at vi med rette kan konkludere med at krigen neppe har gavnet den store masse av mennesker.

Søkningen til vort sociale arbeide fra folk som er stillet i nød og fattigdom er større end nogensinde, men dette kan utledes av andre aarsaker, som f. eks. at vort arbeide er mere kjendt, og at vi raader over flere midler end tidligere.

Fattigforstander frk. Ragna Bugge, Kristiania (november 1918): Av invalider, vanføre, krøplinge og blinde har jeg ikke ret mange i kretsen, men at levevilkaarene og vanskelighetene for dem i disse aar har fordoblet og flerdoblet sig er sikkert; de fleste av disse ulykkelige er kvinder, og de har alle været be-kjæftiget med lidt søm. De tjente før krigen saapas paa denne maate, at de, naar fattigvæsenet betalte husleien og hjalp dem gjennom vinteren med brændsel, nogenlunde kunde greie sig. I det første krigsaa stoppet jo en hel del forretninger med hjemmesøm — og disse stakkels mennesker, der ikke kunde delta i noget kapløp hverken til den ene eller anden arbeidsgiver, blev naturligvis de første som blev arbeidsledige. Nu har de jo lidt efter lidt faat sig noe arbeide igjen — men hjelpemidlerne — traad, sysaker o.s.v. — er jo blit i den grad dyre — og næsten ikke til at opdrive — og betalingen for arbeidet paa langt nær ikke paalagt i forhold, saa fortjeningen og utkommet fremdeles er skralt. Fattigvæsenet har da ogsaa øket understøttelsen betydelig.

Av enker med barn har jeg ret mange, og til dels med mange barn. Der hvor barneantallet er 5—7 har moren som regel forsøkt sig med hjemmesøm. For alle hjemmesyersker har disse krigsaa været en stor prøvelse — saa vanskelig som det har været for dem at skalfe sig de fornødne hjelpemidler — og saa dyrt som alting er blit for dem. De av dem som har orket det og som for barnas skyld har kunnet det, har derfor slaat ind paa andet arbeide — f. eks. fast rengjøringsarbeide ved kontorer eller bedrifter, hvor de nu for tiden kan tjene 100—125 kr. mnd. — enkelte greier at ta endnu en liten rengjøringsplads ved siden av den faste og tjener ca. 170 kr. pr. mnd.; andre tar avisbudposter ved siden av rengjøringsposten for en eller flere aviser, hvis de har barn der kan hjelpe til — og de tjener herved ca. 40—60 kr. mnd. — Fattigvæsenets hjelp til enker, fraskilte og forladte hustruer samt piker med barn har til stadighet øket — fra 100—150 pct. i de sidste 6 aar. De allerfleste av mine har da greiet sig nogenlunde gjennom denne svære tid — selvsagt har det været knapt og bekymringsfuldt for alle der har sat sin ære og værdighet i at greie sig paa folkelig vis. En god hjelp for dem er skolebespisningen og de billige matsalg samt rabatten paa de forskjellige livsfornødenheter.

Samtidig er der naturligvis mange enker — forlattede hustruer — og piker som har benyttet anledningen til i denne tid at la «samfundet», som de siger, lette alle byrder fra deres skuldre. I det hele har jeg indtryk av at krigsaarene og bolignøden har bidraget til i høi grad at svække ansvarsfølelsen hos en — ikke liden del — av de folk hvormed jeg arbeider. Dette gjælder ikke bare de nævnte mennesker, men særlig familieforsørgere — og ofte der hvor baade mand og kone arbeider. De fleste av denslags familier der søker hjelp her er løsarbeidere som har «jobber» og arbeider en to, tre eller fire dage i uken efter som de behager — og tjener da, efter hvad der er meddelt mig, sine 40—60 kr. dagen. I begyndelsen av forbudet saa jeg næsten intet til disse familier — men efter ca. 8 mnd.s forløp begyndte atter hustruen at indfinde sig efter hjelp til husleien — og det er blit værre og værre — fortjenesten har øket, men nøden har øket endnu mere. De lar «humlen suse» — lever over evne nogen dage, for saa at henvende sig til forstanderen efter hjelp til husleie, mat, skotøi til barna etc. I det hele tat har jeg indtryk av at den gode fortjeneste og den letvinthet der er aapnet adgang til med hjelp fra det offentliges side, har bidraget meget til at svække moralen hos en hel del mennesker. Nydelsessyken og lysten til luksus i kløveien har tiltat i en foruroligende grad — til det gaar fortjenesten — og saa faar det offentlige eller «samfundet», som de kalder det, hjelpe til med det fornødne, hus, gratis bespisning o.s.v. Bolignøden, dette at saa mange er stuvet sammen i smaa leiligheter — ofte kun stue, et lite kammer og kjøkken, har kanskje allermest bidraget til den sløvhet og likegyldighet for at «holde sig oppe» som gjør sig gjældende hos en del av disse mennesker. Saa kommer forbudet, det som saa mange hustruer der hadde drikkfældige mænd satte slik tillid til — det gik ogsaa godt til at begynde med, men nu hører jeg ret som det er at hustruen ønsker sig tilbake til den «gamle ordning», som de siger, da vi selv kjøpte «1/2 en» til fredagskveld. Nu drikker de som ikke kan undvære den slags stimulans dyrere surrogater.

De familier blandt løsarbeidere der er skikkelige folk har greiet sig nogenlunde godt igjennem.

Med hensyn til de gamle og enslige har aarene været særlig tunge. Vanskeligst blev det for enslige mænd. En del av disse gamle har ved siden av det de faar av fattigvæsenet — nu gjennemsnittlig 50 kr. mnd. kontant, hertil kommer læge, medicin, klær, skotøi og brænde — tjent en 3—4 kr. uken med at strikke kluter — arbeide de faar gjennom menighetssøsteren.

Nu for øieblikket har jeg indtryk av rigtig gode tider, ti søkningen hit til kontoret er nærsagt under det almindelige. Den hjelp som ydes nu skyldes mest sygdom og arbeidsledighet efter en sygdomsperiode. Her har ikke meldt sig nye familier paa længe.

Religiøse og moralske strømninger under krigen.

Om krigens og krigskonjunktorenes innflydelse på det åndelige område i vårt land har forskjellige prester, fengselsfolk, arbeiderledere m. fl. uttalt sig til byrået.

Uttalelsene fra biskoper og prester samstemmer i at der ikke kan spores nogen dypere religiøs innvirkning av krigen og dyrtiden. Den almindelige forferdelse ved krigsutbruddet skapte nervøs religiøs vekkelse på mange kanter; men frykten og det religiøse alvor vek snart for likegyldighet, materielle bekymringer og ikke minst pengegriskhet. Mange drives dog av tidens alvor til å hengi sig mer enn før til tanken på de siste ting og på spørsmålet krigen og Gud. Bare Sørlandets biskop taler om større kirkegang i de siste år og om kraftigere og sundere religiøst liv enn for en del år tilbake.

Krigen og krigskonjunktorene kan ikke sis å ha styrket vårt folk moralsk. På grunnlag av de foreliggende redegjørelser fra prester, lærere, læger o. a. samt tallrike annensteds offentliggjorte uttalelser om dette emne nødes man til å fastslå at egenkjærlighet og materialisme i det hele har tiltatt, mens retferdighets- og samfunnsfølelse, sund arbeidsglede og al idealisme overhodet er gått tilsvarende tilbake under krigen. Den almindelige tonnasjemangel og varemangel har skapt en fristende adgang til ublu berikelse — med tilsidesettelse av humane og moralske hensyn. Og det kan ikke negtes at de fleste har ligget under for fristelsen til skibsjobbing, fraktjobbing, aktiejobbing og varejobbing. Småfolk har forarget sig over pengefolks griskhet, men ofte røbet utpreget lyst til å følge i jobbernes fotspor. De lettjente penger har i stor utstrekning vært anvendt til luksus og overdrevne nytelser. Større krav, mindre alvor og offervilje — det er det triste etiske hovedresultat av 4 års dyrtid og jobbetid fremkaldt ved verdenshistoriens grufulleste krig. — Dog fins der lyspunkter. Velledigheten har fullt ut holdt skritt med inntektsstigning og dyrtid; svært mange av dem som krigen har bragt uforholdsmessige inntekter har følt forpliktelsen i så måte. Der tales også fra flere hold om at krigen og ennu mer den hensynsløse behandling av våre sjøfolk har virket alvorvekkende, især på sjøfolk og deres pårørende. Denne alvorsstemning har tydelig medført moralsk fremgang, så sjøfolkene også i så måte har gjort sit land ære under krigens redsler (biskop Støylen).

Ikke minst på ungdommen har krigsårenes jobbefortjenester efterhånden fått en moralsk nedbrytende virkning. Bedragerier og tillitsbrudd blandt yngre handelsfolk o. a. har tiltatt i betenkelig grad. Også grove tyverier og vold-forbrydelser synes utvilsomt å være blitt almindeligere blandt ungdommen. For øvrig er det vanskelig å slå fast om den usunde påvirkning, som skyldes krigsnyheter, jobbing, luksus og dyrtid i forening, har medført stigende kriminalitet, da forbudsbestemmelsene har virket sterkt i motsatt retning. Løsgjengeriet har avtatt paa grund av forbud og gode tider. «Selv ikke de vanlige løsgjengere har kunnet undgå å ernære sig på lovlig måte.»

Den socialistiske arbeiderbevegelse er blitt sterkt påvirket av begivenhetene ute og konjunktorene herhjemme. De utenlandske partiers skjebnesvangre knefall for regjeringenes krigspolitikk har styrket de internasjonale synsmåter i det norske socialdemokrati. Særlig i ungdomslagene, som har skutt sterk vekst, har interessen mer og mer samlet sig om de store fremtidsmaal og ikke minst om arbeidet for virkeliggjørelsen av Marx's løsen: Proletarer fra alle land, foren eder. For så vidt er arbeiderbevegelsen blitt mer idealistisk under krigen. Samtidig har begivenhetene i utlandet sterkt svekket arbeidernes tro på den parlamentariske aktion. Talsmennene for den direkte aktion med generalstreik og vernepligtsstreik fikk for første gang et betydelig flertall på Arbeiderpartiets landsmøte ivår. Også den skrikende motsetning mellom dyrtiden og enkeltmanns ublu berikelse har gitt rikelig næring til agitasjonen for å sette hårdt mot hårdt. Arbeiderpartiet er gått sterkt frem under krigen. Ved kommunevalgene høsten 1916 fikk partiets lister 43 pct. av samtlige stemmer i byene og 33 pct. i bygdene; i 1913 var de tilsvarende tall 36 og 26 pct.

Av rene idealistiske bevegelser har ganske naturlig ingen skutt slik vekst under krigen som fredsarbeidet. Den folkelige organiserte fredsbevegelse er egentlig først opstått i krigsårene; ved fredsgudstjenester, innsamlinger, møter og ellers har det vist sig at den alt har fått godt fotfeste rundt om i landet. Avholdsfolket og de organiserte arbeidere fylker sig mannsterkt om fredsfanen og folkeforbundsmerket. Også en rekke kvinner, prester o. m. a. deltar ivrig i fredsarbeidet. Det nordiske interparlamentariskermøte i Kjøbenhavn har nettop i en resolusjon gitt folkeforbundstanken sin udelte tilslutning. Spørsmålene krigens avslutning, militarismens avkaffelse, voldgiftsavtaler og folkeforbund omfattes i det hele med levende interesse av høi og lav.

Likeså sikkert som «tidi er meir eigna til å vekkja krav enn hug til å tena», er der også her i Norge sterke krefter i bevegelse i motsatt retning. I sin tid skulde man tro det vil vise sig at det sociale, politiske, religiøse og moralske livssyn i store lag av vårt folk er blitt gjennomgripende forandret, og at denne etiske virkning av krig og krise blir den dypeste og varigste.

Uttalelser om de religiøse og moralske strømninger.

Stiftsprost J. Gleditsch, Kristiania:

1. Den forandring av levevilkårene, som har fulgt med krigen og dyrtiden, har navnlig været uheldig for dem, som er lønnet med fast løn, beregnet efter guldværdien, og for dem, der lever av pensioner, legater eller fast understøttelse i penger. De organiserte arbeidere lider ingen nød, om end deres levevilkår neppe helt igjennem er forbedret saa meget som prisstigningen paa nødvendighetsartikler kræver. Brødrationerne i Kristiania er noksaa knappe for arbeiderne, men de har paa forskjellige maater adgang og raad til at erstatte det manglende med anden kost. Vanskeligere end før er stillingen for arbeidernes underklasse og for dem alle, naar sygdom eller lignende sætter dem ut av virksomhet.

2. Lukning av samlag og forbud mot sterkere alkoholholdige drikke har ved siden av en heldig indvirkning paa arbeiderstandens økonomi ogsaa hat indflydelse paa moralen: paa de sider av moralen, som hænger sammen med selvbeherskelse og fornuftig livsførelse. Paa den anden side har dyrtiden medført en skjærpelse av klassebevisstheten, som ikke er av det gode, og den er det reale grundlag for den akute klassekamp. Indvirkninger av den art er ikke heldige for den personlige moral; men det lar sig vel haabe, at man kan undgaa nogen indvirkning paa samfundsmoralen i det lange løp. Den større arbeidsfortjeneste og endnu mer den letkjøpte spekulationsfortjeneste har moralske bivirkninger av mindre heldig art; navnlig den sidste fører let til, at arbeidet ikke blir agtet som før. Samfundsmæssig set kan man altsaa maaske regne med en oppgang i avholdenhet sammen med nogen nedgang i følelsen for sammenhæng og gjensidig forpligtelse.

3. Av motvirkninger mot dette sidste kan man peke paa velgjørenheten. Den er øket med de stigende inntægter. Navnlig gives der mer end før til de daarligst stillede, til barn, gamle og syke. Og inden deres kreds igjen til dem, man føler særlig forpligtelse mot, f. eks. sjøfolk, tildels ogsaa arbeiderne ved industrielle bedrifter.

I mindre utstrækning, men dog ikke ganske litet forøket, er ogsaa gaver til rent religiøse formaal. Man har lettere for at gi paa grund av økede inntægter, og nu som før trær de religiøse formaal frem som de høieste og værdigste for en stor del av vort folk. Gaver i kirkebøsserne og til menig-

hetsforetagender er antagelig steget noget sterkere, gaver til mission o. lign. noget mindre.

4. I det hele peker velgjørenhetens retning imot en forøket social pligtfølelse. Det hele hænger sammen med religiøsitet og er den ene side av kristendommens indvirkning. Selve den indre religiøsitet er selvfølgelig ogsaa noget paavirket av tidsforholdene, selv hos et nøytralt folk, som nævnt.

Dels følger der med krigen og dyrtiden en øket følelse av usikkerhet, baade den individuelle livstryghet og den nationale selvstændighetstryghet rokkes. Og det driver til at søke tilflugt og tryghet i Gud. Men dels følger der ogsaa med krigen og dyrtiden en fornemmelse av verdensstyrelsens uforstaaelighet eller endog brutalitet, der vækker tvil om den personlige, gode Guds eksistens. I det hele er tidsforholdenes indflydelse paa religiøsiteten ikke meget sterk, ihvertfald ikke meget kjendelig. Den er heller ikke ensartet eller klar i sin sammenhæg. Dels gir den forandrede stilling sig utslag i helt oververdslige ideer om verdensdom og Kristi snare gjenkomst. Dels faar religiøsiteten farve av den ovennævnte sociale forpligtelse og den dermed følgende omsorg for den, som dyrtiden sætter lavere ned, mens den maaske løfter mig høiere op.

Hvad kirkens stilling angaar, er antagelig søkningen til gudstjenesterne blit noget større, uten at man kan tale om nogen gjennemgripende forandring.

Sogneprest S. Blaker, Kristiania: Det forekommer mig ikke tvilsomt, at verdenskrigen med dens følger, som de fortøner sig inden vort samfund, har virket i høi grad demoraliserende. Tidens vanskeligheter og farer formaar vistnok kun i ringe grad at vække menneskene til omtanke og alvor, og man møter paa saa mange hold en letsindighet og forvorpenhet i livssyn og tænkemaate, med fristelser til en vanvittig livsnydelse i slette adspredelser og ofte frække utskielser. Tilstanden synes mig paa en sørgelig maate at minde om det gamle «panis et circenses». Hvad tilstanden i de daarligst stillede samfundslag angaar, er der ganske visst ikke liten nød, om det nok kan hænde, at nødens dypestliggende aarsak er arbeidsskyhet og daarlige livsvaner. Et lyspunkt er her dog, for hvilket man maa være i høi grad taknemmelig — den store offervillighet og hjælpsomhet, som utfoldes fra saa mange hold, og som har været til stor velsignelse.

Pastor Mikael Hertzberg, Kristiania:

1. Religiøst har de nuværende tider efter vort indtryk virket saaledes: i begyndelsen sterkt og overmaade paatagelig; siden har virkningene efterhvert betydelig tapt sig; paa den anden side mener vi at merke at endel dypere indvirkninger vil sitte igjen som resultat; dette haaper vi bedre at se naar krigen etc. er over.

2. Moralsk er noget lignende at iagttage. Medens paa den ene side den moralske letsindighet og løshet — med spekulationssyke og jagt efter penger — har tiltat ogsaa inden de brede lag, saa tør vi paa den anden side si at dyrtiden, rationeringen, det midlertidige forbud o.s.v. har hat kjendelig gode moralske følger inden de samme lag. Det har lært dem paapasselighet, nøisomhet, ædruelighet. Det sidste, ikke mindst, er umiskjendelig paa vore kanter.

3. Økonomisk har tidene naturligvis i høi grad vanskeliggjort levevilkaarene for de daarligst stillede. Dog neppe saameget for den almindelige arbeiderstand overhovedet, da den til gjengjæld har tjent bedre. Værst stillet er saadanne som ikke har hat anledning til bedre fortjeneste, nemlig de egentlig fattige, som enker, gamle, fattigunderstøttede (hvor understøttelsen ikke har holdt skridt med dyrtiden). Det almindelige indtryk paa vore kanter av byen (østkanten) er til denne dag at der har været meget penger blandt folk; det sier f. eks. vore butikker. Vanskelig har det været her som for alle at skaffe sig de varer eller fødemidler som trængtes, værst da for de virkelige fattige, som netop berørt.

4. Veldædigheten har ytret sig i en maalestok som aldrig før; penger er indløpet specielt til hjælp i vort menighetsarbeide blandt fattige i en grad som vi før krigen ikke kunde drømme om. Men det gaar ogsaa med, fordi alt er bliit saameget dyrere. Alt ialt tør vi dog si at veldædigheten har holdt maal med dyrtiden, hvad der jo er meget glædelig for os som skal holde det sociale arbeide gaaende.

Biskop Bernt Støylen, Kristiansand: Det er meget vanskelig at gjøre sig op nogen nærmere begrundet mening om disse spørsmal, da der er saa mange og forskjellige faktorer som virker med.

Det totalindtryk man faar av stillingen er at der er foregaat en forandring i folks tænkemaate og handlesæt. Der er større fart og bevægelse og mere foretagsomhet. Derav følger rummeligere kaar og flere utveie til at finde erhverv og fortjeneste; men om dette betyder nogen fremgang i solid økonomisk retning er mere end tvilsomt. Kravene er vokset, pengeværdien sunket, og tilgang paa alt som trænges til det daglige liv er avtat i en foruroligende grad. Derav følger for mangfoldige familier likefrem armod, idet deres indtægter ikke paa langt nær er steget i forhold til fordyrelsen av alle livsfornødenheter. Mange mennesker lever fra haanden til munden, og ikke faa har det meget kummerlig.

Et meget farlig punkt i den økonomiske stilling er den lethet hvormed et faatal har tjent sig formuer. Der hvor det ikke staar et opøvet og prøvet arbeidsliv bak, er slike let erhvervede formuer av liten værdi, og de vækker og nærer havesyken rundt om sig. Respekt og lyst til stadig og intenst arbeide svækkes, og lykkespillets tankegang breder sig blandt folket.

I sammenhæng dermed er utvilsomt respekten for eiendom gaat tilbake og uviljen mot kapitalismen vokset saa sterkt at det vel maatte paaskynde den utjevning som foregaar i samfundet.

Den almindelige moralitet kan ikke siges at have undergaaet nogen merkbar svingning her paa Sørlandet under krigen, naar undtages at have-syken i enkelte kredse har faaet anledning til at gjøre sig mere bekjendt. Paa den anden side er ikke alene velgjørenhet, men hjelpsomhet og samfundsmæssig ansvarsfølelse kjendelig tiltaget. Der ydes overalt meget og arbeides ivrig paa at avhjælpe nød, fremme menneskekjærlige indretninger og almennyttige foretagender og rette paa mislige tilstande. Saavel ædrueligheten som den egentlige sædelighetstilstand er i det hele meget god og er snarere blit bedre under krigen. Særlig mærkes dette blandt sjøfolkene, som ogsaa i saa maate har gjort sit land ære under krigens rædsler.

Det religiøse liv blusset noget nervøst op ved krigens utbrudd, straks efter dalte det ned til det tidligere jevne nivaa, men har i det sidste par aar de allerfleste steder her i stiftet gaaet fremad, med større kirkesøkning, voksende ydelser og arbeide for de forskjellige kristelige virksomheter og stillere og sundere religiøse bevægelser end for en del aar tilbake.

Biskop Hognestad, Bergen: (Ogsaa sendt til Kristelig pressekontor.)
Eg kom til bispedømet midt under krisa sumaren 1916, difor hev eg spurt meg fyre hjaa folk som kunde fylgja hendingarne her fraa fyrste stund.

Etter dei svar eg hev fenge, synest det vera so at krigen i 1914 vekte folk til aalvor og ettertanke, og det kom fram paa den maaten, at folk meir enn fyrr samla seg um Guds ord, og dette gav von um eit rikare kristenliv. Men livet fekk ikkje den framvokster som mange hadde venta. Dei fæle og store hendingarne ute i verdi vart folk meir og meir vane med, so dei skok ikkje upp hugen lenger. Og ein som kjennar kristenlivet godt i bispedømet, segjer at han trur det vanta den rette profetaand i kyrkja, og korkje kyrkja eller indremission kjøpte den laglege tid som dei burde hava gjort.

So kom den store pengefortenesta og aukande velstand millom folk baade i by og bygd. Det førte til luksus og njotingsykja, og i byer og industricentra til mykje drykk. Sidan rusdrykkforbodet sette stoppar for drikkingi, hev ædru-kapen vore god. Og det er alle samde um aa prisa, um enn mange er ædrue berre paa grund av forbodet og ikkje av religiøse eller moralske grunnar. Hadde drikkefridomen halde ved, vilde det hava vore mykje større raaskap enn no.

Det vert serleg klaga yver aukande materialisme og pengehækna, helst millom ungdommen.

I fengsli sit no ikkje lenger so mange for fyll og gateuppstyr, men ungdomar som hev stole eller vore utruue med pengar. Det er eit tidartekn.

Folk som er kjende i arbeidarkrinsar, segjer at der hev materialismen

auka og dermed likesæla for kristendom og høgre hugmaal i det heile Dei meiner at det ikkje hev gjort godt at so mange hev vorte lausarbeidarar paa grunn av dei høge løner for slikt arbeid. Sume vil finna ikkje so lite av samfundsuppløysande tendenser. Millom byfolk elles synest den kristelege interessa aa vera paa lag som fyrr og like eins millom bonde- og fiskarfolk. Fraa bondebygdi hev det vorte sagt at alle dei mange lovbod og reglar no i rasjoneringi set bondens lovlydnad paa ei hard prøva.

I det heile er eg og rædd for at denne tidi daa det er naudsynlegt at samfundet grip inn og styrer i stort og smaatt, vil vera skadeleg for den personlege andsvarskjensla. Tidi er meir eigna til aa vekkja krav enn hug til aa tena.

Det vantar daa likevel ikkje heller paa gode tidartekn. Soleis hev pengegaavor til kristelege og filantropiske fyremaal auka storleg. Det kann koma derav, at det no finst meir pengar millom folk, so det kann henda at offerhugen i seg sjølv ikkje er større. Men det er daa likevel giltt aa slaa fast at han er der. I Bergen er det gjeve veldige summar til aalmenne fyremaal. Heidningmissionen hev fenge store inntekter. I 1916 fekk det norske missionselskap yver 60 000 kr. meir enn aaret fyrr i Bergens krins. Hjaa bokhandlarar hev eg høyrst at folk kjøper meir bøker enn fyrr, og det ikkje minst religiøse bøker. Av bibler er det selt meir her vest enn nokor tid fyrr. Og utenum det reint religiøse hev gode og tankevekkjande bøker havt god avsetnad.

Dette tyder paa at ikkje berre det vonde hev vakse, men vondt og godt hev vakse saman. Me hev ikkje fenge stor kristeleg vekkjing, men det ser ut til at her er ein flokk med god kristeleg og moralsk botn som ikkje tek serleg skade av det aukande velstand, men ser ei Guds velsigning i det og prøver aa bruka den nye rikdom til Guds æra.

Eit lite tilskot av nytt i kristendomen hjaa oss kann me segja det er, at ikkje so faa tek til aa gjeva meir agt paa det som bibelen segjer um endetidi og dei siste ting. Og det er vel noko av Guds meining med krisa i vaar tid, at me skulde læra aa lengta etter ein av menneskjesonens dagar. Lærde me aa lengta stort, so vilde me kanskje og faa sjaa det som er stort fraa Gud.

Pastor Carl Konow, Bergen: Nogen indflydelse av verdenskrigen paa det religiøse liv herhjemme har jeg egentlig ikke kunnet opdage. Muligens har det alvor, den synes at ha maattet vække, og det letsind, som gjennem fortjeneste og luksus har fulgt i dens spor, holdt hinanden stangen.

Hvad veldædigheden angaar, saa har der under krigen været ydet gaver til understøttelse saa store, som man før vanskelig hadde tænkt sig. Dels har det været dyrtiden og dens tryk, som har appelleret til medfølelsen, dels har det været uanede store indtægter, som har git dem, der fik dem, lyst

eller følelse av forpligtelse til at dele noget med andre. Absolut set er der, der hvor jeg er kjendt, blit git langt mere end før. Paa den anden side har dog de enkelte store gaver jo ikke været saa svært mange i tal, og nogen almindelig øket veldædighet har der kanske ikke været og under denne dyrtid vel heller ikke kunnet være.

Nogen mærkbar indflydelse av verdenskrigen selv paa moraliteten synes jeg egentlig ikke, jeg har set. Man ser jo adskillig mere luksus end før. En del økonomisk letsindighet har der jo, som alle vet, ogsaa været. Men nogen særlig ondartede former har der, hvor jeg er kjendt, ingen av dem hat. I begyndelsen av krigen tok her i byen drikkeriet og drukken-skaben voldsomt opsving og blev til en ren landeplage. Overalt slingret der drukne folk, og den offentlige sikkerhed var slet ikke den bedste. Tilstandene her i byen var utover vaaren 1916 noksaa uhyggelige. Dette er nu blit helt anderledes. Drukne folk sees nu sjelden, og baade paa gaterne og paa veiene rundt byen kan man nu færdes uten overalt at skulle støte paa drukne folks hyl og raaheder saaledes, som man dengang gjorde. Drukken-skaben dengang skrev sig ikke bare fra arbeidsfolks gode indtægter, men for en væsentlig del fra, at flere større anlægsarbeider var sat igang i byens umiddelbare og fjernere nærhed. At denne drukken-skab nu er ophørt, skyldes ikke moralske aarsager, men at der nu i det store og hele ikke er noget at drikke.

Hvad angaar levevilkaarene blandt de daarligst stillede lag under krigen, saa har efter alt, hvad jeg har kunnet se, arbeidsklassen i sin helhed her i byen hat det økonomisk bedre end nogensinde før. Ikke blot har lønningerne været langt større end før; men efter det, jeg har set, har de ogsaa levet bedre og kunnet klæ sig bedre end før. Lønningernes og fortjenestens stigen synes mig aabenbart at ha været større end prisernes stigning. De, som maa ha hat det ondt, har efter mit skjøn væsentlig været gamle damer, som har skullet komme ut med allerede i fredstid rent utilstrækkelige indtægter, og sammen med dem gamle koner især, som bare har lidt under prisstigningen uten at ha nogen arbeidskraft, de selv kunde la sig tilsvarende bedre betale for. I den allersidste tid har dog forholdene i flere henseender kjendelig forværret sig. Navnlig vil jeg nævne de svære køer utenfor melke-utsalgene. Man har her i byen rolig set paa, at trods alle køer har meierierne indskrænket tallet paa sine melkeutsalge. Jeg er for min del prest i et sogn paa ca. 15 000 mennesker. Halvdelen av dette sogn har bare ett melkeutsalge til sin raadighet. Utenfor dette, men ogsaa utenfor de andre melkeutsalge, maa konerne staa i timevis. At dette maa ta paa mødreneres kræfter, er jo øiensynlig. Naar dette kommer atpaa den store knaphed paa enkelte av de nødvendigste varer og vanskeligheden ved at faa fat paa dem, er det jo klart, at mødrener for tidon har det ondt. En del kan jo sende sine børn i køerne; men de fleste maa gaa der selv. En del, men ikke alle, klager over, at de ikke kan stille sine børns sult med de nuværende rationer. Disse tvinger jo

til at omlægge husholdningen i ikke liten grad, og dygtigheden hertil kan jo selvsagt være forskjellig.

Husnøden her i byen har tvunget en stor del av arbeiderklassen til at bo i nybyggede træbarakker. Enkelte av disse er uhensigtsmæssige som familieboliger og har ogsaa været tænkt som barakker for blot mandlige arbeidere. I disse barakker maa man enes om kjøkken og gas. Da kan kjedelige mennesker gjøre livet noksaa ondt for dem, som maa bo sammen med dem, og bra, men sagtmødige folk kan derved komme til at leve under meget onde forhold. Men bortset herfra tror jeg, arbeiderfamilierne i flere væsentlige henseender i disse barakker bor bedre, end de gjorde før. De er kun paa én etage, saa der blir ikke saa mange familier stuvet sammen som ellers i mange av de huser, hvor arbeidsfolk bor, og de enkelte rum er for en stor del rummelige og lyse.

Biskop W. K. Bøckman, Trondhjem: Nogen dybere religiøs indvirkning av krigen kan ikke spores i menighederne. Det saa til en begyndelse ud til, at der skulde bli mer alvor og trang til at søge Gud. Der var kjendelig større søgning til kirkerne og mer opladte øren og hjerter for Guds ord. Men det fortog sig snart, eftersom den første ængstelse gav sig. Det viste sig her, som saa ofte ellers, at frykten er en skrøbelig drivfjær til at søge Gud. Lidt kan der vel være blevet igjen paa hjertebunden. Det ser ud, som spørgsmaalet om krigen og Gud ikke rigtig har villet slippe hjertene, men altid paany fanger opmærksomheden, naar det kommer paa tale, saa det er, som der gjærer noget paa det punkt. Men hvad resultatet deraf kan bli, er det vanskelig at si noget om, da vi endda staar midt i gjæringen og de haarde dage for vort folk kanske endda ikke er begyndt. Og desuden er de dybe religiøse bevægelser ikke let at iagtta.

Mindre vanskelig er de moralske virkninger at spore. De synes, ialfald ved første øiekast, ikke at være af glædelig art. Den letvinte adgang til stor fortjeneste, som til nu har været den mest mærkbare økonomiske følge av krigen for os, og det baade i de store forretninger og de smaa bedrifter, har fremavlet en griskhedsaand og en nydelsessyge og dermed sammenhengende utilfredshed og hensynsløshed og misagt for det trofaste, hæderlige arbeides værd, som alene kan betegnes som en sørgelig moralsk nedgang i vort folks tænkesæt. Hermed henger ogsaa sammen, at de let tjente penge saa altfor meget har været daarlig anvendt baade til alslags naragtigheder og til drik og sædelige udskielser. Det ser derfor ud til, at de alvorlige tider, vi gjennomlever, ikke har formaaet at sætte noget alvorsspræg paa vort folks liv. Men herom er det vel ogsaa for tidlig at fælde nogen afgjørende dom. De alvorlige tider er kanske endda kun saavidt begyndt for vort folk.

Paa den anden side skal det dog med glæde nævnes, at der ikke er

saa ganske faa baade af de store forretningsfolk og de smaa arbeidere og fiskere, som har nyttet den rigelige fortjeneste vel til at skaffe sig et varig solid økonomisk grundlag, og som ogsaa har forstaat den store fortjenestes forpligtelse baade mod de medmennesker, hvem tiderne ikke har bragt fordel, men nød, og ligeoverfor fælles ideelle formaal og arbeidet for Guds riges vækst. Aldrig har der været ydet saa store summer til veldædige, humanitære og religiøse formaal. Det synes, som der nu aldrig forgjæves appelleres til folks hjertelag og pengepung for saadanne ting.

Om livsvilkaarene i de daarligst stillede lag av folket ved jeg lidet at si. Der er megen høilydt klage og misfornøielse at høre, og det er nok vanskeligt for mange, men jeg tviler paa, at det er dem, som klager høiest, som har det værst. Alle, som staar i nogen virksomhed, har øget fortjeneste, som vel nogenlunde opveier de øgede udgifter til alt, hvad der trænges. Men de, som har at leve af en bestemt indtægt, som i normale tider saa omtrent kunde strække til, de lider nu nød; men fra dem høres der ikke saa megen klage.

Biskop Dietrichson, Tromsø. (Ogsaa sendt til Kristelig pressekontor.) Den ved verdenskrigen fremkaldte virkning paa livsforholdene og dermed ogsaa paa folkets tænkesæt og stilling overfor kristendommen og dens moral har været ganske merkbar indenfor det nordligste stift.

For en betydelig del av befolkningen — vor talrike fiskerstand — begyndte allerede tidlig i 1915 og kulminerede i 1916 den sterke, næsten eventyrlige stigning av utbyttet ved Ishavsfangsten og Lofoten-Finmarksfisket, medens endnu dyrtiden paa levnetsmidler og andre bruksvarer var forholdsvis litet føelig. Efterhvert fulgte saa ogsaa forhøielserne i priserne paa nær sagt alt, som kunde avsettes fra sjø og land, og paa arbeidslønningerne, saa at disse mere end opveiede det økede utgiftsbudget.

Naar undtages derfor den mindre talrike stand av fastlønnede mænd og kvinder, har der til mot utgangen av sidste aar nærmest hersket overflod i livskaarene for Nord-Norges befolkning. Men der har manglet meget av ønskelig balance til at omgaaes taknemmelig og forstandig med den gyldne høst. I aarsberetningen for stiftet 1916 maatte jeg saaledes oplyse «at ædruelighetsforholdene, som man i sin almindelighet har kunnet betegne som gode i Nord-Norge, var efter indkomne beretninger fra provsterne gaat tilbake saavel i 1916 som i 1915. Det er særlig den store flok av ungdom, som deltaget i den mere moderne fiskerbedrift og har oppebaaret saa uforholdsmæssige store indtægter, der har taget skade».

Det var en ofte gjentaget uttalelse ved de under visitationerne i disse aar holdte menighetsmøter, at der i vedkommende bygd var drukket mer end før i mands minde. Sammen hermed gik gjennom de forskjellige lag av folket en øket forlystelsessyke med ødselhet i mat, klædedragt m. m., som

alt andet end tydet paa, at man levet alvorstider igjennem og vel burde vite, at sikkert nok nærmet sig mere og mere trængselens dag.

Optaget som de mange blev paa jagt efter den største vinding, virket det til, at søkningen til Guds ord og hus avtok. Paa saa mange steder heroppe er man jo meget avhængig med sin kirkegang av motorbaatene nu; er disse stadig ute paa erhverv, kommer hjemmefolkene ikke langt utenfor sin stuedør. Ogsaa bruken av Herrens nadverd, som længe har været synkende i stiftet, viste i disse krigens aar endnu mere nedadgaaende tal.

Dog har krisen ogsaa sat merketegn hos os, som vi gjerne vil se som fremtid og haap. Flere formaal for at opbygge enten det almengode eller det kristelig sande er just taget op dels fra nyt av og dels med større magt under krigen. Særlig maa nævnes arbeidet for ungdommen, som jo mest er utsat i omveltningstider som vore. To kristelige ungdomsskoler med sterk tilslutning er sat igang i de nordligste amter og en 3die for Nordlands amt og en stor folkehøiskole i Tromsø sat under bygning. Likeledes er 10 nye soldaterhjem til de tidligere reist paa militære øvelsespladser. Saavel hedningemissionen som indremissionen og arbeidet for vore sjøfolk, fiskere og lapperne har alle naaet op med sine indtægter meget utover før.

Hvad der herved er vundet, vil nu gaa til sigtning i den nedgang av økonomisk evne og kanskje likefremme trang og nød, som staar foran. Endnu er denne krigens haarde, ydmygende lære kun begyndt, saa der litet kan siges om, hvad den vil bringe frem. Der er grund til at frygte, at denne landsdel paa forhaand er litet rustet til at ta trængslerne op. Vistnok har man ofte nok før prøvet svingningen mellem flod og ebbe i livskaarene, men man har ogsaa vænnet sig til at skrike høit op i hver nød og ulykke og at vende stadig sine øine mot landets sydligere og, som man altid vil tænke, bedre stillede egne for derfra at hjælpes i vanskelighetene. Og saa er det blevet til et krav hver gang paany at bæres av menneskehænder, naar ens egne er svake. Nu tør vel tilflugten for vort hele folk alene bli til Herrens miskund, og hver maa sætte kravet til sig selv om at bære sin egen byrde.

Gud give os det at lære, som vi ei selver kan!

Direktør Joh.s Omsted, Bodsfængslet: Den indflydelse som verdenskrigen i og for sig — selve krigen altsaa — indtil denne dag har øvet paa kriminaliteten i Norge, maa efter min opfatning sies at være meget liten. Masseutskielser, eller nogen avslappelse av folkets rets- og moralsfølelse av saadan art at kriminalitetsspørsmålet berøres, har der ikke vist sig tegn til. De forbrydelser som krigen kan sies direkte at ha foraarsaket, som spionage og smugling, har, forsaavidt de er forøvet av norske undsaatter, været begrænset til enkelte tilfælder.

Derimot har de voldsomme konjunktursvingninger i opadgaaende retning som har været en følge av krigen, bevirket en økning av kriminaliteten

paa eiendomsindgrepenes omraade. Dette stemmer med hvad der tidligere har været iagttat under høikonjunkturer. At økningen under de nuværende konjunktursvingninger, som er uten sidestykke, ikke er blit større end tilfældet er, maa efter min mening tilskrives de samtidig raadende dyrtider og ernæringsvanskeligheter og ikke mindst det livsalvor som krigens gru i stigende utstrækning har lagt ogsaa over vort lands befolkning. Efter tidligere erfaringer er der grund til at tro at den økning av kriminaliteten som er en følge av høikonjunkturerne, først vil naa sit maksimum naar bølgen for alvor begynder at dale.

Om krigens og krigskonjunkturerens indflydelse paa løsgjængeriet i vort land kan jeg ikke uttale mig med nogen avgjort sikkerhet. Det er min opfatning at selve krigen heller ikke paa løsgjængeriet har øvet nogen merkbar indflydelse, og at de økonomiske forhold som er skapt ved krigen, snarere har virket til at formindske end til at forøke løsgjængeriet hos os.

Dr. theol. Chr. A. Bugge, prest ved Bodsfængslet: Angaaende dyrtidens indflydelse paa kriminalitet og løsgjængerier vil jeg sige, at denne efter min erfaring har været mindre merkbar, end man skulde antage.

Dømmer man efter tilgangen her paa Bodsfængslet — og det kan man til en viss grad med rette gjøre, thi det er en ganske god «stikprøve» —, saa er kriminaliteten i denne tid endog ikke tiltaget, uagtet indtægterne i flere lag, ogsaa de laveste, har været rigelige, ja flotte, hvilket gjerne pleier øge forbrydelsernes antal. Dette har ogsaa, særlig hvad ungdomskriminaliteten angaar, været, endog i udpræget grad, tilfældet i Sverige, efter hvad kynlige mænd derfra meddeler. I vort land er dette anderledes.

Stemningen blandt fangerne her har, under indflydelse av de rystende verdensbegivenheder, været alvorligere end sedvanlig. Flere paarørende har som sjømand dels mistet liv, dels været i livsfare én eller flere gange som følge av undervandskrigen, og det virker gribende. Denne stemning er velgjørende og tør have virket avholdende. De «store følelser» er gavnlige.

Paa den anden side har livsusikkerheten, der, naar den bliver almen, virker moralsk nedbrydende, ikke i vort land under krigen været os saaledes inde paa livet, at dette har kunnet gjøre skade.

Da arbeidsanledningen har været god, saa har der ikke været særlig fristelse til løsgjængerier hidtil.

Førstelærer O. C. Breda, Bodsfængslet: Erfaringerne fra min virksomhet ved Bodsfængslet, sammenholdt med de statistiske data vedkommende dette fængsels belæg i en række tidligere aar, har git mig det indtryk, at krigen, foruten at opale spioner og smuglere (dog ikke i nogen større skala), har medvirket til en relativ økning av kriminaliteten, forsaavidt

angaar den gruppe forbrydelser, som altid er sterkest repræsenteret i statistikken, eiendomsindgreb av forskjellig slags (medregnet underslag, bedrageri o. l.).

Forholdet synes hovedsagelig at bero paa to omstændigheter:

1. De ekstraordinære konjunkturer og de rikmandseventyr, de har skapt, har i vid utstrækning inficert sindene med en jobbefeber og en levelyst, som er blit svake karakterer for sterk og ved given leilighet har ført til forskjellig slags svindel, bedragerier og falsk — og
2. den ved krigstilstanden i den senere tid fremkaldte partielle arbeidsledighet har bidrat til at drive en viss klasse let fristbare individer (mest tidligere tyvsstraffede personer og løse eller arbeidssky naturer) ind i forbryderske «aktioner» av forskjellig slags.

De statistiske data fortolker jeg da saaledes:

Den paafaldende stigning i tallet paa bodsfængselsfanger i krigens første aar (1914), sammenlignet med tallene for de 3 foregaaende aar (297 for ny forbrydelse dømte i 1914 mot 226, 202 og 219 henholdsvis i 1911, 1912 og 1913), kan ikke skrives paa krigens regning — den sidste halvdel av aaret viser et noget mindre tal end den første halvdel av aaret, da krigen ikke var utbrutt. For en del tør dette aars høie fangetal — som i virkeligheten betegner en rekord indenfor det tidsrum, den her benyttede statistik ompænder — bero paa en av de «tilfældigheter», man i menneskelige forhold er nødt til at regne med, men staar vel hovedsakelig i forbindelse med, at jubilæumsaaret bl. a. gjennom utstillingen i Kristiania skapte tildels ekstraordinære livskrav og især ekstraordinært «gunstige» betingelser for visse slags forbryderoperationer. Det viser sig da ogsaa, at av de 3 hele krigsaar staar baade 1915 og 1916 (med henholdsvis 260 og 255 fanger) litt lavere end gjennomsnittet for det 5-aar, som gaar forut for de paafaldende lave aar 1911—13. Krigens 2 første helaar blir i denne sammenligning nærmest normale, men betegner dog en avgjort, og dertil konstant økning i kriminaliteten i forhold til de nærmest foregaaende aar (hvis man ser bort fra 1914 som enestaaende) — en økning, som (ved sin konstante karakter) tvinger til at søke forklaringen i almene forhold, og da nærmest i krigstilstanden, spesielt krigskonjunkturerne (punkt 1 ovenfor).

I 1917, som med sine 294 for ny forbrydelse straffede nærmer sig «kronaaret» 1914, synes ogsaa den anden ovenfor antydede hovedfaktor, den partielle arbeidsledighet, at spille ind — ved siden av «tilfældighetene». At dømme efter den tilbakelagte del av indeværende aar har ogsaa økningen i 1917 noget av konstans ved sig, idet aarets samlede fangetal formentlig kan anslaaes til ca. 280. Slaar denne beregning til, befinner vi os for øieblikket paa et forbrydelsesnivaa, som har noget av «høislette» ved sig, men allikevel ikke rager op over nivaet i 1909 og 1910 paa den anden side av «dalen» 1911—13. Nogen væsentlig sterkere indflydelse paa kriminalitetens omfang end de tilstande, som underbygget nivaet for fredsaarene 1909 og 1910, kan altsaa krigs-

tilstanden hittil ikke med sikkerhet sies at ha hat — at dømme efter forholdene ved Bodsfængslet.

Jeg er jo opmærksom paa, at Bodsfængslets materiale ikke strækker til, f. eks. ved besvarelse av spørsmålet om kriminaliteten indenfor de yngste aarsklasser (14—17 aar) og dens forhold til verdenskrigen, idet lavgrænsen for bodsfængselsstraf utelukker de allerfleste, som første gang straffes for eiendomsindgrep. Hvad jeg ut fra Bodsfængslets materiale mener at kunne si om den ting, er bare, at regnskapet for de yngstes vedkommende ikke synes at stille sig væsentlig anderledes, ialfald ikke ugunstigere, end for de høiere aldersgrupper.

Direktør Segelke Thrap, Kristiania Kreds fængsel: Dersom den nuværende krig hadde optraadt som en isolert foreteelse, hvis virkninger bare hadde strakt sig til de direkte hjemsøkte lande, vilde de av den frembragte resultater vist sig klarere og oversigtligere. Vistnok maatte man være forberedt paa, at de krigførende magter hver for sig og set fra de altid avvigende interesser hadde fortiet eller dækket over de sociale og kriminelle utslag, som kunde forutsættes at flyte av krigen, men netop da vilde disse fænomener fra de nøytrale og av verdensulykken uberørte nationer kunnet betraktes og bedømmes upartisk og lidenskapsløst.

Som forholdene nu mer og mer har artet sig, eftersom krigen har strakt sig over hele 4 aar og dens virkninger i stadig stigende grad er blit følelig over den hele verden, findes der neppe det forum, for hvilket en slik helt utenforstaaende bedømmelse kan bringes ind og spørsmålene søkes løst. Nogen av disse maa dog siges at være saa iøinespringende, andre saa paa-tagelige, at de selv under de nuværende forhold kan la sig bedømme med tilstrækkelig objektivitet.

Rent a priori skulde man ha grund til at gaa ut fra, at den art av kriminalitet, som krigen i første række maatte fremavle, var de rene voldsforbrydelser, først og fremst angrep paa person. Efter sit begrep er krigen magten sat i rettens sted. Og det eksempel, som de store staters styрere i denne henseende har git, og som siden har forplantet sig nedover til en hel række mindre, kan neppe ha undgaat at smitte selve folkene' særlig i de lavere lag, hvor baade den finere retsfølelse er mindre levende, og hvor der altid stoles mest paa den rent fysiske kraft. Sikkert er det vel ogsaa, at mens beretningen om den enkelte krigerske begivenhet gjerne bare opfattes som enhver anden sensationel nyhet og selv paa raa naturer virker avskrækkende og motbydelig, saa sløves denslags indtryk ufravtgelig, naar man i aarevis til daglig mottar slike meddelelser. De fineste følelser avstumpes, og de paa forhaand mottagelige naturer værner sig altfor let til at betrakte blodsutgydelse og menneskeødelæggelse som en dagligdags og lite paatagelig begivenhet.

For mit vedkommende er jeg ikke i tvil om, at man, om forholdene her hos os hadde faat utvikle sig som tidligere, skulde set denne sløvhet for menneskeliv og menneskelig lidelse gi sig utslag i en sterkt stigende kriminalitet netop paa dette omraade. Imidlertid fik vi forholdsvis snart, om ikke helt alkoholforbud, saa ialfald en ganske betydelig innskrænkning i adgangen til berusende drikke. Hvad dette har at si netop overfor de mere raa naturer, som bare venter paa rusen for at slippe sine dyriske drifter løs, lar sig lettere tænke end beregne. Naar ikke kriminaliteten er steget høiere end skedd, lægger jeg hovedvægten i saa maate paa den bevislig synkende alkoholisme. De sørgelige utslag av overdreven nydelse av surrogater, som man paa enkelte hold sikkerlig med urette prøver at fremstille som en folkeødelæggelse endog større end den, som fri adgang til beruselsesmidler vilde skape, beror ialfald paa en begrepsforvirring. De som for at beruse sig griper til unaturlige og ildsmakende varer, er og blir altid et rent faatal, oftest vrak, som selv under rusen er forholdsvis uskadelige.

Det er imidlertid ikke de ovenfor omtalte, mere direkte av krigen og krigsførelsen utspringende incitament, som kan antages at ha bidrat mest til kriminalitetens vekst. En række mere avledede momenter spiller her en overordentlig betydelig rolle.

Verdenskrigen har for det første bragt en strøm av tildels uforholdsmæssig let erhvervet rigdom, ikke mindst til vort land. En høkonjunktur, som verden vanskeilig har set make til, har skapt hvad man kalder gode tider. Disse har som altid avfødt alleslags svindel, usund spekulation og overvurdering av værdier. Al erfaring viser, at netop slike tider og forhold skaper en række forbrydelser, ikke bare blandt dem, som oprindelig paa ganske legitim grundvold tok del i spekulationerne, men ogsaa mange andre, som uten saadan kastet sig op i forretninger, de ganske savnet forutsætningerne for. Som regel vil imidlertid de kriminelle følger av denslags svindel først melde sig, naar bakslaget kommer og tiderne igjen begynner at gaa ned. Man vil sikkerlig ogsaa hos os faa se dette i sin tid.

Men haand i haand med guldflommen kom ogsaa den uundgaaelige dyrtid, samtidig som den sterkt innskrænkede verdensproduksjon skapte varemangel og ernæringsvanskeligheter. Det blev ikke bare en prøve paa menneskenes utholdenhet, viljestyrke og offervillighet, men ogsaa en fristelse for de mindre ærlige naturer, som for en stor del ikke bestod denne prøve. Ikke bare lokker de mangfoldige nye lovbud og anordninger til at forsøke sig langs yderkanten av det lovlige, men selve iverksættelsen av de hittil ukjendte systemer, som tildels har eksperimentets karakter, krævet ansættelse av en mængde nye folk i offentlig tjeneste, folk som hverken eiet den nødvendige træning eller de almindelige forutsætninger for dette. Følgen har allerede vist sig i mislig omgang med betroede, let tilgjengelige og let omsættelige representasjoner. Og det store publikum, som ellers maaske for det meste

er meget agtsomt overfor fristelsen til at tilegne sig næstens gods, har langt fra de samme skruper, naar det gjælder rationskort eller lignende, som gratis deles ut til alle, og som ikke i og for sig har pengers værdi. Men paa den maate undergraves sikkert og uundgaelig den almindelige retsbevissthet og moral. Skridtet mellem mit og dit paa den ene side og mit og samfundets paa den anden er jo dog ganske kort. Hvor stor den almene skade i denne henseende er blit, vil ogsaa først fremtiden vise.

At den forlystelsessyke og pyntesyke, som de gode tider har ført med sig i visse kredser, allerede har gjort sin virkning langt ned i klasserne, viser den voksende ungdomskriminalitet. Her er det særlig eiendomsforbrydelsene, der er det fremherskende, idet de ikke i den grad hæmmes av det synkende alkoholmisbruk, som tilfældet er i de høiere aldersklasser. Men at de barn, som i denne tid ved ulovlig eller mindre hæderlig bekomme midler tilfredsstiller sin fornøielses- eller nydelseslyst, med skjæbnesvanger sikkerhet vil gli over i de voksne forbryderes række, er der desværre liten tvil om. Veien til at bli nyttige og lovlydige samfundsmedlemmer gaar paa en anden kant.

De hurtig vundne og særlig efter vore forhold ganske uforholdsmæssig store formuer, som i krigens aar har samlet sig paa et faatals hænder, har i raskt tempo omskapt vort samfund og frembragt en voksende flok av misfornøiede, som med misundelse og hadefuldhed ser paa de socialt heldigere stillede. Denne kløvning av samfundet, som har sin nødvendige konsekvens i politisk og social henseende, virker først og sterkest paa daarlig avbalancerte individer, og dette har jo allerede git sig utslag i beklagelige utskielser, som har drevet forøverne direkte ind under straffeloven.

Jeg har ovenfor berørt de direkte av den stegne spekulation fremgaaede kriminelle forgaelser. Ved siden av dem kan man vanskelig undgaa at lægge merke til den gradvise forandring, som er foregaaet ogsaa med det, man pleier at kalde de legitime forretninger. Gjennemgaaende var forretningerne, særlig detaljforretningerne, tidligere grundlagt paa principet jevn og stadig avsætning til bestemte priser med en temmelig konstant kalkulert fortjeneste. Forretningens trivsel var paa den maate avhengig av omsætningens størrelse, og det laa i handelsmandens interesse at trække kunder til stedet ved at holde gode varer til billigst mulige priser og ved at gjøre forretningsstedet tiltrækkende for kunderne ved betjeningens imøtekommenhet. Hans risiko var at brænde inde med sine varer.

Nu er forholdet pludselig blit forandret. Varemangelen har ført med sig for det første, at den nævnte risiko omtrent ikke eksisterer, og for det andet, at kjøbmanden saagodtsom aldrig behøver at anstrenge sig for at tækkes sine kunder. Dette paakaldte snart myndigheternes opmerksomhet og tvang dem til at indføre maksimalpriser paa stadig flere varer, bestemmelser, som stadig krænkes, og som har ført til en mængde overtrædelser av

straffebestemmelserne. Men samtidig med at den gamle imøtekommenhet overfor kundekredsen er saagodtsom borte, har den opmerksomme iagttager ikke kunnet undlate at bemerke, hvordan man gjennomført er blit knepen med hensyn til maal og vegt og lite nøieregnende overfor varernes kvalitet og beskaffenhet. Jeg er ikke i tvil om, at straffeloven ogsaa i saa maate jevnlig trædes for nær, og at det bare er de kjøpendes rædsel for overhodet ingen varer at faa, som avholder dem fra at anmelde en række av denslags forgaaelser. Der er heller ingen tvil om, at denne handelsstandens manglende styrke til at staa mot fristelsen til at tilgodegjøre sig de unormale forhold vil sætte spor i deres fremtidige virke og kræve lang tid til at rette sig.

Men fra de egentlige forretningsmænd har denne samme tendens bredt sig til andre, der producerer eller har varer at forhandle. Bønder, fiskere, haandverkere og fabrikanter søker hver for sig at gjøre sig situationen nyttig. Og ikke mindst gjælder det den klasse, der falbyr sin personlige arbeidskraft. Ikke bare forlanges der for denne, især naar det gjælder leilighetsarbeide (jobber), en betaling, som staa i misforhold til tid og anstrengelse, men samtidig skrues arbeidstempoet ned til et minimum, der levner god anledning til at la den lille stunds arbeide avløses av det længere driveri. Det vilde være mer end sangvinsk at forutsætte, at alt dette straks vil rette paa sig, naar forholdene igjen begynner at bli normale.

Uten at være pessimist og uten at tape troen paa menneskenes moralske vekst i det lange løp maa det være mig tillatt at være av den tro, at krigen og krigskonjunktorene har hat en indflydelse i at øke kriminaliteten, som der vil kræves lang tid til igjen at utrydde.

De samme momenter, hvis rot er at søke i en voksende foragt for det jevne, normalt indtægtgivende arbeide, vil paa samme vis uundgaelig komme til at øke løsgjængeriet. Al erfaring viser jo, at dette samfundsonde, som forresten falder temmelig sammen med den egentlige kriminalitet, har sin hovedgrund i det, vi kalder arbeidsskyhet.

Opdagelseschef Joh. Søhr, Kristiania: Det er vanskelig at spore nogen bestemt indflydelse av krigskonjunktorene paa kriminaliteten. Efter de her mottagne anmeldelser at dømme synes den nærmest at ha været avtagende under krigen. Men antallet av anmeldelser er i saa henseende neppe avgjørende. Man har erfaring for, at der i gode tider — under rikelig penge-tilgang — meldes forholdsvis langt færre av de eiendomsindgrep, som be-gaaes, end under daarlige konjunkturer.

I indeværende aar viser antallet av anmeldte forbrydelser nogen stigning (ca. 200 flere end tilsvarende tid ifjor). Men dette kommer vistnok væ-sentlig av, at der nu meldes en hel del overtrædelser av maksimalpris- og rationeringsbestemmelser, som man før ikke har hat at regne med.

Der synes at ha været flere underslag og tyverier av penger, begaat av unge volontører og visergutter, i de par sidste aar end tidligere.

Løsgjængeriet synes at ha avtat under høikonjunkturen — med den lette adgang til arbeide og høi fortjeneste.

Verdenskrigens, dyrtidens og konjunkturenes virkning i etisk og moralsk henseende vil muligens træde sterkere frem senere — under eventuel nedgangsperiode — end under de nuværende forhold.

Politimester Chr. Grundt, Bergen: Den jagen efter penger og nydelse, som i det hele har præget samfundet siden krigen, har selvfølgelig ikke været av det gode. Det er da ogsaa naturlig, at den forholdsvis sterke stigning i kriminaliteten, som i den sidste tid har fundet sted her i byen, for en væsentlig del antages at maatte tilskrives krigen og krigskonjunkturens indflydelse. Jeg har under mit arbeide ved mangen anledning siden krigen hat følelse av, at samfundet var i opløsningstilstand. Moral og disciplin synes stadig synkende og mer og mer at gaa ut av kurs, og jeg har ofte spurt mig selv, hvordan dette vil gaa, om det skal fortsætte med slik sterk fart.

De nu forekommende mange tvilsomme pengetransaksjoner, som bevæger sig paa randen av det tillatelige, øver sin skadelige indflydelse, og denne mener jeg har i særlig grad gjort sig gjældende forsaavidt angaar den opvoksende ungdom, unge forretningsfolk og betjenter. Blandt disse synes bedrageri- og underslagsforbrydelser at være stigende. Likesaa har indbrudstyverier av ganske unge gutter tiltat, indbrudstyverier, som har til formaal at skaffe drikkevarer, cigaretter etc. og matvarer. De almenfarlige forbrydelser antages ogsaa i sin almindelighet at ha tiltat.

Hvad løsgjængeriet i denne tid angaar, har dette avtat siden krigen. Den store efterspørsel efter arbeidsfolk og den usedvanlig lette adgang til høi betaling for mere tilfeldig løsarbeide har bevirket, at selv ikke de vanlige løsgjængere har kunnet undgaa at ernære sig paa lovlig maate. En av de væsentlige grunde til denne bedring maa dog efter min mening tilskrives, at det efter rusdrikforbudet er saa vanskelig for løse og ledige personer at skaffe sig berusningsmidler. Uten let og ukontrollert adgang til saadanne har løsgjængeriet i længden ikke saa let for at trives.

Gatepiketraffikken synes ogsaa til en viss grad at følge samme regel som løsgjængeriet i sin almindelighet. Den har i den sidste tid ikke kommet saa tydelig for dagen. Om den end ikke bestemt kan siges at ha avtat, saa har den ialfald ikke tiltat siden krigen. Det kan maaske siges, at den har antat noget andre og finere former paa grund av den gode fortjeneste.

Under omtalen av foranstaaende har jeg set bort fra dyrtidsforanstaltningerne og krisebestemmelserne. Krigssituationen har som bekjendt skapt en række nye love og bestemmelser, som sætter straf for en mængde forhold, som tidligere ikke har været undergit straf. Særlig har denne lovgiv-

ning gjort sig gjældende paa næringslivets omraade, saasom ved forbud mot kjøp og salg, indtørsel og utførsel, forsendelse, medbringelse og beslaglæggelse av alleslags varer og livsfornødenheter, ved prisregulering, maksimalpriser og rationsbestemmelser m. v.

Alle disse love og bestemmelser har grepet saa sterkt ind i den personlige handlefrihet, at det umoralske ved at overtræde dem har vanskelig for at trænge sig ind i folks bevissthet. Der er da snart sagt ikke det menneske her i landet, som ikke en eller anden gang ved forsæt eller av uagtsomhet har overtraadt eller medvirket til overtrædelse av disse bestemmelser. Det siger sig selv, at dette selvfølgelig ikke er egnet til at skape respekt for lov og ret og til opretholdelse av moral og disiplin.

Fængselsprest Hauge, Trondhjem: De fleste fanger i Trondhjems Landsfængsel er recidivister som gaar ut av fængslet og kommer ind igjen med korte mellomrum, og jeg kan ikke finde at verdenskrig og dyrtid i det store og hele har øvet nogen større forandring i dette forhold. De tvangsarbeidere som sendes hit er næsten alle gamle personer som har været straffet gjentagne ganger før, og ogsaa for disses vedkommende gjælder det derfor at man ikke kan finde at denne vanskelige tid kan siges at være skyld i deres løsgjængeri.

Hvad man derimot kan spore baade hos fanger og løsgjængere er at de rædsler som der berettes om fra verdenskrigen, tages til indtægt for den betragtning de altid vil gjøre gjældende, at de ikke er slettere, men heller bedre end de mangfoldige mennesker som utenfor fængslerne faar beholde sit gode navn og nyte friheten.

Mit indtryk fra de lokale fængsler er at de av verdenskrigen og dyrtiden fremkaldte forhold har øvet en overmaate umoralsk indflydelse, særlig paa de mange unge. Den lette adgang til betydelig leilighetsfortjeneste avler flotte tilbøieligheter, som dyrtiden igjen dæmmer op for, indtil de bryter sig ulovlig vei gjennom alskens fusk, falsk eller grove indbrud.

At krigen med dens nedbrytelse av alt godt og at de unormale og usunde forretningsforhold krigen har frembragt har virket i høi grad oppløsende paa folks retsbevissthet og moral i det hele, synes mig desværre altfor sikkert.

Direktør Arne Omsted, Opstad Tvangsarbeidshus: Det sted hvor jeg bor ligger meget ensomt. Jeg har derfor ikke hat anledning til at opgjøre mig en personlig opfatning av krigens og krigskonjunktorens indflydelse paa kriminaliteten paa grundlag av andre iagttagelser end av tilgangen til nærværende arbeidshus. Selv dette forhold gir ikke noget absolut paalidelig uttrykk for det samlede antal indsættelser i tvangsarbeidshus, idet fordelingen av tvangsarbeiderne til de to mandsanstalter sker rent vilkaarlig, efter Fæng-

selsstyrelsens skjøn, uten at jeg kjender til antallet av dem som indsættes i tvangsarbeidshuset i Trondhjem.

Som det fremgaar av Fængselsstyrelsens Aarbok 1914 indkom der i beretningsaaret 1913—14, det sidste aar før krigen, efter ny dom ifølge løsgjængerloven 135 mænd i tvangsarbeidshus. I aaret 1915—16 indkom i nærværende anstalt 90 og i 1916—17 98. I indeværende budgetaar er hittil efter ny dom ifølge løsgjængerloven bare indkommet 20 mænd eller ikke fuldt 2 pr. maaned. Regner vi med den samme tilgang i juni, blir antallet av indkomne i aaret 1917—18 22 stykker.

Jeg er ihvertfald viss paa at den stedfundne nedgang i indsættelserne i nærværende anstalt ikke opveies av nogen tilsvarende øket indsættelse i anstalten i Trondhjem; jeg har grund til at tro at der ogsaa i nævnte anstalt er kommet færre ind i den senere tid.

Der kan intet fornuftig menneske tvile paa at den stedfundne nedgang i indsættelsernes antal paa en eller anden maate staar i forbindelse med de særegne forhold som krigen har fremkaldt. Det vilde imidlertid være for hastet alene paa grundlag av det her fremlagte materiale at slutte at de nævnte særegne forhold har bragt kriminaliteten og det i nær forbindelse med denne staaende løsgjængeri til at gaa tilbage. Tvertimot skulde erfaringerne fra forrige «jobbetid», med hvilken den nuværende periode har visse likhetspunkter, nærmest gi grund til at formode at de nævnte under skulde ha tiltat.

Aarsaken til at indsættelserne i tvangsarbeidshus har avtat saa sterkt, navnlig i det sidste aar, er efter min mening væsentlig at søke i de forskjellige foranstaltninger som under krigen er truffet for at vanskeliggjøre adgangen til berusende drikke, navnlig lov av 25 mai 1917 og kgl. resolution av s. d.

Som det vil være det ærede byraa bekjendt har løsgjængerlovens bestemmelser om løsgjængeri (dens §§ 2, 4 og 5) vist sig vanskelig at praktisere, og der er efter disse bestemmelser indsat langt færre personer end man oprindelig hadde tænkt sig. Det er lovens bestemmelser om drukenskap (§§ 18 og 19 sammenholdt med §§ 16 og 17) som har skaffet tvangsarbeidshusene det væsentlige belæg. Det var derfor noget man maatte vente at et alkoholforbud vilde ledsages av en nedgang i tvangsarbeidshusenes belæg.

Av de 135 mænd som indkom efter løsgjængerloven i 1913/14 var indsat efter løsgjængerlovens §§ 2, 4 og 5 (enten alene eller i forbindelse med §§ 16 og 17) 33 eller 24.4 pct., efter §§ 18 og 19 102 eller 75.6 pct. Av de 90 mænd som indkom i 1915/16 var indsat efter §§ 2, 4 og 5 23 eller 25.5 pct., efter §§ 18 og 19 67 eller 74.5 pct. Av de 98 som indkom i 1916/17 var indsat efter §§ 2, 4 og 5 12 eller 12.2 pct., efter §§ 18 og 19 86 eller 87.8 pct. Av de 20 som indkom i 1917/18 var indsat efter §§ 2, 4 og 5 5 eller 25 pct., efter §§ 18 og 19 15 eller 75 pct.

De her anførte opgaver viser rigtignok — bortset fra forskjellen mellem indeværende og næst foregaaende termin — ingen forrykkelse i forholdet mellem indsatte løsgjængere og drankere. Men hertil er at bemerke at antallet av indsatte løsgjængere hvert aar har været saa lavt at det er litet egnet til derpaa at bygge nogen statistik. Hvor det dreier sig om saa smaa tal kan det bero paa en tilfældighet om der i et aar blir indsat f. eks. 5, 10 eller 20. Hvis politiet faar fat paa en bande av professionelle tyver, kan det hände — og har i virkeligheten hændt — at 5—6 av samme bande indsættes paa én gang. Det er drankerne som tæller i vore lister.

Forøvrig er det vel kjendt hvilken rolle alkoholen spiller ogsaa i løsgjængerondet. Særlig hvor det gjælder den utprægede og vidt komne form løsgjængeriet maa ha antat for at rammes av løsgjængerloven, har uten tvil alkoholen i mange tilfælder betydning som aarsaksmoment. Jeg finder derfor ikke at den opførte statistik avkræfter den opfatning jeg ovenfor har fremholdt angaaende aarsaken til den sterke nedgang i indsættelsernes antal.

Assessor Ernst Johannesen, formand i Bergens Vergeraad: Efter de erfaringer, jeg har gjort som formand i Bergens Vergeraad, har hyrerne for sjøfolk steget meget sterkere end leveomkostningerne, mens lønsstigningen for arbeidere iøvrig synes nogenlunde at ha holdt skridt med de stigende priser paa livsfornødenheter. Forholdene i de sjøfolks- og arbeiderhjem, hvor manden kan og vil arbeide, er saaledes, saavidt jeg kan forstaa, neppe daarligere end før.

Vanskeligere tør kanskje underordnede kontor- og handelsfolk være stillet; men jeg har heller ikke for disses vedkommende indtryk av, at forholdene er særlig slette. Dette er derimot utvilsomt tilfælde hos de syke, skrøpelige og gamle og der, hvor manden er død og konen sitter igjen med en række uforsørgede barn. Her kan tilstanden være rent fortvilet.

Hvad krigens og dyrtidens virkninger i etisk henseende angaar, saa er jeg ikke i tvil om, at vort folks moral er gaat sørgelig tilbake i disse aar. Den lette adgang til at tjene penger har hos gamle som hos unge skapt en før ukjendt vindesyke og griskhet, som sætter tilside alle andre hensyn end hensynet til at tjene mest mulig, og ord og avtaler brytes fort væk, naar man bare kan tjene derpaa.

Og de let erhvervede penger brukes, ialfald inden de befolkningslag, som vergeraadet nærmest kommer i berøring med, meget ofte til daarlige fornøielser, til drik og utskeielser. Dette sidste staar dog kanskje ogsaa i forbindelse med, at en hel del av byens indvaanere bor ganske utrolig slet paa grund av den skrikende bolignød.

Assessor Broch, formand i Trondhjems Vergeraad: To sætninger synes efter min erfaring her paa stedet at kunne uttales med nogenlunde sikkerhet:

1) Antallet av anmeldelser til vergeraadet paa forældre for vanrøgt o. l. av barnene er mindre end man paa forhaand skulde trodd. Paa dette felt har jeg hittil ikke kunnet se nogen egentlig forskjel fra før krigen. — Jeg skal ikke forsøke at gjette mig til alle grunde herfor. Dog er jeg litet i tvil om at alkoholforbudet har en ikke uvæsentlig andel. Endvidere bør vel merkes, at efter mit kjendskap har der formentlig hittil været litet av egentlig arbeidsløshet. Særlig sigter jeg her til ikke faglærte løsarbeidere o. l. — de klasser som hyppigst kommer i kontakt med vergeraadet —; disse har vel hittil været forholdsvis gunstig stillet.

2) Antallet av barneforgaaelser har derimot betydelig tiltat. Vergeraadets arbeide med saadanne saker er øket meget sterkt; særlig tegner aaret 1918 meget slemt. — At krigen og de dermed følgende uregelmæssige tider har hovedskylden, er jeg litet i tvil om. Dertil kommer den meget uheldige omstændighet at effektiv indskriden fra vergeraadet netop nu vanskelig-gjøres. Der er pladsmangel i skolehjemmene, og det er praktisk talt umulig at faa barn anbragt i private pleiehjem. Man avskjæres saa ofte fra det eneste effektive botemiddel: at fjerne de smitteførende hovedmænd.

Enn videre har assessoren sendt en besvarelse på spørsmålet: Hvad mener De er årsaken til at forbrydelsene i den siste tid har tiltatt sterkt blandt barn og ungdom? (Tidligere trykt i «Dagsposten» for 29 november 1917.) Vi gjengir den interessante artikkel i sin helhet:

Jeg er litet i tvil om at krigen og dens avledede virkninger faar bære den største skyld. Man staar forsaavidt overfor tilsvarende foreteelser i utlandet, efter hvad der meddeles.

Noget forbausende er dette ikke, saavidt skjønnes. Det kan vel hende at skillet mellem forbrydelse og fortjenstfuld handling, mellem brutalitet og heltedaad, mellem talentfulde forretningstransaksjoner og — ja la os si en smule tvilsomme affærer, i disse tider ogsaa for os voksne ikke altid er saa helt let at trække op i det konkrete tilfælde. Vi kan vel kanskje mangen gang være tilbøielige til at avgjøre spørsmålet efter resultatet, d. v. s. heldet. Eller kanskje efter rent subjektive sympatier eller antipatier, som har svært litet med moral at bestille.

Hvor kan man da egentlig vente eller forlange at barnene inden sin verden kan ha sikrere instinkter for ret og uret, moral og umoral, end vi selv, i en for dem saa eventyrlig tid?

At krigens forstyrrelser i det almindelige økonomiske liv og i pengenes værdi spiller ind, anser jeg utvilsomt. Det er klart nok at de eventyrlige formuer som i disse dage skapes uten legitimt arbeide, med dermed følgende jobbeliv etc., maa virke usundt for barnefantasiaen. Der klages dernæst jevnlig over at barn har altfor mange penger under hænderne, og at de har hat let for at skaffe sig dem. Enten faar de dem hjemme, eller de tjener dem paa

leilighetssjau, og mange har forbausende let for at lægge sig til uvaner og faa behov som skal tilfredsstilles. Paa den anden side er for en mængde hjem spranget over i nød nu endda kortere end før. Det er naturlig at saadanne forhold meget let faar uheldige virkninger for barnene og deres opdragelse.

I anledning av de mange anmeldelser for tyvsforgaaelser vil jeg i parentes nævne at krigen har skapt forhøiet værdi i mange saker som det ligger saa nær for barn at faa tak i, men som før var upaaagtet. Jeg sigter til de mange tyverier av tomsækker, flasker, kul og koks m. v. En hel del anmeldelser paa barn dreier sig om saadanne varer, som før hverken eier eller barn tok det saa nøie med.

At boligspørsmålet spiller en overmaate stor rolle, er det overflødig at gaa nærmere ind paa. Jeg tror folk i almindelighet har svært for at tænke den tanke tilbunds hvor uendelig vanskeligere barneopdragelsen falder naar den første betingelse for et levelig hjem, anstændig tak over hodet, mangler. Jeg er mangel gang forundret over hvilke gode resultater bra forældre faar ut av sin barneopdragelse, naar man tar i betraktning at barneværelset ofte faktisk er, og maa være, gaten. — Men om husspørsmålet er der talt og skrevet saa meget at jeg ikke behøver at si mere.

Endelig vil jeg ikke undlate at nævne et forhold som efter min tro er av adskillig betydning. Jeg vet at min opfatning ikke deles av de fleste, saa den faar staa ved sit værd. Jeg mener at under barneopdragelsen lægges der for tiden for stor vekt paa kjækheten.

Retningen har jo meget dype røtter. Den æstetiske ensidige styrke- og muskelkultus og sportslidenskap hører vel, saavidt jeg skjønner, tiden til, ikke bare hos os. Det er maaske ingen tilfældighet at brytekampe og boksing har faat en saavidt anseelig plads paa den kulturelle rangstige — det ligger ikke mange aartier tilbake at vi her i landet var saa uvidende at en forestilling av den art ikke blev tillatt offentlig. Man ansaa det i sit hjertes enfold for raat. Jeg føler mig heller ikke helt sikker paa, at man dengang sat inde med de aandsaristokratiske betingelser for tilfulde at nytte skjønlitteratur a la Richter Frich og Jonas Fjeld.

Hvorom alting er, jeg tror ikke man altid har øinene oppe for den fare for — la mig ikke si forraaelse, men ensidig utvikling av den individuelle selvhævdelse som ligger i den sterke sportsdyrkelse. Passer man ikke grænsen, kan sporten for mange bli skole for den mest usminkede egoisme. Gaar sporten og kjækheten over til at bli maal og lidenskap istedenfor middel, er man paa den gale side — veien over i regionerne «Jenseits von Gut und Böse» er meget kort.

Man behøver ikke at ha hat meget befatning i vergeraadet med gutters og unge menneskers forgaaelser før det springer i øinene i hvor paafal-

dende høi grad det sportslige moment er fremherskende. En meget stor del av forgaaelserne har i virkeligheten ikke synderlige motiver ut over det at utføre bedriften, gevinsten kommer i anden række. Og efter den oversigt jeg har er jeg tilbøielig til at hævde at det netop er paa disse felter at forgaaelserne er i tiltagende. Det er saadanne bedrifter som vækker beundringen og lysten til efterligning.

Hvad der trænges er efter min mening ikke at utvikle gutternes selvfølelse og trang til selvhævdelse — de egenskaper har de medfødt, i almindelighet fuldt tilstrækkelig. Jeg tror meget mere paa de filisteragtige og enfoldige, som det synes noget forældede opdragelsesmetoder i hjemmene — midler som neppe er helt i kurs, hverken i det ene eller det andet samfundslag: indpodning av disciplin og respekt. Jeg tror ikke at der findes nogen anden mirakelmedicin.

De spør, hr. redaktør, om botemidlerne. Jeg kan kun svare: Avslut verdenskrigen, byg tilstrækkelig hus og indfør bedre disciplin i hjemmene.

Desværre — der synes ikke utsigt til at noget av midlerne kan komme til anvendelse iaar.

Statsadvokat Carl Bonnevie, sekretær i Norges Fredsforening: Før verdenskrigen var vistnok freds- og voldgiftsarbeidet almindelig anerkjent i Norge. Men det hadde ikke nogen politisk og folkelig aktualitet og beskæftiget væsentlig vore interparlamentarikeres og de faa organiserte fredsvenners snævre kreds. Indtil unionsopløsningen i 1905 var desuten forholdet til Sverige vort eneste aktuelle utenrikspolitiske spørmaal, og skjønt socialdemokratiet allerede i 1906 optok kampen for fullstændig avvæbning i Norge, førte ikke dette til særlig øket interesse for fredssakens mangeartede opgaver. — Dette er helt ændret ved verdenskrigen. Da saaledes generalsekretær i den interparlamentariske union Chr. L. Lange og professor ved Kristiania Universitet Halvdan Koht i 1915 slog til lyd for det av «Centralorganisationen for varig fred» opstillede minimumsprogram, fik de straks tilslutning fra fremtrædende repræsentanter for alle politiske partier og samfundslag, og et oprop om tilslutning til dette minimumsprogram fik praktisk talt udelt tilslutning fra norske kommuner og andre korporationer til hvem der skedde henvendelse.

Ogsaa inden kvindebevægelsen er interessen for fredssaken i vekst, men særlig har der inden de brede lag vokset frem en levende interesse for fredsforbundssaken, med støtte i det av præsident Wilson og andre opstillede program, og dette synes at kunne gi fredsarbeidet den politiske aktualitet, det længe har manglet. Allerede i 1916 holdtes der bl. a. efter tilskyndelse fra den nøytrale konferanse i Stockholm talrike fredsmøter i Norge, særlig arrangert av goodtemplarlogen. Fra begyndelsen av 1917 har Norges Fredsforening, som er stiftet 1894, faat sit sekretariat i Kristiania og utgir fra juli 1917 bladet «Folkefred», og denne forening søker nu at organisere og

samarbeide de folkelige fredskræfter. 3 og 4 december 1917 holdtes efter initiativ av Norges Fredsforening en nordisk fredskongres i Kristianiu, hvor et radikalt fredsforbundsprogram blev opstillet. Programmet kræver en mellemfolkelig retsordning, med fuldstændig ophør av de nationale rustninger og av den almindelige vernepligt som maal. Dette fredsforbundsprogram, som gaar videre end «Centralorganisationen for varig fred»s program, danner utgangspunktet for en ganske omfattende propaganda. Ca. 160 avholdslag og loger er nu tilsluttet Norges Fredsforening. Presternes Fredsforening, som omfatter den overveiende flerhet av landets prester, abonnerer for sine medlemmer paa 500 eksemplarer av «Folkefred». Landets største avholdsorganisation, Det norske Totalavholdsselskap, omfattende over 100 000 medlemmer, har uttalt sin sympati for Norges Fredsforenings arbeide, likesaa Norges Lærerforbund. Saavel regjeringspartiet (venstre) som socialdemokratiet har paa sit valgprogram opstillet arbeidet for et fredsforbund nær overensstemmende med Norges Fredsforenings program, og foreningen henvender sig nu ved valget 1918 til alle stortingskandidater med spørsmaal om deres stilling til fredsforbundsprogrammet. Som et glædelig tegn paa den voksende interesse for fredssaken kan nævnes, at der 18 august efter initiativ av Norges Fredsforening i ca. 200 av landets kirker for tilsammen ca. 60 000 mennesker blev talt om fredsarbeidet og tildels ydet kollekt til dette. Ogsaa blandt de fagorganiserte arbeidere synes fredssaken at faa indpas. Alt i alt tør det siges, at parallelt med det energiske arbeide, som under verdenskrigen drives av det nordiske interparlamentariske forbund, og som i disse dage har faat uttryk i en resolution til fordel for et fredsforbund (Interparlamentarikermøtet i Kjøbenhavn), vokser der frem en folkelig og politisk, om end ikke partipolitisk fredsbevægelse i Norge, med krav fra vælgerne og de politiske partier om, at fredsforbundssaken skal bli Norges utenrikspolitiske hovedprogram.

Sekretær Martin Tranmæl i Det norske Arbeiderparti: Krigen og krigskonjunkturrene har øvet en vældig indflydelse paa den socialistiske arbeiderbevægelse. Tilsyneladende saa det ut som krigen spaltet arbeiderne op i nationale grupper. Internationalen blev sat ut av funktion, og arbeidere stod imot arbeidere i de frygtelige myrderier som har fundet sted. Men herunder har der vokset frem en ny og sterkere samfølelse og klassesolidaritet end nogensinde. Den russiske revolution gir et slaaende uttryk for denne samhörighet. Hvad man end mener om det bolsjevikiske styre, maa man anerkjende dets respekt for hver enkelt nationalitets ret til at leve sit eget liv. Det er dette gjensidighetsprincip som vil skape grundlaget for det mellemfolkelige samarbeide og den samforstaaelse som kan føre frem til et nationernes forbund, en gammel socialistisk tanke som selv de herskende klasser nu begynnder at drøfte som en mulig utgang av denne krig.

Dette avspeiler ogsaa den dyptgaaende indflydelse krigen har hat paa folkeopinionen. Først og fremst paa arbeidermasserne, men senere ogsaa paa de styrende. En lignende indflydelse har krigskonjunkturerne øvet. Den anledning de har git til spekulation og jobbing midt i en tid da der har været ropt paa national samling, offervilje og utholdenhet, har aapnet øinene paa store kredser av befolkningen. Et produktionssystem og en samfundsordning som fremelsket og tolererte en slik utbytning og kapitalophopning, dømte sig selv. Det store brede lag av folket maatte ogsaa tape tilliden til en klasse som misbrukte sin magt i den grad som kapitalistklassen har gjort i disse krigens og dyrtidens aar.

Denne omstændighet har drevet tusener av nye tilhængere over til den socialistiske arbeiderbevægelse. Det er ikke bare det at klassemotsætningerne er skjærpet, men den vanvittige krig og den frygtelige dyrtid har tvunget en masse mennesker og i særdeleshet arbeiderne til at ræsonnere og reflektere over samfundsforhold. I samme øieblik er de ogsaa vundet for den socialistiske bevægelse.

For vort lands vedkommende maa man i likhet med saa mange andre tilskrive verdenskrigen og krigskonjunkturerne den enestaaende jordbund der er ryddet for socialistisk agitations- og organisationsarbeide. Det norske arbeiderpartis fremgang er i saa henseende talende.

Mens vi fra 1911 til 1914 gik frem med 17 793 medlemmer, gik vi fra 1914 til 1917 frem med 23 575 medlemmer. Medlemstallet pr. 1 januar 1918 var 77 441, fordelt paa 1 479 foreninger. Iaar er fremgangen endnu større. Der er saaledes organisert en række nye kredser, særlig paa Vestlandet. Men vi har endda ikke fuld oversigt over medlemstallets vekst i aaret.

En lignende fremgang viser valgene. I 1909 blev der avgit 91 268 st. for arbeiderpartiet og i 1912 128 455 st. Et aar efter at krigen brøt ut — i 1915 — hadde vi stortingsvalg. Da vik vi 198 111 st. Og fremgangen vil fortsætte iaar. Arbeiderpartiet vil utvilsomt komme ind som landets største parti.

For kommunevalgenes vedkommende er forholdet det samme. I 1910 fik vi valgt 523 repræsentanter. Ved det følgende valg — i 1913 — vokste antallet til 667 repræsentanter. I 1916 tok vi 835 pladser, derav 635 i bykommuner og 200 i landkommuner.

Fremgangen ved det sidste valg skyldes ikke bare krigen og dyrtiden. Arbeiderpartiet har gaat sterkt frem fra valg til valg. Denne fremgang kan føres tilbake til den vaaknende interesse og forstaaelse for sociale spørsmal og det omfattende opplysnings- og organisationsarbeide som er drevet. Men krigs- og krisesituationen har dog øvet en vældig indflydelse. Det gamle samfundssystem har i arbeiderbefolkningens øine — enten de ser saken fra et klasse- eller samfundshensyn — spillet konkurs.

Nye samfundsidealer har derfor fundet en velberedt jordbund. Ingen anden har anvist en løsning som kan tilfredsstille arbeiderklassen, livsinteresser og retfærdstrang end den socialistiske bevægelse. Den er derfor i alle fremskredne land med udviklede organisationer blit ett med al virkelig arbeidersammenslutning. Dette gjør ogsaa den socialistiske arbeiderbevægelse til en magtfaktor som vil komme til at øve en bestemmende indflydelse paa de kommende tiders begivenheter.

Tabeller.

Tabell 1. Forskjellige private og offentlige stillinger gruppert etter lønn — april 1918.

	Årslønn.	Stig- ning 1914— 1918.
	Ca. kr.	Pct.
Butikkdamer 17—19 år i Kristiania	816	94
Tjenestepiker på landet 17—19 år	900 *	86
—»— 20—54 år	1 000 *	74-78
Tjenestepiker i byene 17—19 år	1 000 *	87
Papirfabrikkarbeidersker i Drammen	1 100	47
Tjenestepiker i byene 20—24 år	1 100 *	80
Butikkdamer 20—24 år i Kristiania	1 104	92
Tjenestepiker i byene 25—54 år	1 150 *	79
Budeier	1 150 *	88
Kontordamer 17—19 år i Kristiania	1 152	146
Visergutter 17—19 år i Kristiania	1 160	93
Bryggeriarbeidersker i Kristiania	1 188	69
Dagarbeidersker på landet	1 200 *	116
Butikekspeditører 17—19 år i Kristiania	1 236	78
Lærerinne i Sogndal	1 240	1 24
Syersker paa systuer i byene	1 256	79
Butikkdamer 25—54 år i Kristiania	1 272	74
Tobakkarbeidersker i Kristiania	1 296	92
Landslærerinne i Trondhjem stift	1 306	1 76
Lærerinne i Åsgårdstrand	1 340	1 34
Arbeidersker i vaskerier og strykerier i byene	1 352	95
Landslærerinne i Bergen stift	1 364	1 71
Hermetikkarbeidersker i Stavanger	1 377	122
Landslærerinne i Hamar stift	1 378	1 61
—»— i Tromsø stift	1 383	1 71
—»— i Kristiansand stift	1 384	1 65
Kontorister 17—19 år i Kristiania	1 476	108
Gårdsgutter på landet 17—19 år	1 500 *	127
Landslærerinne i Kristiania stift	1 514	1 53
Skofabrikkarbeidersker i Kristiania	1 647	97
Silde- og fiskesjauersker i byene	1 650	140
Kontordamer 20—24 år i Kristiania	1 752	139
—»— 25—54 —»—	1 788	113
Gårdsgutter på landet 20—24 år	1 800 *	122
Telefonistinner (Kr.a, Drammen og Trondhjem anlegg)	1 840	60
Gårdsgutter på landet 25—54 år	1 900 *	121
Arbeidere ved mekaniske verksteder	² 1 912	89
Kommunale arbeidere i Lillestrøm	1 944	84
Rengjørings- og vaskekoner i byene	1 950 *	83
Dagarbeidere ved offentlige veianlegg	³ 1 987	87
Bryggeriarbeidere i Kristiania	1 998	95
Sveitsere	2 000 *	106
Landsskolelærere i Kristiansand stift	2 019	1 93
—»— i Trondhjem stift	2 030	1 102
—»— i Bergen stift	2 034	1 97
Ekspeditører 20—24 år i Kristiania	2 040	93
Landsskolelærere i Hamar stift	2 057	1 85
Sporvognskonduktører i Bergen	2 100	-
Dagarbeidere ved gårdsbruk	2 100 *	107
Papirfabrikkarbeidere i Drammen	2 100	110
Jungmenn	2 100 *	197
Lærere i Sogndal	2 120	1 41

Anm. Årslønnen er beregnet for fullt år. For stats- og kommunefunksjonærer og arbeidere er medregnet dyrtidstillegg for mann, kone og 2 barn.

**Tabell 1 (forts.). Forskjellige private og offentlige stillinger gruppert
etter lønn — april 1918.**

	Årslønn.	Stig- ning 1914— 1918.
	Ca. kr.	Pct.
Departementsassistenter II (væsentlig damer)	2 140	53
Tomtearbeidere i Kristiania	2 150	88
Lagerarbeidere i byer	2 190	86
Landsskolelærere i Tromsø stift	2 198	¹ 92
Lærere i Åsgårdstrand	2 220	¹ 48
Landsskolelærere i Kristiania stift	2 223	¹ 76
Akkordarbeidere ved offentlige veianlegg	³ 2 230	82
Sporvognskonduktører i Trondhjem	2 250	114
Fagarbeidere ved mekaniske verksteder	² 2 265	79
Lærerinner i mindre byer (de 5 største undtatt)	2 266	¹ 69
Sporvognskonduktører i Kristiania	2 268	100
Folkeskolelærerinner i Trondhjem	2 278	¹ 34
Kjørekarer i byer	2 283	97
Ekspeditører 25—54 år i Kristiania	2 316	93
Tobakarbeidere i Kristiania	2 322	83
Hermetikkarbeidere i Stavanger	2 370	91
Kommunale arbeidere (broleggn.arb.) i Tromsø	2 400	54
Sagbruksarbeidere i Trondhjem	2 430	157
Verkstedarbeidere II ved Statsbanene	2 450	88
Lysmontører i Kristiania	2 484	108
Folkeskolelærerinner i Stavanger	2 490	¹ 66
Kommunale arbeidere i Arendal	2 496	114
Lettmatroser	2 500 *	186
Kullempere ombord	2 500	188
Anleggsarbeidere ved Dovrebanen (dagarbeide)	³ 2 538	68
Telegrafistinner	2 540	69
Folkeskolelærerinner i Drammen	2 540	¹ 81
Sagbruksarbeidere i Drammen	2 550	70
Skomakere i byer	2 595	107
Månedsarbeidere ved telefonanlegg	2 620	71
Bypostbud (brevbud o. l.)	2 620	75
Jernbanetelegrafister, bremsere m. fl.	2 620	81
Banevoktere, stasjonsbetjenter m. v.	2 620	87
Bakere i byer	2 634	87
Skofabrikkarbeidere i Kristiania	2 673	98
Folkeskolelærerinner i Bergen	2 690	¹ 68
Kommunale arbeidere (broleggningsarbeide) i Bergen	2 740	148
Verkstedarbeidere I ved Statsbanene	2 770	85
Baneformenn, stasjonsformenn, sporskiftere m. fl.	2 820	83
Politikonstabler i Tromsø	2 825	105
Skreddere i byer	2 826	90
Murerhåndlangere i byer	2 847	80
Sersjanter, garnisonerende	2 852	75
Silde- og fiskesjauere i byene	2 868	152
Anleggsarbeidere ved Størenbanen (akkordarbeide)	³ 2 889	81
Jord- og stenarbeidere på landet	2 892	97
Tømmer- og vedhuggere nordenfjells	2 900	147
Malere i byer	2 913	84
Fyrvoktere III	2 920	62
Underkonduktører	2 920	83
Pakkemestre og pengebrevbud	2 920	83
Fengselsbetjenter i mindre byer	2 920	88

Tabell 1 (forts.). Forskjellige private og offentlige stillinger gruppert etter lønn — april 1918.

	Årslønn.	Stig-ning 1914— 1918.
	Ca. kr.	Pct.
Tollopsynsmenn I.	2 920	91
Folkeskolelærerinne i Kristiania	2 980	¹ 95
Fattigassistenter i Bergen	3 000	58
Matroser	3 000 *	167
Tollassistenter	3 020	78
Fattigforstandere i Tromsø	3 025	95
Anleggsarbeidere ved Sørlandsbanen (dagarbeide)	³ 3 051	131
Murere på landet	3 057	90
Politikonstabler i Bergen	3 075	98
Tømmermenn på landet	3 099	109
Fyrbøtere ombord	3 100 *	165
Kommunale arbeidere i Stavanger (brolegningsarbeide)	3 105	115
—»— i Ålesund —»—	3 105	130
Lærerinne i Notodden	3 110	¹ 114
Fengselsbetj. i Kristiania, Bergen, Trondhjem og Opstad	3 120	78
Politikonstabler i Arendal	3 120	95
Ligningssekretær i Arendal	3 120	123
Lærerinne ved høiere almenkoler, gjennomsnittlig	3 140	79
Brygge- og flyttesjauere i byer	3 150	124
Anleggsarbeidere i byer	3 168	123
Ligningsassistenter i Bergen	3 200	68
Tømmer- og vedhuggere sønnenfjels	ca.3 200	179
Murere i byer	3 219	69
Kommunale arbeidere i Kristiania (brolegningsarbeide)	3 234	170
Tømmermenn i byer	3 243	95
Politikonstabler i Ålesund	3 245 *	124
Baatsmenn	3 300 *	133
Postekspeditører	3 370	57
Departementsassistenter I	3 370	69
Stasjonsmestre VII	ca.3 370	77
Overkonduktører, jernbanekontorister m. fl.	3 420	69
Lærere i mindre byer (de 5 største undtatt)	3 457	¹ 68
Kommunale arbeidere i Aker	3 612	172
Anleggsarbeidere ved Norugutu—Skienbanen, akkord	³ 3 618	103
Folkeskolelærere i Trondhjem	3 620	¹ 42
Lokomotivførere m. fl.	3 720	58
Folkeskolelærere i Stavanger	3 820	¹ 70
—»— i Drammen	3 820	¹ 74
Fattigforstandere i Arendal	3 870	76
Stabsfanekjennere og kvartermestre	3 884	37
Politikonstabler i Kristiania	3 910	122
Departementssekretærer II	3 920	57
Tollkontrollører (tidl. betjenter)	4 270	64
Stasjonsmestre IV	4 295	56
Assistentingeniører (begynnerstill. i statstjeneste)	4 320	73
Ligningsassistenter i Kristiania	4 370	59
Politifullmektiger i mindre byer	4 370	68
Folkeskolelærere i Kristiania	4 370	¹ 82
Utskiftningsformenn	4 420	55
Folkeskolelærere i Bergen	4 420	¹ 77
Endel landsprester, gjennomsnittlig	4 462	63
Lærere i Notodden	4 484	¹ 104

Tabell 1 (forts.). Forskjellige private og offentlige stillinger gruppert etter lønn — april 1918.

	Årslønn.	Stig- ning 1914— 1918.
	Ca. kr.	Pct.
Kokker ombord	4 500 *	408
Fattigforstander i Ålesund	4 510	88
Assistentingeniører (kommunale) i Bergen	4 550	60
Telegrafbestyrere II	4 620	44
Postfullmektiger II	4 620	54
Endel landsprester, gjennomsnitlig	4 716	88
Politifullmektiger i Kristiania	4 870	74
Departementssekretærer I	4 920	49
Bokholdere og materialforvaltere ved Statsbanene.	4 920	49
Fattigforstandere i Kristiania	5 070	45
Kammeren i Tromsø	5 175	92
Telegrafbestyrere I m. fl.	5 220	45
Overlærere ved høiere almenskoler	5 420	57
Avdelingsingeniører B ved jernbaneanlegg	5 620	48
Assistentingeniører (kommunale) i Kristiania	5 620	82
Garnisonerende kapteiner	5 720	35
Kammeren i Arendal	5 820	45
En rekke byprester og sogneprester på landet, gjennemsn.	5 994	35

For lønninger over 6000 kr. henvises til tabellene 14 og 17 og til uttalelsene fra høiere fagskoler m. fl., som er inntat i teksten.

* Iberegnet tillegg for kost og losji, som er anslått til: 500 kr. for dagarbeidere på landet (kun kost), 600 kr. for vaske- og rengjøringskoner i byene og jordbruksarbeidere på landet (kun kost) og for tjenestjenter på landet, 700 kr. for tjenestepiker i byene, 800 kr. for gårdsgutter og sjøfolk — alt pr. år i 1917—18. Stigningen er regnet etter kontantlønnen. Maskinister, styrmenn og stuerter kommer over 6000 kr.-grensen. For jordbruksarbeidere m. fl. blir årslønningene forsåvidt misvisende som disse neppe kan gjøre regning på lønnet arbeide alle hverdager i året. For skogsarbeidere er der regnet med 270 arbeidsdager.

¹ Fra 1915/16—1917/18. ² 1/1 1918. ³ 2det halvår 1917.

Tabell 2. Gjennomsnittslønninger
Hvor intet annet er anført

Nr.		Tømmere og bygningsnekkere. Pr. dag à 9 timer.			Murere. ¹ Pr. dag à 9 timer.		
		1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.
		Kr.	Kr.	Pct.	Kr	Kr	Pct.
1	Kristiania	ca. 5.85	ca. 10.35	77	5.85	¹ 9.45	62
2	Bergen	5.40	11.70	117	7.65	11.70	53
3	Trondhjem	4.50-4.95	9.90	110	5.85	¹ 8.55	46
4	Stavanger	6.12	11.25	84	6.48	12.78	97
5	Drammen	5.85	10.35	77	6.30	10.80	71
6	Fredrikstad	5.00	7.65	53	6.75	9.50	41
7	Sarpsborg	5.40	13.95	158	6.30	10.35	64
8	Lillehammer	4.18	9.00	115	7.20	13.50	87
9	Kongsberg ²	3.50	10.00	186	6.75	13.50	100
10	Larvik	5.80	13.00	124	6.30	14.00	122
11	Notodden ³	7.00	12.00	71	8.55	14.40	68
12	Skien	5.40	10.80	100	6.30	13.50	114
13	Arendal	4.00	10.00	150	6.00-7.00	12.00-14.00	ca. 100
14	Kristiansand	5.50	10.00	82	5.00	10.00	100
15	Haugesund	5.40	15.75	192	6.75	15.30	127
16	Ålesund	5.40	10.00-14.40	ca. 126	6.30	ca. 13.00	106
17	Kristiansund	5.40	9.00	67	7.20	11.70	63
18	Narvik	5.00	11.00	120	6.30	9.00	43
	Gj.sn. for samtlige byer	5.56	10.81	95	6.35	¹ 10.73	169
	» » bygdene . . .	4.95	10.33	109	5.36	10.19	90

Anm. Lønsstigningen ved mekaniske verksteder fremgår .

Fagarbeidere:

	1 juli 1914.	1 jan. 1918.	Stigning.
	Øre.	Øre.	Pct.
Kristiania krets	47.5	83.7	76.2
Øvrige kretser	46.5	84.0	80.6
Hele landet	47.0	83.9	78.5

¹ Se tabell 3, note. Det der nevnte forhold spiller visstnok inn både for murerlønninger og andre i flere byer. Tinfos Jernverk: 1914 33.75, 1918 kr. 67.50 pr. uke. Bryggearbeidere ved do.: 1914 kr. 30.00, 1918 kr. 60.00 pr. uke. kr. 3.25 pr. voksen og 1 pr. barn

i endel byer april 1914 og 1918.
er alderen 25 - 54 år.

Murarbeidere og murhåndlangere. ¹ Pr. dag à 9 timer.			Malere. Pr. dag à 9 timer.			Bakere. Pr. dag.			Nr.
1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.	
Kr	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct	Kr.	Kr.	Pct.	
4.95	18.55	73	5.31	9.00	69	ca. 5.00	ca. 8.67	ca. 73	1
6.30	9.90	57	5.04	10.80	114	3.50	8.83	152	2
4.95	17.65	55	4.50	9.00	100	5.00	7.83-8.00	ca. 59	3
5.58	11.88	113	4.95	10.80	118	4.33	8.33	92	4
5.94	9.45	59	5.85	9.00	54	5.00	8.33	67	5
5.85	8.55	46	5.40	9.00	67	4.75	7.50	58	6
5.40	9.45	75	5.85	9.45	62	5.67	7.17	27	7
4.95	11.70	136	4.95	9.90	100	3.60	6.33	76	8
4.95	10.80	118	5.90	9.00	53	4.50	10.50	133	9
6.00	13.50	125	6.50	11.70	80	5.00	10.00	100	10
7.65	13.95	82	6.75	13.50	100	5.83	11.67	100	11
4.50	10.80	140	5.85	9.00	54	4.67	8.33	79	12
4.00-5.50	9.00-11.00	ca. 113	5.00	10.00	100	7.70	10.00	30	13
5.00	12.00	140	5.00	11.50	130	4.00	8.50	113	14
5.85	14.40	146	5.00	11.00	120	3.75	11.17	198	15
5.40	ca. 12.00	122	5.20	10.40	100	4.10	10.70	161	16
6.50	10.80	66	6.25	9.90	58	5.00	10.00	100	17
4.50	7.20	60	5.40	9.00	67	6.00	10.00	67	18
5.27	19.49	180	5.27	9.71	84	4.69	8.78	87	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	

av følgende sammenstilling fra Landsforeningens statistikk (timelønn):

Alle arbeidere:

1 juli 1914.	1 jan. 1918.	Stigning.
Øre.	Øre.	Pct.
38.1	71.4	87.4
36.9	70.2	90.2
37.5	70.8	88.8

² Andre lønninger, sagbruksarbeidere i 1914 3.50, i 1918 10.00 kr. pr. dag. ³ Andre lønninger: skiftarbeidere ved Skiftarbeidere ved Norsk Hydro pr. uke: 1914 kr. 36.70, 1918 kr. 48.00 + krisetillegg kr. 9.00 + 4 brødmerker à

Tabell 2 (forts.). Gjennemsnittslønninger
 Hvor intet annet er anført

Nr.		Skomakere. Pr. dag.			Skreddere. Pr. dag.		
		1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.
		Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.
1	Kristiania	3.83	7.50	96	5.50	8.83	61
2	Bergen	4.67	11.67	150	5.00	11.67	133
3	Trondhjem	4.17	7.50-7.83	ca. 84	3.67	6.67-7.50	ca. 94
4	Stavanger	4.17	8.83	112	5.00	10.00	100
5	Drammen	3.73	8.67	132	ca. 5.00	10.83-11.67	ca. 125
6	Fredrikstad	4.00	6.00	50	5.50	8.50	55
7	Sarpsborg	5.00	8.30	66	6.00	11.00	83
8	Lillehammer	5.40	7.65	42	5.00	8.60	72
9	Kongsberg	4.50	10.00	122	3.50	6.50	86
10	Larvik	5.00	10.00	100	5.00	10.00	100
11	Notodden	5.00	10.00	100	5.83	11.67	100
12	Skien	5.00	9.67	93	4.17	8.33	100
13	Arendal	3.50	7.00	100	5.00	10.00	100
14	Kristiansand	4.00	11.00	175	ca. 5.00	ca. 10.00	ca. 100
15	Haugesund	4.00	10.00	150	3.00	10.00	233
16	Ålesund	5.80	10.40	79	4.00	7.50-8.30	ca. 98
17	Kristiansund	4.50	7.50	67	4.20	9.20	119
18	Narvik	4.25	7.00	65	3.00	10.00	233
	Gj.sn. for samtlige byer	4.19	8.65	107	4.97	9.42	90
	» » bygdene . . .	-	-	-	-	-	-

i endel byer april 1914 og 1918.

er alderen 25—54 år.

Cementstøpere o. a. anleggsarbeidere, sten- og jordarbeidere Pr. dag à 9 timer.			Arbeidere på silde- eller fiskelagere. Pr. dag.			Andre lagerarbeidere. Pr. dag.			Nr.
1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.	
Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	
4.95	10.80	118	-	-	-	3.82	6.88	80	1
4.50	11.25	125	3.50	ca. 10.00	ca. 186	-	-	-	2
3.60	8.10	125	4.67	8.33	79	-	-	-	3
4.95	¹ 10.80	118	3.33	10.67	220	-	-	-	4
3.60	9.00	150	-	-	-	3.67	ca. 7.50	ca. 105	5
5.00-5.40	8.50	ca. 64	-	-	-	5.00	7.00	40	6
4.00	10.00	150	-	-	-	-	-	-	7
3.60	8.50	136	-	-	-	-	-	-	8
4.20	9.00	114	-	-	-	-	-	-	9
ca. 4.00	ca. 8.00	100	-	-	-	4.00	7.50	88	10
7.65	12.00	57	-	-	-	4.75	10.00	111	11
5.00	9.00	80	-	-	-	4.50	7.20	60	12
6.00-7.00	13-14.00	ca. 109	-	-	-	3.00	7.00	133	13
5.00	10.50	110	-	-	-	3.50	8.00	129	14
3.60	14.67	308*	4.50	12.00	167	4.00	12.00	200	15
5.40-7.70	ca. 12.50	ca. 97	ca. 3.50	ca. 8.00	ca. 129	-	-	-	16
5.40	11.00	104	3.58	7.00	96	5.00	7.50	50	17
4.50	9.00	100	-	-	-	4.50	6.00	33	18
4.74	10.56	123	3.80	9.56	152	3.94	7.30	86	
4.89	9.64	94	-	-	-	-	-	-	

* + familietillegg 5 kr. pr. barn pr. uke, høist 20 kr.

Tabell 2 (forts.). Gjennemsnittslønninger
Hvor intet annet er anført

Nr.	Kjørekarer. Pr. dag.			Brygge- og flyttesjauere. Pr. dag.			
	1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning	
	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	
1	Kristiania	3.70	6.95	88	4.05-4.50	9.00-11.25	ca. 136
2	Bergen	3.50	8.17	133	6.30	13.50	64
3	Trondhjem	4.67	8.33	79	3.60	7.38	105
4	Stavanger	3.33	9.17	175	4.50	11.25	150
5	Drammen	3.00	6.33	111	4.17	8.00	92
6	Fredrikstad	5.00	7.00	40	4.50	9.00	100
7	Sarpsborg	3.50	6.60	89	6.30	10.35	64
8	Lillehammer	ca. 3.00	7.50	150	-	-	-
9	Kongsberg	4.50	10.00	122	-	-	-
10	Larvik	4.00	ca. 7.00	75	5.40	15.00	178
11	Notodden	6.00	10.00	67	6.00	11.67	94
12	Skien	3.83	7.50	96	5.40	9.00	67
13	Arendal	5.00	9.00	80	7.00	14.00-15.00	ca. 107
14	Kristiansand	4.00	7.50	87	5.00	10.00	100
15	Haugesund	3.00	8.00	167	4.00	12.00	200
16	Ålesund ¹	4.00-5.00	7.00-8.00	ca. 68	¹ 3.60	¹ 6.80	89
17	Kristiansund	5.00	9.00	80	4.50	10.00	122
18	Narvik	4.50	7.00	56	4.50	13.50	200
	Gj.sn. for samtlige byer	3.86	7.61	97	4.69	10.50	124
	» » bygdene . . .	-	-	-	-	-	-

¹ Sjauerlønningene gjelder ruteskibenes faste sjauere; de har mest akkord og tjener 1-2 kr. pr. time. Tilfeldige sjauere ved lastning og losning av fisk, pakning, transport m. m. har også almindeligst akkord og tjener kr. 1.50-4.00 pr. time. Ved timelønnsberegning får de kr. 1.25-1.50 mot i 1914 kr. 0.35-0.60. De faste arbeidere på fiske- og silde-lagere tjener almindeligst kr. 0.80-1.00, minst kr. 0.70, høist kr. 1.50 pr. time.

i endel byer april 1914 og 1918.

er alderen 25—54 år.

Tjenestepiker hos private (kontantlønn pr. måned).									Nr.
Alder 17—19 år.			Alder 20—24 år.			Alder 25—54 år.			
1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.	1914	1918	Stigning.	
Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	
16.00	30.00	88	20.00	35.00	75	23.00	40.00	74	1
12.00	26.00	117	14.00	30.00	114	16.00	34.00	113	2
13.00	22.00	69	15.00	27.00	80	16.00	29.00	81	3
12.00	29.00	142	15.00	36.00	140	19.00	ca. 40.00	111	4
14.00	26.00	86	18.00	32.00	78	22.00	40.00	82	5
15.00	21.00	40	20.00	26.00	30	25.00	31.00	24	6
10-15.00	<i>18.00</i>	ca. 50	15-20.00	25.00	ca. 46	18-20.00	30.00	ca. 58	7
14.00	24.00	71	17.00	25.00	47	22.00	33.00	50	8
15.00	24.00	60	16.00	30.00	88	18.00	40.00	122	9
15.00	25.00	67	18.00	30.00	67	20.00	35.00	75	10
15.00	ca. 30.00	100	18.00	34.00	89	20.00	38.00	90	11
15-18.00	ca. 25.00	ca. 53	20-25.00	ca. 35.00	ca. 58	ca. 25.00	ca. 40.00	ca. 60	12
<i>10.00</i>	20.00	100	14.00	25.00	79	18.00	35.00	94	13
12.00	23.00	92	15.00	26.00	73	18.00	30.00	67	14
12.00	<i>18.00</i>	50	20.00	30.00	50	25.00	38.00	52	15
15.00	20.00	33	20.00	25-30.00	ca. 38	25.00	30-40.00	ca. 40	16
ca. 12.00	22-25.00	ca. 96	ca. 15.00	27-30.00	ca. 90	ca. 18.00	28-40.00	ca. 89	17
12.00	<i>18.00</i>	50	<i>13.00</i>	<i>20.00</i>	54	<i>14.00</i>	<i>25.00</i>	79	18
14.17	26.45	87	17.71	31.84	80	20.60	36.79	79	
14.00	26.00	86	18.00	32.00	78	19.00	33.00	74	

Tabell 2 (forts.). Gjennomsnittslønninger
 Hvor intet annet er anført

Nr.		Rengjørings- og vaskekoner hos private (med kost). Kontantlønn pr dag.			Have- og gartnerarbeidersker. Pr. dag.		
		1914.	1918	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.
		Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.
1	Kristiania	2.50	4.50	80	1.80	3.60	100
2	Bergen	2.50	5.00	100	2.00	5.00	150
3	Trondhjem ¹	2.50-3.00	4.00-5.00	ca. 64	2.00	5.50	175
4	Stavanger	2.00	4.50	125	ca. 2.00	4.50	125
5	Drammen	2.00	3.50	75	2.50	4.00	60
6	Fredrikstad	2.00	3.50	75	1.80	3.20	75
7	Sarpsborg	1.50-2.00	3.00-3.50	ca. 88	-	-	-
8	Lillehammer	1.25	3.00	140	-	-	-
9	Kongsberg	2.50	4.00	60	-	-	-
10	Larvik	2.00	ca. 4.00	100	2.00	4.00	100
11	Notodden	2.50	5.00	100	-	-	-
12	Skien	2.50	4.00	60	1.25	3.00	140
13	Arendal	1.25	3.50	180	1.50	4.00	167
14	Kristiansand	2.50	4.00	60	2.50	5.00	100
15	Haugesund	3.00	6.00	100	-	-	-
16	Ålesund	3.00	5.00	67	-	-	-
17	Kristiansund	2.50-3.00	5.00-6.00	ca. 100	-	-	-
18	Narvik	2.00	4.00	100	-	-	-
	Gj.sn. for samtlige byer	2.46	4.50	83	1.91	4.15	117

¹ For vaskekonene gjelder de høieste tall husvask, de laveste klæsvask.

i endel byer april 1914 og 1918.

er alderen 25—54 år.

Syersker på systuer. Pr. uke.			Arbeidersker i vaskerier og strykerier. Pr uke.			Arbeidersker på fiske- eller sildelager. Pr. dag.			Nr.
1914	1918.	Stigning	1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918	Stigning.	
Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	
ca. 15.00	ca. 27.00	ca. 80	ca. 15.00	ca. 30.00	ca. 100	-	-	-	1
14.00	22.00	57	14.00	25.00	79	2.00	4.17	108	2
9.00-13.00	20-25.00	ca. 107	12.40	27.00	117	ca. 2.50	5.00-5.83	ca. 117	3
18.00	27.00	50	12.00	25.50	113	2.50	8.00	220	4
15.00	25.00	67	13.20	21.80	65	-	-	-	5
10-12.00	18.00	ca. 65	10.00	19.00	ca. 90	-	-	-	6
12.00	20.00	67	-	-	-	-	-	-	7
12.00	25.00	108	12.00	17.10	43	-	-	-	8
9.00	18.00	100	15.00	24.00	60	-	-	-	9
12.00	18.00	50	12.00	24.00	100	-	-	-	10
16.20	39.00	141	-	-	-	-	-	-	11
12.00	30.00	150	12-15.00	127-30.00	ca. 113	-	-	-	12
12.00	24.00	100	12.00	21-24.00	ca. 88	-	-	-	13
ca. 12.00	ca. 24.00	ca. 100	15.00	30.00	100	3.00	7.00	133	14
-	-	-	-	-	-	-	-	-	15
10.20	25.20-30.00	ca. 171	-	-	-	2.30	2.6.80	196	16
12.00	24.00	100	9.90-15.00	15.90-22.50	ca. 51	2.00	3.50	75	17
-	-	-	Er som regel månedsbetalt og lønnes som tjenestepiker.			-	-	-	18
14.00	25.12	79	13.88	27.04	95	2.29	5.50	140	

¹ De høieste tall gjelder strykersker. Disse hadde op til kr. 18.00 i 1914. Ekspeditriser i vaskerier og strykerier hadde før kr. 25—35.00, nu kr. 80—100 pr. måned ² Mest akkord med fortjeneste 1—2 kr pr. time.

Tabell 3. Gjennomsnittslønninger i Kristiania 1914 og 1918.

Livsstillinger.	Lønningene angår folk i alderen ca	Lønnen er angitt pr.	April 1914. Kontantlønn kroner.	April 1918. Kontantlønn kroner.	Stigning. Procent.
Menn.					
Kontorister	17-19 år	Måned	59.00	123.00	108
—	20-24 »	—	67.00	171.00	155
Ekspeditorer	17-19 »	—	58.00	103.00	78
—	20-24 »	—	88.00	170.00	93
—	25-54 »	—	ca. 100.00	193.00	93
Tømmermenn og bygn.snekkere	25-54 »	Time	ca. 0.65	ca. 1.15	77
Murere ¹	25-54 »	—	0.65	1.05	62
Murarb. og murhåndlangere ¹ .	25-54 »	—	0.55	0.95	73
Malere	25-54 »	—	0.59	1.00	69
Smeder	25-54 »	Uke	23.00	45.00	96
Bakere	25-54 »	—	ca. 30.00	ca. 52.00	73
Skomakere	25-54 »	—	23.00	45.00	96
Skreddere	25-54 »	—	33.00	53.00	61
Barberer	25-54 »	—	24.00	45.00	87
Arbeidere i boktrykkerfaget . .	25-54 »	—	ca. 34.00	ca. 68.00	100
Fagarbeidere ved mek. verksted	25-54 »	Time	0.45	0.87	93
Hjelpearbeidere og sjauere ved mek. verksted	25-54 »	—	0.35	0.74	110
Skofabrikkarbeidere	25-54 »	—	0.50	0.99	98
Bryggeriarbeidere	25-54 »	—	0.38	0.74	95
Tobakkarbeidere (dagarb.) . . .	25-54 »	—	0.47	0.86	83
Lysmontører	25-54 »	—	0.44	0.92	108
Sporveiskonduktører	25-54 »	—	0.42	0.84	100
Cementstøpere, minerere, gravere hos rørleggere og andre anleggsarbeidere, sten-og jordarbeidere	25-54 »	—	0.55	1.20	118
Have- og gartnerarbeidere . . .	25-54 »	—	0.43	0.96	123
Lagerarbeidere	25-54 »	Uke	22.90	41.30	80
Tomtearbeidere (herunder sjauere ved trelast- og kullforretninger)	25-54 »	—	22.90	43.00	88
Kjørekarer	25-54 »	—	22.20	41.70	88
Brygge- og flyttesjauere	25-54 »	Time	0.45-0.50	1.00-1.25	ca. 136
Visergutter	17-19 »	Uke	12.00	23.20	93

¹ Tariffønn, nærmest å betrakte som forskuddslønn. Overveiende akkordarbeide i langt høiere grad nu enn før. Den virkelige lønnsstigning er større enn tariffønnens stigning angir.

Tabell 3 (forts.). Gjennomsnittslønninger i Kristiania 1914 og 1918.

Livsstillinger.	Lønningene angår folk i alderen ca.	Lønnen er angitt pr.	April 1914. Kontantlønn kroner.	April 1918. Kontantlønn kroner.	Stigning. Procent.
Kvinner.					
Kontordamer (ikke ved offentlige kontorer)	17-19 år	Måned	39.00	96.00	146
	20-24 »	—	61.00	146.00	139
	25-54 »	—	ca. 70.00	149.00	113
Ekspeditriser	17-19 »	—	35.00	68.00	94
	20-24 »	—	48.00	92.00	92
	25-54 »	—	61.00	106.00	74
Sykepleiersker på sykehus (kost og losji)	25-54 »	—	33.00	58.00	76
	— (privatemed kost)	25-54 »	Dag	3.00	4.20
Tjenestepiker hos private (kost og losji) {	17-19 »	Måned	16.00	30.00	88
	20-24 »	—	20.00	35.00	75
	25-54 »	—	23.00	40.00	74
Piker ved sykehus, gamlehjem og lignende (kost og losji) .	25-54 »	—	18.00	35.00	94
Kjøkkenpiker og lignende i hoteller, restauranter m. v. {	17-19 »	—	20.00	36.00	80
	20-24 »	—	24.00	37.00	54
	25-54 »	—	24.00	38.00	58
Rengjørings- og vaskekoner hos private (med kost)	25-54 »	Dag	2.50	4.50	80
Parkarbeidersker	25-54 »	Time	0.20	0.40	100
Skofabrikkarbeidersker	25-54 »	—	0.31	0.61	97
Bryggeriarbeidersker (dagarbeidersker)	25-54 »	—	0.26	0.44	69
Tobakkarbeidersker	25-54 »	—	0.25	0.48	92
Syersker (paa systuer)	25-54 »	Uke	ca. 15.00	ca. 27.00	80
Arbeidersker i vaskerier og strykerier	25-54 »	—	ca. 15.00	ca. 30.00	100

Tabell 4. Gjennemsnittslønninger i Bergen 1914 og 1918.

Livsstillinger.	Lønningene angår folk i alderen ca.	Lønnen er angitt pr.	April 1914. Kontantlønn kroner.	April 1918. Kontantlønn kroner.	Stigning. Procent.
Menn.					
Tømmermenn og bygn.snekkere	25-54 år	Time	0.60	1.30	117
Murere	25-54 »	—	0.85	1.30	53
Murarb. og murhåndlangere	25-54 »	—	0.70	1.10	57
Malere	25-54 »	—	0.56	1.20	114
Smøder	25-54 »	—	0.48	1.10	129
Bakere	25-54 »	Uke	21.00	53.00	152
Skomakere	25-54 »	—	28.00	70.00	150
Skreddere	25-54 »	—	30.00	70.00	133
Fagarbeidere ved mek. verksted	25-54 »	Time	0.45	0.85	89
Hjelpearb. « « —	25-54 »	—	0.35	0.74	111
Støperiarb.: Fagarbeidere	25-54 »	—	0.48	0.87	81
— Hjelpearbeidere	25-54 »	—	0.36	0.77	114
Hermetikkarbeidere ¹	25-54 »	—	0.52	0.88	69
Cementstøpere, minerere, gravere hos rørleggere og andre anleggsarb., sten- og jordarbeidere	25-54 »	—	0.50	1.25	125
Have- og gartnerarbeidere	25-54 »	Dag	4.00	8.90	123
Arbeidere paa silde- og fiskelagere	25-54 »	Uke	21.00	ca. 60.00	186
Kjørekarer	25-54 »	—	21.00	49.00	133
Tomtearb. (herunder sjauere ved trelast- og kullforretninger)	25-54 »	—	26.00	52.00	100
Brygge- og flyttesjauere	25-54 »	Time	0.70	² 1.50	114
Sporveiskonduktører	25-54 »	År	¹ 1914 kun gutter	³ 2 100.00	-
Kvinner.					
Tjenestepiker hos private (kost og losji)	17-19 »	Måned	12.00	26.00	117
	20-24 »	—	14.00	30.00	114
	25-54 »	—	16.00	34.00	113
Husbestyrerinner hos private (med kost og losji)	25-54 »	—	ca. 30.00	50.00	67
Piker ved sykehus, gamle hjem o. l. (kost og losji)	17-19 »	—	17.00	33.00	94
	20-24 »	—	18.00	34.00	89
	25-54 »	—	19.00	34.00	79
Kjøkkenpiker o. l. i hoteller, restauranter m. v. (kost og losji)	17-19 »	—	15.00	32.00	113
	20-24 »	—	19.00	35.00	84
	25-54 »	—	19.00	40.00	111
Rengjørings- og vaskekoner hos private (med kost)	25-54 »	Dag	2.50	5.00	100
Have- og gartnerarbeidersker	25-54 »	—	2.00	5.00	150
Skofabrikkarbeidersker	25-54 »	Time	ca. 0.20	0.40	100
Bryggeriarbeidersker	25-54 »	—	0.25	0.50	100
Syersker (på systuer)	25-54 »	Uke	14.00	22.00	57
Arbeidersker i vaskerier og strykerier	25-54 »	—	14.00	25.00	79
Arbeidersker på sildelager	25-54 »	—	12.00	25.00	108

¹ United Sardines Factories meddeler: Gjennomsnittlig lønnsstigning mai 1914-juli 1918 155 pct. ² For kortere jobber. ³ + dyrtids tillegg kr. 300.00 samt kr. 200.00 for hustru og kr. 100.00 pr. barn.

Tabell 5. Gjennomsnittslønninger i Trondhjem 1914 og 1918.

Livsstillinger.	Lønningene angår folk i alderen ca.	Lønnen er angitt pr.	April 1914. Kontantlønn kroner.	April 1918. Kontantlønn kroner.	Stigning. Procent.
Menn.					
Tømmermenn og bygn.snekkere	25-54 år	Time	0.50-0.55	1.10	ca. 110
Murere	25-54 »	—	0.65	0.95	46
Murarb. og murhåndlangere . .	25-54 »	—	0.55	0.85	55
Malere	25-54 »	—	0.50	1.00	100
Bakere	25-54 »	Uke	30.00	47.00-48.00	ca. 59
Skomakere	25-54 »	—	25.00	45.00-47.00	ca. 84
Skreddere	25-54 »	—	22.00	40.00-45.00	ca. 94
Barberer	25-54 »	—	23.00-28.00	45.00-50.00	ca. 87
Teglverksarbeidere	25-54 »	Time	0.40-0.50	0.92-1.05	ca. 120
Fagarbeidere ved mek. verksted	25-54 »	—	0.48	0.90	88
Hjelpearbeidere og sjauere ved mek. verksted	25-54 »	—	0.37	0.65	76
Skofabrikkarbeidere	25-54 »	—	0.37	0.85	130
Sagbruksarbeidere	25-54 »	—	0.35	0.90	157
Bryggeriarbeidere	25-54 »	—	0.36	0.90	150
Cementstøpere, minerere, gravere hos rørleggere og andre anleggsarb., sten- og jordarbeidere . .	25-54 »	—	0.40	0.90	125
Have- og gartnerarbeidere	25-54 »	Dag	4.00	7.20	80
Arbeidere på sildelager	25-54 »	Uke	28.00	50.00	79
Kjørekarer	25-54 »	—	28.00	50.00	79
Brygge- og flyttesjauere	25-54 »	Time	0.40	0.82	105
Sporveiskonduktører	25-54 -	Dag	3.50	7.50	114
Kvinner.					
Tjenestepiker hos private (med kost og losji)	17-19 »	Måned	13.00	22.00	69
	20-24 »	—	15.00	27.00	80
	25-54 »	—	16.00	29.00	81
Husbestyrerinner o. l. hos private (kost og losji)	25-54 »	—	25.00	40.00	60
Kjøkkenpiker o. l. i hoteller, restauranter m. v. (kost og losji)	17-19 »	—	20.00	30.00	50
	20-24 »	—	20.00	30.00	50
	25-54 »	—	20.00	30.00	50
Rengjørings- og vaskekoner hos private (med kost) ¹	25-54 »	Dag	2.50-3.00	4.00-5.00	64
Have- og gartnerarbeidersker . .	25-54 »	—	2.00	5.50	175
Skofabrikkarbeidersker	25-54 »	Uke	19.00	34.00	79
Bryggeriarbeidersker	25-54 »	Time	0.18-0.20	0.54	ca. 185
Hermetikkarbeidersker	25-54 »	—	0.21	0.55-0.57	ca. 167
Syersker (paa systuer)	25-54 »	Uke	9.00-13.00	20.00-25.00	ca. 107
Arbeidersker i vaskerier og strykerier	25-54 »	Time	0.23	0.50	117
Arbeidersker paa sildelager . . .	25-54 »	Uke	ca. 15.00	30.00-35.00	ca. 117

¹ De høieste tall gjelder husvask, de laveste klæsvask.

Tabell 6. Gjennomsnittslønninger i Stavanger 1914 og 1918.

Livsstillinger.	Lønningene angår folk i alderen ca.	Lønnen er angitt pr	April 1914. Kontantlønn kroner.	April 1918 Kontantlønn kroner.	Stigning. Procent.
Menn.					
Tømmermenn og bygn.snekkere	25-54 aar	Time	0.68	1.25	84
Murere	25-54 »	—	0.72	1.42	97
Murarb. og murhåndlangere .	25-54 »	—	0.62	1.32	113
Malere	25-54 »	—	0.55	1.20	118
Bakere	25-54 »	Uke	26.00	50.00	92
Skomakere	25-54 »	—	25.00	53.00	112
Skreddere	25-54 »	—	30.00	60.00	100
Fagarbeidere ved mek. verksted	25-54 »	Time	0.56	1.12	100
Hjelparbeidere og sjauere ved mek. verksted	25-54 »	—	0.40	0.70	75
Formere	25-54 »	—	0.53	1.15	117
Skofabrikkarbeidere	25-54 »	—	0.47 ^{1/2}	¹ 1.05	122
Hermetikkarbeidere	25-54 »	—	0.43	² 0.82	91
Cementstøpere, minerere, gravere hos røleggere og andre anleggsarbeidere, sten- og jordarbeidere	25-54 »	—	0.55	³ 1.20	118
Have- og gartnerarbeidere . . .	25-54 »	Dag	3.00	⁴ 10.00	233
Arbeidere paa sildelager	25-54 »	Uke	20.00	64.00	220
Kjørekarer	25-54 »	—	20.00	55.00	175
Brygge- og flyttesjauere	25-54 »	Time	0.50	1.25	150
Kvinner.					
Tjenestepiker hos private (kost og losji) {	17-19 »	Måned	12.00	29.00	142
	20-24 »	—	15.00	36.00	140
	25-54 »	—	19.00	ca. 40.00	111
Rengjørings- og vaskekoner hos private (med kost)	25-54 »	Dag	2.00	4.50	125
Have- og gartnerarbeidersker .	25-54 »	—	ca. 2.00	4.50	125
Skofabrikkarbeidersker	25-54 »	Uke	ca.20.00	⁵ 37.80	89
Bryggeriarbeidersker	25-54 »	—	13.50	⁶ 25.00	85
Hermetikkarbeidersker	25-54 »	Time	0.23	0.51	122
Syersker (på systuer)	25-54 »	Uke	18.00	27.00	50
Arbeidersker i vaskerier og strykerier	25-54 »	—	12.00	25.50	113
Arbeidersker på sildelager . . .	25-54 »	—	15.00	48.00	220

¹ + dyrtidstillegg kr. 17.50 pr. måned samt kr. 2.00 for hver forsørgt. ² + dyrtidstillegg kr. 1.50 pr. barn pr. uke. ³ + dyrtidstillegg kr. 5.00 pr. uke for hvert barn, men ikke over kr. 20.00. ⁴ Øvede arbeidere. ⁵ + dyrtidstillegg kr. 10.00 pr. måned. ⁶ + ekstratillegg 30 pct av lønnen.

Tabell 7. Gjennomsnittslønninger i Drammen 1914 og 1918.

Livsstillinger.	Lønningene angår folk i alderen ca.	Lønnen er angitt pr.	April 1914. Kontantlønn kroner.	April 1918. Kontantlønn kroner.	Stigning. Procent.
Menn.					
Tømmermenn og bygn.snekkere	25-54 år	Time	0.65	1.15	77
Murere	25-54 »	—	0.70	1.20	71
Murarb. og murhåndlangere . . .	25-54 »	—	0.66	1.05	59
Malere	25-54 »	—	0.65	1.00	54
Bakere	25-54 »	Uke	30.00	50.00	67
Skomakere	25-54 »	—	22.40	52.00	132
Skreddere	25-54 »	—	ca. 30.00	ca. 65.00—70.00 ¹	ca. 125
Cementstøpere og andre anleggsarbeidere, sten- og jordarbeidere, gravere hos rørl. o.s.v. . .	25-54 »	Time	0.40	1.00	150
Have- og gartnerarbeidere	25-54 »	Uke	22.50	45.00	100
Lagerarbeidere	25-54 »	—	22.00	ca. 45.00	ca. 105
Kjørekarer	25-54 »	—	18.00	38.00	111
Brygge- og flyttesjauere	25-54 »	—	25.00	ca. 48.00	92
Sagbruksarbeidere, alm.	25-54 »	—	30.00	51.00	70
Papirfabrikkarbeidere	25-54 »	—	20.00	42.00	110
Faste bryggearbeidere	25-54 »	—	ca. 31.50	ca. 61.00	ca. 94
Kvinner.					
Tjenestepiker hos private (med kost og losji)	17-19 »	Måned	14.00	26.00	86
	20-24 »	—	18.00	32.00	78
	25-54 »	—	22.00	40.00	82
Kjøkkenpiker ved kafeer o. l. (med kost og losji)	25-54 »	—	18.00	40.00	122
Rengjørings- og vaskekoner hos private (med kost)	25-54 »	Dag	2.00	3.50	75
Have- og gartnerarbeidersker . .	25-54 »	—	2.50	4.00	60
Arbeidersker i vaskerier og strykerier	25-54 »	Uke	13.20	21.80	65
Syersker paa systuer	25-54 »	—	15.00	25.00	67
Lagerarbeidersker	25-54 »	—	11.50	23.00	100
Papirfabrikkarbeidersker	25-54 »	—	15.00	22.00	47
Skofabrikkarbeidersker	25-54 »	—	12.88	26.00	102
Bryggeriarb. (skyllersker)	25-54 »	—	12.00	20.00	67

¹ Akkord. Arbeidstiden ca. 56 timer i uken.

Tabell 8. Gjenemsnittslønninger i Arendal 1914 og 1918.¹

Livsstillinger.	Lønningene angår folk i alderen ca.	Lønnen er angitt pr.	April 1914. Kontantlønn kroner.	April 1918. Kontantlønn kroner.	Stigning. Procent.
Menn.					
Tømmere og bygn.snekkere	25-54 år	Dag	4.00	10.00	150
Klinkstensmurere	25-54 »	—	7.00	14.00	100
Do. håndlangere	25-54 »	—	5.50	11.00	100
Gråstensmurere	25-54 »	—	6.00	12.00	100
Do. håndlangere	25-54 »	—	4.00	9.00	125
Malere	25-54 »	—	5.00	10.00	100
Malerarbeidere (strykeri)	25-54 »	—	3.00	7.00	133
Rørleggere	25-54 »	—	7.50	10.00	33
Guldsmeder	25-54 »	—	5.00	9.00	80
Smeder	25-54 »	—	5.00	10.00	100
Opslagere	25-54 »	—	2.50	6.00	140
Blikkenslagere	25-54 »	—	4.00	9.00	125
Skomakere	25-54 »	—	3.50	7.00	100
Skreddere	25-54 »	—	5.00	10.00	100
Bakere	25-54 »	—	7.70	10.00	30
Modellsnekkere	25-54 »	—	5.00	10.00	100
Møbelsnekkere	25-54 »	—	6.00	9.00	50
Tapetsere	25-54 »	—	6.00	9.00	50
Urmakere	25-54 »	—	4.50	7.50	67
Settere (trykkerier)	25-54 »	—	4.60	9.50	107
Maskinsnekkere	25-54 »	—	6.00	12.00	100
Garvere	25-54 »	—	5.50	10.00	82
Slaktere	25-54 »	—	3.70	7.00	89
Formere	25-54 »	—	5.00	9.50	80
Mekanikere	25-54 »	—	5.00	9.00	80
Jerndreiere	25-54 »	—	4.80	9.00	88
Platearbeidere	25-54 »	—	4.50	9.00	100
Motorarbeidere	25-54 »	—	5.00	9.00	80
Elektrikere	25-54 »	—	3.50	9.00	157
Montører	25-54 »	—	3.50	9.00	157
Hjulmakere	25-54 »	—	4.00	10.00	150
Skibstømmere	25-54 »	—	4.00	9.00	125
Båtbyggere	25-54 »	—	4.00	9.50	138
Skibsdrivere	25-54 »	—	3.50	8.00	129
Cementstøpere	25-54 »	—	6.00	13.00	117
Do. håndlangere	25-54 »	—	5.50	10.00	82
Anleggsarbeidere	25-54 »	—	7.00	14.00	100
Dagarbeidere	25-54 »	—	5.50	10.00	82
Gravere hos rørleggere	25-54 »	—	7.00	10.00	43
Gate- og veiarbeidere	25-54 »	—	4.00	8.00	100
Kjørere	25-54 »	—	5.00	9.00	80
Skogsarbeidere	25-54 »	—	4.00	12.00	200
Jordbruksarbeidere	25-54 »	—	3.50	10.00	186
Sagarbeidere:					
Sågmestere	25-54 »	—	6.00	11.00	83
Bakskjærere	25-54 »	—	4.00	9.00	125
Kjerratfolk	25-54 »	—	5.00	10.00	100
Kappere	25-54 »	—	6.00	11.00	83
Dagarbeidere	25-54 »	—	3.50	6.00	71

¹ Meddelt av Arbeidskontoret.

Tabell 8 (forts.). Gjennomsnittslønninger i Arendal 1914 og 1918.¹

Livsstillinger.	Lønningene angår folk i alderen ca.	Lønnen er angitt pr.	April 1914. Kontantlønn kroner.	April 1918. Kontantlønn kroner.	Stigning. Procent.
Bryggeriarbeidere og mineralvand-fabrikkarbeidere	25-54 år	Dag	4.00	7.00	75
Tobakkarbeidere:					
Spindere	25-54 »	—	6.00	9.00	50
Cigarmakere	25-54 »	—	6.50	11.00	69
Gassverksarbeidere	25-54 »	—	4.00	9.50	138
Telefon- og telegrafarbeidere	25-54 »	—	6.00	9.00	50
Løsarbeidere	25-54 »	—	6.00	15.00	150
Lossearbeidere	25-54 »	—	4.00	25.00	525
Lagerarbeidere	25-54 »	—	3.00	7.00	133
Flyttearbeidere	25-54 »	—	7.00	15.00	114
Bryggearbeidere	25-54 »	—	7.00	14.00	100
Kvinner.					
Tjenestepiker hos private (med kost og losji)	17-19 »	Måned	10.00	20.00	100
	20-24 »	—	14.00	25.00	79
	25-54 »	—	18.00	35.00	94
Budeier (med kost og losji)	25-54 »	—	15.00	30.00	100
Piker på hoteller og kafeer (med kost og losji):					
Vaskepiker og lign.	25-54 »	—	20.00	40.00	100
Kaféjomfruer	25-54 »	—	60.00	120.00	100
Stuepiker	25-54 »	—	60.00	120.00	100
Vaskekoner hos private med kost	25-54 »	Dag	1.25	3.50	180
Vaskeriarbeidersker:					
Strykersker	25-54 »	—	2.00	4.00	100
Vaskersker	25-54 »	—	2.00	3.50	75
Rullersker	25-54 »	—	1.35	2.50	85
Syersker (systue)	25-54 »	—	2.00	4.00	100
Lagerarbeidersker	25-54 »	—	1.50	3.00	100
Meiersker	25-54 »	—	2.50	6.00	140
Flaskeskyllersker	25-54 »	—	2.00	5.00	150
Cigarleggersker og pakkersker	25-54 »	—	2.50	6.50	160
Settersker	25-54 »	—	3.00	6.00	100
Veversker	25-54 »	—	2.00	5.00	150
Have- og gartnerkoner	25-54 »	—	1.50	4.00	167

¹ Meddelt av Arbeidskontoret.

Tabell 9. Gjennomsnittslønninger

A. Menn.

Hvor intet annet er anført gjelder lønning

Nr.	Herreder.	Gårdsgutter og faste gårdsarbeidere med kost og losji. Kontantlønn					
		17-19 år.			20-24 år.		
		1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.
		Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.
1	Borge ¹	25.00	55.00	120	35.00	80.00	129
2	Glemmen	20.00	45.00	125	30.00	75.00	150
3	Idd ²	20.00	60.00	200	40.00	80.00	100
4	Skjeberg ³	30.00	55.00	83	40.00	80.00	100
5	Tune ⁴	15-20.00	45.00	ca. 163	30-35.00	65.00	ca. 102
6	Bryn	35.00	65.00	86	45.00	100.00	122
7	Bærum	40.00	60.00	50	50.00	90.00	80
8	Eidsvoll ⁵	20.00	45.00	125	30.00	75.00	150
9	Nordstrand	30.00	60.00	100	37.00	90.00	148
10	Ådal	23.00	45.00	96	30.00	60.00	100
11	Lier ⁶	50.00	60.00	60	60.00	60.00	60
12	Nedre Eiker ⁷	25.00	75.00	200	30.00	85.00	183
13	Øvre Eiker	30.00	85.00	183	30.00	115.00	283
14	Røyken ⁸	28.00	70.00	150	35.00	80-100.00	ca. 158
15	Sande ⁹	30.00	60.00	100	45.00	80.00	78
16	Sandeherad ¹⁰	30.00	50.00	67	50.00	75.00	50
17	Aamot	25.00	50.00	100	35.00	70.00	100
18	Elverum ¹¹	24.00	55.00	129	33.00	80.00	142
19	Furnes	25.00	50.00	100	30.00	90.00	200
20	Grue ¹²	33.00	100.00	203	33.00	100.00	203
21	Nes (Hedemarken)	30.00	80.00	167	40.00	85.00	113
22	Nord-Odal ¹³	30.00	60.00	100	ca. 40.00	ca. 85.00	ca. 113
23	Sør-Odal ¹⁴	40.00	60.00	50	55.00	80.00	45
24	Ringsaker ¹⁵	23.00	65.00	183	32.00	75.00	134
25	Fåberg	25.00	60.00	140	50.00	90.00	80
26	Jevnaker ¹⁶	20-25.00	50.00	ca. 125	30-40.00	70.00	ca. 104
27	Vardal ¹⁷	20.00	60.00	200	23.00	80.00	248
28	Heddal	30.00	75.00	150	45.00	85.00	89
29	Sauherad ¹⁸	30-40.00	60-80.00	ca. 100	40-50.00	80-100.00	ca. 100
30	Solum ¹⁹	25.00	45.00	80	55.00	100.00	82
31	Tinn ²⁰	ca. 30.00	75.00	ca. 150	40.00	85.00	113
32	Holt ²¹	30.00	ca. 75.00	ca. 150	40.00	ca. 100.00	ca. 150
33	Gjestal ²²	30.00	75.00	150	40.00	100.00	150
34	Odda ²³	25.00	80.00	220	30.00	90.00	200
35	Luster	25.00	40.00	60	30.00	50.00	67
36	Grytten	20.00	50.00	150	25.00	65.00	160
37	Meldal	15.00	40.00	167	30.00	60.00	100
38	Opdal	20.00	50.00	150	25.00	70.00	180
39	Orkedal ²⁴	20.00	50.00	150	30.00	75.00	150
40	Rennebu	30.00	50.00	67	35.00	60.00	71
41	Strinda ²⁵	25.00	55.00	120	30.00	70.00	133
42	Grong	ca. 20.00	ca. 50.00	ca. 150	25.00	75.00	ca. 200
43	Målselv	14.00	23.00	64	16.00	30.00	88
	Gjennomsnitt for:						
	Østlandet	27.00	58.00	115	37.00	83.00	124
	Oplandet	27.00	63.00	133	37.00	82.00	122
	Trøndelagen	22.00	49.00	123	29.00	68.00	134
	Samtlige bygder	26.00	59.00	127	36.00	80.00	122

Andre lønninger i april 1918:

De tilsvarende lønninger i 1914 er tilføjet i parentes. *Daglønn* er underforstått hvor intet annet er anført.

¹ Borge. Teglverksarb. 6.00 (3.00), papirfabrikarb. ca 8.00 (3.00), stenhuggere ca. 5.00 (2.50), veivoktere (komm.) 150 (90) kr. pr. mnd. ² Idd. Torvarb. 8.00 (4.00), stenhuggere 8.00 (4.00). ³ Skjeberg. Stenhuggere

i endel herreder i april 1914 og 1918.

gene fullvoksne folk i alderen 25—54 år.

pr. måned.			Sveitsere med kost og losji. Kontantlønn pr. måned.			Jordbruksarbeidere med kost. Kontantlønn pr. dag.			Nr.
25—54 år.			1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.	
Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	
37.00	100.00	170	-	-	-	2.50	4.00	60	1
40.00	90.00	125	-	-	-	3.00	4.00	33	2
45.00	90.00	100	-	-	-	2.50	4.00	60	3
55.00	100.00	82	-	-	-	3-4.00	8-9.00	ca. 146	4
50.00	90.00	80	-	-	-	2.50	4.00	60	5
55-60.00	110.00	ca. 92	60.00	100.00	67	2-3.00	5.00	ca. 109	6
50.00	110.00	120	60.00	100.00	67	2-3.00	5.00	ca. 109	7
40.00	90.00	125	45.00	100.00	122	2.00	4.50	125	8
39.00	100.00	156	60.00	100.00	67	2-3.00	5.00	ca. 109	9
35.00	75.00	114	-	-	-	3.00	4.00	33	10
100.00	6 -	6 -	100.00	6 -	6 -	4.00	12.00	200	11
40.00	100.00	150	-	-	-	3.50	5.00	43	12
45.00	120.00	118	-	-	-	-	-	-	13
40.00	90-100.00	ca. 138	50.00	ca. 120.00	ca. 140	2-3.00	5-7.00	ca. 142	14
55.00	105.00	91	-	-	-	4.00	7.00	75	15
60.00	100.00	67	-	-	-	3.50	6.00	71	16
50.00	120.00	140	-	-	-	2.00	4.00	100	17
40.00	ca. 100.00	ca. 150	50.00	100.00	100	2.00	6.00	200	18
35.00	90.00	157	42.00	83 00	98	1.65	4.25	158	19
40.00	125.00	213	-	-	-	1.60	5.00	213	20
45.00	90.00	100	-	-	-	1 80	4.00	122	21
ca. 40.00	ca. 85.00	ca. 113	-	-	-	2-3.00	6.00	ca. 150	22
55.00	80.00	45	-	-	-	3.00	5.50	83	23
35.00	90.00	157	50.00	120.00	140	2.00	4.75	138	24
50.00	100.00	100	50.00	100.00	100	2.00	4.25	113	25
ca. 40.00	ca. 90.00	ca. 125	-	-	-	2.50-3.00	5.00	ca. 84	26
31.00	90.00	190	-	-	-	2.00	4.50	125	27
50.00	100.00	100	-	-	-	2.00	6.00	200	28
40-50.00	85-110.00	ca. 117	-	-	-	3-4.00	8.00	ca. 134	29
55.00	100.00	82	-	-	-	3.00	ca. 5.00	ca. 67	30
45.00	110.00	144	-	-	-	2.00	6.00	200	31
50.00	120.00	140	-	-	-	2.00	5.00	150	32
45.00	100.00	122	-	-	-	2.00	5.00	150	33
30.00	110.00	267	-	-	-	3.00	6.00	100	34
30.00	50.00	67	-	-	-	2.00	3.00	50	35
25.00	75.00	200	-	-	-	2.00	5.00	150	36
40.00	70.00	75	-	-	-	1.50	3.00	100	37
30.00	ca. 80.00	ca. 167	35.00	ca. 90.00	ca. 157	2.00	5.00	150	38
50.00	90.00	80	45.00	95.00	111	1.50	3.00	100	39
35.00	65.00	86	-	-	-	1.50-2.50	3.50-5.00	ca. 117	40
35.00	85.00	143	-	-	-	2 50	5.00	100	41
35.00	95.00	171	-	-	-	ca. 2.00	ca. 4.50	ca. 125	42
20.00	36.00	80	-	-	-	1.50	4.00	167	43
46.00	98.00	113	55.00	104.00	89	2.85	5.14	80	
42.00	96.00	129	48.00	101.00	110	2.12	4.84	128	
38.00	81.00	113	[40.00	93.00	133]	1.91	4.13	116	
42.00	93.00	121	49.00	101.00	106	2.39	4.95	107	

10.00—12.00 (5.00), agronomer (kost og losji) 1000.00 (600.00) pr. år, kontorister 100 (40—60) pr. mnd., husbestyrer-inner 50—60 (30—40) pr. mnd. ⁴ Tüne Stenhuggere 8 00 (4.00), cellulosefabrikkarb. 9.50 (4.50), skogsarb. 8.00 (4.00), kontor- og butikkdamer 100.00 (40.00) pr. mnd., de samme med kost 40.00 (20.00) pr. mnd. ⁵ Eidsvoll. Torvarb. 10 00 (4.00), teglverksarb. 7.50 (3.73), bakere 8.33 (3.33), skogsarb. 8.00 (3.50). ⁶ Lier. Alle lønninger i Lier er meddelt av kretssysekassen og uttrykkelig angitt som *topplønninger*. Lønnen for gårdsgutter og sveitsere

Tabell 9 (forts.). Gjennemsnittslønninger

A. Menn.

Hvor intet annet er anført gjelder lønning

Nr.	Herreder.	Tømmerfløtere. Pr. dag à 9 timer.			Tømmere menn og bygningsnekkere. Pr. dag à 9 timer.		
		1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918	Stigning.
		Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct
1	Borge ¹	-	-	-	4,00	ca. 9-10,00	ca. 138
2	Glemmen	-	-	-	4,50-5,00	ca. 9,00	ca. 90
3	Idd ²	-	-	-	4,00	10,00	150
4	Skjeberg ³	8,00	12-15,00	ca. 69	5,00	10-12,00	ca. 120
5	Tune ⁴	5,00	8,00	60	5,00	ca. 10,00	ca. 100
6	Bryn	-	-	-	6,00	11,00	83
7	Bærum	-	-	-	6,00	11,00	83
8	Eidsvoll ⁵	-	-	-	4,50	10,00	122
9	Nordstrand	-	-	-	6,00	11,00	83
10	Ådal	-	-	-	4,00	8,00	100
11	Lier ⁶	-	-	-	5,00	15,00	200
12	Nedre Eiker ⁷	-	-	-	5,00	9,00	80
13	Øvre Eiker	5,00	11,00	120	5,00	11,00	120
14	Røyken ⁸	-	-	-	5-6,00	10-15,00	ca. 125
15	Sande ⁹	7,00	13,00	86	6,00	12,00	100
16	Sandeherad ¹⁰	-	-	-	6,50	9,50	46
17	Aamot	-	-	-	4,00	10,00	150
18	Elverum ¹¹	4,50	15,00	233	4,00	10,00	150
19	Furnes	-	-	-	ca. 4,00	10,00	ca. 150
20	Grue ¹²	-	15,00	-	4,00	10,00	150
21	Nes (Hedemarken)	-	-	-	5,00	9,00	80
22	Nord-Odal ¹³	6,00	10-12,00	ca. 84	5,00	12,00	140
23	Sør-Odal ¹⁴	5-6,00	9,00	ca. 65	6,00	8,00	33
24	Ringsaker ¹⁵	-	-	-	3,50	9,00	157
25	Fåberg	-	-	-	5,00	8,00	60
26	Jevnaker ¹⁶	-	-	-	ca. 5,00	9,00	ca. 80
27	Vardal ¹⁷	5,00	10,00	100	4,00	11,25	181
28	Heddal	-	-	-	7,00	12,00	71
29	Sauherad ¹⁸	5,00	10-12,00	120	5,00	12-15,00	ca. 170
30	Solum ¹⁹	5,00	10,00	100	5,00	12,00	140
31	Tinn ²⁰	-	-	-	7-8,00	12,00	ca. 61
32	Holt ²¹	-	-	-	4,00	10,00	150
33	Gjestal ²²	-	-	-	4,50	13,50	200
34	Odda ²³	-	-	-	5,50	11,00	100
35	Luster	-	-	-	5,00	12,00	140
36	Grytten	-	-	-	4,50	8,00	78
37	Meldal	-	-	-	6,00	10,00	67
38	Opdal	-	-	-	ca. 4,00	ca. 9,00	ca. 125
39	Orkedal ²⁴	-	-	-	4,50	10,00	122
40	Rennebu	-	-	-	6,00	12,00	100
41	Strinda ²⁵	-	-	-	4,00	10,50	163
42	Grong	ca. 6,00	ca. 15,00	150	5,00	9,00	80
43	Målselv	-	-	-	3,60	8,50	136
	Gjennemsnitt for:						
	Østlandet	6,25	11,38	82	5,15	10,30	100
	Oplandet	5,25	11,25	114	4,50	9,66	115
	Trøndelagen	-	-	-	4,92	10,08	105
	Samtligge bygder	5,64	11,50	104	4,95	10,33	109

opgis gjennomsnittlig å være mer enn fordoblet. Møllearb. 12.00 (6.00), cementfabrikkarb. 14.00. ⁷ Nedre Eiker. Teglarb. 7.70 (5.00), cellulosearb. 7.80 (5.00). ⁸ Røyken. Teglarb. 8 à 10.00 (4 à 5.00), stenhuggere 8.00-10.00 (4.00 à 5.00), skogsarb. 9.00 (4.00), fabrikkarbeidere 30 kr. + dyrtidstillegg (12 à 15.00). ⁹ Sande. Treslipearb. 8.00 (5.00), skogsarb. 12.00 (6.00), arb. v. lærfabr. 12.00 (6.50), butikkdamer, øvede, med kost 75.00 (40.00) pr. mnd., syersker med kost 3.25 (1.50). ¹⁰ Sandeherad. Torvarb. 9.00 (4.50), stenindustriarb. 9.00 (6.00).

i endel herreder i april 1914 og 1918.
gene fullvoksne folk i alderen 25-54 år.

Murere. Pr. dag à 9 timer.			Jord- og stenarbeidere. Pr. dag à 9 timer.			Sagbruksarbeidere. Pr. dag à 9 timer.			Nr.
1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.	
Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	
ca. 4.50	ca.9-10.00	ca. 111	4.00	7.50	88	7.00	12.00	71	1
5.85-6.30	ca. 9.00	ca. 49	4-4.50	ca. 8.00	ca. 89	4-6.00	6.50-11.50	ca. 78	2
4.00	10.00	150	3.50	8.00	129	4.00	8.00	100	3
5.50	10-12.00	ca. 100	6.00	10-12.00	ca. 84	6.00	10-12.00	ca. 84	4
6.00	ca. 11.00	ca. 83	4.00	7.50	88	4.00	8.00	100	5
6.00	11.00	83	5.00	11.00	120	-	-	-	6
6.00	11.00	83	5.00	11.00	120	-	-	-	7
4.50	9.00	100	3.50	7.50	114	3.50	7.00	100	8
6.00	11.00	83	5.00	11.00	120	-	-	-	9
4.00	8.00	100	4.00	8.00	100	3.00	7.00	133	10
6.00	16.00	167	4.00	12.00	200	5.00	12.00	140	11
6.00	8.00	33	4.50	9.00	100	4.00	8.00	100	12
-	-	-	ca. 5.00	9.00	ca. 80	3.00	9.00	200	13
5-6.00	10-15.00	ca. 125	4.00	ca. 9.00	ca.125	4-5.00	8-10.00	ca.100	14
7.00	14.00	100	6.00	10.00	67	7.00	12.00	71	15
7.00	9.00	29	7.50	12.00	60	6.00	10.00	67	16
4.00	10.00	150	6.00	12.00	100	ca. 4.00	10.00	ca.150	17
4.00	10.00	150	3.50	10.00	186	3.00	11.00	267	18
ca. 4.00	11.25	ca. 181	5.00	10.00	100	ca. 3.25	10.00	ca.208	19
4.50	10.00	122	ca. 4.00	10.00	ca.150	4.00	8.00	100	20
4.00	8.00	100	5.00	8.00	60	5.50	9.00	64	21
6.00	10.00	67	4.00	7.00	75	6.00	10-12.00	ca. 84	22
6.00	8.00	33	6.00	7.00	17	6.00	7.50	25	23
4.00	10.00	150	4.00	10.00	150	ca. 3.25	8.00	ca.146	24
5.00	8.00	60	ca. 4.00	7.00	75	3.50-4.00	8.00	ca.115	25
4.00	12.00	200	ca. 4.00	7.50	ca. 88	ca. 4.00	7.50	ca. 88	26
8.00	12.00	50	3.75	10.00	167	4.00	9.00	125	27
5.00	12-15.00	ca. 170	6-7.00	10.00	ca. 55	-	-	-	28
-	-	-	5.00	12-15.00	ca.170	4.50	10-12.00	ca.145	29
-	-	-	5.00	12.00	140	-	-	-	30
7-8.00	12.00	ca. 61	4.50-5.00	10.00	ca.111	-	-	-	31
6.00	12.00	100	5-6.00	ca. 8.00	ca. 47	4.00	8.00	100	32
-	-	-	4.00	11.25	181	-	-	-	33
6.00	10.00	67	6.00	10.00	67	-	-	-	34
-	-	-	6.00	12.00	100	-	-	-	35
5.00	8.00	60	5.00	8.00	60	-	-	-	36
6.00	9.00	50	6.00	10.00	67	-	-	-	37
4.00	9.00	125	4.00	ca. 4.00	ca.125	-	-	-	38
6.00	9.00	50	5.00	10.00	100	4.00	7.00	75	39
6.00	12.00	100	6.00	12.00	100	-	-	-	40
-	9.00	-	ca. 4.00	10.00	150	-	-	-	41
6.00	10.00	67	7.00	11.00	57	7.00	11.00	57	42
4.00	9.00	125	5.00	10.00	100	-	-	-	43
5.58	10.29	84	4.75	9.30	96	4.75	9.17	93	
4.55	9.73	114	4.48	8.95	100	4.25	9.00	112	
5.60	9.80	75	5.33	10.33	94	-	-	-	
5.36	10.19	90	4.89	9.64	97	4.56	9.11	100	

¹¹ Elverum. Torvmyrarb. 9.00 (-), malersvenner 8.10 (5.40), bakersvenner 8.00 (4.00), verkstedarb. 8.70 (4.00), meisersker med kost og losji 60.00 (40.00) pr. mnd. ¹² Grue. Skogsarb. 15.00 (3.00). ¹³ Nord-Odal. Agronomer med kost og losji 120.00 (60.00) pr. mnd. ¹⁴ Sør-Odal. Skogsarb. 8.00 (5.00), torvarb. 8.00 (5.00). ¹⁵ Ringsaker. Skogsarb. 9.00 (4.00). ¹⁶ Jevnaker. Papirfabrikkarb. 8.00 (4.25), tresliperiarb. 7.00 (4.25), glasverksarb. 220.00 (120.00) pr. mnd., papirsortersker 4 à 5.00 (2 à 2.50). ¹⁷ Vardal. Cellulosearb. 10.00 (5.00). ¹⁸ Sauherad.

Tabell 9 (forts.). Gjennomsnittslønninger

B. Kvinner.

Hvor intet annet er anført gjelder lønning-

Nr.	Herreder.	Dagarbeidersker (med kost). Kontantlønn pr. dag.			Budeier (med kost og losji). Kontantlønn pr. måned.		
		1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.
		Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.
1	Borge ¹	1.25	2.00	60	20.00	40.00	100
2	Glemmen	1.50	2.00	33	20-25.00	50.00	ca. 125
3	Idd ²	1.50	3.00	100	30.00	60.00	100
4	Skjeberg ³	1.50	2.50-3.50	ca. 100	30-45.00	50-60.00	ca. 50
5	Tune ⁴	1.00	2.00	100	20-25.00	40.00	ca. 80
6	Bryn	1-1.25	3.00	ca. 170	35.00	75.00	114
7	Bærum	1-1.25	3.00	ca. 170	32.00	75.00	134
8	Eidsvoll ⁵	ca. 1.00	2.00	ca. 100	25.00	55.00	120
9	Nordstrand	1-1.25	3.00	170	30.00	75.00	150
10	Adal	1.00	2.00	100	25.00	45.00	80
11	Lier ⁶	2.00	4.00	100	50.00	100.00	100
12	Nedre Eiker ⁷	1.00	2.50	150	-	-	-
13	Øvre Eiker	-	-	-	30.00	75.00	150
14	Røyken ⁸	1.50-2.00	2.50-3.50	ca. 71	33.00	65.00	97
15	Sande ⁹	1.25	3.00	140	35.00	55.00	57
16	Sandeherad ¹⁰	1.50	3.00	100	30.00	50.00	67
17	Aamot	1.00	2.00	100	25.00	35.00	40
18	Elverum ¹¹	1.00	2.25	125	25.00	40.00	60
19	Furnes	1.00	2.00	100	17.00	50.00	194
20	Grue ¹²	1.00	4.00	300	18.00	40-50.00	ca. 150
21	Nes (Hedemarken)	0.80	2.00	150	25.00	40.00	60
22	Nord-Odal ¹³	1.00	2.00	100	15.00	35.00	133
23	Sør-Odal ¹⁴	1.00	2.00	100	25.00	35.00	40
24	Ringsaker ¹⁵	0.80	2.00	150	28.00	50.00	79
25	Fåberg	1.20	2.40	100	25-30.00	45-50.00	ca. 74
26	Jevnaker ¹⁶	1.00	2.00	100	25-35.00	50.00	ca. 72
27	Vardal ¹⁷	0.80	2.00	150	22.00	45.00	105
28	Heddal	1.25	3.00	140	25.00	40.00	60
29	Sauherad ¹⁸	1.50-2.00	4-6.00	ca. 184	ca. 20.00	50.00	ca. 150
30	Solum ¹⁹	1.50	3.00	100	30.00	50.00	67
31	Tinn ²⁰	1.25	3.00	140	30.00	50.00	67
32	Holt ²¹	1.00	2.00	100	12.00	35.00	192
33	Gjestal ²²	1.00	2.50	150	20.00	50.00	150
34	Odda ²³	1.00	3.00	200	40.00	75.00	88
35	Luster	1.00	1.50	50	25.00	40.00	60
36	Grytten	ca. 1.00	2.00	ca. 100	15.00	ca. 30.00	ca. 100
37	Meldal	1.00	1.50	50	20.00	35.00	75
38	Opdal	ca. 0.80	ca. 1.50	ca. 88	20.00	40.00	100
39	Orkedal ²⁴	1.00	1.50	50	20.00	40.00	100
40	Rennebu	0.50	0.75-1.50	ca. 125	15.00	ca. 25.00	ca. 67
41	Strinda ²⁵	ca. 1.00	2.00	ca. 100	ca. 25.00	ca. 40.00	ca. 60
42	Grong	1.00	2.00	100	ca. 15.00	ca. 30.00	ca. 100
43	Målselv	0.80	1.50	88	12.00	20.00	67
Gjennomsnitt for:							
	Østlandet	1.26	2.61	107	29.00	58.00	100
	Oplandet	0.96	2.24	133	23.00	43.00	87
	Trøndelagen	0.88	1.61	83	19.00	35.00	84
	Samtlige bygder	1.10	2.37	116	25.00	47.00	88

Skogsarb. 13.00-15.00 (6.50 à 7.00), butikkvenner med kost 50.00 à 55.00 (20.00) pr. mnd., butikkdamer med kost 35.00-40.00 (15.00) pr. mnd. ¹⁹ Solum. Skogsarb. 12.00 (5.00). ²⁰ Tinn. Arb. v. salpeterfabr., anleggsarb. v. Rjukan byanlegg 35.00 pr. uke + dyrtidstillegg og brødmærker til gj.snittlig verdi kr.21.25 (! 1914 ca. 27 kr. pr. uke). ²¹ Holt. Tresliperiarb. 6.00 (3.50), mekanikere 7.00 à 10.00 (3.00-4.00), formere 10.00 (6.00), skomakere, garvere etc. 8.00 (6.00), kontorister 170.00-250.00 (80.00) pr. mnd., syersker med kost 2.00 (1.00). ²² Gjestal. Veveri-,

i endel herreder i april 1914 og 1918.

gene fullvoksne folk i alderen 25—54 år.

Tjenestepiker (med kost og losji). Kontantlønn pr. måned.									Nr.
17—19 år.			20—24 år.			25—54 år.			
1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.	1914.	1918.	Stigning.	
Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	
15.00	20.00	33	16.00	25.00	56	18.00	25.00	39	1
10.00	20.00	100	15.00	24.00	60	20.00	30.00	50	2
15.00	25.00	67	20.00	30.00	50	20.00	30.00	50	3
20-22.00	25-30.00	ca. 31	22-24.00	30-40.00	ca. 52	25-30.00	35-50.00	ca. 54	4
10.00	20.00	100	15.00	25.00	67	20.00	30.00	50	5
19.00	32.00	68	23.00	39.00	70	25.00	38.00	52	6
24.00	31.00	29	26.00	38.00	46	28.00	39.00	39	7
15.00	25.00	67	20.00	34.00	70	23.00	32.00	39	8
16.00	30.00	88	20.00	36.00	80	23.00	38.00	65	9
14.00	25.00	79	18.00	30.00	67	20.00	35.00	75	10
30.00	60.00	100	30.00	70.00	133	35.00	80.00	129	11
12.00	25.00	108	15.00	35.00	133	20.00	40.00	100	12
14.00	34.00	143	21.00	40.00	90	21.00	38.00	81	13
15.00	33.00	120	25.00	35.00	40	25.00	35.00	40	14
16.00	30.00	88	18.00	35.00	94	20.00	38.00	90	15
12.00	23.00	92	20.00	33.00	65	?	36.00	-	16
18.00	30.00	67	20.00	33.00	65	23.00	35.00	52	17
15.00	27.00	80	19.00	32.00	68	20.00	38.00	90	18
12.50	30.00	140	12.50	38.00	204	15.00	40.00	167	19
12-15.00	30-35.00	ca. 142	16.00	30-35.00	ca. 104	18.00	30-35.00	ca. 81	20
10.00	20.00	100	12.00	28.00	133	15.00	30.00	100	21
8-10.00	25.00	ca. 182	10-15.00	28.00	ca. 134	10-15.00	30.00	ca. 150	22
15.00	20.00	33	18.00	28.00	56	20-25.00	30.00	ca. 35	23
9.00	24.00	167	11.00	27.00	145	12.00	28.00	133	24
15.00	24.00	60	20.00	36.00	80	20.00	38.00	90	25
15-20.00	25.00	ca. 46	15-20.00	30.00	ca. 75	20-25.00	30.00	ca. 35	26
18.00	30.00	67	18.00	35.00	94	19.00	35.00	84	27
15.00	28.00	87	17.00	30.00	76	18.00	30.00	67	28
ca. 20.00	40.00	100	ca. 20.00	40.00	ca. 100	ca. 20.00	40-50.00	ca. 125	29
20.00	35.00	75	25.00	40.00	60	30.00	45.00	50	30
17.00	27.00	59	22.00	30.00	36	24.00	30.00	25	31
10-15.00	20.00	ca. 67	12-15.00	23.00	ca. 73	12-15.00	25.00	ca. 88	32
10.00	30.00	200	14.00	40.00	186	15.00	35.00	133	33
12.00	25.00	108	15.00	33.00	120	15.00	32.00	113	34
-	-	-	20.00	30.00	50	18.00	30.00	67	35
ca. 12.00	25.00	ca. 108	ca. 15.00	29.00	ca. 93	ca. 20.00	30.00	ca. 50	36
12.00	24.00	100	18.00	27.00	50	15.00	24.00	60	37
10.00	28.00	180	15.00	36.00	140	16.00	ca. 37.00	ca. 131	38
10.00	25.00	150	15.00	27.00	80	20.00	30.00	50	39
10-12.00	20.00	ca. 84	12-15.00	23.00	ca. 73	12-15.00	25.00	ca. 83	40
12.00	24.00	100	13.00	28.00	115	18.00	32.00	78	41
ca. 10.00	ca. 25.00	ca. 150	17.00	30.00	76	18.00	35.00	94	42
8.00	15.00	88	9.00	18.00	100	9.00	18.00	100	43
15.00	27.00	80	20.00	33.00	65	22.00	35.00	59	
14.00	26.00	86	16.00	32.00	100	18.00	33.00	83	
11.00	24.00	118	15.00	29.00	93	17.00	31.00	82	
14.00	26.00	86	18.00	32.00	78	19.00	33.00	74	

spinneri- og farveriarb 0.60 pr. time + dyrtidstill (0.35), veveri- og spinneriarbeidersker 0.42 pr. time + dyrtidstill. (0.25). ²³ Odda. Fabrikkarb. ved elektrokemisk storindustri 10.00 (5.40), kontorfunksjonærer 250.00 (100.00) pr. mnd., handelsfunksjonærer 200.00 (70.00) pr. mnd., kontordamer 100.00 (50.00) pr. mnd., ekspeditriser 100.00 (40.00) pr. mnd. ²⁴ Orkedal. Kislaster 8.67 (5.00), skomakere 50.00 (20.00) pr. uke, boktrykkere og settersker 30.00 (18.00) pr. uke, meiersker med kost og losji 50.00 (35.00) pr. mnd. ²⁵ Strinda. Sykevoktere med kost og losji 1500.00—1700.00 pr. år (800—1000.00), ekspeditriser 100.00—150.00 (60.00) pr. mnd.

Tabell 10. Lønninger og arbeidspriser i skogbruket

Nr.	Skogforvaltningsområde.	Sedvanlig hugstpris for en favn alenlang skogsved i jevn barskog.			
		1913—14 (før krigen) kr.	Ved utgangen av 1915 kr.	1918 kr.	Stigning 1914—1918 pct.
		ca.	ca	ca	
1	Austfold	3.00	4.00	9.00	200
2	Solør—Romerike	3.00	4.50	7.00-8.00	ca. 150
3	Akershus	2.50	2.80	7.00-8.00	ca. 200
4	Jønsberg	3.00	4.00	8.00	167
5	Hedemarken	3.30	5.18	8.50	158
6	Rendal	¹ 6.60	¹ 7.15	¹ 19.25	¹ 192
7	Nordre Gudbrandsdalen	1.80	3.00	10.00	456
8	Søndre Gudbrandsdalen	5.00	8.00	11.00	120
9	Hovi	3.00	5.00	9.00-11.00	ca. 233
10	Valdres	3.00	3.50	9.00	200
11	Buskerud	3.50	5.00	10.00	186
12	Kongsberg Sølvverk	3.50	4.00	12.00-15.00	ca. 286
13	Vestfold	3.50	4.00	12.00	243
14	Østtagder	2.50	5.00	9.50	280
15	Tinn	4.00	6.00	12.00	200
16	Vesttagder	3.00	5.00	10.00	233
17	Torridal	5.00	7.00	12.00	140
18	Søndre Bergenhus	4.00-6.00	6.00-8.00	12.00-14.00	ca. 167
19	Os	8.00-9.00	11.00	15.00-20.00	ca. 105
20	Nordre Bergenhus	4.00	6.00	12.00	200
21	Romsdal	4.00	4.50	8.00	100
22	Øvre Orkla	4.00	5.00	10.00	150
23	Nedre Orkla	4.00	5.00	9.00-10.00	ca. 138
24	Søndre Trondhjem	3.50	4.50	9.00-10.00	ca. 172
25	Fosenhalvøen	4.00	7.00	10.00	150
26	Stjør- og Verdal	4.00	6.00	12.00	200
27	Indherred	-	-	8.00	-
28	Snaasa	2.50	4.00	8.00	220
29	Namdal	6.00	8.00	10.00	67
30	Helgeland	4.50	6.50	8.00-9.00	ca. 89
31	Salten	3.00	5.00	10.00	233
32	Tromsø	2.00	2.50	4.00-5.00	ca. 125
33	Vestfinmarken	3.00	4.00	10.00	233
34	Østfinmarken	² 3.00-4.00	² 6.00	² 10.00-15.00	² ca. 304
	Gjennemsnitt for Riket	3.78	5.31	10.42	176

¹ For 5 alen lang ved. ² 1 favn meterlang løvved.

under krigen (efter opgaver fra skogforvalterne).

Tømmer- og vedhuggere Gjennomsnittlig dagsfortjeneste				Kjørere uten hest. Gjennomsnittlig dagsfortjeneste.				Nr.
1913-14 (før krigen) kr.	Ved utgangen av 1915 kr.	1918 kr.	Stigning 1914-1918 pct.	1913-14 (før krigen) kr.	Ved utgangen av 1915 kr.	1918 kr.	Stigning 1914-1918 pct.	
ca.	ca.	ca.		ca.	ca.	ca.		
4.00-5.00	5.00-6.00	10.00-12.00	ca. 145	5.00	6.00	12.00	140	1
3.50-4.50	5.00-5.50	10.00-12.00	ca. 177	3.50	5.50	12.50	257	2
3.00-3.50	3.50-4.00	8.00-9.00	ca. 162	3.00	3.50	9.00	200	3
4.00	6.00	12.00	200	3.50	5.00	8.00-10.00	ca. 158	4
5.80-6.00	6.80-7.00	11.50-13.60	ca. 113	4.40	5.60	11.00	150	5
4.00-5.00	4.55-5.50	12.00-12.15	ca. 172	5.00	5.50	10.00-12.00	120	6
2.00-3.00	3.50-6.00	10.00-11.00	ca. 233	3.00	6.00	10.00	233	7
5.00	8.00	11.00-15.00	ca. 160	5.00	8.00	15.00	200	8
4.00-5.00	7.00-8.00	12.00-16.00	ca. 210	3.00-4.00	6.00-7.00	10.00-12.00	ca. 217	9
4.00-5.00	5.00-6.00	10.00-15.00	ca. 175	5.00	6.00	12.00-15.00	ca. 170	10
4.00-5.00	6.00-7.00	12.00	ca. 170	5.00	6.00	10.00	100	11
3.50	4.00	12.00-18.00	ca. 329	3.50	5.00	12.00	243	12
3.50-4.50	4.00-6.00	12.00-14.00	ca. 227	4.00	6.00	11.00	175	13
3.50-4.25	6.50-7.00	13.00-14.00	ca. 250	4.50	7.00	13.00	189	14
4.00	6.00	12.00	200	4.00	6.00	12.00	200	15
4.00-5.00	6.00-7.00	12.00	ca. 170	4.00	5.00	10.00	150	16
8.00	8.00	12.00	100	6.00	8.00	12.00	100	17
3.50	6.00	12.00	243	4.00	6.50	12.00-15.00	ca. 238	18
5.00-8.00	8.00	10.00	ca. 63	-	-	-	-	19
3.00	5.00-6.00	10.00-12.00	ca. 267	3.00	6.00	10.00	233	20
3.50	4.50	8.00	129	3.50	4.50	8.00	129	21
5.00	7.00	12.00	140	-	-	-	-	22
4.00	5.00	8.00-12.00	ca. 150	3.00	4.00	7.00-9.00	ca. 167	23
3.50-4.00	4.50-6.50	10.00-14.00	ca. 218	-	-	-	-	24
4.00-6.00	7.00-8.00	10.00	ca. 109	4.00-5.00	8.00	10.00	ca. 125	25
4.00-5.00	6.00-7.00	12.00-15.00	ca. 200	4.00	6.00	12.00	200	26
4.00-5.00	5.00-6.00	8.00-10.00	ca. 100	4.00	5.00	12.00	200	27
4.00	6.00	10.00-14.00	ca. 200	4.00	6.00	10.00	150	28
6.00	8.00	12.00	100	6.00	8.00	12.00	100	29
4.00-4.50	6.00-6.50	8.00-8.50	ca. 95	4.50	6.50	9.00	100	30
3.00	5.00	10.00	233	3.00	5.00	10.00	233	31
6.00	7.00-7.50	9.00-11.50	ca. 121	6.00	7.00	9.00	50	32
3.00	4.00-5.00	10.00-15.00	ca. 317	3.00	4.00	10.00	233	33
4.00-5.00	6.00-8.00	10.00-12.00	ca. 145	-	-	8.00	-	34
4.33	6.06	11.47	165	4.15	5.90	10.92	164	

Tabell 10 (forts.). Lønninger og arbeidspriser i skogbruket

Nr.	Skogforvaltningsområde.	Kjørere med egen hest. Gjennomsnittlig dagsfortjeneste.				Hugst og kjøring gjennem- snittlig stigning 1914-1918
		1913-14 (før krigen) kr.	Ved utgangen av 1915 kr.	1918 kr.	Stigning 1914-1918 pct.	
		ca.	ca.	ca.		ca. pct.
1	Austfold	7.00	9.00	25.00	257	186
2	Solør-Romerike	7.00	11.00	25.00	257	210
3	Akershus	6.00	7.00	18.00	200	191
4	Jønsberg	7.00	10.00	20.00	186	178
5	Hedemarken	9.40	10.50	22.00	134	139
6	Rendal	15.00	16.00	25.00	67	138
7	Nordre Gudbrandsdalen	5.00	9.00	20.00	300	306
8	Søndre Gudbrandsdalen	10.00	16.00	25.00-30.00	ca. 175	164
9	Hovi	8.00	12.00-15.00	25.00-30.00	ca. 244	226
10	Valdres	7.00	8.00	25.00-30.00	ca. 293	210
11	Buskerud	9.00	15.00	22.00	144	150
12	Kongsberg Sølvverk	7.00	10.00	25.00-50.00	ca. 436	324
13	Vestfold	8.00	11.00	25.00	213	215
14	Østager	8.00	10.00	26.00	225	236
15	Tinn	6.00	10.00	20.00	233	208
16	Vestager	6.00	9.00	20.00	233	197
17	Torridal	7.00	10.00	20.00-22.00	ca. 200	135
18	Søndre Bergenhus	7.50	10.00	20.00-25.00	ca. 200	212
19	Os	9.00	10.00-11.00	15.00	67	78
20	Nordre Bergenhus	7.00	14.00	20.00	186	222
21	Romsdal	6.00	8.00	15.00	150	127
22	Øvre Orkla	7.00	10.00	22.00	214	168
23	Nedre Orkla	8.00	9.00	12.00-16.00	ca. 75	133
24	Søndre Trondhjem	6.50	8.00-9.00	20.00-26.00	ca. 254	215
25	Fosenhalvøen	10.00	12.00-14.00	20.00-28.00	ca. 140	131
26	Stjør- og Verdalen	8.00	12.00	30.00	275	219
27	Indherred	8.00	10.00	25.00	213	171
28	Snaasa	7.00	10.00	20.00	186	189
29	Namdalen	12.00	15.00	25.00	108	94
30	Helgeland	10.00	15.00	22.00	120	101
31	Salten	5.00	10.00	20.00	300	250
32	Tromsø	9.00	12.00	18.00	100	99
33	Vestfinmarken	5.00	5.00-6.00	15.00-25.00	ca. 300	271
34	Østfinmarken	10.00-12.00	15.00-20.00	30.00	ca. 175	208
	Gjennomsnitt for Riket	7.89	11.03	22.78	189	174

under krigen (efter opgaver fra skogforvalterne).

Grøftere. Gjennomsnittlig dagsfortjeneste.				Dagarbeidere (ved blinkning, opmåling, plantning ell. a.) Gjennomsnittlig dagsfortjeneste.				Nr.
1913-14 (før krigen) kr.	Ved utgangen av 1915 kr.	1918 kr.	Stigning 1914-1918 pct.	1913-14 (før krigen) kr.	Ved utgangen av 1915 kr.	1918 kr.	Stigning 1914-1918 pct.	
ca.	ca.	ca.		ca.	ca.	ca.	ca.	
5.00	6.00	12.00	140	3.50	5.00	9.00	157	1
4.50	-	-	-	3.50	4.50	9.00	157	2
3.50	4.00	10.00	186	3.00	3.00	8.00-10.00	ca. 200	3
4.00	6.00	12.00	200	3.50	5.00	8.00-10.00	ca. 158	4
6.00	7.00	12.00	100	4.40	5.40	10.00	127	5
4.50	6.00	13.00-14.00	ca. 200	4.00	5.00	11.00	175	6
4.00	7.00	11.00	175	3.00	6.00	11.00	267	7
5.00	8.00	11.00	120	5.00	8.00	11.00	120	8
4.00	7.00	12.00-15.00	ca. 238	3.00	6.00	8.00-10.00	ca. 200	9
4.00	5.00	10.00-15.00	ca. 213	3.00	4.00	10.00-15.00	ca. 317	10
6.00	7.00	12.00	100	5.00	6.00	10.00	100	11
4.00	5.00	12.00	200	3.50	4.50	12.00	243	12
5.00	7.00	15.00	200	5.00	7.00	13.00	160	13
5.00	7.00	12.00	140	4.00	5.00	9.00	125	14
4.00	6.00	12.00	200	4.00	6.00	12.00	200	15
6.00	8.00	14.00	133	4.00	6.00	10.00	150	16
7.00	9.00	13.00	86	6.00	8.00	12.00	100	17
5.00	7.00	15.00-18.00	ca. 230	3.50	6.00	8.00-12.00	ca. 186	18
6.00	8.00	-	-	5.00	6.00	7.00-8.00	ca. 50	19
4.00	6.00	12.00	200	3.00	4.50	10.00	233	20
3.50	4.50	9.00	157	3.00	4.00	8.00	167	21
-	-	-	-	4.00	5.00	10.00	150	22
-	-	-	-	3.00	4.00	8.00	167	23
5.00	-	-	-	3.50	5.00	10.00-12.00	ca. 215	24
6.00	8.00	10.00	67	4.00	5.00	7.00	75	25
5.00	7.00	15.00	200	4.00	4.00	12.00	200	26
4.00	5.00	-	-	3.00	5.00	10.00	233	27
4.00-5.00	6.00	12.00	170	3.00-3.50	4.00	10.00	210	28
6.00	8.00	-	-	5.00	8.00	12.00	140	29
4.50	7.00	10.00	122	4.00	6.00	8.00	100	30
3.00	5.00	10.00	233	3.00	4.00	8.00	167	31
6.00	7.50	11.50	92	5.00	7.00	10.00	100	32
3.00	5.00	10.00-12.00	ca. 267	3.00	4.00	10.00-12.00	267	33
3.00-4.00	5.00-6.00	10.00	ca. 194	5.00	6.00-8.00	12.00	140	34
4.63	6.48	12.02	160	3.87	5.38	10.09	161	

Tabell 11. Månedshyrer under krigen. Efter opgaver fra mønstringskontorene.

Dampskibe i utenriks fart.

Stilling ombord.	Kristiania.				Fredrikstad.			Porsgrund.		
	Mars 1914.	September 1917.	Mars 1918.	Stigning 1914—18.	Mars 1914.	September 1917.	Stigning 1914—17.	Mars 1914.	September 1917.	Stigning 1914—17.
	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.
1ste styrmenn	120-160	550	550	301	130-150	550	295	125-160	650	363
2den styrmenn	100-120	350	400	267	90-110	400	304	100	500	400
3dje styrmenn	90	200	250	178	-	-	-	-	-	-
Enestyrmenn	-	-	-	-	-	-	-	¹ 130	650	400
Baatsmenn	75	205	-	-	-	-	-	² 70	250	257
Tømmere	80	245	250	213	¹ 80-90	300	254	-	-	-
Seilmakere	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Matroser	70-75	190	190	162	70	210	200	65	210	223
Lettmatroser	50-55	135	135	158	50	165	230	55	175	218
Jungmenn	40	100	105	163	40	145	263	40	125	213
Dekkgutter	20	70	60	200	20-25	125	463	25	90	260
Stuerter	100-130	370	460	307	120-125	500	309	120-145	450	243
Kokker	50-80	230	300	388	45-65	300	465	110	325	195
1ste maskinister	200-260	700	660	192	200-230	700	227	210	900	329
2den maskinister	130-160	560	550	284	130-135	600	353	135	700	419
3dje maskinister	130	500	-	-	-	-	-	-	450	-
Enemaskinister	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maskinassistenter	-	290	250	-	-	300	-	-	-	-
Donkeymenn	77-82	200	235	196	77	220	186	-	255	-
Fyrbøtere	72-77	200	180	142	72	210	192	72-140	210	121
Kullempere	50-60	135	130	139	45	165	267	-	165	-

¹ September 1913. ² Mars 1913.

Tabell 11 (forts.). Månedshyrer under krigen. Efter opgaver fra mønstringskontorene.
Dampskibe i utenriks fart.

Stilling ombord.	Kristiansand.				Stavanger.			Bergen.			
	Mars 1914.	September 1917.	Mars 1918.	Stigning 1914-18.	Mars 1914.	September 1917.	Stigning 1914-17.	Mars 1914.	September 1917.	Mars 1918.	Stigning 1914-18.
	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.
1ste styrmenn	130-140	-	450	234	150	800	433	150	540	³ 545	263
2den styrmenn	¹ 100-110	375	400	282	120	600	400	116	433	425	266
3dje styrmenn	-	-	-	-	-	-	-	105	300	-	-
Enestyrmenn	-	-	-	-	140	800	471	120	500	-	-
Baatsmenn	-	-	-	-	90	500	456	91	290	210	131
Tømmere	-	-	-	-	-	-	-	87	418	250	187
Seilmakere	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Matroser	70	-	175	150	60	225	275	67	175	204	204
Lettmatroser	40-55	-	140	203	50	-	-	48	135	145	202
Jungmenn	-	-	-	-	35	125	257	33	114	125	279
Dekkgutter	15	-	40	167	25	-	-	26	95	100	285
Stuerter	-	375	-	-	120	600	400	124	420	382	208
Kokker	-	-	-	-	40	-	-	59	212	281	376
1ste maskinister	200	-	-	-	180	900	400	211	720	743	252
2den maskinister	145-155	300	500	234	140	800	471	149	478	572	284
3dje maskinister	-	-	-	-	-	-	-	124	-	-	-
Enemaskinister	-	-	-	-	-	900	-	-	-	-	-
Maskinassistenter	² 105	-	200	90	-	-	-	² 118	500	412	249
Donkeymenn	-	-	-	-	125	-	-	79	226	223	182
Fyrbøtere	65-72	-	175	156	72	225	213	70	180	208	197
Kullempere	² 40	-	140	250	² 45	175	289	47	142	145	209

¹ Mars 1913. ² September 1913. ³ Arbeidskontoret oppgir 700 kr. (mai 1918).

Tabell 11 (forts.). Månedshyrer under krigen. Efter opgaver fra mønstringskontorene.

Dampskibe i utenriks fart.

Seilskibe i utenriks fart.

Stilling ombord.	Trondhjem.				Kristiania.				Fredrikstad.		
	Mars 1914.	September 1917.	Mars 1918.	Stigning 1914-18.	Mars 1914.	September 1917.	Mars 1918.	Stigning 1914-18.	Mars 1914.	September 1917.	Stigning 1914-17.
	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.
1ste styrmenn	130	800	800	515	120-150	600	500	275	¹ 135	550	307
2den styrmenn	100	600	600	500	100	400	400	300	¹ 100	425	325
3dje styrmenn	¹ 100	-	600	500	-	200	-	-	-	-	-
Enestyrmenn	-	-	-	-	-	-	-	-	150	-	-
Baatsmenn	85	106	200	135	75	-	-	-	85-110	-	-
Tømmere	90	112	210	133	80	-	200	150	80	-	-
Seilmakere	-	-	-	-	-	225	200	-	-	-	-
Matroser	70	170	180	157	70	160	140	100	65	-	-
Lettmatroser	50	125	150	200	50	100	100	100	50	-	-
Jungmenn	35	65	90	157	40	75	60	50	30-35	-	-
Dekkgutter	25	50	50	100	20	-	50	150	20-22	-	-
Stuerter	120	500	500	317	100-120	300	400	267	110	350	218
Kokker	60	350	350	483	40-80	-	-	-	45	-	-
1ste maskinister	210	800	800	281	-	-	-	-	-	-	-
2den maskinister	135	600	600	344	-	-	-	-	-	-	-
3dje maskinister	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Enemaskinister	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maskinassistenter	75	300	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Donkeymenn	80	218	210	163	-	-	-	-	-	-	-
Fyrbøtere	72	210	190	164	-	-	-	-	-	-	-
Kullempere	55	150	150	173	-	-	-	-	-	-	-

¹ September 1913.

Tabell 11 (forts.). Månedshyrer under krigen. Efter opgaver fra mønstringskontorene.

Seilskibe i utenriks fart (forts.).

Dampskibe i innenriks fart.

Stilling ombord.	Kristiansand.			Bergen.			Trondhjem.			Trondhjem.		
	Mars 1914.	September 1917.	Stigning 1914-17.	Mars 1914.	September 1917.	Stigning 1914-17.	Mars 1914.	September 1917.	Stigning 1914-17.	Mars 1914. ¹	Mars 1918.	Stigning 1014-18.
	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.	Kr.	Kr.	Pct.
1ste styrmenn	90	400-450	472	-	425	-	-	-	-	140	600	329
2den styrmenn	110	-	-	-	-	-	-	-	-	100	450	350
3dje styrmenn	-	-	-	-	313	-	-	-	-	90	-	-
Enestyrmenn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Baatsmenn	-	250	-	-	-	-	-	-	-	85	160	88
Tømmermenn	-	-	-	-	275	-	-	-	-	90	170	89
Seilmakere	¹ 90	200	122	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Matroser	65	180-200	193	-	153	-	-	150	-	70	140	100
Lettmatroser	¹ 30-45	150-165	334	-	-	-	-	90	-	40	90	125
Jungmenn	25	70	180	-	73	-	-	65	-	30	60	100
Dekkgutter	¹ 12-16	40-70	285	-	50	-	-	-	-	25	30	20
Stuerter	105	280	167	-	300	-	-	200	-	110	300	173
Kokker	50	-	-	-	200	-	-	-	-	40	200	400
1ste maskinister	-	-	-	-	-	-	-	-	-	180	450	150
2den maskinister	-	-	-	-	-	-	-	-	-	130	400	208
3dje maskinister	-	-	-	-	-	-	-	-	-	110	-	-
Enemaskinister	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maskinassistenter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	80	-	-
Donkeymenn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	75	160	113
Fyrbøtere	-	-	-	-	-	-	-	-	-	70	150	114
Kullempere	-	-	-	-	-	-	-	-	-	50	90	80

¹ September 1913.

Tabell 12. Middelfortjenesten pr. 10 timers

2det halvår 1913 og

Amt.	Anlegg.	Voksne arbeidere. (Akkord.)		
		1913. Kr.	1917. Kr.	Stigning pct.
Smålenene	Liholt — Søtholmen	4.40	-	-
	Ørebæk bro m. v.	4.88	8.99	84
Akershus	Bergenshuskrydset — Rørvand .	-	9.90	-
	Blikrud — Heggedal	5.24	13.00	148
Hedemarken	Tangen bro — Omberg	4.50	-	-
	Lillestrøm — Furuset	4.98	8.40	69
	Eidsvoll — Linløkken	-	8.20	-
Kristians	Gjennem Foldalen	4.74	7.86	66
	Lunsæter — Navå bro	5.23	11.91	128
	Mo — Sand — Størja	3.64	7.47	105
Buskerud	Kjølen — Kilen	4.94	9.10	84
	Fagernes — Hoviskogen	3.82	8.10	112
Jarlsberg og Larvik	Sløviken—Grymyr m. v.	-	8.64	-
	Sigdal — Eggedal	5.23	9.97	91
Bratsberg	Aarås — Freiborg	-	10.26	-
	Bommestad — Skjæggerød	4.41	8.55	94
	Saude — Svelvik	5.01	10.82	116
Nedenes	Skien — Slemdal	5.16	9.00	75
	Notodden — Tinnoset	5.27	9.70	84
	Skien — Vestre Porsgrund	-	9.95	-
Lister og Mandal	Høl — Ubergsmoen	4.27	9.20	115
	Dølemo — Nergården	4.82	9.10	89
	Sauge — Tvedestrand	5.01	9.90	98
Stavanger	Agnefest — Bryggeså	4.11	8.70	112
	Buodden — Øiebæk m. v	-	8.75	-
S. Bergenhus	Hjelmeland — Totlandsvik	4.88	-	-
	Imsland — Rapeid	-	10.36	-
	Tysse — Dysvik	4.92	10.43	112
N. Bergenhus	Odda — Tyssedal	-	11.32	-
	Askedåsen — Ølfarnes	4.05	9.15	126
	Nes — Røneid	4.34	10.34	134
Romsdal	Førde — Naustdal	3.48	8.35	140
	Fretheim — Aurlandsvangen	-	8.65	-
	Rødset — Søholt	4.13	10.70	159
S. Trondhjem	Henden — Snekvik	4.06	8.40	107
	Åndalsnes — Hen — Skorgen	4.98	9.00	81
	Føvågskaret — Mælan	4.38	9.30	112
N. Trondhjem	Børsen — Laugen	-	8.92	-
	Spillum — Namsos	5.49	8.78	60
Nordland	Hoplen — Stene m. v.	6.11	8.50	39
	Grong — Vefsn	4.83	8.84	83
	Vefsn — Grong	4.60	9.27	101
Tromsø	Reinåmo — Bleikvasli	4.67	8.06	73
	Tvervik — Dokmo m. v.	4.27	9.28	117
	Amtsgrensen — Fauskevåg	4.55	8.96	97
Finmarken	Amtsgrensen — Elvenes	4.49	9.10	103
	Strømmen bro — Vashaug	-	9.18	-
	Smørfjord — Kistrand	4.69	10.50	124
Gjen.snitlig for Riket	Kiberg — Bussesund	5.24	12.00	129
	I Mehavn — fiskevær	-	10.86	-
Gjen.snitlig for Riket		4.55	8.26	82

arbeidsdag ved en rekke større veianlegg.

2det halvår 1917.

Voksne arbeidere. (Daglønn.)			Hest og kjøpere. (Akkord.)			Hest og kjøpere. (Daglønn.)			Amt.
1913. Kr.	1917. Kr.	Stigning pct.	1913. Kr.	1917. Kr.	Stigning pct.	1913. Kr.	1917. Kr.	Stigning pct.	
3.51	-	-	5.91	-	-	5.91	-	-	Smålenene
4.03	8.00	99	6.00	-	-	6.00	10.00	67	
-	7.20	-	-	10.00	-	-	11.20	-	
4.05	8.10	100	5.10	12.00	135	5.45	12.00	120	Akershus
4.09	7.60	86	5.00	-	-	5.78	12.00	108	
4.16	4.30	3	-	-	-	6.00	14.00	133	
-	7.70	-	-	-	-	-	14.50	-	
3.94	7.61	93	8.88	10.00	13	6.00	10.00	67	Hedemarken
4.08	8.35	105	5.69	19.84	249	6.00	11.94	99	
3.62	5.34	48	-	10.00	-	5.00	10.20	104	
3.40	7.85	131	5.92	15.00	153	5.11	15.00	194	
3.89	6.00	54	5.00	10.00	100	5.00	10.00	100	Kristians
-	5.00	-	-	8.10	-	-	8.00	-	
4.10	7.01	71	6.00	12.05	101	6.06	10.00	65	Buskerud
-	6.75	-	-	11.08	-	-	12.42	-	
4.20	7.17	71	4.98	10.48	111	5.00	12.47	150	Jarlsberg og Larvik
4.36	7.58	74	5.84	13.14	125	5.98	14.06	135	
4.66	7.20	54	6.18	10.00	62	6.00	11.20	87	Bratsberg
4.35	6.90	59	6.00	17.00	183	6.00	11.40	90	
-	8.30	-	-	11.35	-	-	11.35	-	
4.22	8.10	92	-	-	-	6.00	10.70	78	Nedenes
4.63	7.50	62	-	-	-	5.44	10.80	99	
3.86	8.30	115	-	-	-	5.81	11.80	103	
3.83	8.00	109	5.18	13.20	155	5.58	14.30	156	Lister og Mandal
-	8.05	-	-	-	-	-	13.20	-	
4.55	-	-	7.30	-	-	4.93	-	-	Stavanger
-	9.21	-	-	15.38	-	-	9.83	-	
3.55	8.09	128	-	12.00	-	5.00	11.10	122	S. Bergenhus
-	9.35	-	-	-	-	-	-	-	
4.22	9.20	118	6.02	-	-	5.59	11.93	113	
3.76	6.65	77	5.84	12.00	105	5.00	10.62	112	N. Bergenhus
2.90	6.63	128	-	7.41	-	-	7.65	-	
-	7.74	-	-	7.40	-	-	11.33	-	
4.18	10.70	156	5.00	15.00	200	5.00	14.50	190	Romsdal
3.62	7.15	98	5.00	10.00	100	5.00	10.00	100	
4.12	7.60	84	5.00	-	-	4.73	10.00	111	
3.65	6.12	68	5.00	10.20	104	5.00	5.95	79	S. Trondhjem
-	7.65	-	-	11.50	-	-	10.10	-	
4.66	9.45	103	-	-	-	-	-	-	N. Trondhjem
4.06	8.07	99	-	-	-	6.00	10.84	80	
4.61	8.61	87	9.77	16.90	73	8.39	16.95	102	
3.56	6.38	79	6.48	14.56	125	6.00	13.88	131	Nordland
2.72	4.77	75	7.15	12.91	81	5.55	11.58	109	
3.72	7.15	92	4.04	10.30	155	4.00	10.00	150	
3.71	7.96	115	-	14.55	-	-	11.11	-	Tromsø
3.35	7.10	112	5.30	11.10	109	4.91	10.00	104	
-	7.13	-	-	12.78	-	-	12.37	-	
4.03	8.72	116	6.93	17.25	149	6.10	15.00	146	Finmarken
4.51	9.78	117	7.17	21.78	204	7.00	20.00	186	
-	7.60	-	-	17.49	-	-	16.39	-	
3.94	7.36	87	-	-	-	-	-	-	Gj.snitlig for Riket

Tabell 13. Timelønnens stigning 1914—1918 for de kommunale arbeidere i en rekke større kommuner.

Voksen alm. dagarbeider, beskjefteiget ved:	Antall ukentlige arbeidstimer.		1913-14.			April 1918.			Stigning.			Årsinntekt 1917-18 for familier på 4 personer.
	1913-14.	April 1918.	Lønn.	Lønn.	Dyrtidstillegg.	Dyrtidstillegg ikke medregnet.	Medregnet tillegg for egen person.	Medregnet tillegg for 4 personer.				

Kristiania.

			Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.	ca. kr.
Brolegningsarbeide . . .	56	48	0.50	0.81		62	132	170	3 234
Gaterenholdet	56	48	0.46	0.75		63	139	180	3 090
Beplantningsvesenet . . .	56	48	0.46	0.75		63	139	180	3 090
Kirkegårdsarbeide	53 ²	48	0.53	0.75		42	108	143	3 090
Vandvesenet	56	48	0.46	0.75		63	139	180	3 090
Kloakkvesenet	56	48	0.46	0.75		63	139	180	3 090
Renovasjonsvesenet	52	48	0.58	0.81		40	100	133	3 234
			0.50	0.75		50	120	158	3 090
Elektricitetsverket	54	48	0.44	0.81		84	164	207	3 234
			0.39	0.75		92	182	231	3 090
Gasverket: retortarb. . . .	48	48	0.50	0.94		88	158	196	3 546
— sjauere, gravere m. v.	54	48	0.40	0.75		88	175	223	3 090
Havneingeniørvesenet . . .	52	48	0.50	0.75		50	120	158	3 090
Stenpukking. ¹ Pr. m ³ .			3.30	3.80		15	-	-	-

Kr. 2.80 pr. dag + familietillegg: 0.60 for første forsørgede, 0.50 for annen forsørgede og 0.40 for hver av de følgende.

Bergen.³

			Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.	ca. kr.
Brolegningsarbeide . . .	51.4	46	0.48	0.80		67	113	148	2 740
Gaterenholdet	51.4	46.5	0.47	0.74		57	104	140	2 621
Beplantningsvesenet . . .	ikke opr.	46	ikke opr.	0.80		51	96	132	2 604
Kirkegårdsarbeide	51	46	0.59	0.89		51	88	117	2 947
Vandvesenet	51.4	46	0.54	0.89		65	106	137	2 947
Kloakkvesenet	51.4	46	0.54	0.89		65	106	137	2 947
Renovasjonsvesenet	54	51	0.46	1.02		122	135	161	3 451
Elektricitetsverket	57.5	54	0.39-0.52	0.77		ca. 73	ca. 135	ca. 181	2 979
Gasverket: retortarb. . . .	56	53 ^{1/3}	0.53	0.81		53	89	117	3 059
— sjauere, gravere m. v.	51.5	45	0.47	0.87		85	126	157	2 858
Havneingeniørvesenet . . .	52.7	50.6	0.49	0.81		65	133	169	2 949
Stenpukking. ¹ Pr. m ³ .			3.50	4.50		29	57	-	-

Kr. 1.67 pr dag + forsørgelsestill. 0.67 for første forsørgede og 0.33 for hver av de øvrige — høist kr. 4.00 pr. dag.

Som gate- og kloakkarbeiderne m. fl.

Stavanger.

			Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.	ca. kr.
Brolegningsarbeide . . .	48	48	0.60	1.10		83	97	115	3 105
Gaterenholdet	48	48	0.60	1.10		83	97	115	3 105
Beplantningsvesenet . . .	48	48	0.55	1.10		100	115	135	3 105
Vandvesenet	48	48	0.60	1.10		83	97	115	3 105
Kloakkvesenet	48	48	0.65	1.20		85	97	114	3 345
Elektricitetsverket	48	48	0.50-0.69	0.90-1.20		ca. 77	ca. 91	ca. 110	2 625-3 345
			0.30-0.50	0.60-0.90		ca. 90	ca. 112	ca. 141	1 905-2 625
Gasverket: retortarb. . . .	48	48	0.50-0.70	1.05-1.15		ca. 87	ca. 101	ca. 119	2 985-3 225
— sjauere, gravere m. fl.	48	48	0.48-0.55	0.90-1.15		ca. 99	ca. 114	ca. 136	2 625-3 225
Stenpukking. ¹ Pr. m ³ .			4.00	10.00		150	-	-	-

¹ For en rekke byers vedkommende å betrakte som nødhjulsarbeide. ² For faste arbeidere. Sesongarbeidere 57 timer. ³ Arbeidstiden er i 1918 rent midlertidig forkortet på grunn av ernæringsvanskelighetene. ⁴ Kun familietillegg: 150 kr. pr. år for første forsørgede og 100 kr. for hver av de øvrige.

Tabell 13 (forts.). Timelønnens stigning 1914—1918 for de kommunale arbeidere i en rekke større kommuner.

Voksen alm. dagarbeider, beskjeftiget ved:	Antall ukentlige arbeidstimer.		1913-14.			April 1918.			Stigning.			Årsinntekt 1917-18 for familier på 4 personer.
	1913-14.	April 1918.	Lønn.	Lønn.	Dyrtidstillegg.	Dyrtidstillegg ikke medregnet.	Medregnet tillegg for egen person.	Medregnet tillegg for 4 personer.	Pct.	Pct.	Pct.	
<i>Drammen.</i>												
Brolegningsarbeide	55	55	Kr. 0.60	Kr. 0.87	120 pr. år for egen person + 120 for husru + 100 for hvert barn a for-sørge.	Pct. 45	Pct. 52	Pct. 72	Ca. kr. 2 833			
Gaterenholdet			1150-1350 pr. år.	2200 pr. år.		ca. 77	ca. 86	ca. 113	2 640			
Vandvesenet	55	55	0.51	0.82		61	69	92	2 695			
Kloakkvesenet	55	55	0.51	0.82		61	69	92	2 695			
Elektricitetsverket	55	53.5	0.60-0.70	0.80-0.90		ca. 31	ca. 37	ca. 55	2 580-			
Gasverket: retortarb.	56	53.3	0.54	0.96		78	85	107	2 880			
— sjauere, graver m. fl.	57	54	0.42	0.80		90	100	129	2 998			
Stenpukking. ¹ Pr. m ³			3.50	10.00	186	-	-	2 600				
<i>Fredrikstad.</i>												
Gatearbeide, vandlednings- og kloakkarbeide m. v.	56 (i vinterhalvåret 45).	56 (i vinterhalvåret 45).	2 0.40	2 0.70	Grubbidrag pr. år 200 kr. + familietillegg 80 kr. for hustru og hvert forsørgt barn.	75	93	115	2 208			
<i>Hamar.</i>												
Brolegningsarbeide	55	54	0.45-0.55	0.95	Innbefattet i lønnen.	ca. 92	-	-	2 565			
Gaterenholdet	55	54	0.35-0.40	0.65-0.80		ca. 93	-	-	1 755-			
Bepplantningsvesenet	55	54	0.45-0.50	0.95		ca. 101	-	-	2 160			
Vand- og kloakkvesenet	55	54	0.45-0.55	0.95		ca. 92	-	-	2 565			
Stenpukking. ¹ Pr. m ³												
<i>Skien.</i>												
Gate- og vandledningsarbeide, kirkegårdsarbeide m. v.	54	50.5	0.50	0.90	Kr. 500 pr. år for egen person + 100 kr. for hustru og for hvert barn under 15 år.	80	120	144	3 073			
Kloakkvesenet	54	50.5	0.50	1.00		100	140	164	3 325			
Renovasjonsvesenet			ikke i drift	1.00		-	-	-	3 325			
Stenpukking. ¹ Pr. m ³			4.40	10.00		127	-	-	-			

¹ For en rekke byers vedkommende å betrakte som nødhjulsarbeide. ² Hertil kommer ekstrafortjeneste ved akkordarbeide, i 1914 gj.sn. ca. 10 øre pr. time, i 1918 15 øre pr. time.

Tabell 13 (forts.). Timelønnens stigning 1914—1918 for de kommunale arbeidere i en rekke større kommuner.

Voksen alm. dagarbeider, beskjeftiget ved:	Antall ukentlige arbeidstimer.		1913-14.	April 1918.		Stigning.			Årsinntekt 1917-18 for familier på 4 personer.
	1913-14.	April 1918.		Lønn.	Lønn.	Dyrtidstillegg.	Dyrtidstillegg ikke medregnet.	Medregnet tillegg for egen person.	
<i>Arendal.</i>									
Gatearbeide, vand-, kloakk- og renovasjonsvesenet m. v.	60	54	0.43	0.78	Kr. 0.70 pr. dag for egen person + 0.20 for hustru og hvert barn under 15 år.	Pct. 82	Pct. 100	Pct. 114	Ca. kr. 2 496
Kirkegårdsarb. (akkord)	-	-	4.50	14 00	Intet.	211	-	114	-
Elektricitetsverket	60	54	0.60	1.05	Intet.	75	-	-	2 835
Gasverket	60	54	0.43	0.83	Sombrolegn.-arbeidere m. fl.	93	109	126	2 631
Stenpukking. ¹ Pr. m ³ .	-	-	4.00	10.00	-	150	-	-	-
<i>Kristiansand.</i>									
Gatearbeide, vand-, kloakk- og renovasjonsvesenet m. v.	54	48	0.44	0.94	100 kr. for egen person + 100 for hustru + 50 for hver yderl. forsørget.	114	123	143	2 556
Elektricitetsverket	60	54	0.31	0.52	0.32	68	171	-	2 268
Gasverket	60	54	0.40	0.85-1.25	-	ca. 159	-	-	2 295- 3 375
<i>Haugesund.</i>									
Gatearbeide, vand-, kloakk- og renovasjonsvesenet m. v.	48	48	0.44-0.50	1.06-1.13 -1.25	Lønn efter fagdygtighet. Mest akkord med fortjeneste 15-20 kr. pr dag.	ca. 145	-	-	2 544- 2 712- 3 000
<i>Ålesund.</i>									
Gatearbeide, vandlednings- og kloakkarbeide m. v.	56	54	0.50	1.15	Intet.	130	-	-	3 105
Renovasjonsvesenet	56	54	850-1280 pr. år	1650-2250 pr. år	840 kr. + 80 for hvert barn pr. år	ca. 85	ca. 176	ca. 181	2 650- 3 250
Elektricitetsverket	56	51	0.65	1.25	Intet.	92	-	-	3 188
Gasverket	57	54	0.74	1.10	Intet.	49	-	-	2 970
<i>Tromsø.</i>									
Gatearbeide, vandlednings- og kloakkarbeide m. v.	54	48	0.65	1.00	Intet.	54	-	-	2 400
Stenpukking. ¹ Pr. m ³ .	-	-	3.00	10.00	-	233	-	-	-

¹ For en rekke byers vedkommende å betrakte som nødhjelpsarbeide.

Tabell 13 (forts.) Timelønnens stigning 1914 – 1918 for de kommunale arbeidere i en rekke større kommuner.

Voksen alm. dagarbeider, beskjeftiget ved:	Antall ukentlige arbeidstimer.		1913-14.			April 1918.			Stigning			Årsinntekt 1917-18 for familier på 4 personer.
	1913-14	April 1918.	Lønn.	Lønn.	Dyrtidstillegg	Dyrtidstillegg ikke medregnet	Medregnet tillegg for egen person.	Medregnet tillegg for 4 personer				
									Pct.	Pct.	Pct.	
<i>Aker.</i>												
Vei-, vand- og kloakkvesenet	57	48	Kr. 0.53-0.58	Kr. 1.00-1.06	Kr.	Pct. ca. 86	Pct. ca. 131	Pct. 172	Ca kr. 3 612			
Do. Gj.sn. akkordfortj. 1913 og 1917	57	48	0.62	1.09	2 kr. pr. dag + 0.60 for hver forsørgt ¹ .	76	116	152	3 756			
Beplantningsvesenet	57	48	0.53	1.00		89	136	178	3 540			
Stenpukking. Pr. m ³			3.10-3.50	4.50-5.00		ca. 44	-	-				
<i>Bærum.</i>												
Brolegningsarbeide, vandlednings- og kloakkarbeide	60	60	0.45	1.00	Pr. uke kr. 2.00 + 1.00 for hver forsørgt.	122	129	140	3 250			
Stenpukking. Pr. m ³	-	-	4.00-3.00	5.00-3.70	resp. for fjell og skalras.	23-25						
<i>Lillestrøm.</i>												
Brolegningsarbeide, vandlednings- og kloakkarbeide	48	48	0.44	0.81	Intet.	84	-	-	1 944			
Elektricitetsverket ²	48	48	0.55	0.88	Intet.	60	-	-	2 112			
<i>Elverum.</i>												
Elektricitetsverket ²	56	56	1 800 pr. år.	2 000 pr. år.	Som Statens: 240 + 160 + 120 + 100 for hver øvrig forsørgt	11	24	46	2 620			

¹ Stenpukkerne høist 1/3 av arbeidsfortjenesten. ² Montører.

Tabell 14 a. Lønnsstigning under krigen for de kommunale funksjonærer i en rekke større kommuner.

Lønningsgruppe (1913—14).	1913—14. ¹	1917—18.		Stigning.			Gjennemsnittsinntekt 1917—18 for familier på 4 personer. ²
	Gjennemsnittslønn.	Gjennemsnittslønn. ²	Dyrtids-tillegg.	Dyrtids-tillegg ikke medregnet.	Medregnet tillegg for egen person.	Medregnet tillegg for 4 personer.	
<i>Kristiania.</i>							
	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.	Kr.
Under 1 500 kr..	1 243	2 441		96	105	131	3 161
1 500—1 999 -	1 709	2 991		75	80	97	3 711
2 000—2 499 -	2 207	3 533		60	63	75	4 253
2 500—2 999 -	2 789	4 244		52	54	64	4 964
3 000—3 499 -	3 150	5 325		69	70	78	6 045
3 500—3 999 -	3 600	5 400		50	52	59	6 120
4 000—4 999 -	4 280	6 270		46	48	55	6 990
5 000—5 999 -	5 467	9 000		65	65	70	9 720
6 000—6 999 -	6 133	9 667		58	58	63	10 387
7 000—7 999 -	7 200	10 000		39	40	44	10 720
8 000—8 999 -	-	-		-	-	-	-
			240 + 180 + 140 for hver av de øvrige forsørgede.				
<i>Bergen.</i>							
	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.	Kr.
Under 1 500 kr..	1 179	1 509		28	53	87	2 209
1 500—1 999 -	1 722	2 222		29	46	70	2 922
2 000—2 499 -	2 229	2 809		26	39	57	3 509
2 500—2 999 -	2 769	3 586		30	40	55	4 286
3 000—3 499 -	3 216	3 750		17	26	38	4 450
3 500—3 999 -	3 613	4 625		28	36	47	5 325
4 000—4 999 -	4 375	5 279		21	28	37	5 979
5 000—5 999 -	5 269	6 675		27	32	40	7 375
6 000—6 999 -	6 343	7 500		18	23	29	8 200
7 000—7 999 -	7 500	10 000		33	37	43	10 700
8 000—8 999 -	8 000	9 000		13	16	21	9 700
			300 + 200 for første + 100 for hver av de øv- rige forsørgede.				
<i>Stavanger.</i>							
	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.	Kr.
Under 1 500 kr..	1 124	2 070		84	100	126	2 535
1 500—1 999 -	1 507	2 650		76	88	107	3 115
2 000—2 499 -	2 133	3 200		50	56	65	3 510
2 500—2 999 -	2 500	4 100		64	66	70	4 255
3 000—3 499 -	-	-		-	-	-	-
3 500—3 999 -	3 700	6 000		62	64	66	6 155
4 000—4 999 -	-	-		-	-	-	-
5 000—5 999 -	5 000	6 600		32	33	35	6 755

¹ I *Kristiania* kommer hertil dyrtidstillegg: 15 pct. av grunnlønnen hvis denne ikke overstiger 1100 kr. 10 pct. hvis grunnlønnen er større, dog ikke over 240 kr. For ikke-forsørgere halvt tillegg. ² For tilsvarende stillinger som falt innen de forskjellige lønningsgrupper i 1913/14. Fortegnelse over stillingene står i tabell 14 b.

Tabell 14 a (forts.). Lønnsstigning under krigen for de kommunale funksjonærer i en rekke større kommuner.

Lønningsgruppe (1913—14).	1913—14.		1917—18.		Stigning.			Gjennemsnittsinntekt 1917—18 for familier på 4 personer. ²	
	Gjennemsnittslønn.	Gjennemsnittslønn. ²	Dyrtids-tillegg	Dyrtids-tillegg ikke medregnet.	Medregnet tillegg for egen person.	Medregnet tillegg for 4 personer.			
<i>Drammen.</i>									
	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.	Kr.		
Under 1 500 kr..	1 305	2 016	240 + 100 + 120 + 100 for hver av de øvrige forsørgede. (Statens satser.)	54	72	101	2 636		
1 500—1 999	1 715	2 717		58	72	95	3 337		
2 000—2 499	2 250	3 400		51	62	79	4 020		
2 500—2 999	2 600	3 350		29	38	53	3 970		
3 000—3 499	3 300	4 600		39	47	58	5 220		
3 500—3 999	3 600	4 700		31	37	48	5 320		
4 000—4 999	4 000	4 900		23	29	38	5 520		
5 000—5 999	5 800	7 000		21	25	31	7 620		
6 000—6 999	6 000	8 200		37	41	47	8 820		
<i>Fredrikshald.</i>									
	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.	Kr.		
Under 1 500 kr..	1 118	1 826	240 + 100 + 120 + 100 for hver av de øvrige forsørgede. (Statens satser.)	63	85	119	2 446		
1 500—1 999	1 716	2 509		46	60	82	3 129		
2 000—2 499	2 100	2 956		41	52	70	3 576		
2 500—2 999	2 475	3 350		35	45	60	3 970		
3 000—3 499	-	-		-	-	-	-	-	
3 500—3 999	3 775	4 125		9	16	26	4 745		
4 000—4 999	4 067	5 767		42	48	57	6 387		
5 000—5 999	5 000	6 500		30	35	42	7 120		
<i>Fredrikstad.</i>									
	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.	Kr.		
Under 1 500 kr..	1 140	2 250	200 + 80 for hver for- sørgt	97	115	129	2 610		
1 500—1 999	1 608	2 583		61	73	83	2 943		
2 000—2 499	2 025	3 050		51	60	68	3 410		
2 500—2 999	-	-	-	-	-	-	-		
3 000—3 499	3 240	5 000	Intet	54	-	-	5 000		
3 500—3 999	-	-	-	-	-	-	-		
4 000—4 999	-	-	-	-	-	-	-		
5 000—5 999	5 250	7 100	Intet	35	-	-	7 100		
<i>Hamar.</i>									
	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.	Kr.		
Under 1 500 kr..	-	-	240 + 100 + 120 for hver + av de øvrige for- sørgede. (Statens satser.)	-	-	-	-		
1 500—1 999	1 691	2 402		42	56	79	3 022		
2 000—2 499	2 263	3 463		53	64	80	4 033		
2 500—2 999	2 700	4 325		60	69	83	4 945		
3 000—3 499	-	-		-	-	-	-	-	
3 500—3 999	3 600	7 250		101	108	119	7 870		
<i>Elverum.</i>									
	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.	Kr.		
Under 1 500 kr..	1 067	1 600	240 + 100 + 120 + 100 for hver av de øvrige forsørgede (Statens satser)	50	72	108	2 220		
1 500—1 999	1 800	2 500		39	52	73	3 120		
2 000—2 499	(2 200) ¹	(2 700) ¹		-	-	-	3 320 ¹		
2 500—2 999	-	-		-	-	-	-		
3 000—3 499	-	-		-	-	-	-		
3 500—3 999	-	-		-	-	-	-		
4 000—4 999	-	-	-	-	-	-			
5 000—5 999	(5 000) ³	(6 700) ¹	-	-	-	7 320 ¹			

¹ + fritt hus og lys. ² Se anm. 2 side 54. ³ + fritt lys.

Tabell 14 a (forts.). Lønnsstigning under krigen for de kommunale funksjonærer i en rekke større kommuner.

Lønningsgruppe (1913—14).	1913—14	1917—18.		Stigning,			Gjennem- snittsinntekt 1917—18 for familier paa 4 per- soner. ¹
	Gjennem- snittslønn.	Gjennem- snittslønn. ¹	Dyrtids- tillegg.	Dyrtids- tillegg ikke med- regnet.	Med- regnet tillegg for egen person.	Med- regnet tillegg for 4 per- soner.	
<i>Aker.</i>							
	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.	Kr.
Under 1 500 kr.	1 335	2 065	300 kr. + 100 kr. for hver forsørg- et	55	77	100	2 665
1 500—1 999	1 750	2 425		39	56	73	3 025
2 000—2 499	2 133	2 987		40	54	68	3 587
2 500—2 999	2 761	3 667		33	44	55	4 276
3 000—3 499	3 300	4 350		32	41	50	4 950
3 500—3 999	3 600	5 000		39	47	56	5 600
4 000—4 999	4 517	6 042		34	40	47	6 642
5 000—5 999	5 350	7 617		42	48	54	8 217
7 000—7 999	7 200	9 000	25	29	33	9 600	
<i>Arendal.</i>							
	Kr.	Kr.		Pct.	Pct.	Pct.	Kr.
Under 1 500 kr.	1 394	2 420	240+160+120+100 for hver av de øv- rige forsørgede (Statens satser)	74	91	118	3 040
1 500—1 999	1 617	2 450		52	66	90	3 070
2 000—2 499	2 200	3 250		48	59	76	3 870
2 500—2 999	-	-		-	-	-	-
3 000—3 499	-	-		-	-	-	-
3 500—3 999	-	-		-	-	-	-
4 000—4 999	4 300	5 850		36	42	50	6 470
<i>Kristiansand.</i>							
	Kr.	Kr.		Pct.	Pct.	Pct.	Kr.
Under 1 500 kr.	1 346	2 112	240+160+120+100 for hver av de øv- rige forsørgede (Statens satser)	57	75	103	2 732
1 500—1 999	1 661	2 777		67	81	105	3 397
2 000—2 499	2 000	2 850		43	55	74	3 470
2 500—2 999	2 413	3 438		42	52	68	4 058
3 000—3 499	-	-		-	-	-	-
3 500—3 999	-	-		-	-	-	-
4 000—4 999	4 300	5 667		32	37	46	6 287
<i>Ålesund.</i>							
	Kr.	Kr.		Pct.	Pct.	Pct.	Kr.
Under 1 500 kr.	1 111	1 821	400 kr. + 35% av det første 1000 kr. samt 15% av resten	64	143	-	2 694
1 500—1 999	1 728	2 430		41	97	-	3 395
2 000—2 499	2 400	3 200		33	78	-	4 280
2 500—2 999	-	-		-	-	-	-
3 000—3 499	-	-		-	-	-	-
3 500—3 999	-	-		-	-	-	-
4 000—4 999	3 550	5 000		41	79	-	6 350
<i>Tromsø.</i>							
	Kr.	Kr.		Pct.	Pct.	Pct.	Kr.
Under 1 500 kr.	1 229	2 128	425 kr. + 100 for hver forsørg- et	73	108	132	2 853
1 500—1 999	1 681	2 856		70	95	113	3 581
2 000—2 499	-	-		-	-	-	-
2 500—2 999	2 650	5 350		102	118	129	6 075

¹ Se anm. 2 side 54.

Tabell 14 b. Spesifikasjon av kommunale stillinger innen de forskjellige lønningsgrupper 1913/14.

Fredrikshald.
 Inntektsgruppe under 1500 kr.
 Brandkonstabler, kontorister, maskinister, bestyreren av Arbeidskontoret m. fl.
 1500—1999 kr.
 Politikonstabler, underbrandmester, maskinist, brandkonstabler, assistent ved Elektricitetsverkets kontor, maskinmester, kabelmester, kabelmontører, forretningsfører m. fl.
 2000—2499 kr.
 Politioverbetjenten, politibetjenter, brandmesteren, ingeniørassistent, opsynsmenn, Kretssykekassens forretningsførere ved ligningsvesenet m. fl.
 2500—2999 kr.
 Fattigforstander.
 3500—3999 kr.
 Kemneren, karantenedyrlægen.
 4000—4999 kr.
 Stadsdyrlægen, Elektricitetsverkets bestyrer.
 5000—5999 kr.
 Stadsingeniøren.

Fredrikstad.
 Under 1500 kr.
 Kontorister, arbeidsformenn, kjørekarer, vaktmenn, brandkonstabler, vaktmestere, assistent ved Arbeidskontoret, politikonstabler, sundhetsbetjenter m. fl.
 1500—1999 kr.
 Underbrandmester, maskinist, brandformenn, kemnerkontorister, overkonstabler, magistratskontorist m. fl.
 2000—2499 kr.
 Opsynsmenn, overbrandmester, politibetjenter, byggarneren, Fattigvesenets assistent og kasserer, bestyreren av Arbeidskontoret m. fl.
 3000—3499 kr.
 Ingeniørassistent, kemneren.
 5000—5999 kr.
 Stadsingeniøren.

Aker.
 Under 1500 kr.
 Assistenten ved Sundhetsvesenet og hos bygningschefen, veivoktere m. fl.
 1500—1999 kr.
 Assistenten ved kassakontoret, Vandverket, Ligningsvesenet og hos overingeniøren m. fl.
 2000—2499 kr.
 Opmålings- og ligningsassistenter, opsynsmenn ved Ingeniørvesenet, politibetjenter m. fl.

2500—2999 kr.
 Assistentingeniører, underkasserere, bygningskonduktører, 1ste assistent ved Formannskapet, herredsgartner m. fl.
 3000—3499 kr.
 Fattiginspektør, bokholder m. fl.
 3500—3999 kr.
 Sekretæren ved Formannskapet m. fl.
 4000—4999 kr.
 Avdelingsingeniører, opmålingschef, bygningsinspektør, herredskasserer m. fl.
 5000—5999 kr.
 Bygningschef, kontorchef, kommunearkitekt m. fl.
 7000—7999 kr.
 Overingeniøren.

Hamar.
 1500—1999 kr.
 Politikonstabler, brandkonstabler, feiersvenner, assistentingeniør m. fl.
 2000—2499 kr.
 Politimester, brandmester, feiermester, formannskaps- og ligningssekretær, fattigforstander m. fl.
 2500—2999 kr.
 Kemner, stadsdyrlæge.
 3500—3999 kr.
 Stadsingeniøren.

Elverum.
 Under 1500 kr.
 1500—1999 kr.
 Herredskassereren, montører m. fl.
 2000—2499 kr.
 Maskinmester ved Elektricitetsverket m. fl.
 5000—5999 kr.
 Driftsbestyrer ved Elektricitetsverket.

Arendal.
 Under 1500 kr.
 Ligningssekretær, veivoktere, maskinist ved Brandvesenet, rørlegger, brandkonstabler, kusker, kontorister, kjøttkontrollør m. fl.
 1500—1999 kr.
 Politibetjenter, overkonstabler, konstabler, fattigassistent m. fl.

2000—2499 kr.
 Brandmester, fattigforstander.
 4000—4999 kr.
 Kemner, stadsingeniøren.

Stavanger.
 Under 1500 kr.
 Assistent hos Gasverkets kasserer, gasopmålere, regningsbud, kontorister, koksekspediterer m. fl.
 1500—1999 kr.
 Materialforvalter ved Gasverket, verksformenn, rørleggerformenn, formenn for gatebelysningen, installasjonskontrollør, maskinister, kabelmester m. fl.
 2000—2499 kr.
 Kasserere, bokholdere ved Elektricitetsverket m. fl.
 2500—2999 kr.
 Driftsingeniør ved Elektricitetsverket, 1. maskinist ved do. m. fl.
 3500—3999 kr.
 Bestyrer ved gasverket.
 5000—5999 kr.
 Driftsbestyrer ved Elektricitetsverket.

Ålesund.
 Under 1500 kr.
 Kontorassis/enter hos stadsingeniøren og kemneren, fattigassistent, maskinist ved Brandvesenet, politikonstabler, rørlegger, veiformenn, brandkusker, bytjener, endel kontorister m. fl.
 1500—1999 kr.
 Maskinister, brandmester, politibetjenter m. fl.
 2000—2499 kr.
 Kjøttkontrollør, fattigforstander.
 3500—3999 kr.
 Bysekretæren.

Tromsø.
 Under 1500 kr.
 Assistent hos kemneren, politikonstabler, endel kontorister, brandkonstabler, rørlegger, sundhetsbetjent, sekretær i Fattigvesenet m. fl.
 1500—1999 kr.
 Bysekretær, underfogd, politibetjenter, stadskonduktør, brandmester, fattigforstander m. fl.
 2500—2999 kr.
 Kemner, stadsingeniør.

Tabell 14 b (forts.). Spesifikasjon av kommunale stillinger innen de forskjellige lønnsgrupper 1913/14.

	Kristiania.	Bergen.	Drammen.	Kristiansand.
Under 1500 kr.	En rekke kontorister, opsynskvinder ved politiarrestene, fyrbøtere ved off. bygninger, endel assistenter ved sundhetsvesenet, endel bud, pantevidner m. fl.	En rekke kontorister, kontorassistenter og bud, feiersvender, bademestre og badetjenere, hjelpe-maskinist, måleravlesere, kvindelige politibetjenter m. fl.	Kontorister, regningsbud, pudser, brandkonstabler, maskinist, assistent ved gasverket m. fl.	Konstabelmaskinister, brandkonst. og kusker, politikonstabler, bytjeneren, fattigassist. m. fl.
1500-1999 kr.	Politikonstabler og -kjørekarer, brandkonstabler, brandformenn, maskinister og stallkar ved brandvesenet, politioverkonstabler, politibetjenter, endel assistenter ved sundhets- og fattigvesenet, div. kontorister og bud, pantefullmektiger, undergartnere m. fl.	Fullmektig ved Folkeregistret, fittingsmester, endel kontorfullmektiger, ligningsassistenter, kasserere, assistenter ved fattigvesenet, opsynsmenn, endel kontorister, panteformenn, endel måleravlesere, feiermestere, opsynsmenn ved Kjøttkontrollen, havnebetjenter, politikonstabler, underbrandmestere, maskinister, brandkonstabler m. fl.	Kontrollør og kontrollørassist. ved Elektricitetsverket, kasserer, kabelmester, elektriskere, maskinist, apparatvokter, underbrandmester, brandformenn, assistentingeniør, regn. bud, rørleggere, formere, smed m. fl.	Brandformenn, politibetjenter, overkonstabler, kemnerfullmektig, formannen for Ingeniørvesenet, sundh. betjentene, kjøttkontrollør, sekretær i Fattigvesenet m. fl.
2000-2499 kr.	En rekke kontorister, endel opsynsmenn, bygningsbetjenter m. fl.	Brandchefens assistent, underfogd, kontorfullmektiger, regnskapsførere, endel opsynsmenn, materialforvaltere, elektriskere, montører, assistenter ved bibliotek, sekretær ved Elektricitetsverket, kjøttkontrollører, politibetjenter, overbrandmester, stasjonsformenn m. fl.	Driftsassistent, maskinmester, brandmester, verksmester m. fl.	Fattigvesenets forstander.

2500-2999 kr.	Endel assistenter, fullmektiger, materialforvaltere, bokholderne, kirkegårdsforstandere, overgartneren og byggeieren m. fl.	Avdelingsingeniøren, kontorchefer, kasserere, revisorer, assistentingeniører, forstandere ved Renovasjonsvesenet, sekretærer, magistratsfullmektiger, overbetjenter, statsveier, verksmester ved Gasverket m. fl.	Bokholder	Ligningsvesenets forretningsfører, brandmester.
3000-3499 kr.	Fullmektiger ved Formandskapskontoret, Magistraten, Ligningsvesenet, Overformyndieriet m. v., fattigforstandere, kjøttkontrollører, politioverbetjent og overbrandmestere, etpar kasserere og bokholderne m. fl.	Bygningsinspektører, ligningssekretærer, installasjonsingeniør, forvaltere ved asyler og sykehuse m. fl.	Avdelingeniør.	
3500-3999 kr.	Bestyreren av Arbeidskontoret, kassereren ved Fattigvesenet, avdelingsingeniører og endel andre ingeniører, assistentene hos byggningsinspektørene, ligningssekretæren, kommunebokholderen m. fl.	Magistratssekretærer, arkitekt, maskin- og varmeingeniør, kontorchef ved Folkeregisteret, bibliotekar, inspektør ved pleiehjem, driftsingeniører m. fl.	Driftsassistent, havneingeniør.	
4000-4999 kr.	Sekretærene ved Fattigstyret, sundhetsinspektørene, byggningsinspektørene, magistratssekretærene, stadsdyrlægen, bestyreren av Kjøttkontrollen, 1 avdelingsarkitekt og 1 ingeniør, fullmektig og kasserer ved Kommunekontoret m. fl.	Overformyndieriets formann, veiingeniør, cheffingeniør for Vand- og Kloakkvesenet, havneingeniør, formannskapssekretær, opmålingschef, revisjonschefen, driftsingeniør, avdelingsingeniører m. fl.	Bestyrer ved Gasverket.	Skoleinspektøren, kemneren, stadsingeniøren, branddirektør.
5000-5999 kr.	Ligningschefen, overingeniørene ved Vand- og Kloakkvesenet og ved Veivesenet, direktøren for slagtehuset, havnefogden m. fl.	Brandchefen, skoleinspektør, Fattigvesenets chef m. fl.	Driftsbestyrer ved Elektricitetsverket, stadsingeniøren, branddirektør.	
6000-6999 kr.	Kemneren, skoleinspektøren, driftsbestyreren for Renholdsverket, direktøren for Gasverket m. fl.	Stadskonduktør, kemneren, stadsingeniør, direktør ved Neevengårdens asyl, direktør for pensjonskassen, direktør ved Elektricitetsverket.		
7000-7999 kr.	Direktøren for Elektricitetsverket.	Direktøren ved Haukelands sykehus.		
8000-9999 kr.		Direktøren ved Gasverket.		

Tabell 15. Lønninger ved byfolkeskolene august 1915 og 1917.

Lærere.

Lærerinne.¹

Nr.	Byer.	1915.		1917.				Stigning 1915—17.			1915		1917.		Stigning 1915—17.	
		An-tall.	Lønn.	Lønu.	Dyrtidstillegg. (For læreren selv, 1ste, 2den og 3dje forsørgede.)			Dyrtids- tillegg ikke medregnet.	Medregnet dyrtidsstil- legg for egen person.	Medregnet dyrtidsstil- legg for 4 personer.	An-tall.	Lønn.	Lønn.	Dyrtids- tillegg ikke medregnet.	Medregnet dyrtidsstil- legg for egen person.	
			Kr.	Kr.	Kr.			Pct.	Pct.	Pct.		Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	
1	Fredrikshald	15	2 150	2 900	360	+ 190	+ 150	+ 130	35	52	73	32	1 350	2 275	69	96
2	Sarpsborg	20	2 200	2 400	240	+ 160	+ 120	+ 100	9	20	33	33	1 500	1 700	13	29
3	Fredrikstad	25	2 100	2 600	240	+ 160	+ 120	+ 100	24	35	53	46	1 300	1 725	33	52
4	Moss	13	2 200	2 400	500	+ 175	+ 150	+ 150	9	32	54	24	1 400	1 650	18	54
5	Son	2	1 800	1 800	240	+ 160	+ 120	+ 100	0	13	34	1	1 150	1 150	0	21
6	Hølen	1	1 750	1 750	440	+ 160	+ 120	+ 100	0	25	47	0	-	-	-	-
7	Drøbak	4	1 800	2 200	360	+ 160	+ 120	+ 100	22	42	63	5	1 150	1 400	22	53
8	Kristiania	245	2 400	2 800	540	+ 180	+ 160	+ 140	17	39	59	724	1 525	1 950	28	63
9	Hønefoss	6	2 150	2 500	240	+ 160	+ 120	+ 100	17	28	46	8	1 400	1 650	18	35
10	Drammen	36	2 200	3 200	240	+ 160	+ 120	+ 100	45	56	74	86	1 400	2 300	64	81
11	Kongsberg	12	2 000	2 300	240	+ 160	+ 120	+ 100	15	27	46	17	1 250	1 600	28	47
12	Svelvik	3	1 800	2 200	490	+ 160	+ 120	+ 100	22	49	71	3	1 150	1 350	17	60
13	Holmestrand	4	1 900	1 900	940	+ 160	+ 120	+ 100	0	49	69	6	1 250	1 250	0	75
14	Horten	15	2 150	2 650	240	+ 160	+ 120	+ 100	23	34	52	22	1 450	1 950	34	51
15	Åsgårdstrand	1	1 500	1 500	340	+ 160	+ 120	+ 100	0	23	48	1	1 000	1 000	0	34
16	Tønsberg	13	2 300	2 950	240	+ 160	+ 120	+ 100	28	39	55	28	1 550	2 100	35	51
17	Sandefjord	7	2 000	3 100	240	+ 160	+ 120	+ 100	55	67	86	13	1 400	2 325	66	84
18	Larvik	17	2 000	2 700	440	+ 260	+ 180	+ 160	35	57	87	32	1 275	1 850	45	79
19	Lillehammer	8	2 250	2 275	600	+ 220	+ 180	+ 160	1	28	53	10	1 425	1 425	0	42
20	Gjøvik	13	2 050	2 300	240	+ 160	+ 120	+ 100	12	24	42	13	1 250	1 650	32	51
21	Kongsvinger	4	1 900	1 900	240	+ 160	+ 120	+ 100	0	13	33	6	1 250	1 250	0	19
22	Hamar	13	2 350	3 000	240	+ 160	+ 120	+ 100	28	38	54	17	1 563	2 125	37	52
23	Kragerø	6	1 900	2 450	240	+ 160	+ 120	+ 100	29	42	62	10	1 300	1 750	35	53
24	Brevik	5	1 600	2 300	240	+ 160	+ 120	+ 100	44	59	83	5	1 050	1 600	52	75
25	Porsgrund	10	2 250	2 250	240	+ 160	+ 120	+ 100	0	11	28	11	1 500	1 500	0	16
26	Skien	18	2 100	2 400	500	+ 100	+ 100	+ 100	14	38	52	30	1 550	1 550	0	32
27	Notodden	11	2 200	3 350	510	+ 260	+ 192	+ 172	52	75	104	15	1 450	2 600	79	114

28	Langesund	3	4	?	2 350	240 + 260 + 120 + 100	-	-	-	35	?	1 650	-	-
29	Stathelle	2	1 500	1 800	240 + 160 + 120 + 100	20	36	61	1	1 000	1 250	25	49	
30	Risør	7	1 600	2 600	240 + 160 + 120 + 100	63	78	101	9	1 050	2 000	90	113	
31	Tvedestrand	4	1 500	2 200	240 + 160 + 120 + 100	47	63	88	4	1 000	1 400	40	64	
32	Arendal	19	1 900	2 900	240 + 160 + 120 + 100	53	65	85	22	1 200	2 200	83	103	
33	Grimstad	5	1 800	2 100	240 + 160 + 120 + 100	17	30	51	5	1 100	1 450	32	54	
34	Lillesand	3	1 500	1 800	240 + 160 + 120 + 100	20	36	61	2	1 000	1 150	15	39	
35	Kristiansand	27	2 100	2 850	240 + 160 + 120 + 100	36	47	65	43	1 300	1 950	50	68	
36	Mandal	7	1 700	2 000	240 + 160 + 120 + 100	18	32	54	8	1 150	1 450	26	47	
37	Farsund	3	1 550	1 800	640 + 360 + 145 + 125	16	57	98	4	1 000	1 150	15	79	
38	Flekkefjord	4	1 850	2 700	240 + 160 + 120 + 100	46	59	79	7	1 150	2 050	78	90	
39	Sogndal	2	1 500	1 500	240 + 160 + 120 + 100	0	16	41	1	1 000	1 000	0	24	
40	Egersund	8	1 800	2 500	340 + 210 + 170 + 150	39	58	87	8	1 150	1 900	65	95	
41	Sandnes	8	1 800	2 600	240 + 160 + 170 + 150	44	58	84	10	1 150	1 850	61	82	
42	Stavanger	55	2 250	3 200	240 + 160 + 120 + 100	42	53	70	115	1 500	2 250	50	66	
43	Skudeneshavn	3	1 500	1 800	2840 + 160 + 120 + 100	20	76	101	3	1 000	1 200	20	64	
44	Kopervik	4	1 600	2 200	440 + 160 + 120 + 100	38	65	89	5	1 050	1 550	48	90	
45	Haugesund	24	2 400	2 800	740 + 260 + 195 + 175	17	48	74	39	1 600	2 025	27	73	
46	Bergen	117	2 500	2 900	740 + 360 + 220 + 200	16	46	77	226	1 600	1 950	22	68	
47	Florø	3	1 500	1 800	390 + 160 + 120 + 100	20	46	71	3	1 150	1 250	9	43	
48	Ålesund	23	2 000	2 600	710 + 160 + 200 + 180	30	66	93	44	1 300	1 900	46	101	
49	Molde	5	1 900	2 800	240 + 160 + 120 + 100	47	60	75	5	1 300	1 900	46	65	
50	Kristiansund	20	2 100	2 600	540 + 260 + 170 + 150	24	50	77	32	1 400	1 800	29	67	
51	Trondhjem	81	2 550	3 000	240 + 160 + 120 + 100	18	27	42	155	1 700	2 038	20	34	
52	Levanger	3	2 000	2 000	390 + 210 + 120 + 100	0	20	41	6	1 350	1 350	0	29	
53	Stenkjær	5	2 050	2 500	240 + 160 + 120 + 100	22	34	52	6	1 300	1 900	46	65	
54	Namsos	6	1 800	2 300	240 + 160 + 120 + 100	28	41	62	5	1 150	1 600	39	60	
55	Mosjøen	5	1 600	1 800	240 + 160 + 120 + 100	13	28	51	5	1 050	1 250	19	42	
56	Bodø	8	2 100	3 100	360 + 220 + 180 + 160	48	65	91	12	1 412	2 200	56	82	
57	Narvik	10	2 100	3 000	240 + 160 + 120 + 100	43	54	72	17	1 450	2 200	52	68	
58	Harstad	5	1 900	2 400	390 + 210 + 170 + 150	26	47	75	7	1 250	1 650	32	63	
59	Tromsø	14	1 900	2 450	425 + 345 + 305 + 285	29	52	101	20	1 200	1 675	40	75	
60	Hammerfest	7	2 000	3 100	440 + 160 + 320 + 200	55	77	111	9	1 350	2 400	78	110	
61	Vardø	7	1 900	3 150	240 + 160 + 120 + 100	66	78	98	10	1 250	2 500	100	120	
62	Vadsø	6	1 900	2 500	240 + 160 + 120 + 100	32	44	64	4	1 250	1 850	48	67	
Gjennemsnittlig for Riket		1041	2 240	2 743		22	44	65	2055	1 474	1 953	32	64	

Anm. I Kristiania er lærerlønningene forhøiet samtidig med de øvrige kommunale lønninger fra 1/1 1918. Lærerne har fra denne dato 3 000 kr. stigende til 4 800 kr., lærerinnene 2 250 kr. stigende til 3 600 kr.

¹ Dyrtidstillegg som lærerne (Statens + i endel byer kommunalt ekstratillegg). ² Lærerinnene 440 kr. ³ 1917.

Tabell 16. Gjennemsnittslønninger

Nr.	Amter.	Storskoleposter (med lærere ¹).									
		Antall poster 1916-17.	Gj.sn. antall skolelærere pr. post 1916-17.	1915.			1917.		Stigning 1915-17.		
				Gjennemsnittlig lønn pr. skolelærere.	Sum av alderstillegg i amtet.	Beregnet årslønn.	Gjennemsnittlig lønn pr. skolelærere.	Beregnet årslønn.	Uten hensyn til dyrtidstillegg.	Iberegnet dyrtids- tillegg til egen person (240 kr.).	Iberegnet dyrtids- tillegg for familie på 4 personer (620 kr.).
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.				
1	Smålenene	259	38	26.40	600	1 300	32.50	1 640	26	45	74
2	Akershus	324	37	25.90	600	1 260	32.20	1 600	27	46	76
3	Hedemarken	419	34	25.60	600	1 170	31.00	1 450	24	45	77
4	Kristians	335	33	24.50	500	1 050	31.00	1 420	35	58	94
5	Buskerud	299	34	26.60	600	1 220	34.00	1 570	29	49	80
6	Jarlsb. og Larvik.	184	37	27.00	600	1 310	32.50	1 610	23	41	70
7	Bratsberg	287	31	25.10	600	1 090	31.40	1 390	28	50	84
8	Nedenes	215	33	24.30	500	1 040	30.90	1 400	35	58	94
9	Lister og Mandal	215	34	24.00	400	1 000	30.20	1 410	41	65	103
10	Stavanger	284	34	24.00	450	1 050	30.40	1 440	37	60	96
11	S. Bergenhus . .	416	34	24.20	500	1 070	30.40	1 430	34	56	92
12	N. Bergenhus . .	324	32	24.00	400	980	30.00	1 370	40	64	103
13	Romsdal	381	34	24.00	400	1 010	30.10	1 410	40	63	101
14	S. Trondhjem . .	268	34	24.30	400	1 030	30.40	1 440	40	64	100
15	N. Trondhjem . .	205	32	24.20	400	970	30.20	1 370	41	66	105
16	Nordland	414	35	24.40	450	1 090	31.40	1 510	39	61	96
17	Tromsø	230	34	24.10	550	1 100	32.70	1 520	38	60	95
18	Finmarken ³ . . .	106	35	29.40	600	1 500	40.00	1 970	31	47	73
	Riket	5 165	34	24.92	505	1 109	31.38	1 477	33	55	89

Anm Enkelte skolekommuner (i alt 24) har bevilget særskilte tillegg til amtenes alderstillegg I alt 75 komer ikke innbefattet i de beregnede årslønninger for amtene, kun *den halve sum av amts-alderstilleggene*. Disse ¹ I alt i 1915 4 492 landsskolelærere utenfor Finmarken, hvorav 76 % hadde bolig med eller uten jord, eller av „Finnefondet“ 70-100 kr. efter 2 aar og av statskassen 200 kr. efter 3 år. (Satsene var noget anderledes i hver i særskilt årlig statstilskudd. ⁴ Finmarkspostene undtatt.

ved landsfolkeskolene juli 1915 og 1917.

Lærerposter					Småskoleposter (næsten bare lærerinner?).										Nr.
med familiebolig			med avsavnsgodtgjørelse		Antall poster. 1916—17.	Gj.sn antall skolelærer pr. post. 1916—17.	1915			1917.		Stigning 1915-17.		Lærerinnerposter med bolig.	
og jordvei til 2 kjør.	og mindre jordvei.	uten jordvei.	for lovbefalt bolig.	for lovbefalt jordvei.			Gjennsnittlig lønn pr. skolelærer.	Sum av alderstillegg i amtet.	Beregnet årslønn.	Gjennsnittlig lønn pr. skolenke.	Beregnet årslønn.	Uten hensyn til dyrtidstillegg.	Iberegnet dyrtidstillegg for egen person (240 kr.).		
						Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.			
46	46	100	-	4	101	41	20.50	400	1 040	26.40	1 330	28	51	77	1
81	54	84	-	4	174	37	20.50	400	970	26.50	1 240	28	53	118	2
96	36	122	2	3	208	35	20.40	400	910	25.80	1 150	27	53	163	3
118	37	124	-	3	146	33	19.30	300	790	26.00	1 120	42	72	87	4
53	37	120	-	1	107	37	21.30	400	980	28.20	1 290	32	56	56	5
30	35	84	-	2	111	38	21.20	400	1 000	26.80	1 260	26	50	73	6
29	15	101	2	3	79	34	20.10	400	890	26.20	1 150	29	56	30	7
13	30	96	6	16	70	35	19.20	300	830	25.70	1 160	40	69	24	8
29	7	47	9	11	35	34	19.00	240	760	25.10	1 100	45	76	4	9
43	32	90	9	15	47	36	19.00	270	820	25.40	1 170	43	72	17	10
53	3	112	7	10	90	35	19.10	300	820	25.30	1 130	38	67	25	11
31	18	38	4	5	36	32	19.00	240	720	25.00	1 050	46	79	4	12
44	16	148	7	19	51	32	19.00	240	740	25.10	1 060	43	76	9	13
43	11	185	7	13	108	33	19.20	240	750	25.30	1 080	44	76	40	14
36	37	102	6	10	81	32	19.20	240	730	25.10	1 050	44	77	38	15
57	9	288	3	5	133	33	19.20	280	780	25.50	1 100	41	72	13	16
29	6	145	-	1	34	34	19.10	300	790	26.70	1 150	46	76	4	17
		uoppgitt			17	33	24.30	400	1 130	33.00	1 460	30	51	uopg.	18
4831	4429	41 986	462	4125	1 628	35	19.92	335	869	26.08	1 168	34	62	4782	

muner har innrømmet ekstra dyrtidstillegg (ut over Statens), delvis i form av et mindre beløp pr. barn. Disse tillegg utgjorde i 1917—18 for samtlige amter 4 à 200 kr. for lærere og 4 à 125 kr. for lærerinner — etter 3, 6, 9 og 12 år. avsavnsgodtgjørelse. ² I alt i 1915 1 868 lærerinner sønnenfor Finmarken, hvorav 42 % hadde bolig. ³ Tillegg 1915; tilleggene er medregnet i den beregnede årslønn for begge år.) I Karasjok og Kautokeino har lærerne 500 kr.

Tabell 17. Statsfunksjonærenes lønninger 1914/15—1917/18.

Inntektsgrupper ¹ og fremtredende livsstillinger.	Årslønn.		Stigning 1914—1918.		
	1914—1915.	1917—1918.	Uten hensyn til dyrtids- tillegg.	Medregnet dyrtids- tilleggets grunnbidrag 240 kr.	Medregnet dyrtids- tillegg for mann, kone og 2 barn, 620 kr.
	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.
Gruppe 1. 1 000—1 499 kr. 4 104 menn, 1 429 kvinner.					
<i>De største livsstillingsgrupper:</i>					
Statsbanene: Banevoktere, stasjonsbetjenter, telegrafister, pussere, verkstedsarbeidere II. Telegrafvesenet: En rekke assistenter m. m. (mest kvinner) og telefonistinner. Diverse underofficerer og løytnanter i distriktstjeneste.					
Eksempler:					
Telefonistinner ved Kristiania, Drammen og Trondhjem telefonanlegg	1 150	1 600	39	60	-
Telefonistinner ved langlinjetelefon	1 150	1 700	48	69	-
Kvinnelige assistenter ved telegraf- og langlinjetelefon	1 300	2 000	54	72	-
Verkstedsarbeidere II ved Statsb. . .	ca. 1 300	ca. 1 830	41	59	88
Fyrassistenter	1 350	1 800	33	51	79
Banevoktere, stasjonsbetjenter m. fl.	1 400	2 000	43	60	87
Stasjonsbetjenter (telegrafene) . . .	1 400	2 100	50	67	94
Assistenter II i departementene m. v. (vesentlig damer)	1 400	1 900	36	53	(80)
Jernbanetelegrafister, bremser m. fl.	1 450	2 000	38	54	81
Gj.snitt for gruppen 1 000—1 499 kr.	1 336	ca. 1 924	44	62	86
Gruppe 2. 1 500—1 999 kr. 5 596 menn, 565 kvinner.					
<i>De største livsstillingsgrupper:</i>					
Statsbanene: Verkstedsarbeidere I, baneformenn, konduktører og sporskiftere, stasjonsformenn m. fl. Postvesenet: Budfunksjonærer og pakmestre. Tollopsynsmenn og assistenter. Telegrafvesenet: Endel telegrafassistenter og telegrafistinner, telefonformenn og arbeidere m. v. Endel løytnanter og faste underofficerer. Fengselsbetjenter. Lærere ved høiere almenskoler.					
Eksempler:					
Verkstedsarbeidere I ved Statsb. . .	ca. 1 500	ca. 2 150	43	59	85
Brevbud o. l.	1 500	2 000	33	49	75
Telegrafistinner	1 500	2 300	53	69	-
Tollopsynsmenn I	1 525	2 300	51	67	91
Månedsarbeidere ved telefonanlegg.	1 534	2 000	30	46	71
Baneformenn, stasjonsformenn, sporskiftere m. fl.	1 540	2 200	43	59	83
Instrumentmakere ved telegrafene . .	1 550	2 300	48	64	88
Fengselsbetjenter (undt. Kristiania, Bergen, Trondhjem og Opstad) . . .	1 550	2 300	48	64	88
Underkonduktører	1 600	2 300	44	59	83
Pakmestre og pengebrevbud.	1 600	2 300	44	59	83
Sersjanter, garnisonerende.	1 630	2 232	37	52	75

¹ Grupperingen og antallet av funksjonærer i gruppene angår 1914—1915. Kun de stillinger er medtatt som må antas å være hovederhverv for innehaverne. ² Gjelder kun de mannlige funksjonærer.

Tabell 17 (forts.). Statsfunksjonærenes lønninger 1914/15—1917/18.

Inntektsgrupper og fremtredende livsstillinger.	Årslønn.		Stigning 1914—1918.		
	1914—1915.	1917—1918.	Uten hensyn til dyrtids- tillegg.	Medregnet dyrtids- tilleggets grunnbidrag 240 kr.	Medregnet dyrtids- tillegg for mann, kone og 2 barn, 620 kr.
	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.
Gruppe 2 (forts.).					
Tollassistenter	1 700	2 400	41	55	78
Underofficerer av 3dje grad i marinen	1 740	2 412	39	52	74
Fængselsbetjenter (Kristiania, Ber- gen, Trondhjem og Opstad)	1 750	2 500	43	57	78
Lærerinne ved høiere almenskoler, gjennemsnitt ca.	1 750	2 900	66	79	-
Fyrvoktere III	1 800	2 300	28	41	62
Stasjonsmestre VII	1 900	ca. 2 750	ca. 45	ca. 58	ca. 77
Gj.snitt for gruppen 1 500—1 999 kr.	1 627	ca. 2 310	42	57	81
Gruppe 3. 2 000—2 499 kr.					
2 882 menn, 181 kvinner.					
<i>De største livsstillingsgrupper:</i>					
Statsbanene: Lokomotivførere, kontorister, overkonduktører, 164 stasjonsmestre, opsynsmenn og banemestre. Postekspeditører. Endel faste underofficerer. Førsteassistenter i departem. m. v.					
Eksempler:					
Førsteassistenter i departementene.	2 000	2 750	38	49	69
Overkonduktører, jernbanekontor- ister m. v.	2 025	2 800	38	50	69
Premierløytnanter, garnisonerende	2 116	3 400	61	72	90
Stasjonsmestre VI	2 150	ca. 3 025	41	52	70
Postekspeditører	2 150	2 750	28	39	57
Underofficerer av 2den grad i ma- rinen	2 160	2 832	31	42	60
Lokomotivførere, verkstedsformenn, banemestre m. fl.	2 350	3 100	32	42	58
Gj.snitt for gruppen 2 000—2 499 kr.	2 191	ca. 2 936	34	45	62
Gruppe 4. 2 500—2 999 kr.					
1 351 menn, 11 kvinner.					
<i>De største livsstillingsgrupper:</i>					
Tollbetjenter. Endel kapteiner og løytnanter. Endel landsprester. Sekretærer II i departemen- tene m. v. Politifullmektiger. Utskiftningsformenn. Assistentingeniører ved Statsbanene. Endel sta- sjonsmestre.					
Eksempler:					
Assistentingeniører	2 500	3 700	48	58	73
Sekretærer II i departementene m. v.	2 500	3 300	32	42	57
Politifullmektiger (Bergen, Trond- hjem og Stavanger)	2 600	4 250	63	73	87
Politifullmektiger (mindre byer)	2 600	3 750	44	54	68
Tollbetjenter (utenfor Kristiania)	2 600	3 650	40	50	64
Tollbetjenter i Kristiania	2 700	3 650	35	44	58

Tabell 17 (forts.). Statsfunksjonærenes lønninger 1914/15—1917/18.

Innteksgrupper og fremtredende livsstillinger.	Årslønn.		Stigning 1914—1918.		
	1914—1915.	1917—1918.	Uten hensyn til dyrtids- tillegg.	Medregnet dyrtids- tilleggets grunnbidrag 240 kr.	Medregnet dyrtids- tillegget for mann, kone og 2 barn, 620 kr.
	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.
Gruppe 4 (forts.).					
Endel landsprester (gjennomsnitt)	2 742	3 842	40	49	63
Stasjonsmestre IV	2 750	ca. 3 675	34	42	56
Politifullmektiger i Kristiania	2 800	4 250	52	60	74
Stabsfanejunkere og kvartermestere	2 844	3 264	15	23	37
Utskiftningsformenn	2 850	3 800	33	42	55
Gj.snitt for gruppen 2 500—2 999 kr.	2 553	ca. 3 447	35	44	59
Gruppe 5. 3 000—3 999 kr.					
1 796 menn, 18 kvinner.					
<i>De største livsstillingsgrupper:</i>					
Overlærere ved de høiere almenkoler. En rekke kapteiner og landsprester. Departementssekretærer I. Telegrafbestyrere og endel -fullmektiger. Postfullmektiger og endel -mestre. Endel stasjonsmestre, ingeniører, bokholdere m. v. ved Statsbanene.					
Eksempler:					
Postfullmektiger II	3 000	4 000	33	41	54
Stasjonsmestre III	3 000	ca. 3 950	32	40	52
Telegrafbestyrere II	3 200	4 000	25	33	44
Sekretærer I i departementene m. v.	3 300	4 300	30	38	49
Bokholdere, materialforvaltere m. v. ved Statsbanene	3 300	4 300	30	38	49
Postmestre VII	3 400	5 000	47	54	65
Endel landsprester (gjennomsnitt)	3 414	4 096	20	27	38
Overlærere ved høiere almenkoler	3 450	4 800	39	46	57
Telegrafbestyrere I m. fl.	3 600	4 600	28	34	45
Avdelingsingeniører B ved jernbaneanlegg	3 800	5 000	32	38	48
Gj.snitt for gruppen 3 000—3 999 kr.	3 407	ca. 4 463	31	38	49
Gruppe 6. 4 000—4 999 kr.					
810 menn, 1 kvinne.					
<i>De største livsstillingsgrupper:</i>					
En rekke presteembeder. Majorer og endel kapteiner. Byråchefer o. l. stillinger i departementene. Inspektører og verksmestre m. m. ved Statsbanene. Endel byretsassessorer o. l. stillinger. Endel overlærere ved høiere almenkoler.					
Eksempler:					
Inspektører og verksmestre m. m. ved Statsbanene	4 000	5 500	38	44	53
Garnisonerende kapteiner	4 240	5 100	20	26	35
En rekke byprester og sogneprester på landet (gjennomsnitt)	4 433	5 374	21	27	35
Byretsassessorer	ca. 4 600	6 500	41	47	55
Byråchefer o. l.	4 800	6 000	25	30	38
Gj.snitt for gruppen 4 000—4 999 kr.	4 446	ca. 5 558	25	30	39

Tabell 17 (forts.). Statsfunksjonærenes lønninger 1914/15—1917/18.

Inntektsgrupper og fremtredende livsstillinger.	Årslønn.		Stigning 1914—1918.		
	1914—1915.	1917—1918.	Uten hensyn til dyrtids- tillegg.	Medregnet dyrtids- tilleggets grunnbidrag 240 kr.	Medregnet dyrtids- tillegget for mann, kone og 2 barn, 620 kr.
	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.
Gruppe 7. 5 000—5 999 kr. 437 menn, 1 kvinne. <i>De største livsstillingsgrupper:</i> Professorer ved Universitetet og Den tekniske Høiskole. Sorenskrivere og byfogder. En rekke presteembeder. Oberstløytnanter og kommandørkapteiner. Amtsingeniører. <i>Eksempler:</i> Sorenskrivere (gjennemsnitt) Professorer (yngre halvdel) ¹ En rekke sogneprester på land og i by Oberstløytnanter Amtsingeniører	5 200 5 250 5 276 5 400 5 700	7 200 7 500 6 525 7 000 8 000	38 43 24 30 40	43 47 28 34 45	50 55 35 41 51
Gj.snitt for gruppen 5 000—5 999 kr.	5 311	ca. 7 170	35	40	47
Gruppe 8. 6 000—6 999 kr. 210 menn. <i>De største livsstillingsgrupper:</i> En rekke presteembeder. Oberster og kommandører. Ekspedisjonschefer, fagdirektører o. l. i departementene. Skolerektorer. Overingeniører og distriktschefer ved Statsbanene. Endel sorenskrivere og amtmenn, tollinspektører o. l. <i>Eksempler:</i> Oberster Ekspedisjonschefer, fagdirektører o. l. i departementene Overingeniører m. fl. ved Statsbanene En rekke bysogneprester (gjen.snitt) Amtmenn	6 000 6 000 6 000 6 381 6 400	8 000 8 000 8 000 7 785 9 000	33 33 33 22 41	37 37 37 26 44	44 44 44 32 50
Gj.snitt for gruppen 6 000—6 999 kr.	6 207	ca. 8 131	31	35	41
Gruppe 9. 7 000—7 999 kr. 73 menn. <i>De viktigste livsstillinger:</i> Endel prester. Høiesteretsassessorer og lagmenn. Generaler. Stiftamtmenn. <i>Eksempler:</i> Endel prester (gjennemsnitt) Stiftamtmenn Generaler (÷ 3) Høiesteretsassessorer (÷ de 2 eldste)	7 163 7 200 7 200 7 200	8 863 9 800 9 000 10 000	24 36 25 39	27 39 28 42	32 45 34 48
Gj.snitt for gruppen 7 000—7 999 kr.	7 211	ca. 9 374	30	33	38

¹ Den eldre halvdel har ved Universitetet løkkegodtgjørelse, ved Den tekniske Høiskole et tilsvarende tillegg på 600 kr. årlig.

Tabell 17 (forts.). Statsfunksjonærenes lønninger 1914/15—1917/18.

Inntektsgrupper og fremtredende livsstillinger.	Årslønn.		Stigning 1914—1918.		
	1914—1915.	1917—1918	Uten hensyn til dyrtids- tillegg.	Medregnet dyrtids- tilleggets grunnbidrag 240 kr.	Medregnet dyrtids- tillegg for mann, kone og 2 barn, 620 kr.
	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.	Pct.
Gruppe 10. 8 000—8 999 kr. 15 menn. <i>Livsstillinger:</i> 2 høiesteretsassessorer og 1 lagmann. 2 magi- strater. 2 generaler og 1 admiral m. fl. Eksempler: 2 eldste høiesteretsassessorer Riksadvokaten Kommanderende admiral 2 biskoper (gjennemsnitt)	8 000 8 000 8 000 8 875	10 800 9 500 9 800 10 600	35 19 23 19	38 22 26 22	43 27 30 26
Gj.snitt for gruppen 8 000—8 999 kr.	8 222	ca. 10 277	25	28	33
Gruppe 11. 9 000—9 999 kr. 8 menn. <i>Livsstillinger:</i> 2 biskoper, 1 prest, 2den og 3dje borgermester i Kristiania, høiesteretsjustitiarius, tollkassereren i Kristiania. 2den brigades chef. Eksempler: 2 biskoper (gjennemsnitt) Høiesteretsjustitiarius	9 500 9 600	10 050 12 000	6 25	8 28	12 32
Gj.snitt for gruppen 9 000—9 999 kr.	9 390	ca. 10 799	ca. 15	ca. 18	ca. 22
Gruppe 12. 10 000 kr. og derover. 6 menn. <i>Livsstillinger:</i> 2 biskoper, 1ste borgermester i Kristiania, generaldirektøren for Statbanene, direktøren for Kristiania telefonanlegg. Verftsdirektøren (Ma- rinen). Eksempler: Generaldirektøren 2 biskoper (gjennemsnitt)	10 500 12 200	12 000 14 900	14 22	17 24	20 27
Gj.snitt for gruppen 10 000 kr. og derover	10 989	12 418	13	15	19

Trykt 1917 (forts. suite):

- Nr. 100. Norges kommunale finanser 1913/14. (*Finances des communes.*)
– 101. De offentlige jernbaner 1915/16. (*Chemins de fer publics.*)
– 102. Norges telegrafvæsen 1915/16. (*Télégraphes et téléphones de l'État.*)
– 103. Norges skibsfart 1915. (*Navigation.*)
– 104. Jordbruk og fædrift 1911–15. (*Agriculture et élevage du bétail.*)
– 105. Dyrtidens virkninger paa levevilkaarene. 1ste del. (*Effets de la cherté des vivres sur les conditions d'existence. 1ère partie.*)
– 106. Forsikringsselskaper 1915. (*Sociétés d'assurances.*)
– 107. Ulykkesforsikringen 1914. (*Assurances contre les accidents du travail.*)
– 108. De spedalske i Norge 1911–1915. (*Rapport sur les lépreux en Norvège pour les années 1911–1915.*)
– 109. Sindssykeasylenes virksomhet 1915. (*Hospices d'aliénés.*)
– 110. Kommunevalgene 1916. (*Élections en 1916 pour les conseils communaux et municipaux.*)
– 111. Folkemængdens bevægelse 1915. (*Mouvement de la population.*)
– 112. Norges postvæsen 1916. (*Statistique postale.*)
– 113. Kriminalstatistik 1913 og 1914. (*Justice criminelle.*)
– 114. Skiftevæsenet samt overformynderiene 1915. (*Successions, faillites et biens pupillaires.*)
– 115. Norges fiskerier 1915. (*Grandes pêches maritimes.*)
– 116. Private aktiebanker 1916. (*Banques privées par actions.*)
– 117. Fængselsstyrelsens aarbok 1914. (*Annuaire de l'Administration générale des prisons 1914.*)
– 118. Norges sparebanker 1916. (*Caisses d'épargne.*)
– 119. Fiskerforsikringen 1916. (*Assurances contre les accidents des marins pêcheurs.*)
– 120. Norges skibsfart 1916. (*Navigation.*)

Trykt 1918:

- Nr. 121. Veterinærvæsenet og kjøtkontrollen 1916. (*Le service vétérinaire et l'inspection de la viande.*)
– 122. Norges kommunale finanser 1914/15. (*Finances des communes.*)
– 123. Civil retspleie 1914 og 1915. (*Justice civile.*)
– 124. Dyrtidens virkninger paa levevilkaarene. 2den del. (*Effets de la cherté des vivres sur les conditions d'existence. 2ième partie.*)
– 125. Industristatistik 1915. (*Statistique industrielle.*)
– 126. De offentlige jernbaner 1916/17. (*Chemins de fer publics.*)
– 127. Norges telegrafvæsen 1916/17. (*Télégraphes et téléphones de l'État.*)
– 128. Forsikringsselskaper 1916. (*Sociétés d'assurances.*)
– 129. Skolebarns erhvervsmæssige arbeide. (*Travail salarié parmi les enfants des écoles primaires publiques.*)
– 130. Norges handel 1916. (*Commerce.*)
– 131. Beboelsesstatistik for enkelte norske byer for 1917 (1916). (*Statistique d'habitation pour quelques villes norvégiennes en 1917 (1916).*)
– 132. Ulykkesforsikringen 1915. (*Assurances contre les accidents du travail.*)
– 133. Sundhetstilstanden og medicinalforholdene 1915. (*Rapport sur l'état sanitaire et médical.*)
– 134. Fængselsstyrelsens aarbok 1915. (*Annuaire de l'Administration générale des prisons 1915.*)
– 135. Norges postvesen 1917. (*Statistique postale.*)
– 136. Folkemængdens bevægelse 1911–1915. II. Sammendrag. (*Mouvement de la population pendant les années 1911 à 1915. II. Résumé.*)
– 137. Fagskolestatistik 1914/15–1916/17. (*Écoles professionnelles.*)
– 138. Norges bergverksdrift 1916. (*Mines et usines.*)
– 139. Den norske Statskasses finanser 1 juli 1910–30 juni 1915. (*Finances de l'État.*)
– 140. Private aktiebanker 1917. (*Banques privées par actions.*)
– 141. Lønninger og levevilkår i Norge under verdenskrigen. (*Gages et conditions d'existence en Norvège pendant la guerre.*)

Det Statistiske Centralbyrå har dessuten bl. a. utgitt følgende verker:

- Statistisk Aarboek for kongeriket Norge. Senest utkommet: 37te aargang, 1917. Kristiania 1918. (*Annuaire statistique de la Norvège.*)
- Meddelelser fra det Statistiske Centralbyraa. Senest utkommet: 35te bind, 1917. Kristiania 1918. (*Journal du Bureau Central de Statistique.*)
- Maanedsopgaver over vareomsætningen med utlandet 1917. Femte bind. Kristiania 1918. (*Bulletin mensuel du commerce extérieur en 1917. Cinquième année.*)
- Norges civile, geistlige og judicielle Inndeling 1ste oktober 1917. Kristiania 1917. (*Les divisions civiles, ecclésiastiques et judiciaires du royaume de Norvège le 1er octobre 1917.*)
- Fortegnelse over Norges Officielle Statistik m. v. 1828—31 december 1910. Kristiania 1889 og 1913. (*Catalogue de la Statistique officielle.*)
- Statistiske oversigter 1914. Kristiania 1914. (*Résumé rétrospectif 1914.*)

Samtlige verker er tilsalg hos H. Aschehoug & Co., Kristiania.

9 desember 1918.